

ЗВІТ

ПРО ПРОВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РИЗИКІВ

у сфері запобігання та
протидії легалізації (відмиванню)
доходів, одержаних злочинним шляхом,
та фінансуванню тероризму

2019

ОБСЕ Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

працюємо разом заради демократії,
прав людини, верховенства права та безпеки

Національна оцінка ризиків проведена за координації Державної служби фінансового моніторингу України за підтримки Координатора проектів ОБСЕ в Україні

Погляди висвітлені у цьому звіті не обов'язково відображають офіційну позицію Координатора проектів ОБСЕ в Україні.

ЗВІТ

ПРО ПРОВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РИЗИКІВ

у сфері запобігання та
протидії легалізації (відмиванню)
доходів, одержаних злочинним шляхом,
та фінансуванню тероризму

2019

Зміст

ПЕРЕДМОВА	5
ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ОЦІНКУ РИЗИКІВ	7
1. ЗАГАЛЬНА СКЛАДОВА.	11
1.1. Передумови виникнення основних загроз системи ПВК/ФТ	11
1.2. Географічна та соціально-економічна складова	15
1.3. Правова та інституційна складова	52
1.4. Динаміка розвитку та структура предикатних злочинів	57
1.5. Нові технології.	76
2. ДЕРЖАВНА СКЛАДОВА	81
2.1. Підрозділ фінансової розвідки	81
2.2. Регуляторно-наглядові органи	116
2.3. Правоохоронно-розвідувальна система	124
2.4. Судова система	133
2.5. Національне співробітництво та координація	139
3. СЕКТОРАЛЬНА ОЦІНКА РИЗИКІВ	143
3.1. Секторальна оцінка ризиків використання СПФМ з метою ВК/ФТ	143
3.2. Неприбутковий сектор	173
3.3. Аналіз організаційно-правових форм господарювання	178
4. ОЦІНКА ЗАГРОЗ, ВРАЗЛИВОСТЕЙ ТА РИЗИКІВ СИСТЕМИ ПВК/ФТ.	187
4.1. Реалізація управлінських заходів на 2017-2019 роки за результатами першого раунду Наці- ональної оцінки ризиків	187
4.2. Ідентифіковані загрози, вразливості та ризики системи ПВК/ФТ	196
4.3. Зведення результатів Національної оцінки ризиків	234
ДОДАТКИ	237
Додаток 1.Список використаних джерел при проведенні НОР.	237
Додаток 2.Перелік учасників НОР.	243
Додаток 3.Перелік скорочень	245

ЧОЛОВІЧІ
ЗУСТРІ
СМАКУЮТЬ
КРАЩЕ
ВІДРОСТВОЮ

ПЕРЕДМОВА

Даний звіт є черговою (другою) оцінкою ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму на національному рівні.

З метою забезпечення стійкої та прогресивної системи ПВК/ФТ, Україна зробила важливі кроки щодо впровадження та дотримання міжнародних стандартів боротьби з ВК/ФТ, у тому числі й щодо виявлення, аналізу та оцінки національних ризиків ВК/ФТ.

Визначення, оцінка та розуміння ризиків ВК/ФТ є важливими складовими процесу формування та розвитку ефективної національної системи ПВК/ФТ.

Система оцінювання ризиків є інформацією для правоохоронних органів, підрозділу фінансової розвідки, фінансово-кредитних установ, яка дозволяє зрозуміти, чи відповідає чинне законодавство цілям запобігання новим загрозам і чи достатніми є методи моніторингу, правозастосування і судового захисту.

НОР є важливим кроком на шляху окреслення спільного бачення бази ризиків, а також розуміння того, які ризики мають бути враховані, пом'якшені, нівельовані та/або передані (переведені для вирішення на наднаціональний рівень). NOR сприяє виробленню рекомендацій та визначенню пріоритетів щодо посилення цілісності та стійкості окремих видів економічної діяльності, секторів, підприємств, установ, організацій.

У ході проведення NOR враховано рекомендації за наслідками 5-го раунду взаємної оцінки України Комітетом експертів Ради Європи з питань оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL).

Слід відзначити, що Звіт про проведення NOR є результатом спільних зусиль учасників національної системи ПВК/ФТ, спрямованих на виявлення слабких місць у національній системі антилегалізаційного фінансового моніторингу та на подальшу розробку необхідного плану дій для забезпечення її ефективного функціонування.

Висловлюємо щирі вдячності кожному учаснику NOR за участь в дослідженні та вагомий внесок у розвиток та підвищення ефективності функціонування національної системи ПВК/ФТ.

Ігор Черкаський,
Голова
Державної служби
фінансового моніторингу України

ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ОЦІНКУ РИЗИКІВ

Обов'язок країн щодо визначення, проведення оцінки та розуміння ризиків, пов'язаних з ВК/ФТ, а також вжиття заходів, спрямованих на забезпечення ефективного зниження ризиків передбачений 1-ю Рекомендацією Міжнародних стандартів Групи з протидії відмиванню коштів (FATF)¹.

При цьому, для перевірки належного виконання країнами Рекомендацій FATF, у лютому 2013-го року була розроблена та прийнята Методологія з оцінки технічної відповідності Рекомендаціям FATF та з оцінки ефективності функціонування національних систем ПВК/ФТ².

З метою імплементації вимог міжнародних стандартів в національне законодавство, механізм здійснення НОР передбачений Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (Закон)³ і постановою КМУ та НБУ «Про затвердження Порядку проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму і оприлюднення її результатів» від 16.09.2015 р. № 717⁴.

Метою проведення НОР є виявлення (актуалізація) національних ризиків (загроз, вразливостей, наслідків) у системі ПВК/ФТ, визначення елементів управління ними та сприяння у розробці стратегії розвитку системи ПВК/ФТ в Україні.

НОР спрямована на:

сприяння виробленню проактивної стратегії і тактики стримування злочинців, шляхом своєчасного виявлення, арешту та конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом;

запобігання вчиненню терористичних актів та терористичної діяльності, шляхом своєчасного виявлення та ефективного блокування джерел їхнього фінансування;

аналіз наслідків впливу ВК та ФТ на суспільство, суспільні відносини та фінансово-економічну систему, з метою визначення відповідних заходів запобігання та протидії актуальним загрозам та вразливостям.

Учасниками НОР є всі суб'єкти – учасники системи ПВК/ФТ без виключення та інші зацікавлені сторони, які можуть сприяти виконанню завдань НОР, а саме:

- СДФМ;
- СПФМ;
- ПО (в т.ч. органи прокуратури) та органи судової влади;
- інші державні органи, які володіють інформацією, необхідною для виконання завдань НОР;
- галузеві асоціації та саморегульвні організації, експерти, дослідники, науковці тощо;
- інші учасники (у разі потреби).

Джерелами інформації, необхідної для проведення НОР, є, зокрема, комплексна адміністративна звітність у сфері ПВК/ФТ, аналітичні огляди та довідки учасників НОР, відповіді учасників НОР на запитальники Держфінмоніторингу, результати вибіркового аналізу судових рішень у КП, результати досліджень наукових експертів України, результати вивчення громадської думки, а також звіти Європейської Ко-

1 The FATF Recommendations: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>

2 Methodology for assessing technical compliance with the FATF Recommendations and the effectiveness of AML/CFT systems. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/methodology/FATF%20Methodology%2022%20Feb%202013.pdf>

3 Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України, 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

4 Про затвердження Порядку проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму і оприлюднення її результатів: постанова КМУ, 16 вересня 2015 р. № 717: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248493531>

місії із визначенням, аналізом та оцінкою ризиків ВК/ФТ на рівні Європейського Союзу та рекомендації Європейської Комісії щодо заходів, прийнятних для усунення визначених ризиків.

На основі розробленої та затвердженої Методики для проведення оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні⁵ і з використанням керівництва FATF «Національна оцінка ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму»⁶ та кращих практик проведення НОР іноземними державами, в Україні у 2016 році було проведено першу НОР, результати якої були доведені до всіх учасників системи ПВК/ФТ.

Основними ризиками системи ПВК/ФТ України, які було ідентифіковано та оцінено за результатами першої НОР були:

- низький рівень доходів населення;
- прояви тероризму та сепаратизму;
- незаконна економічна діяльність (в тому числі фіктивне підприємництво, шахрайство та ухилення від сплати податків);
- зростання організованої злочинності;
- високий обіг готівки;
- використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ;
- інші.

З метою мінімізації ідентифікованих ризиків Урядом України затверджено низку обов'язкових заходів, які повинні бути вжиті державними органами, зокрема:

- здійснення обміну інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з метою встановлення методів, схем та механізму ВК, та документування правопорушень у зовнішньоекономічній сфері;
- налагодження тісної співпраці НАБУ та Держфінмоніторингу в контексті обміну інформацією та запровадження ефективного механізму співпраці;
- здійснення заходів щодо розвитку безготівкових розрахунків;
- підготовка законопроекту з метою імплементації у законодавство України положень Директиви ЄС 2015/849 Європейського Парламенту та Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом і Регламенту ЄС 2015/847 Європейського Парламенту та Ради про інформацію, що супроводжує грошові перекази, та його супроводження у ВРУ до прийняття;
- здійснення заходів з метою підвищення ефективності взаємодії ПО у сфері боротьби з ОЗ, зокрема в частині співпраці з новоствореними (в тому числі антикорупційними) ПО;
- вжиття дієвих заходів до виявлення та ліквідації каналів ФТ;
- проведення секторальної оцінки ризиків використання НПО з метою ВК/ФТ та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

За результатами п'ятого раунду взаємної оцінки України Комітетом Експертів Ради Європи (MONEYVAL) визначено ключові висновки щодо України, в контексті оцінки Україною ризиків системи ПВК/ФТ, а саме:

- органи влади усвідомлюють ризики, що створюються корупцією, а тому, на даний момент, запроваджуються суттєві загальнодержавні заходи для зменшення цих ризиків;
- Україна має достатнє розуміння своїх ризиків, пов'язаних із ВК/ФТ, хоча є певні сфери (наприклад, транскордонні ризики, ризики, спричинені сектором НПО та різних типів юридичних осіб), де розуміння можна поглибити;
- Україна має всеосяжні механізми національної координації та формування політики, для нівелювання виявлених ризиків;
- розуміння ризиків ВК/ФТ могло б бути посилено шляхом прийняття деяких подальших кроків для визначення та оцінки ризику, наприклад, шляхом збільшення інформаційних джерел, таких як покращення статистичної бази;
- подальші зусилля мають бути спрямовані на ризики, що спричинені фіктивним підприємництвом, тіншовою економікою та використанням готівки.
- Всі з них становлять серйозний ризик ВК.

5 Методика для проведення оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні погоджена Міністерством фінансів України 16.04.2015 р.

6 National money laundering and terrorist financing risk assessment (2013): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatfgafi.org/publications/methodsandtrends/documents/nationalmoneylaunderingandterroristfinancingriskassessment.html>

З урахуванням рекомендацій за наслідками 5-го раунду взаємної оцінки України Комітетом MONEYVAL, відповідно до Міжнародних стандартів та на основі кращих практик проведення НОР у провідних країнах світу, Держфінмоніторингом оновлено Методику національної оцінки ризиків, яку презентовано всім учасникам системи ПВК/ФТ⁷ та в установленому порядку узгоджено з Мінфіном.

Участь у розробці оновленої Методики взяли місцеві наукові експерти та фахівці Держфінмоніторингу. Крім того, проєкт Методики пройшов огляд та отримав корисні рекомендації іноземного фахівця, який володіє унікальними експертними знаннями у сфері НОР.

Методика розроблена з метою структуризації різних аспектів НОР у сфері ПВК/ФТ на національному рівні у розрізі підходів, принципів, методів і технології їх реалізації, з урахуванням існуючих міжнародних стандартів, кращих практик, керівних вказівок та звітів.

Відповідно до оновленої методики НОР в Україні здійснюється у такі етапи:

- попередній етап (збору і узагальнення інформації);
- етап виявлення (ідентифікації) ризиків;
- аналіз ризиків;
- оцінка ризиків та управління ними.

Оновленою Методикою НОР передбачено здійснення секторальних оцінок ризиків ВК/ФТ.

Окремим блоком секторальних оцінок ризиків є аналіз показників комплексної адміністративної звітності у розрізі всіх державних органів – учасників національної системи ПВК/ФТ, у тому числі ПО та судової системи.

Для додаткових консультацій і обговорення питань, пов'язаних із забезпеченням оцінки достовірності висновків щодо ідентифікованих загроз, вразливостей та їхніх наслідків у секторальному розрізі (СДФМ, ПО і судова система), Держфінмоніторингом, як координатором проведення НОР, ініційовано питання про створення робочої групи з проведення секторальних оцінок ризиків в системі ПВК/ФТ (Робоча група).

Учасниками Робочої групи визначено: Держфінмоніторинг, СДФМ, представників ПО та інших державних органів – учасників системи ПВК/ФТ.

Основними завданнями Робочої групи є:

- аналіз інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, державних органів, що беруть участь у роботі системи ПВК/ФТ;
- вирішення проблемних питань, які виникають під час визначення (виявлення) ризиків (загроз) ВК/ФТ, проведення аналізу, оцінки та розроблення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків;
- дослідження впливу ВК/ФТ на суспільство, суспільні відносини та фінансову систему з метою визначення відповідних заходів запобігання та протидії актуальним загрозам;
- обговорення питань щодо формування комплексної адміністративної звітності у сфері ПВК/ФТ.

За результатами здійсненого оцінювання ризиків Держфінмоніторингом спільно з учасниками НОР готуються та надаються в установленому порядку КМУ пропозиції щодо здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків виявлених ризиків з метою схвалення стратегічного плану дій.

⁷ Методика національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні, узгоджена Міністерством фінансів України 17.12.2018 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2019/20190702/Methodology.pdf

1. ЗАГАЛЬНА СКЛАДОВА

1.1. Передумови виникнення основних загроз системи ПВК/ФТ

Аналіз зовнішніх аспектів

Геополітичні та геоекономічні чинники

Упродовж 27 років незалежності Україна знаходилася у пошуку власного бачення вектору розвитку. Будучи багатою на природні ресурси, залишається слабкою економічно, тому у світі її розглядають переважно як сировинний придаток, технологічно відсталу країну, що перебуває на периферії економічного розвитку. Що цікаво, Україна не намагається змінити позиціонування, і це підтверджує статистика. 70% українського експорту – сировинні активи⁸.

Це стримує і прихід зовнішніх інвесторів в Україну. Річний обсяг прямих іноземних інвестицій протягом останніх п'яти років не перевищує 2-3 млрд USD⁹.

Українська економіка зростає на 2-3% на рік, тоді як зростання світової економіки становить 3,7-3,9%, країн, що розвиваються, – у середньому 4,8-5,0%, окремих країн – 8-10%¹⁰. З такою динамікою економічного росту Україна ризикує відстати від світу назавжди.

Безпекова ситуація для України залишається загрозливою. І це пояснюється насамперед економічною та інституційною слабкістю, а також відсутністю сталого суспільного консенсусу навколо ключових питань суспільного розвитку, таких як зовнішньополітична орієнтація, проблеми ідентичності тощо.

У лютому 2019 року, ВРУ ухвалила законопроект про закріплення у Конституції стратегічного курсу України на членство в Європейському союзі й НАТО. Успішне виконання Угоди про асоціацію з ЄС, досягнення необхідних стандартів НАТО сприятимуть тому, аби претензії держави на регіональну і глобальну суб'єктність були більш обґрунтованими.

Тенденції світової економіки та загрози її зростанню

Згідно з прогнозами міжнародних фінансових організацій, у перспективі наступних 10 років, темпи зростання світової економіки будуть стабільні – на рівні 3% у рік.

За даними USAID, країни, що розвиваються, у перспективі 10-12 років скорочуватимуть відставання від розвинених, нарощуючи питому вагу у світовому ВВП з 38% до 48% у 2030 році.

Таким чином, саме країни, що розвиваються, стануть драйвером зростання світової економіки і споживчого попиту у світі, що відкриває можливості для України з огляду потенційно зростаючих ринків збуту для української продукції.

8 What did Ukraine export between 1995 and 2016? [Electronic resource] // The Atlas of Economic complexity. – 2016. – Available from: <http://atlas.cid.harvard.edu>

9 Статистика зовнішнього сектору України за методологією 6-го видання «Керівництва з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції» (МВФ, 2009): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=65613&cat_id=44446#5

10 The World Economic Outlook (WEO) database. – 2019. – Available from: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/index.aspx>

Загрози економічній безпеці України

Головною стратегічною економічною загрозою безпеці України є втрата залишкових конкурентних переваг, які потенційно здатні стати драйверами прискореного і стійкого економічного зростання та вивести країну на рівень, порівнянний з країнами ОЕСР. Бо якщо застрягнути на сировинно-індустріальному рівні, це не дасть змоги в найближчому майбутньому вирватися з пастки середнього доходу та, зважаючи на наявність сильного й ворожого сусіда, поставить під питання саме існування Української держави.

Другий за масштабом виклик економічній безпеці України створюють поточні тенденції у сфері світових фінансів. Мова йде про небувале накопичення боргів, виникнення гігантських «бульбашок», надутих емітованими грошима, та відповідного спотворення нормальних ринкових ролей спекулятивного капіталу, інвестиційної інфраструктури, банківської системи.

Крім того, однією із загроз економічній безпеці України є міжнародний тероризм.

За результатами аналітичних досліджень можна виділити наступні актуальні тенденції розвитку міжнародного тероризму:

- перманентний процес поширення тероризму у світі, і як наслідок збільшення кількості жертв та зростання відчуття незахищеності та невпевненості серед населення;
- значні фінансові втрати та перерозподіл ресурсів держав;
- зниження активності деяких терористичних організацій;
- посилення впливу на політичні процеси;
- використання новітніх технологій у терористичній діяльності та її фінансуванні;
- вплив міграційних процесів;
- збільшення глобальної загрози з боку ІДІЛ та подібних до неї ультрарадикальних міжнародних терористичних організацій («Аль-Каїда», «Боко Харам», тощо).

Загроза тероризму та сепаратизму походить не лише від великих терористичних груп та організацій, джерелом цієї загрози також можуть бути невеликі терористичні осередки або окремі терористи, що схильні до вчинення терористичних актів та завдання істотної шкоди суспільству. У зв'язку з цим важливо виявити й ліквідувати мережі фінансування терористичних угруповань всіх типів.

Ризики ФТ та сепаратизму обумовлені рядом причин, зокрема:

- економіка України передбачає широке коло використання готівкових коштів;
- слабкий контроль за реєстрацією юридичних утворень та складність процесу алгоритму перевірки КБВ;
- велика частка НПО;
- встановлені певні обмеження на проведення перевірок юридичних утворень;
- не контрольованість деяких ділянок державного кордону.

Ризики фінансування тероризму та сепаратизму посилюються через стратегічне географічне розташування України.

На даний час найбільшу терористичну загрозу для України становить агресивна політика Російської Федерації, спрямована на дестабілізацію ситуації в державі, в тому числі шляхом інспірування сепаратистських проявів і всебічної підтримки диверсійно-терористичної діяльності маріонеткових квазідержавних утворень на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях.

Крім зазначеного, агресивна політика Росії є ще однією загрозою економічній безпеці України.¹¹

Аналіз внутрішніх аспектів

Оцінка системних соціально-демографічних аспектів:

Загострення демографічної кризи в Україні

Старіння населення та збільшення частки осіб пенсійного віку, що у майбутньому призведе до збільшення соціальних видатків, як наслідок, у разі збереження існуючої системи пенсійного забезпечення – збільшення навантаження на фонд оплати праці, можливе зменшення розмірів соціальних виплат

11 Агресивна політика Росії загрожує безпеці та економічній співпраці в регіоні ОЧЕС: Міністерство закордонних справ України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/agresivna-politika-rosiyi-zagrozhuje-bezpeci-ta-ekonomichnij-spivpraci-v-regioni-oches>

та їх невідповідність соціальним стандартам, зменшення кількості офіційно працевлаштованих осіб працездатного віку, що призведе до дефіциту трудових ресурсів.

Трудова міграція

Зменшення можливостей для економічного розвитку внаслідок відтоку за кордон кращої, ініціативнішої, мобільнішої частини трудових ресурсів, особливо – виїзду вчених і фахівців; зменшення надходжень до бюджету внаслідок скорочення числа потенційних платників податків; погіршення демографічної ситуації, старіння трудових ресурсів через зменшення частки осіб працездатного та репродуктивного віку, збільшення навантаження на Пенсійний фонд; соціально-психологічні наслідки руйнування сімей мігрантів, виховання дітей, які залишаються на тривалий час без батьків; адаптації робітників, які повертаються після роботи за кордоном, до місцевих умов праці та життя тощо.

Неефективна державна політика, що спрямована на забезпечення високої якості освіти

Низька якість підготовки працівників з вищою освітою, як наслідок низька продуктивність праці, міграція молодих осіб для здобуття освіти за кордоном, як результат посилення трудової міграції, нівелювання цінності вищої освіти тощо.

Неефективна державна політика, що спрямована на забезпечення соціального захисту населення

Низькі соціальні виплати, що не забезпечують відповідний рівень соціальних гарантій з одного боку, завищені соціальні видатки через виплати на користь громадян, які мають достатній рівень матеріального забезпечення з іншого боку. Погіршення рівня життя населення, відсутність доступу до якісних ліків та лікування. Підвищення соціальних хвороб суспільства, алкоголізм, наркоманія, зростання дитячої і підліткової безпритульності, бродяжництва.

Неефективна державна політика, що спрямована на забезпечення якісного медичного обслуговування населення

Погіршення загального рівня здоров'я населення, зменшення тривалості життя, недоступність якісного лікування, відсутність можливості лікування окремих видів хвороб, високий рівень смертності, зменшення частки працездатного населення.

Оцінка системних макроекономічних аспектів:

Світова економічна криза

Циклічні світові економічні кризи суттєво впливали на економічний розвиток України, зокрема, світова економічна криза 1998 року призвела до кількарізової девальвації, інфляції, падіння темпів економічного розвитку. Внаслідок впливу економічної кризи 2008 року також спостерігалася девальвація національної валюти, зменшення доходів громадян тощо. Незважаючи на певні заходи, що були вжиті НБУ для зменшення ризиків, напередодні суттєвих виплат за міжнародними зобов'язаннями, ризик для макроекономічного розбалансування країни залишається на дуже високому рівні.

Монополізація ключових секторів національної економіки

За оцінкою Антимонопольного комітету України, в Україні 42% ринків є монопольними або мають олігопольне становище. Найбільш монополізованими в Україні є паливно-енергетичний комплекс і ринок транспорту та зв'язку. Це негативно впливає на рівень конкуренції, зокрема, у Глобальному індексі конкурентоспроможності у 2018 році Україна посідала 81 місце серед 137 країн, що оцінюються в рейтингу. Таке становище призводить до стримування економічного розвитку, до уразливості українських підприємств, до зловживання своїм монопольним становищем, до викривлення конкуренції та зниження прибутковості і можливості нарощування обсягів реалізації інших галузей національної економіки. Це послаблює національну економіку і створює загрозу для економічної безпеки України.

Значний рівень тінізації економіки

Не зважаючи на певне зменшення рівня тіньової економіки, за розрахунками Мінекономіки, її рівень залишається високим і серед основних негативних наслідків слід виділити:

- недоотримання державним бюджетом значних коштів у вигляді несплачених податків;

- викривлення внутрішньої конкуренції, внаслідок конкурентних переваг у підприємств тіншового сектору, що застосовують різні схеми з мінімізації податкових платежів;
- зростання загального рівня корупції та зниження довіри до державних інституцій тощо.

Значний обсяг контрабанди

З урахуванням динаміки курсу валют у 2018 році, індексу інфляції, динаміки зростання офіційного імпорту, обсяги потенційної контрабанди у 2018 році можливо оцінити у межах від 209 до 311 млрд UAH на рік, із відповідними втратами бюджету у сумі від 63 до 93 млрд UAH на рік.¹²

Технологічна відсталість та низька продуктивність праці

За оцінками Мінекономіки продуктивність праці та продуктивність капіталу за останні роки показувала позитивну динаміку, проте їхні показники залишаються на низькому рівні, що призводить до зниження рівня оплати праці і, як результат найнижчого в Європі показника ВВП на душу населення. Це не лише знижує конкурентоспроможність української продукції, а також посилює тенденції трудової міграції з України.

Невідповідність більшості виробництв європейським та міжнародним стандартам

Незважаючи на те, що в Україні ведеться значна робота з гармонізації українських стандартів відповідно до європейських та міжнародних, зокрема, прийнята Стратегія розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року, скасовано 14 475 застарілих міждержавних стандартів, розроблених до 1992 року, прийнято 56 технічних регламентів, 53 з яких розроблено на основі актів законодавства ЄС, 49 технічних регламентів вже є обов'язковими до застосування (із 27 актів європейського секторального законодавства, визначених Додатком III до Угоди про асоціацію, прийнято 24 технічних регламенти, з яких 23 вже є обов'язковими до застосування), залишається значною економічною загрозою для українських підприємств невідповідність їх продукції встановленим європейським та міжнародним технічним регламентам та стандартам. При високій вартості кредитних ресурсів та низькому рівні прямих іноземних інвестицій залишається проблематичним технічне переоснащення українських підприємств для випуску продукції, яка може реалізовуватися на міжнародних ринках.

Переважно сировинний тип експорту

За даними Держстату у 2018 році 24,6% українського експорту займали чорні і кольорові метали та вироби з них, 20,9% продукти рослинного походження, 9,8% машини, обладнання та механізми, 9,2% мінеральні продукти, 4% продукти хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, 3,2% деревина та вироби з неї.

У структурі імпорту значну частку займають машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 20,9%, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 8%.

Низький рівень прямих іноземних інвестицій, висока вартість кредитних ресурсів

Прямі іноземні інвестиції (англ. Foreign direct investment, FDI) вже третій рік поспіль знижуються і якщо у 2014 році основне пояснення було початок військової агресії з боку Росії, то в останні роки інвестори зазначають високий рівень корупції в Україні. Низький рівень прямих іноземних інвестицій знижує темпи економічного зростання, а також унеможливує реалізації в Україні масштабних інвестиційно-інноваційних проєктів.

12 Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: нові виклики: Інститут соціально-економічної трансформації, Центр соціально-економічних досліджень CASE-Ukraine: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iset-ua.org/images/Analiz-shem-2019-FINAL.pdf>

1.2. Географічна та соціально-економічна складова

Географічне положення України

Україна знаходиться в центральній частині Східної Європи на перетині транспортних шляхів з Європи в Азію та зі Скандинавських країн у країни Середземноморського регіону. Географічне розташування України достатньо вигідне. Через її територію проходять найважливіші транспортні магістралі, які зв'язують Західну Європу із країнами Закавказзя та Центральної Азії.

Загальна площа України становить 603 700 квадратних кілометрів, що складає 5,7% території Європи і 0,44% території світу. З півночі на південь територія України простягається на 893 кілометри, із заходу на схід – на 1316 кілометрів. Україна є найбільшою країною, кордони якої не виходять за межі Європи. Загальна довжина кордонів: 6992 кілометра, довжина сухопутних кордонів: 5637 кілометрів.

Довжина морської ділянки кордону: 1355 кілометрів (по Чорному морю – 1056,5 кілометрів; по Азовському морю – 249,5 кілометрів; по Керченській протоці – 49 кілометрів). Україна має широкий вихід до Чорного і Азовського морів, що сполучають її із країнами середземноморського басейну. Також через море Україна межує із Болгарією, Туреччиною та Грузією. Площа виключної (морської) економічної зони України становить понад 82 тис. квадратних кілометрів.

На заході Україна межує із Польщею, Угорщиною та Словаччиною, через території яких проходить найкоротший шлях, що сполучає Україну із країнами Західної та Центральної Європи. На сході та півночі України – кордон із Росією, на південному заході – з Молдовою та Румунією. На півночі Україна межує з Білоруссю, через яку здійснюється зв'язок із країнами Балтії. З Румунією та Росією Україна має не тільки сухопутний, а й морський кордон.

На час, який охоплений другим раундом НОР (2016-2018 рр.), в Україні продовжувалися докорінні політичні, соціальні, економічні та суспільні зміни, що стали наслідком Революції Гідності, яка відбулась упродовж листопада 2013 року – лютого 2014 року. Зазначені події були викликані відходом політичного керівництва країни, а саме колишнього Президента України та його оточення від законодавчо закріпленого курсу на Європейську інтеграцію та подальшою протидією цьому курсу, падінням рівня життя українців та колосальним рівнем корупції в країні, у першу чергу у середовищі вищого керівництва країни.

Під час зазначеної Революції, проти мирного зібрання колишньою українською владою було застосовано зброю, внаслідок чого загинув 121 мирний житель та сотні людей були поранені.

Враховуючи вказану ситуацію, Україна у лютому 2014 року втратила частину своєї території – Російська Федерація анексувала Автономну Республіку Крим.

З квітня 2014 року по сьогоднішній день, велика частина території Донецької і Луганської областей України окуповані Російською Федерацією за допомогою і під прикриттям підконтрольних їй терористично-сепаратистських утворень «ДНР» та «ЛНР».

Зважаючи на зазначене, в Україні з 14 квітня 2014 року було запроваджено АТО на території Донецької та Луганської областей, яка тривала до 30 квітня 2018 року. Після АТО на сході України розпочато проведення ООС.

Внаслідок вказаної нестабільної ситуації, пов'язаною із безпекою, що розпочалась в 2014 році та триває по сьогоднішній день, за даними ООН загинуло близько тринадцяти тисяч осіб, з числа українських військових та мирного населення.

Незважаючи на зазначені складні політичні та економічні умови, Україна наполегливо продовжує вживати заходів з розвитку та реформування національного інституційного середовища, у т.ч. й у контексті посилення інституційної спроможності національної системи ПВК/ФТ відповідно до міжнародних стандартів.

Соціально-демографічна складова

Соціально-демографічна складова характеризує спроможність держави забезпечити гідний і якісний рівень життя населення, створювати умови для розвитку людського капіталу як найважливішої скла-

дової економічної безпеки країни, а також приділяти увагу достатності трудових ресурсів, як передумови сталого розвитку.

Дані щодо етнічного походження (національності) населення, органи державної статистики отримують тільки за результатами проведення переписів населення. Останній Всеукраїнський перепис населення в Україні був проведений ще у 2001 році.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про Всеукраїнський перепис населення»¹³ підставою для проведення перепису населення є рішення КМУ. Відповідно до розпорядження КМУ «Про проведення у 2020 році Всеукраїнського перепису населення» (зі змінами та доповненнями)¹⁴ наступним роком проведення перепису населення визначено 2020 рік.

Чисельність наявного населення України за оцінкою на кінець 2018 року становила 42,3 млн осіб¹⁵. В середньому щорічно населення України скорочується на 200 тис. осіб.

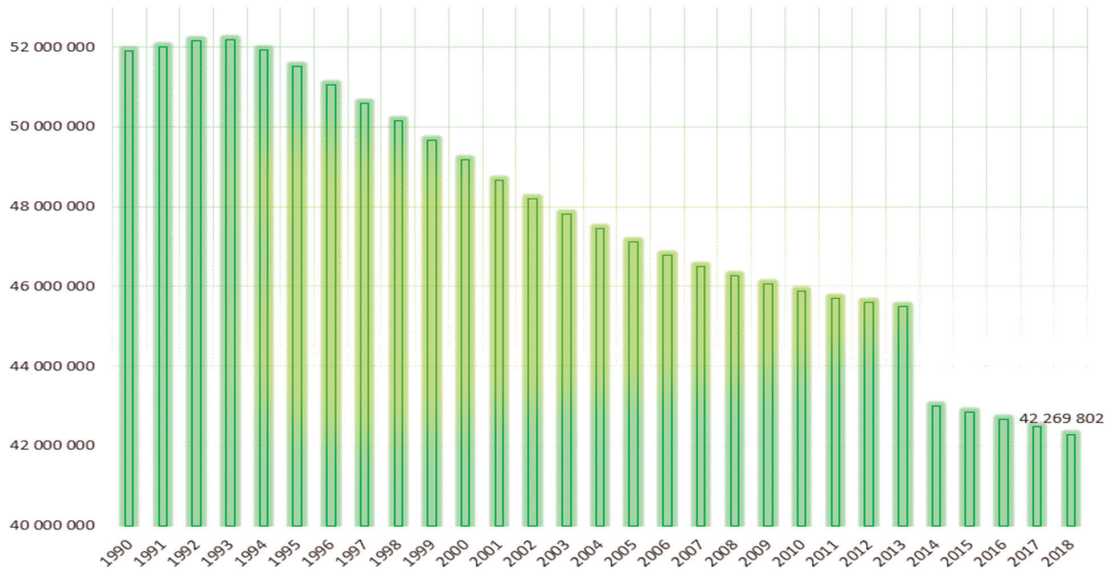

Рис. 1.1. Динаміка зміни чисельності наявного населення України¹⁶

Як показують соціологічні дослідження, станом на 2 квітня 2018 року 33% українців цікавилися можливостями працевлаштування за кордоном. 64% опитаних зізналися, що думають про еміграцію з надією отримати кращі умови для життя. Бажання забезпечити краще майбутнє для дітей як причину переїзду в іншу країну називали 34%, відсутність гідної роботи в Україні – 23%, бажання отримати кращу освіту – 12%. За даними Євростату, у 2013 році вперше оформили дозвіл на перебування в країнах ЄС 236 тис. українців, у 2015 році – вже 493 тис., а протягом 2016 року – 589 тис. тобто близько 18% загальної кількості виданих дозволів. Для порівняння: на сирійців у 2016 році припадало лише 348 тис. дозволів. Очевидно, що переорієнтація українських мігрантів на ЄС триватиме. Це стосуватиметься і заробітчан, і тих, хто виїжджатиме на постійне проживання¹⁷.

Україна належить до категорії «молодих і бідних» країн лише за критерієм бідності, натомість демографічні тенденції в нас цілком відповідають європейським. Якщо Індія, Бангладеш, Мексика та Китай, населення яких теж активно мігрує до країн G20, мають демографічний приріст у межах 1,1-1,6%, то в Україні цей показник уже давно від’ємний.

13 Про Всеукраїнський перепис населення: Закон України, 19 жовтня 2000 р. №2058-III: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2058-14>

14 Про проведення у 2020 році Всеукраїнського перепису населення: розпорядження КМУ, 9 квітня 2008 р. №581-р: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/581-2008-%D1%80>

15 Чисельність населення (за оцінкою) на 1 березня 2019 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/news/op_popul.asp

16 Побудовано за інформацією Держстату

17 Як впливає на Україну трудова міграція: Тиждень. UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Society/206352>

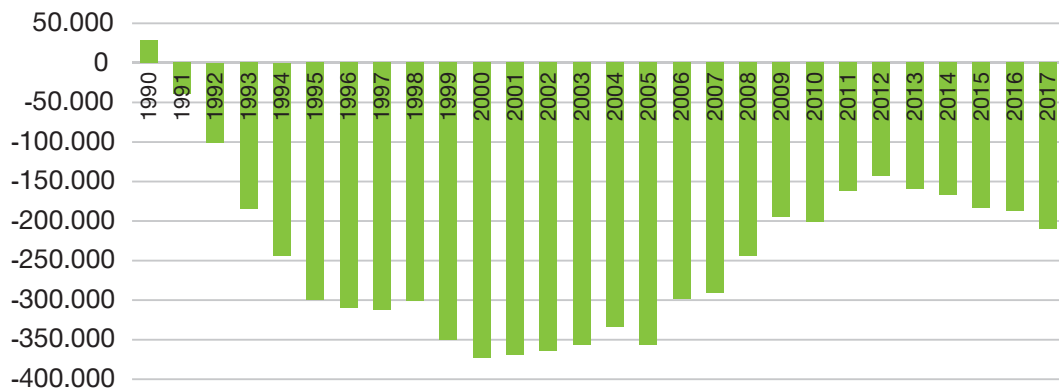

Рис. 1.2. Природний приріст (+); скорочення (-) населення України¹⁸

Рівень довіри до державних та суспільних інститутів

Згідно з результатами дослідження, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова з 4 по 9 жовтня 2019 року¹⁹ (опитано 2015 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України, за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей за вибіркою, що репрезентує доросле населення країни за основними соціально-демографічними показниками), серед державних та суспільних інститутів найчастіше довіра висловлюється до Збройних Сил України (їм довіряють 75% опитаних), Президента України (70%), волонтерських організацій (69%), Державної служби з надзвичайних ситуацій (64,5%), Національної гвардії України (64%), Державної прикордонної служби (63,5%), Церкви (61%), добровольчих батальйонів (61%), ЗМІ України (56%).

Недовіра найчастіше висловлюється ЗМІ Росії (не довіряють їм 76% опитаних), судовій системі загалом (70%), політичним партіям (66%), місцевим судам (65%), комерційним банкам (64%), прокуратурі (64%), державному апарату (чиновникам) (63%), Верховному Суду (59%), Конституційному Суду України (57%), НАБУ (54%), САП (54%), НАЗК (53%), Антикорупційному суду (53%), НБУ (51%), профспілкам (49%).

Сутнісні характеристики економічного середовища України

Україна відноситься до держав з малою (за обсягами) відкритою (відносно зв'язків із зовнішнім світом) економікою з вузькою базою експорту товарів (переважає сировинний експорт) і послуг. Тому розуміння взаємозв'язків рахунків зовнішнього сектору національної економіки (ПБ і МІП) між собою та їхнього впливу на відновлення загальної рівноваги в національній економіці, яка активно взаємодіє з рештою світу, є тими проблемними питаннями, яким доцільно приділяти особливу увагу при вивченні сутнісних характеристик економічного середовища України.

З урахуванням сучасних методологічних засад формування основних макроекономічних індикаторів СНР, розкриваються різні аспекти взаємодій, урахування яких є вирішальним для розуміння особливостей забезпечення загальної економічної рівноваги в країні (див. рис. 1.3).

Країна, баланс РПО якої є дефіцитним, потерпає від виснаження МР і, відповідно, постає перед неминучістю девальвації курсу власної валюти, що у свою чергу є чинником нестабільності, загрозою зменшення реальних, поіменованих у національній валюті, доходів домогосподарств і бізнесу, чинником зменшення їхньої купівельної спроможності, а також недовіри і негативних економічних очікувань.

Рух капіталу впливає на сальдо ПБ країни, визначає обсяг купівлі-продажу національної валюти внаслідок здійснених прямих, портфельних та інших інвестицій у країну за певний проміжок часу. Фізичні потоки капіталу включають прямі іноземні інвестиції в нерухомість, виробництво, в акції національних

18 Статистика населення України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c_files/main.htm?3

19 Оцінка громадянами ситуації в країні та діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків: Разумков Центр: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-institutiv-ta-politykiv>

компаній з метою їх поглинання. Цей вид інвестування передбачає конверсію іноземної валюти інвестора на національну валюту об'єкта інвестування і таким чином збільшує попит на валюту країни, в яку вкладають капітал (поціновує її). Портфельні потоки капіталу включають приплив і відплив капіталу на вторинних фондових ринках і на ринках боргових цінних паперів (облігацій).

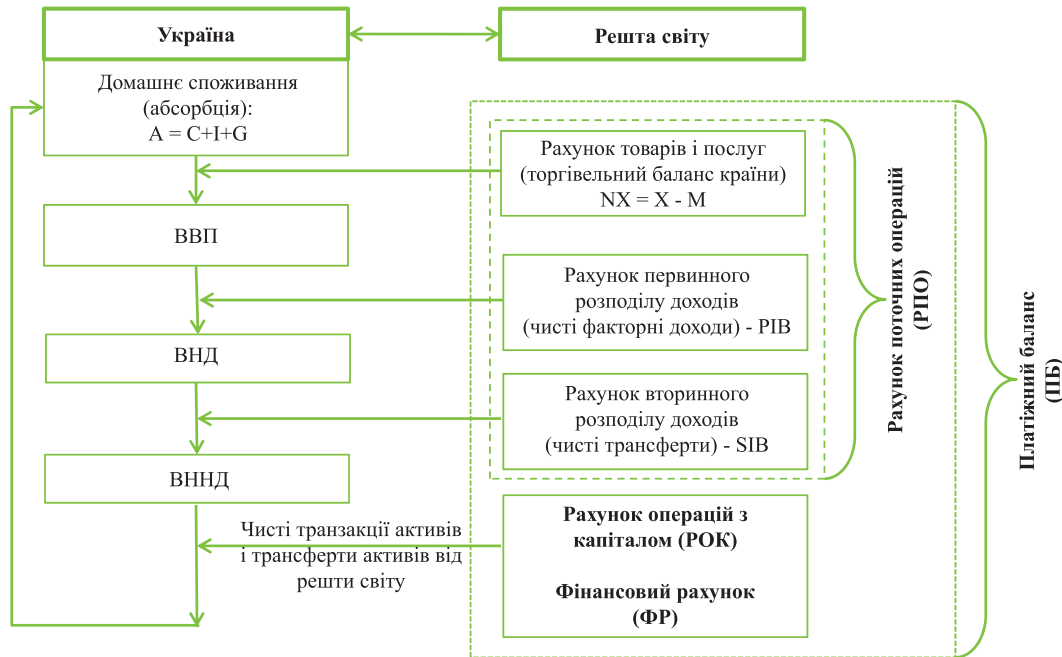

Рис. 1.3. Взаємозв'язок між основними макроекономічними агрегатами СНР

ВВП

Відповідно до пресрелізу Світового банку 23 травня 2019 року²⁰ з точки зору рівня ВВП на душу населення, Україна залишається однією з найбідніших країн регіону, тобто перебуває на рівні Молдови, Вірменії та Грузії. ВВП України на душу населення за паритетом купівельної спроможності, приблизно втричі нижчий, ніж у Польщі, попри аналогічний рівень доходів у 1990 році (див. рис. 1.4.).

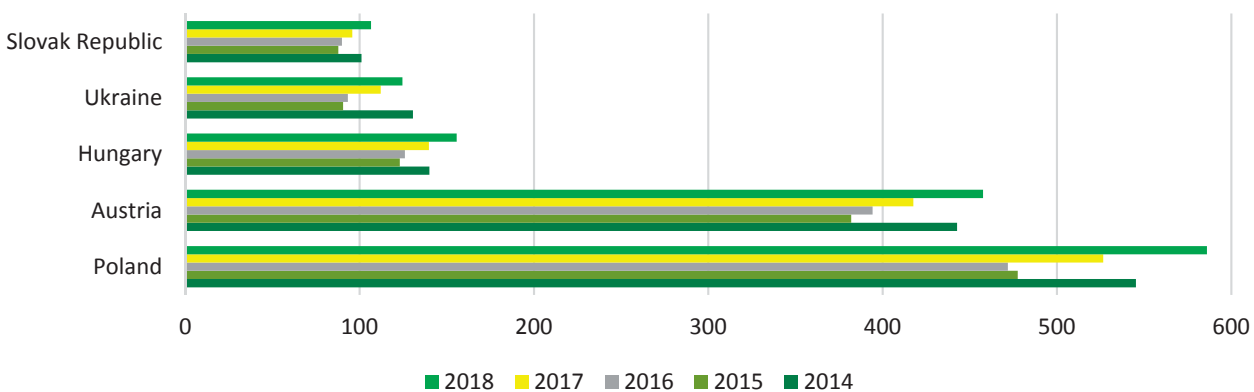

Рис. 1.4. Порівняння ВВП України та інших країн регіону (млрд USD)²¹

²⁰ Спеціальна доповідь: Реалізація потенціалу економічного росту України 23 травня 2019 року: Світовий банк, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pubdocs.worldbank.org/en/233891558601579588/Ukraine-Special-Focus-Note-Spring-2019-uk.pdf>

²¹ IMF Data Mapper: Gross Domestic Product. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/datamapper/datasets/WEO/1>

Додаткові дані про номінальний і реальний вимір ВВП України наведені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Рівень ВВП в Україні²²

Валовий внутрішній продукт України з 2012 по 2018 рр. (млн UAH.)			
	Номінальний ВВП (у фактичних цінах)	Реальний ВВП (у цінах 2010 року)	Номінальний ВВП (млрд USD)
2012	1 408 889	1 141 052	175,707
2013	1 454 931	1 140 747	179,572
2014	1 566 728	1 052 442	130,571
2015	1 979 458	894 774	90,489
2016	2 383 182	984 395	93,313
2017	2 982 920	1 010 173	112,125
2018	3 558 706	1 095 829	124,603

Платіжний баланс

Баланс зовнішньої торгівлі товарами і послугами в Україні характеризує табл. 1.2²³:

Таблиця 1.2.

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами і послугами

Період	Обсяг експорту товарів (млн USD)	Обсяг імпорту товарів (млн USD)	Сальдо ЗВТ товарами (млн USD)	Обсяг експорту послуг (млн USD)	Обсяг імпорту послуг (млн USD)	Сальдо ЗВТ послугами (млн USD)	Загальний обсяг експорту товарів і послуг (млн USD)	Загальний обсяг імпорту товарів і послуг (млн USD)	Загальне сальдо ЗВТ товарами і послугами (млн USD)
2011	62 383	80 414	- 18 031	21 269	13 383	7 886	83 652	93 797	- 10 145
2012	64 427	86 273	- 21 846	22 089	14 589	7 500	86 516	100 862	- 14 346
2013	59 106	81 234	- 22 128	22 613	16 119	6 494	81 719	97 353	- 15 634
2014	50 552	57 680	- 7 128	14 884	12 362	2 522	65 436	70 042	- 4 606
2015	35 420	38 875	- 3 455	12 442	11 349	1 093	47 862	50 224	- 2 362
2016	33 560	40 502	- 6 942	12 448	11 959	489	46 008	52 461	- 6 453
2017	39 701	49 364	- 9 663	14 167	13 148	1 019	53 868	62 512	- 8 644
2018	43 341	56 055	- 12 714	15 794	14 447	1 347	59 135	70 502	- 11 367

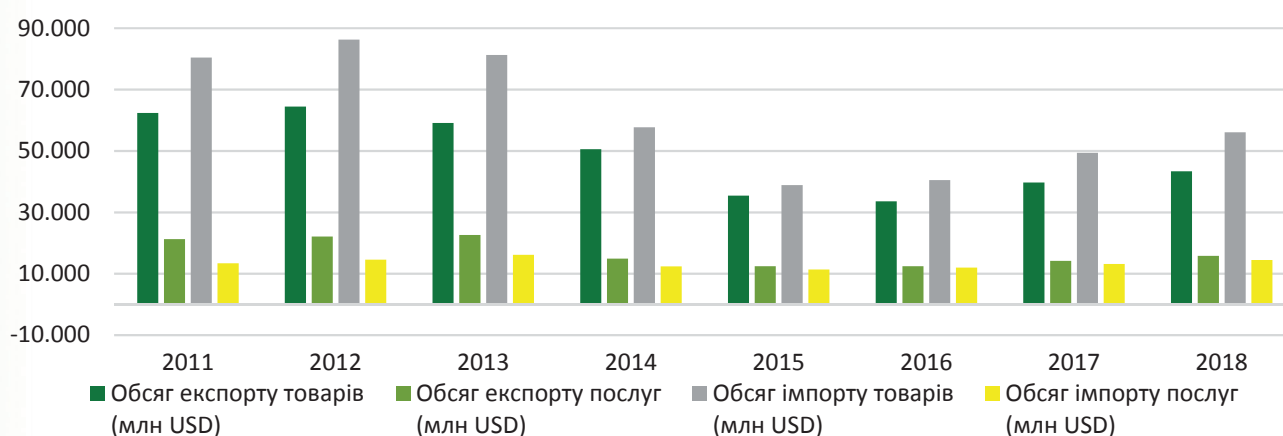

Рис. 1.5. Динаміка обсягу експорту та імпорту товарів і послуг

²² Побудовано за інформацією Державної служби статистики України

²³ Статистика зовнішнього сектору: платіжний баланс. Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=65613&cat_id=44446

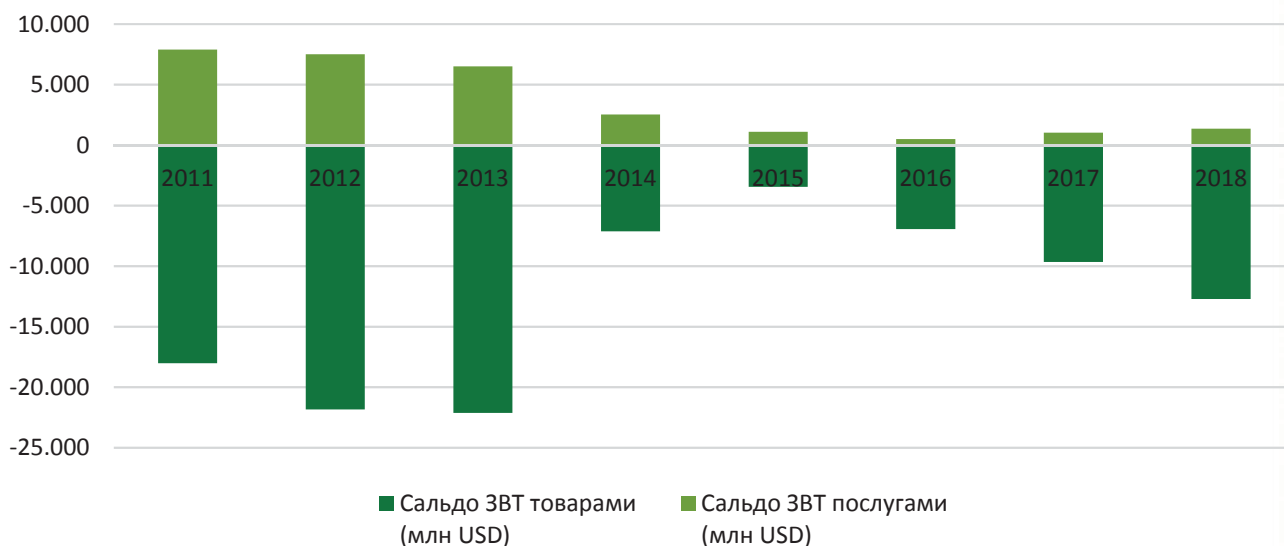

Рис. 1.6. Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі товарами і послугами

Структура експорту товарів характеризується наступними показниками:

Рис. 1.7. Динаміка товарної структури експорту України²⁴

²⁴ Побудовано за даними Державної служби статистики України

На рис. 1.8. наведена географічна структура експорту товарів:

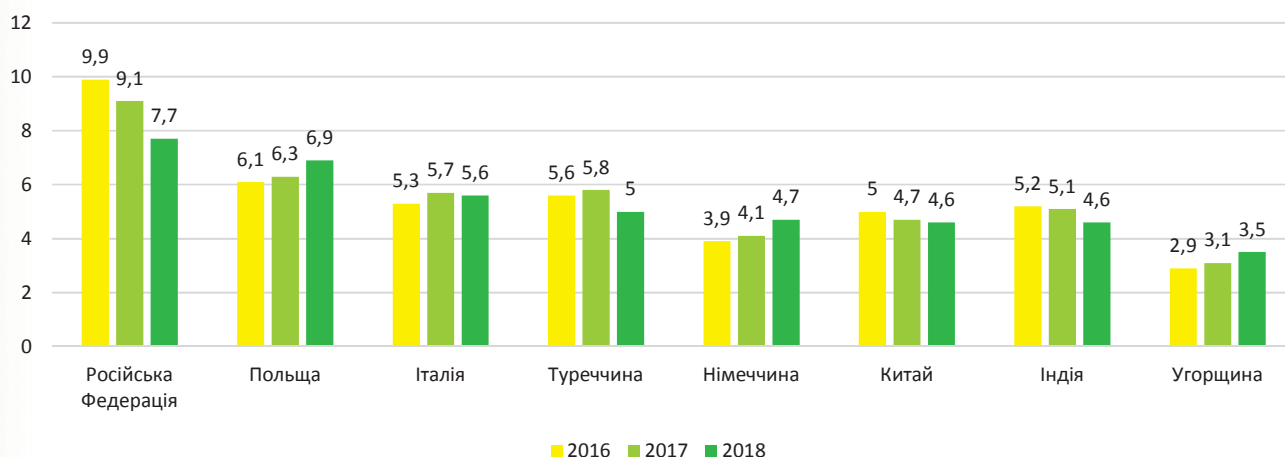

Рис. 1.8. Географічна структура експорту товарів, %²⁵

Структура імпорту товарів характеризується наступними даними:

Рис. 1.9. Динаміка товарної структури імпорту²⁶

25 Побудовано за інформацією Державної служби статистики України, Статистичний збірник «Україна у цифрах»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/Ukr_cifra_2018_u.pdf

26 Побудовано за інформацією Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztp_kv/ztp_kv_u/ztp_kv_4k2018_u.html

На рис. 1.10. наведена географічна структура імпорту товарів:

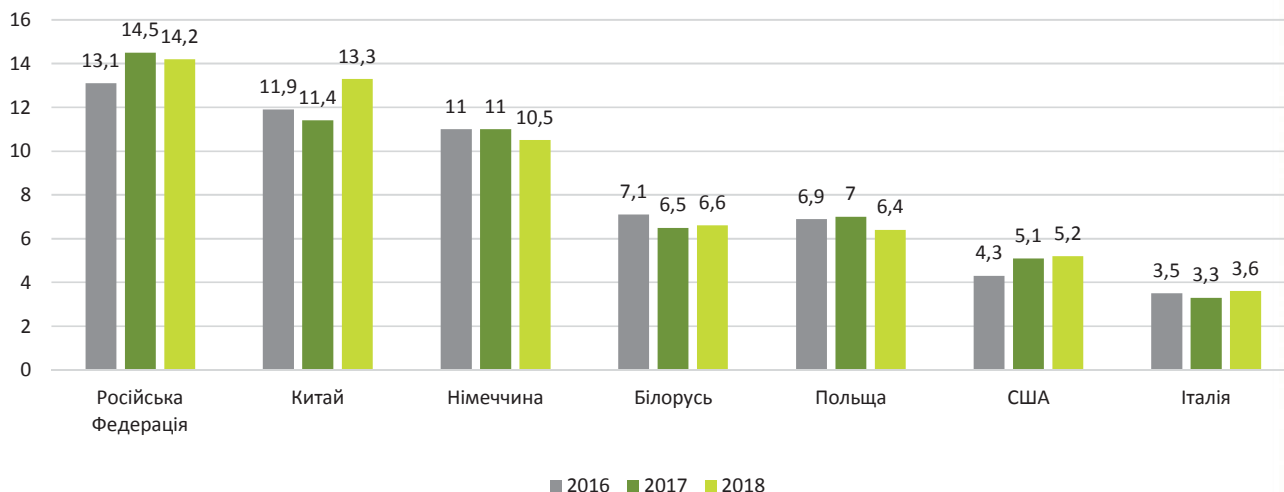

Рис. 1.10. Географічна структура імпорту товарів, %²⁷

Рис. 1.11. Структура експорту послуг за видами²⁸

27 Побудовано за інформацією Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/zd/ztt/ztt_u/ztt0719_u.htm

28 Побудовано за інформацією Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztp_kv/ztp_kv_u/ztp_kv_4k2018_u.html

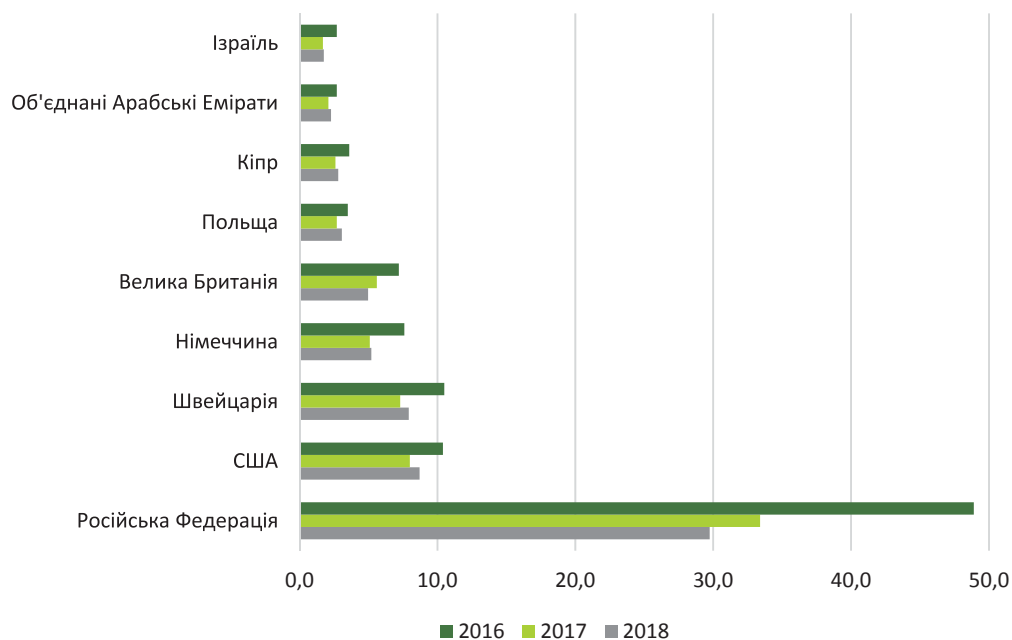

Рис. 1.12. Основні країни експорту послуг, %²⁹

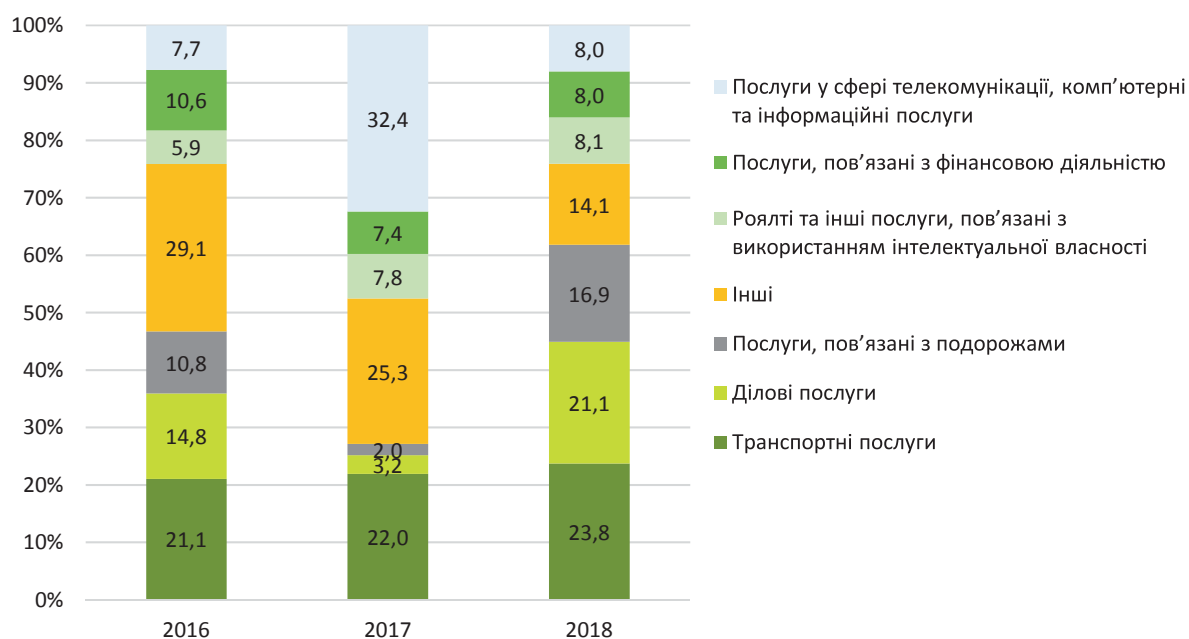

Рис. 1.13. Структура імпорту послуг за видами³⁰

29 Побудовано за інформацією Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/zd/gsztp/gsztp_u/gsztp_1p2019_u.html

30 Побудовано за інформацією Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztp_kv/ztp_kv_u/ztp_kv_4k2018_u.html

Основними країнами, в яких Україна імпортує послуги є США, Велика Британія та Російська Федерація (рис. 1.14).

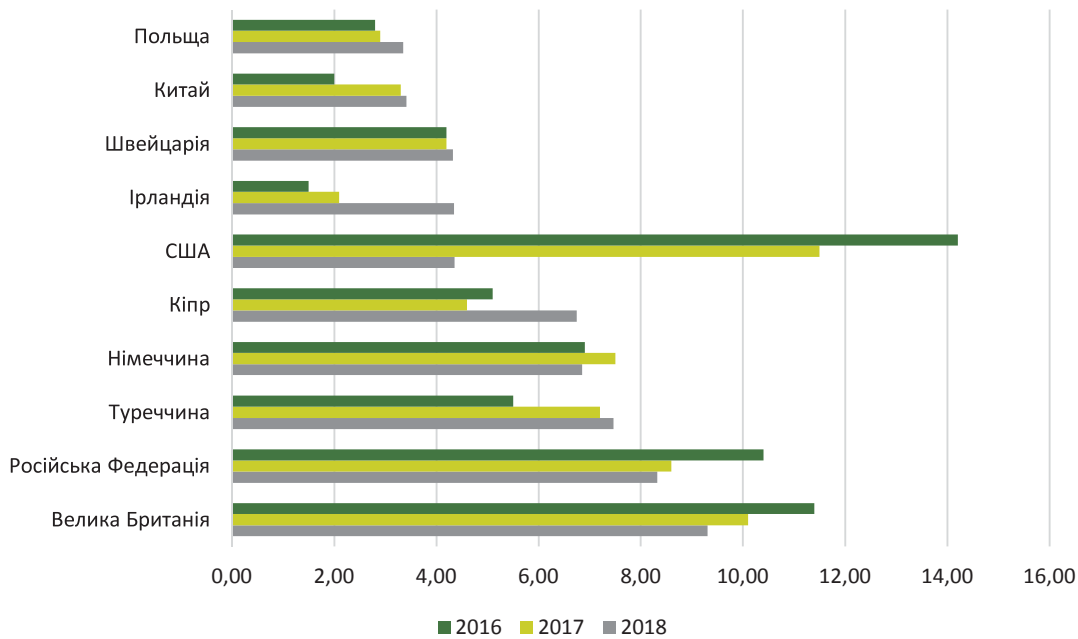

Рис. 1.14. Основні країни імпорту послуг, %³¹

Стрімкий міграційний відтік трудового потенціалу з України супроводжується суттєвими темпами приросту обсягів приватних грошових переказів в Україну. За результатами 2018 року обсяг приватних грошових переказів у сумі 11.1 млрд USD майже повністю збалансовував негативне сальдо ЗБТ товарами і послугами у сумі – 11.4 млрд USD.

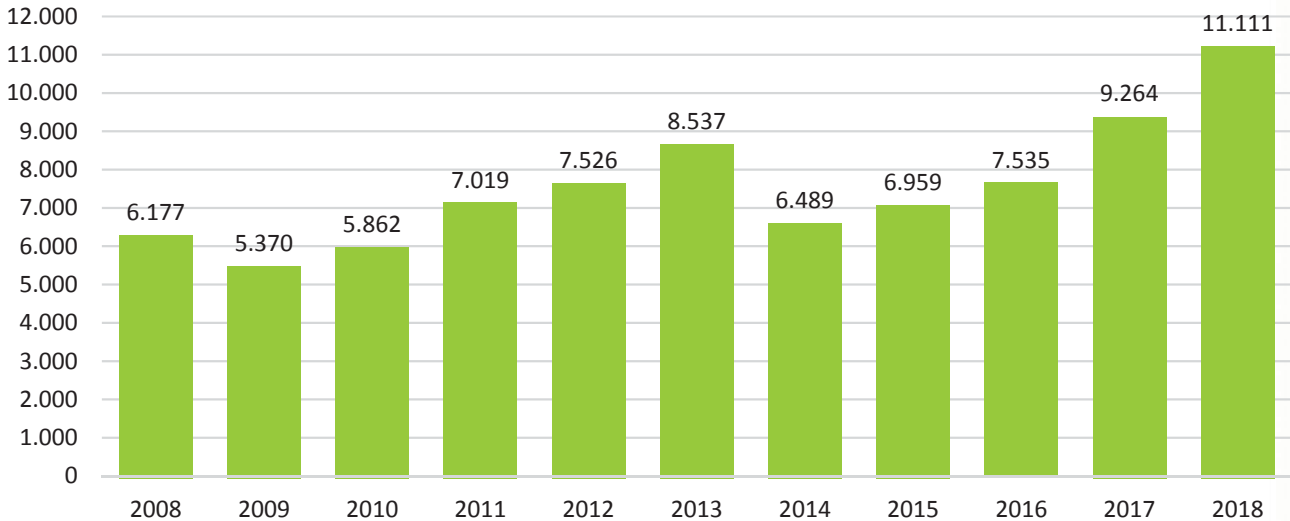

Рис. 1.15. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну (млн USD)³²

Однак втрати України від трудової міграції і близько не покриваються вищеокресленими переказами. Міжнародно прийнятим критерієм вартісного вираження людського капіталу вважається величина, яка у 10 разів більша за показник ВВП на душу населення країни, розрахованого за паритетом купівельної спроможності. Динаміка відповідного показника за останні шість років наведена на рис. 1.16.

31 Побудовано за інформацією Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/zd/gsztp/gsztp_u/gsztp_1p2019_u.html

32 Статистика зовнішнього сектору: грошові перекази. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=65613&cat_id=44446#2

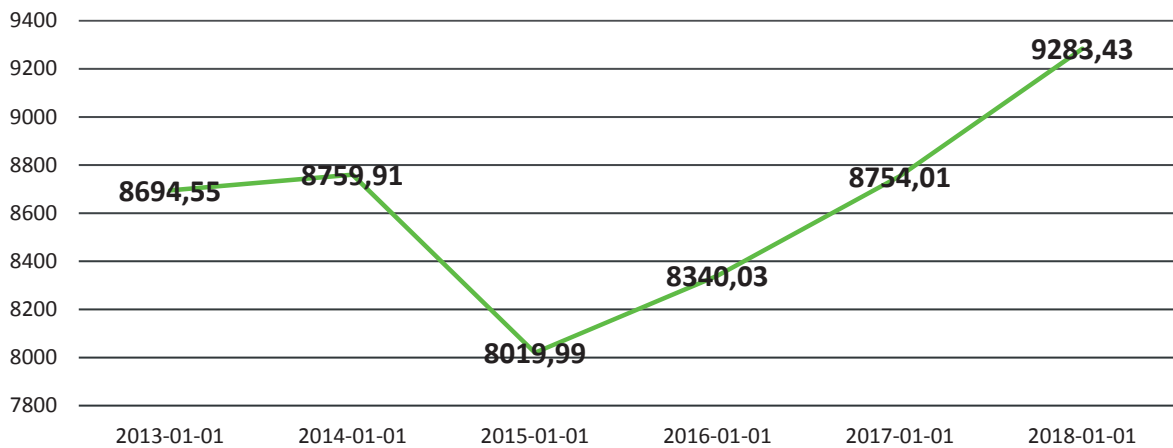

Рис. 1.16. Динаміка ВВП України на душу населення, визначеного з урахуванням оцінки паритету купівельної спроможності, USD³³

З аналізу вищенаведених даних, випливає, що **середня «ціна» людського капіталу одного трудового мігранта з України еквівалентна сумі втрат у 93 тис. USD** за станом на 2018 рік. За оцінкою експертів центру економічної стратегії, загальна чисельність українського населення, яке може бути задіяним у зовнішній трудовій міграції, становить приблизно 4 млн осіб (16% населення працездатного віку), якщо врахувати довгострокових мігрантів, а також тенденції «маятникової» та сезонної міграції³⁴. Таким чином, можна вирахувати загальний обсяг реальних втрат людського капіталу України, який на кінець 2018 року складав **371,3 млрд USD** (див. рис. 1.17).

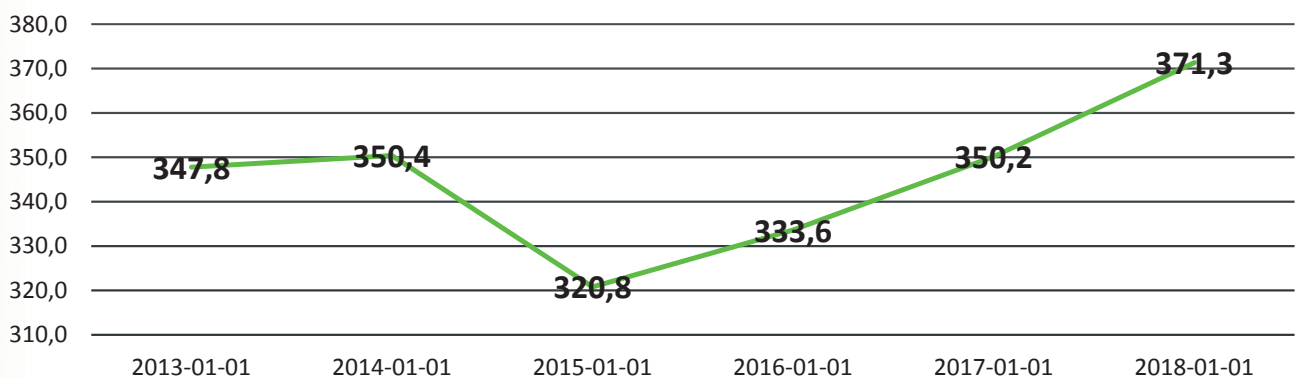

Рис. 1.17. Втрати людського капіталу України від трудової міграції за станом на відповідну звітну дату, млрд USD

Аналіз джерел фінансування дефіциту РПО ПБ країни є чіткою демонстрацією дії фундаментальних макроекономічних взаємодій країни з рештою світу, які, у свою чергу, обумовлюють особливості макrorівневого збалансування.

33 IMF Cross Country Macroeconomic Statistics: Ukraine Per Capita GDP based on PPP Valuation, USD. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.quandl.com/data/ODA/UKR_PPPPC-Ukraine-Per-Capita-GDP-based-on-PPP-Valuation-USD

34 Скільки українців поїхало за кордон і що державі з цим робити. Аналітична записка Центру економічної стратегії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ces.org.ua/migration/>

Економіка будь-якої країни за станом на звітний момент часу володіє певним запасом активів і зобов'язань³⁵, рівень і склад яких описано у МІП (рис. 1.18).

Рис. 1.18. Циркуляція загальних активів і зобов'язань країни перед рештою світу

Ще один важливий взаємозв'язок, який ілюструє спосіб, у який МІП генерує додаткові боргові зобов'язання для країни або ж стає джерелом фінансування її економіки, а отже, і чинником макроекономічного згладжування або ж розбалансування, показаний на рис. 1.19 і має пряме відношення до проблеми ЗБ країни.

Рис. 1.19. Вплив ЗБ на баланс РПО і на баланс ФР

³⁵ Відповідно до міжнародної методології формування СНР, ПБ і МІП, до загальних активів держави належать усі ресурси, правом власності на які володіє держава і які можуть генерувати майбутні економічні вигоди (нефінансові активи: матеріальні активи (основні і оборотні фонди), цінності (дорогоцінні метали, каміння, твори мистецтва), природні ресурси (земля, надра, біологічні ресурси, водні ресурси, спектр радіочастот); фінансові активи: монетарне золото, спеціальні права записування, готівкова валюта і депозити, боргові цінні папери, кредити і позики, інструменти участі в капіталі, похідні фінансові інструменти, інша дебіторська заборгованість). Аналогічна класифікація застосовується і до зобов'язань держави перед рештою світу.

Динаміку ЗБ України характеризують наступні рисунки 1.20-1.24³⁶:

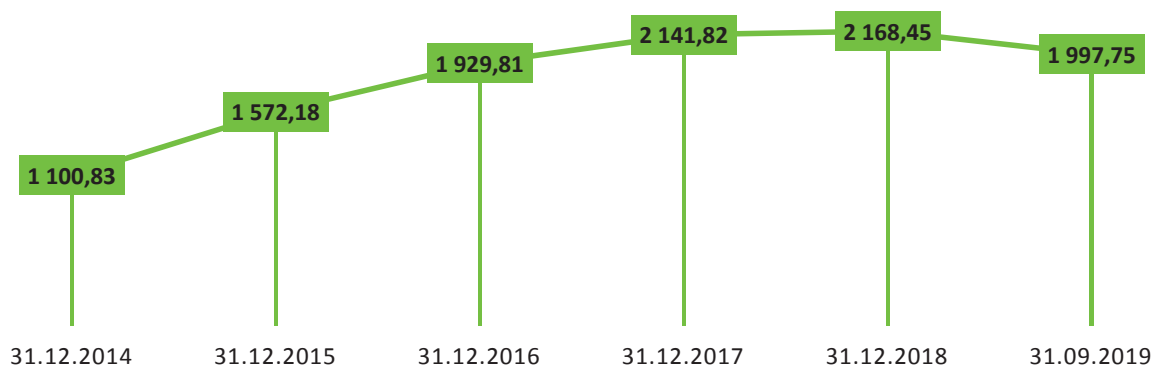

Рис. 1.20. Загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу, млрд UAH.

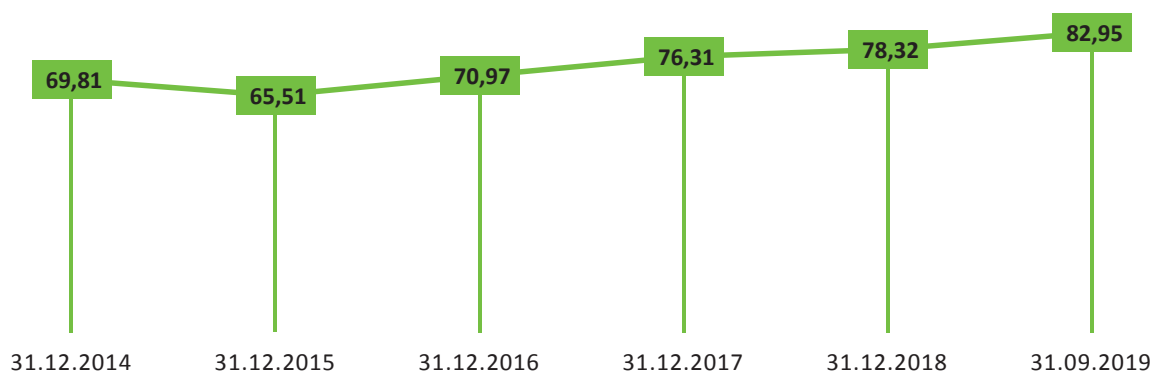

Рис. 1.21. Загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу, млрд USD.

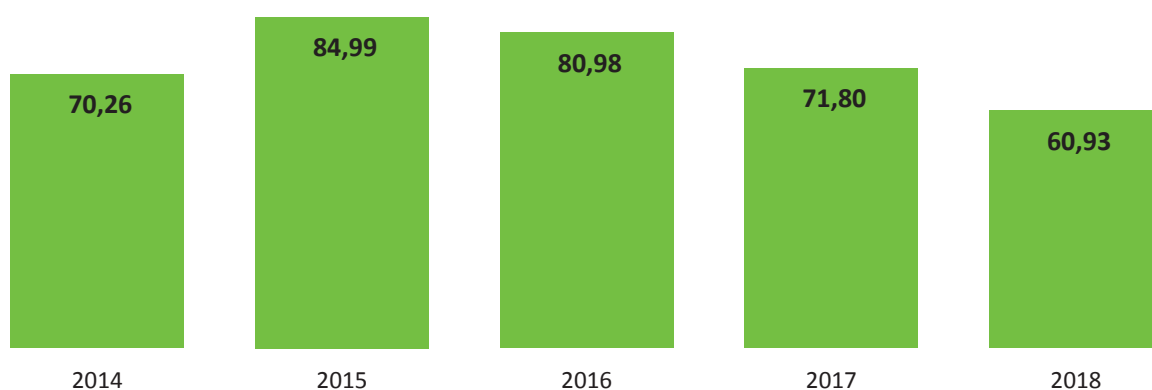

Рис. 1.22. Частка загального обсягу державного та гарантованого державою боргу у ВВП України, %.

36 Державний борг та гарантований державою борг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>

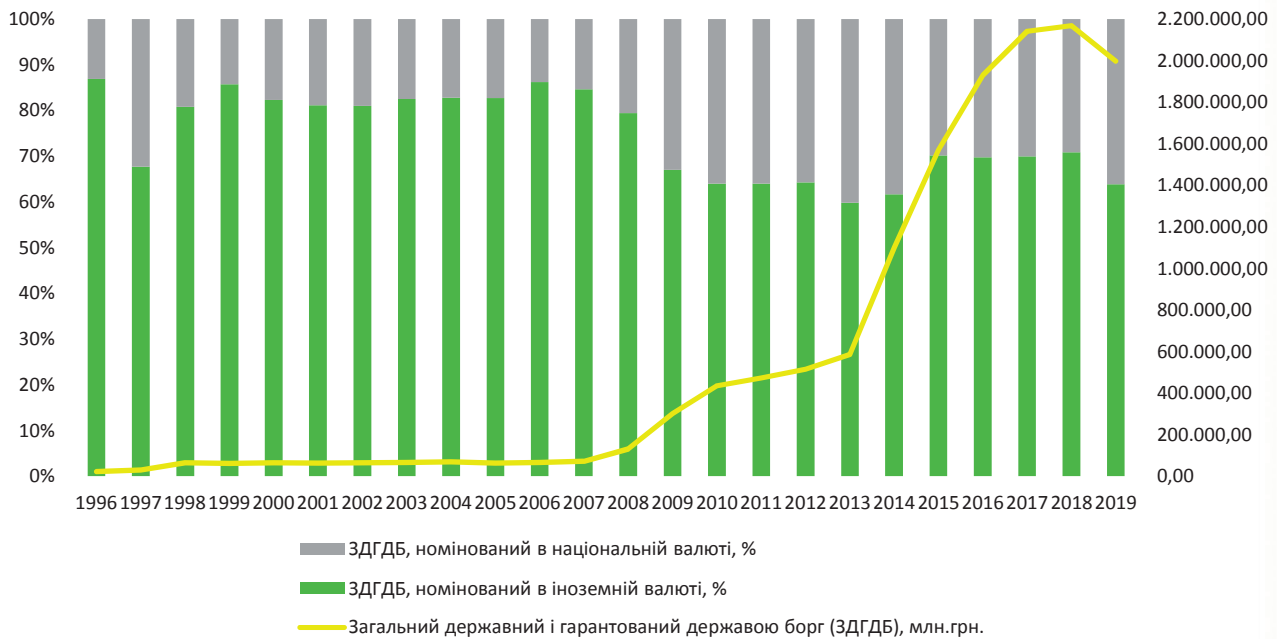

Рис. 1.23. Динаміка і структура державного та гарантованого державою боргу

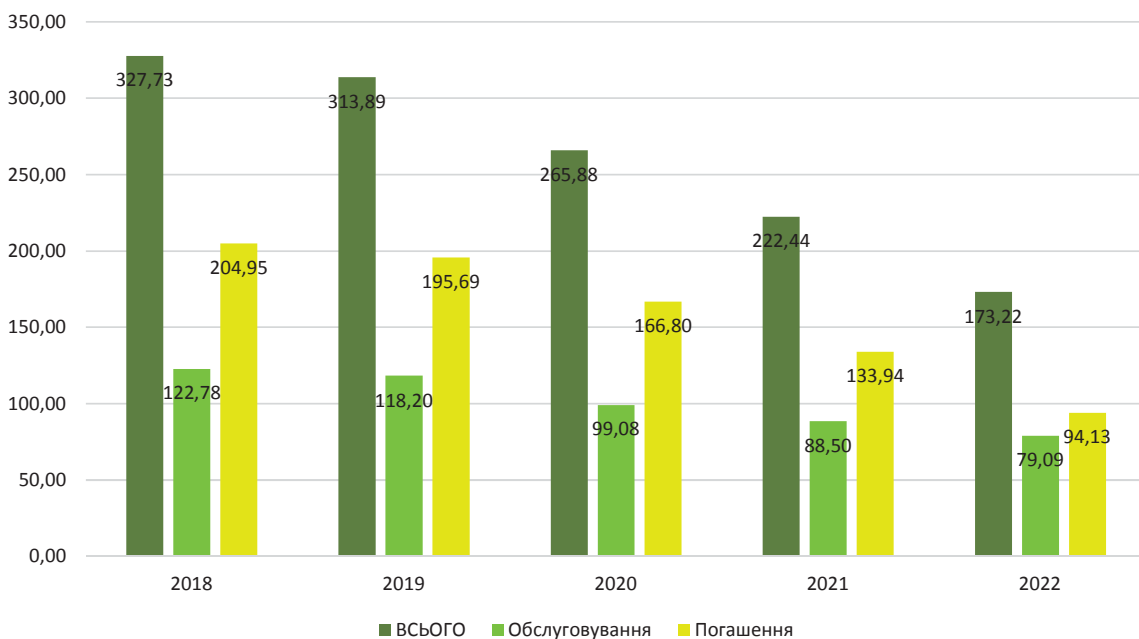

Рис. 1.24. Фактичні та прогнозовані платежі з погашення та обслуговування державного боргу у 2018-2022 роках, млрд УАН.

Довідково: **В контексті оцінки ризиків ВК, пов'язаних із державними борговими цінними паперами, зазначимо наступне.** У травні 2018 року парламент прийняв Закон України № 2418 «Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння залученню іноземних інвестицій», який набрав чинності 24.11.2018 року. Цей закон запровадив **концепцію номінального утримувача**, через якого іноземці зможуть набагато простіше без зайвих бюрократичних бар'єрів купувати в Україні цінні папери (у т.ч. й державні облигації). **Механізм концепції** полягає у наступному: іноземний інвестор звертається до іноземного банку, який від власного імені відкриває рахунки в Україні і купує українські цінні папери – наприклад, ОВДП чи акції підприємств. Такий іноземний банк матиме статус номінального утримувача (номіні) в Україні. **Ризик ВК/ФТ** полягає у тому, що реальний інвестор (бенефіціар), який стоятиме за номінальним утримувачем, може залишатися анонімним для українських фінансових установ та правоохоронних органів. Хоча формально закон говорить, що особи із санкційного списку не зможуть скористатися інститутом номінального утримувача, наразі механізм розкриття КБВ цінних паперів, придбаних номіні не пройшов практичну апробацію і його ефективність потребує подальшого ретельного відстеження в рамках оцінки секторальних ризиків у сфері регулювання і нагляду НКЦПФР.

Мала (за обсягами виробництва і їх часткою у загальносвітовому ВВП), відкрита, сировинна економіка України дуже сильно залежить від зовнішніх цінових шоків («умов торгівлі»). Вказані цінові шоки найкраще відстежуються через аналіз динаміки загального світового товарного індексу (рис. 1.25).

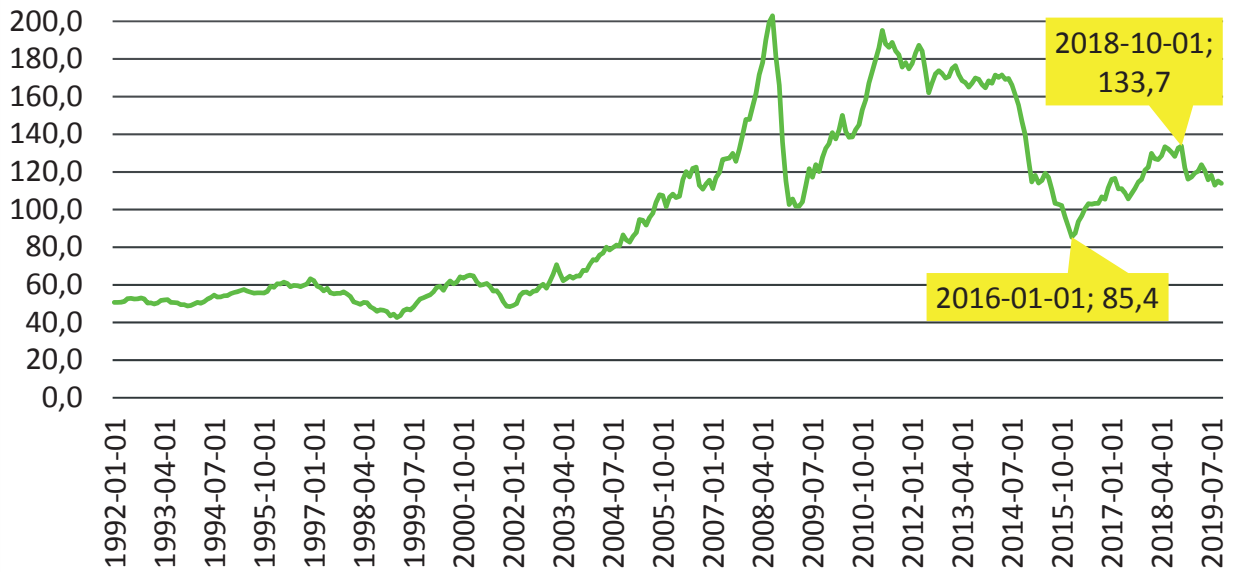

Рис. 1.25. Динаміка загального світового товарного індексу (включаючи енергетичні та неенергетичні товари) за 1992–2019 рр.³⁷

В контексті аналізу зовнішніх чинників макrorівневого розбалансування національної економіки і фінансів, важливо також відстежувати динаміку торговельно-зваженого індексу долара США.

Рис. 1.26. Динаміка торговельно-зваженого індексу долара США за 1973-2019 рр.³⁸

37 All Commodity Price Index [Electronic resource] // IMF Cross Country Macroeconomic Statistics. – 2019. – Available from: www.quandl.com/data/ODA/PALLFNF_INDEX-All-Commodity-Price-Index.

38 Trade Weighted U.S. Dollar Index: Major Currencies [Electronic resource] / Federal Reserve Bank of St. Louis – Available from: <https://research.stlouisfed.org/fred2/series/TWEXMMTH#>

Зазначимо, що між динамікою загального світового товарного індексу та торгово-зваженого індексу долара США існує значний обернений зв'язок (рис. 1.27).

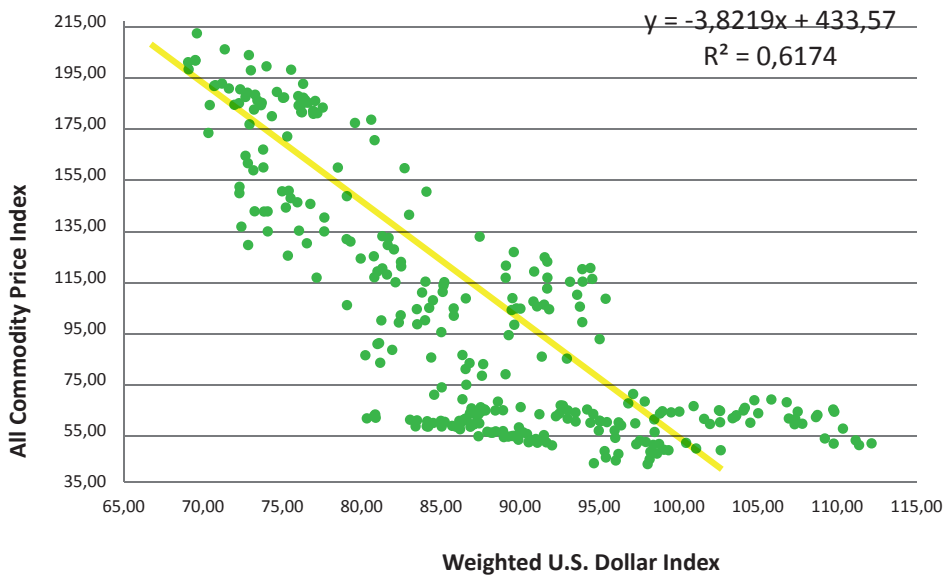

Рис. 1.27. Взаємозв'язок між загальним світовим товарним індексом і торговельно-зваженим індексом долара США за 1992-2019 рр.

З рис. 1.27 можна зробити висновок про те, що при зростанні торговельно-зваженого індексу долара США на один індексний пункт загальний світовий товарний індекс зменшується на 3,8 індексного пункту. Таким чином, можна констатувати, що ревальвація долара США має наслідком зниження рівня цін на товари, що експортуються Україною. Вказане стає причиною суттєвого зменшення надходжень від українського сировинного експорту, формування додаткового попиту на дефіцитну вільно конвертовану валюту (долар США), скорочення доходів державного бюджету за умов практично незмінних, а то й зростаючих бюджетних видатків, прискорення інфляційних і девальваційних процесів, зростання гривневого обсягу ЗБ і видатків на його обслуговування, колапсу банківську систему тощо.

Більш детальний кореляційно-регресійний аналіз взаємозв'язку динаміки вищенаведених показників дає змогу констатувати наявність значного прямого зв'язку, за якого при зростанні / зменшенні загального світового товарного індексу на один пункт український ВВП відповідно зростає / зменшується на 3,1 млрд УАН у постійних цінах (рис. 1.28).

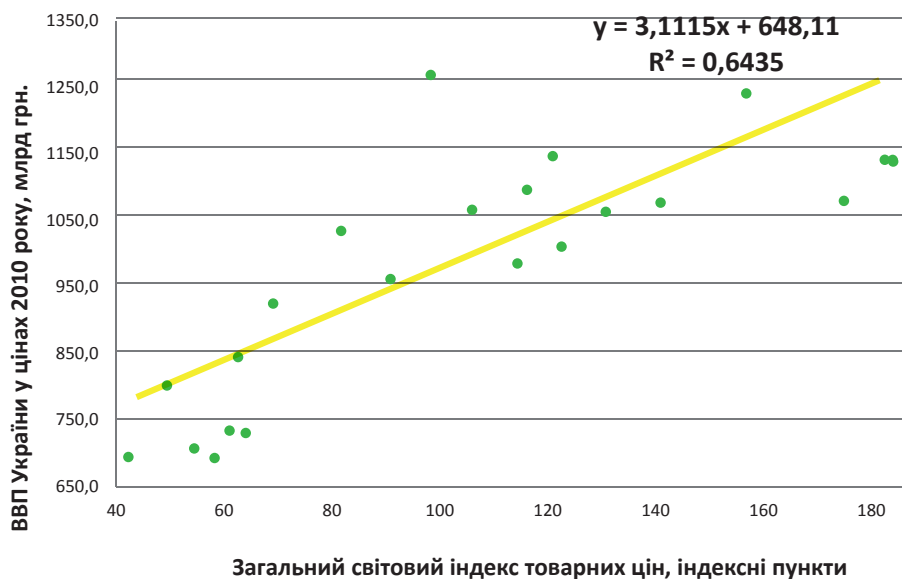

Рис. 1.28. Взаємозв'язок між реальним ВВП України і загальним світовим товарним індексом за 1996-2019 рр.

У цілому за 2018 рік зведений ПБ сформувався з профіцитом 2.9 млрд USD (у 2017 році – 2,6 млрд USD). Чисте погашення заборгованості перед МВФ становило 716 млн USD.

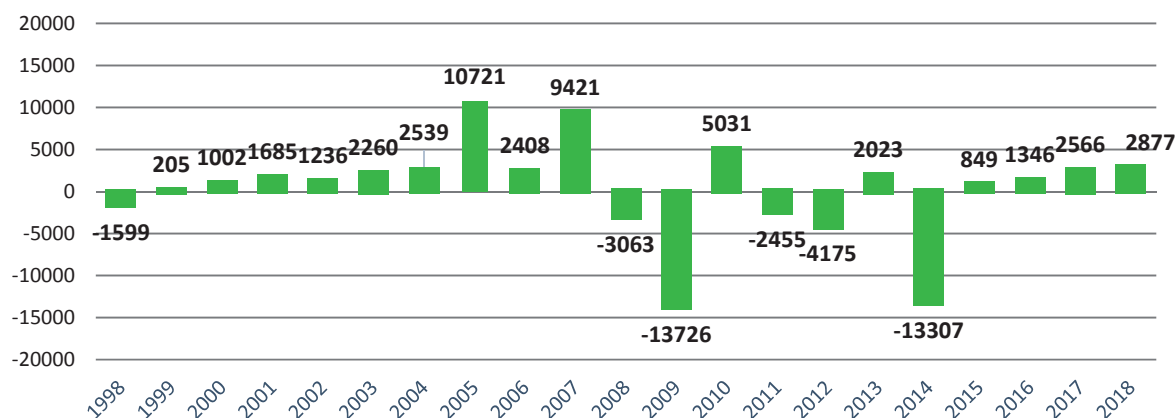

Рис. 1.29. Зведений ПБ України, (млн USD)³⁹

Формування профіциту зведеного ПБ України зумовило зростання міжнародних резервів до 20,8 млрд USD, що забезпечувало фінансування імпорту майбутнього періоду протягом 3,4 місяця⁴⁰.

Інфляція

У цілому за 2018 рік споживча інфляція становила 9,8% (за 2017 рік – 13,7% – див. рис. 1.30):

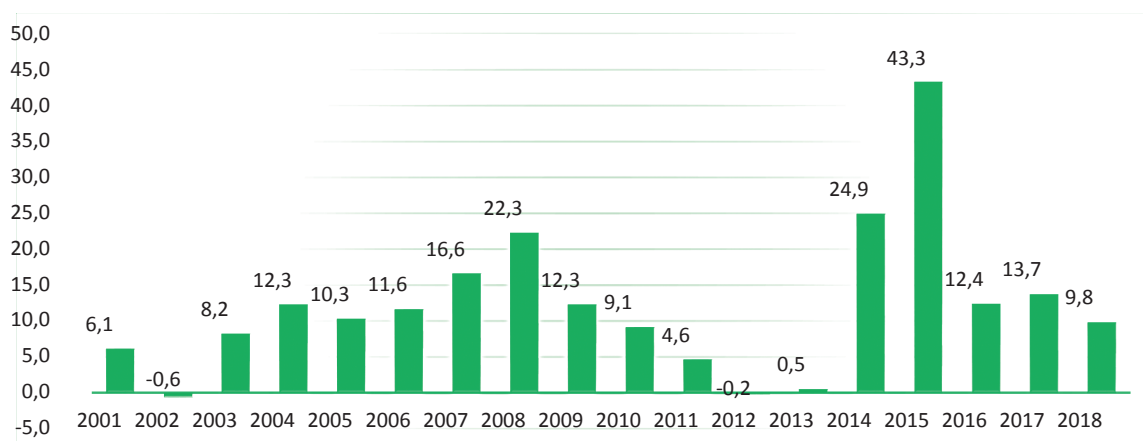

Рис. 1.30. Зміна споживчих цін (інфляція) в Україні⁴¹

Помітно стриманіша динаміка інфляційних процесів у 2018 році обумовлювалася зниженням тиску на споживчі ціни витратної складової (у т.ч. внаслідок демонополізації ринків), а також проведенням НБУ рестрикційної монетарної політики, на тлі відносно стриманої фіскальної політики.

Упродовж попереднього періоду НОР (2013-2015 рр.), новостворений обсяг гривневого державного і гарантованого державою боргу обумовлювався, насамперед, відкритими видатковими статтями Закону України про Державний бюджет і був призначений у тому числі для фінансування проблемних банків (значна кількість яких на сьогодні виведена з ринку), на підтримку Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, на додаткове фінансування потреб НАК «Нафтогаз України». Вказаний борг генерувався емісією урядових ОВДП. Однак найбільш небезпечним інфляційним тригером вищевказаного механізму боргового фінансування було те, що одним з основних позичальників уряду на внутрішньому ринку України за окреслених раніше рівнів суверенних ризиків був НБУ. Фактично, скуповуючи урядові

³⁹ Побудовано за інформацією Національного банку України

⁴⁰ Платіжний баланс у червні 2019 року: Національний банк України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=27033404>

⁴¹ Макроекономічні показники. Ціни. Індекси споживчих цін. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/files/macro/CPI_y.xlsx

ОВДП, НБУ здійснював емісію гривні, монетизуючи бюджетний дефіцит держави. Відрадно, що починаючи з 2016 року інфляційна роль НБУ суттєво зменшилася (рис. 1.31):

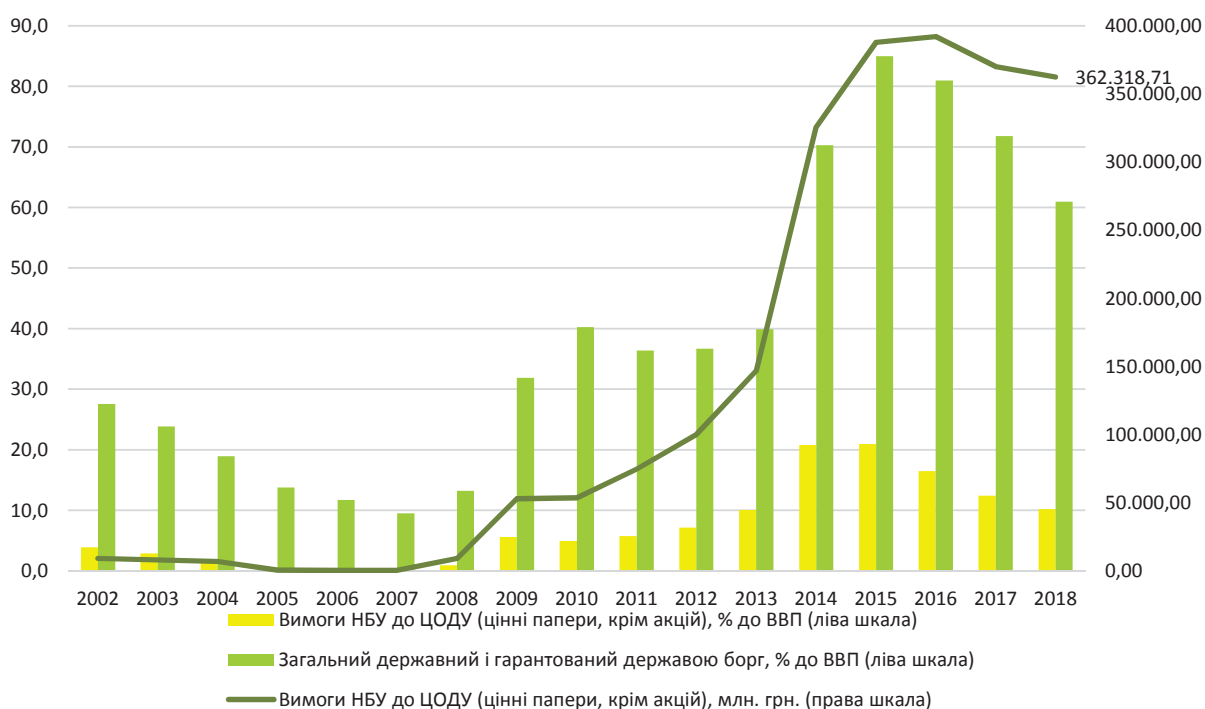

Рис. 1.31. Участь НБУ у монетизації бюджетного дефіциту⁴²

Рівень доходів населення

Середня номінальна заробітна плата штатного працівника підприємств, установ та організацій у грудні 2018 р. становила 10 573 UAH, що у 2,8 рази вище рівня МЗП (3 723 UAH).

Важливим драйвером інфляції, зокрема був споживчий попит, який зростає завдяки підвищенню заробітних плат. При цьому, експерти НБУ, які формують інфляційні звіти⁴³ наголошують на тому, що зміна зарплат майже не визначається продуктивністю праці, а виключно факторами інфляції, мінімального рівня зарплат і дефіциту робочої сили (див. рис. 1.32):

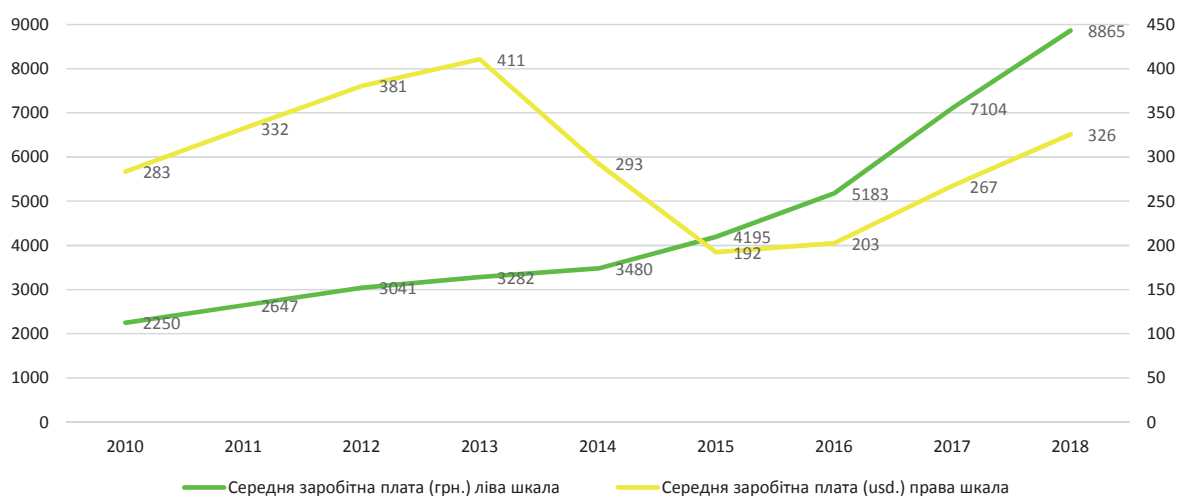

Рис. 1.32. Динаміка середньої заробітної плати у розрахунку на одного штатного працівника

42 Грошово-кредитна та фінансова статистика. Огляди фінансових корпорацій. Огляд Національного банку України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://old.bank.gov.ua/files/3.1-Monetary_Statistics.xls

43 Інфляційний звіт НБУ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/monetary/report>

Фактор тіньової економіки

За попередніми розрахунками Мінекономіки рівень тіньової економіки у 2018 році склав 30% від обсягу офіційного ВВП, що на 2 в. п. менше за показник 2017 року і є найнижчим рівнем, починаючи з 2009 року (див. рис. 1.33).⁴⁴

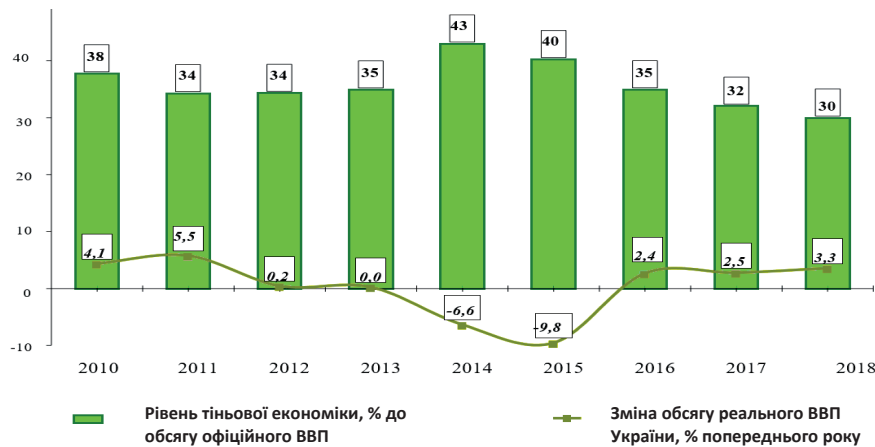

Рис. 1.33. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) і темпи приросту/зниження рівня реального ВВП (у % до відповідного періоду попереднього року)⁴⁵

Разом з тим, альтернативні (неурядові) дослідження тінізації економіки України, свідчать про вищі її рівні. Так, **експерти Інституту соціально-економічної трансформації** стверджують, що на відміну від інших країн, структура тіньової економіки в Україні не сконцентрована у сфері незареєстрованого підприємництва або дрібних послуг та торгівлі. Наймасштабніші інструменти ухилення від податків застосовуються в Україні великими підприємствами, які домінують у своїх галузях і зазвичай мають політичний захист та імунітет від контролю фіскальних і правоохоронних органів. На основі статистичних даних державних органів експерти Інституту проаналізували 8 найпопулярніших схем уникнення оподаткування в Україні, які призводять до загальних втрат бюджету у більш ніж 180 млрд UAH (див. рис. 1.34)⁴⁶:

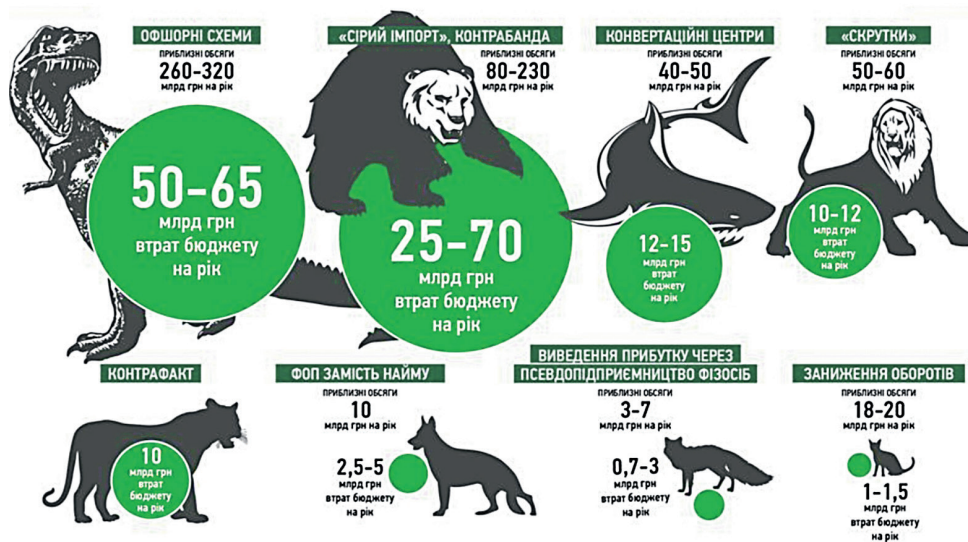

Рис. 1.34. Річні обсяги і вплив на державний бюджет України головних схем ухилення та уникнення від оподаткування⁴⁷

44 Тенденції тіньової економіки у 2018 році, Мінекономіки: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=41c32df1-6e16-4226-a1cc-6e230ecf65e0>

45 Тенденції тіньової економіки у 2018 році, Мінекономіки: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=41c32df1-6e16-4226-a1cc-6e230ecf65e0>

46 Вісім схем ухилення від податків: найбільше недоплачує в бюджет офшорний бізнес і тіньові імпортери. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iset-ua.org/ua/novini/podatki/item/116-visim-skhem-ukhylennia-vid-podatki>

47 Вісім схем ухилення від податків: найбільше недоплачує в бюджет офшорний бізнес і тіньові імпортери. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iset-ua.org/ua/novini/podatki/item/116-visim-skhem-ukhylennia-vid-podatki>

Ще одне незалежне дослідження проводилося у 2019 році Київським міжнародним інститутом соціології в рамках проєкту SHADOW, який фінансується Європейською Комісією за програмою HORIZON 2020 (GA no. 778188)⁴⁸.

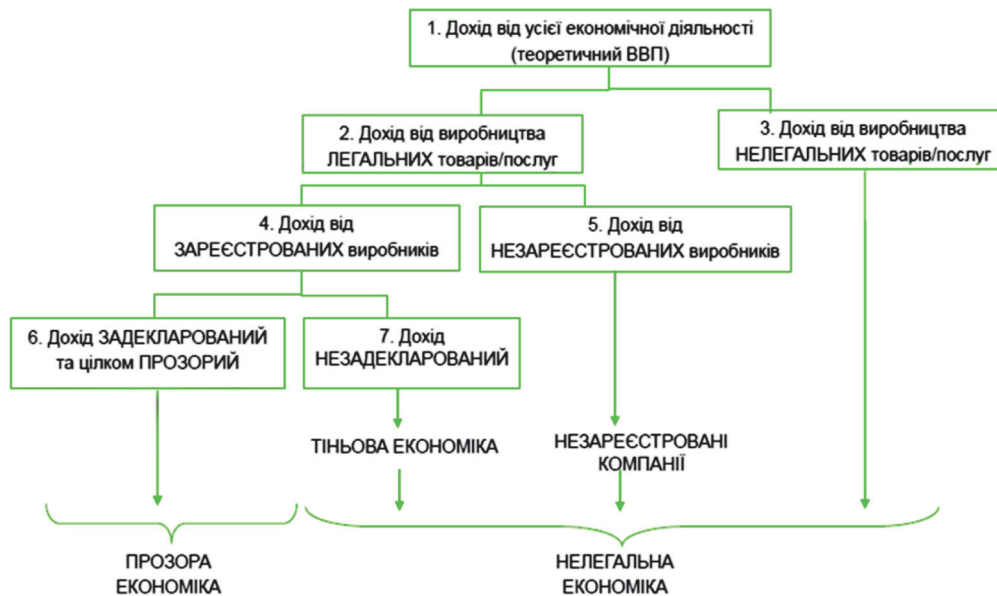

Рис. 1.35. Видимі та приховані компоненти ВВП (Putnins and Sauka, 2015 p.)

Дослідження Київського міжнародного інституту соціології базувалося на **методології Putnins and Sauka (2015 p.)**, за якою розміри тіньової економіки оцінюються на основі даних вибіркового опитування підприємств із застосуванням підходу мікро-макро моделювання, який розділяє видимі та приховані компоненти ВВП:

Обстеження підприємств України проводилося у березні – травні 2019 року. Методом телефонного інтерв'ю було опитано 800 власників, керівників та топ-менеджерів компаній з усієї України за виключенням АР Крим та тимчасово не підконтрольних українському уряду території Донецької та Луганської областей. Опитування проведене за випадковою стратифікованою вибіркою, яка покриває усі регіони України, сектори економіки та охоплює різні за розміром компанії (великі, середні, малі та мікро).

Результати вказаного дослідження наведені на рис. 1.36-1.40:

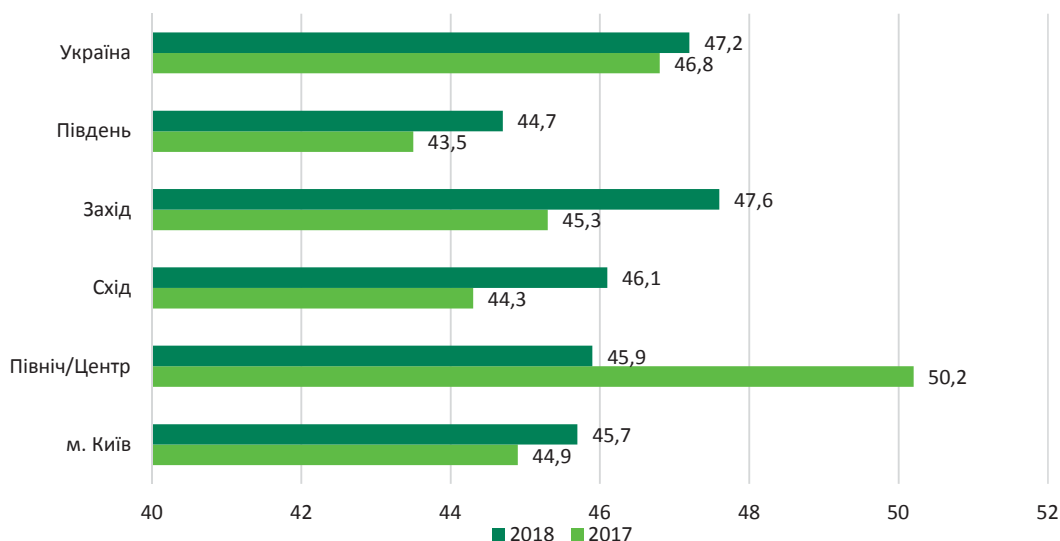

Рис. 1.36. Рівень тіньової економіки в Україні (% від ВВП): за регіонами

48 Тіньова економіка в Україні. Результати дослідження 2019 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kiis.com.ua/materials/pr/20191107_Shadow/Shadow_UA.pdf

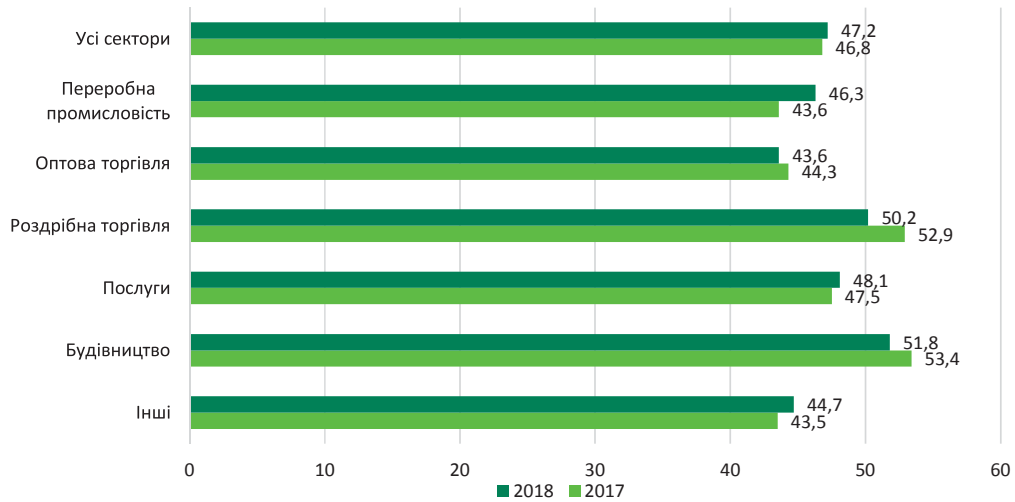

Рис. 1.37. Рівень тіньової Економіки в Україні (% від ВВП): за секторами

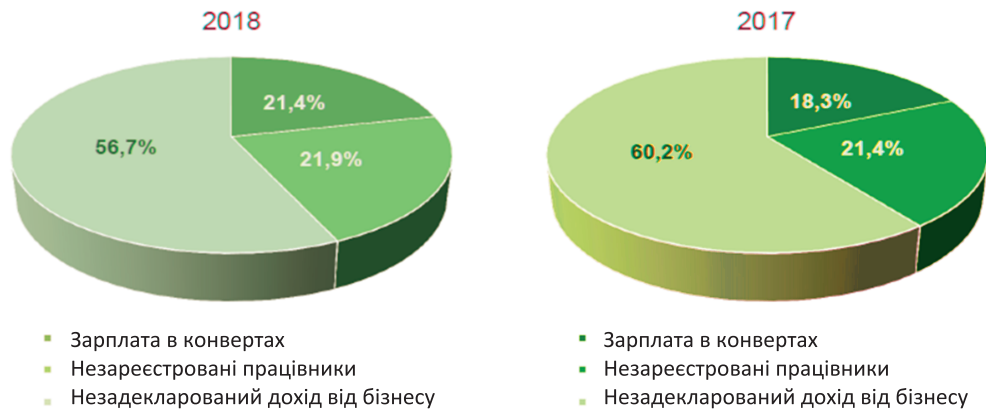

Рис. 1.38. Компоненти тіньової економіки в Україні

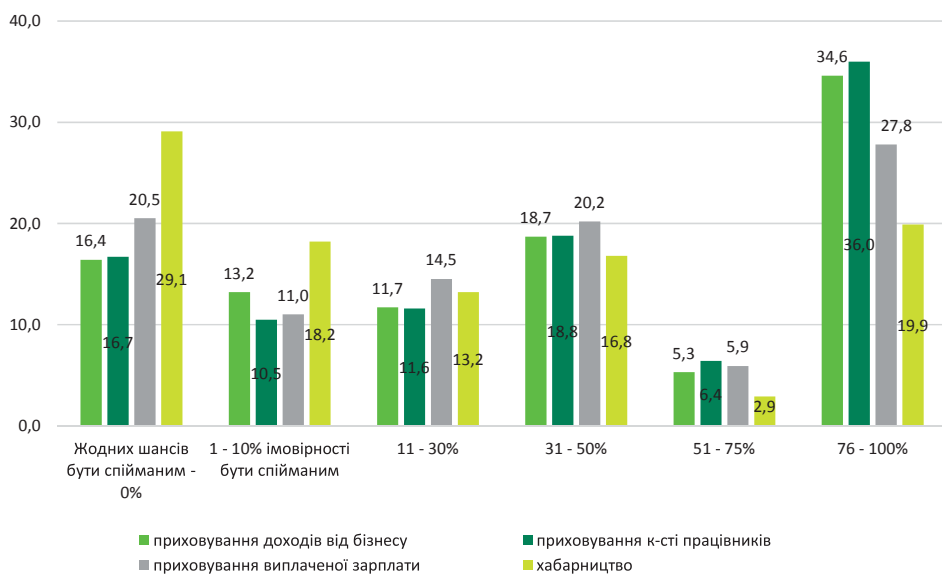
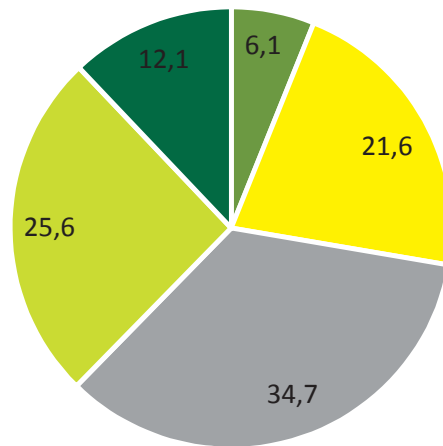

Рис. 1.39. Імовірність бути виявленим за приховування та хабарництво

- Нічого серйозного
- Незначний штраф
- Відчутний штраф, може вплинути на конкурентоспроможність компанії
- Відчутний штраф, може призвести до значних фінансових проблем / банкрутства
- Компанії доведеться припинити свою діяльність

Рис. 1.40. Очікувані покарання за навмисну неповну звітність

Аналіз наведених вище результатів дає змогу зробити наступні висновки:

1. тіньова економіка займає значну частину у діловому житті України;
2. за всіма регіонами спостерігається зростання рівня тіньової економіки в середньому на 1,5% за винятком Півночі та Центру, де спостерігається значне скорочення аж на 4,3%;
3. найбільш тінізованими секторами економіки є роздрібна торгівля та будівництво, де масштаби тіньової економіки перевищують 50%, хоча, на відміну від інших секторів, саме тут у 2018 р. відбулося зниження рівня тіньової економіки у порівнянні з 2017 р.;
4. складовими тіньової економіки є три види ухиляння від податків, а саме (1) приховування доходу від бізнесу, (2) приховування реальної кількості найманих працівників, (3) приховування реальних розмірів виплаченої зарплати, або ж зарплата «у конвертах»;
5. індекс тіньової економіки лише частково здатний ідентифікувати негрошові операції, і лише частково перетинається з нелегальною економікою;
6. значна кількість людей боїться попастися (бути спійманим на гарячому), і це означає, що вони відкриті для альтернатив;
7. розуміння мотивів взаємодії з тіньовими справами може допомогти при розробці політики.

Набагато більш складними для оцінювання є **незареєстровані суб'єкти економічної діяльності, а також нелегальні види економічної діяльності** в Україні. У даному контексті можна покладатися тільки на дані експертних оцінок, пов'язаних із найбільш поширеними іллегальними видами організованої економічної діяльності.

Так, Президент України на нараді з питань розвитку спиртової галузі в рамках поїздки в Тернопільську область заявив про те, що: **«Більше половини, 55% виробництва «Укрспирту» знаходяться зараз в тіні, державні заводи контролюються кримінальними угрупованнями більше 10 років»⁴⁹**. У свою чергу заступник глави Офісу Президента заявила, що **через тіньовий ринок спирту зведений бюджет щорічно недоотримує 8 млрд UAH**. За її словами, фінансові результати «Укрспирту» з 2016 року скоротилися майже в п'ять разів. «Якщо в 2016 році його фінансовий прибуток був майже 97 млрд UAH, то зараз він зменшився до нуля. Якщо у 2016 році підприємство заплатило майже 30 млн UAH податку на прибуток, то в 2018 році жодної копійки податку на прибуток найбільший державний спиртовий монополіст не заплатив».

Відповідно до заяви Міністра фінансів України, за консервативними розрахунками, дохід від легалізації грального бізнесу може сягнути **5-9 млрд UAH⁵⁰**.

49 Бюджет щороку недоотримує 8 млрд UAH через тіньовий ринок спирту. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://finclub.net/news/byudzhnet-ezhegodno-nedopoluchaet-8-mlrd-grn-iz-za-tenevogo-rynka-spirta.html>

50 Оксана Маркарова: «Ціль щодо 40% зростання – тяжка, амбітна, але досяжна». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/economics/2019/10/25/440657_oksana_markarova_tsil_shchodo_40.html

За даними Української асоціації виробників **тютюнових виробів** («Укртютюн»), державний бюджет України щорічно суттєво недоотримує надходжень від акцизного податку на тютюнові вироби. Зазначається, що на рівень акцизних надходжень впливають такі фактори, як зростання ставок податку, зменшення споживання тютюнових виробів, зміна частки нелегального ринку та інші. «Український ринок тютюнових виробів негативно реагує на різке підвищення ставок акцизу (див. рис. 1.41). Але справа тут не лише у зменшенні споживання тютюнових виробів, що, звісно, має місце (див. рис. 1.42), але й в значному підвищенні обсягів нелегальної продукції на ринку»⁵¹.

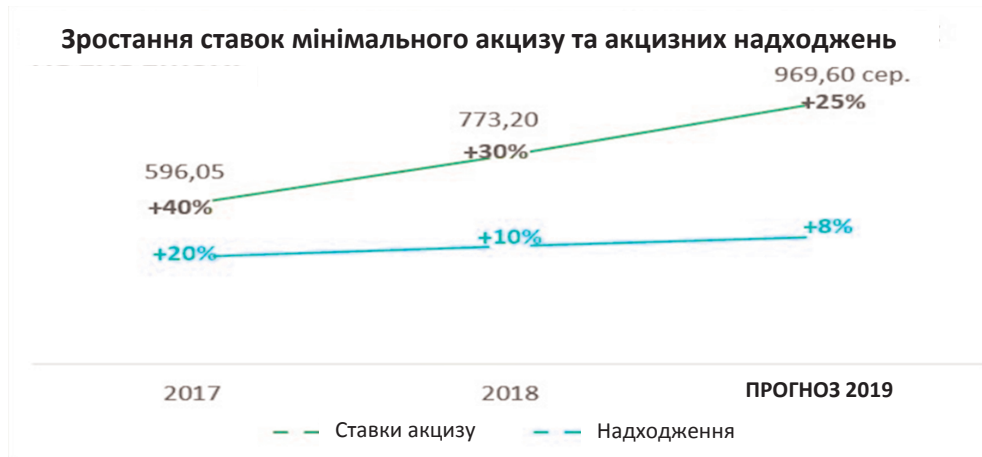

Рис. 1.41. Зростання ставок мінімального акцизу та акцизних надходжень

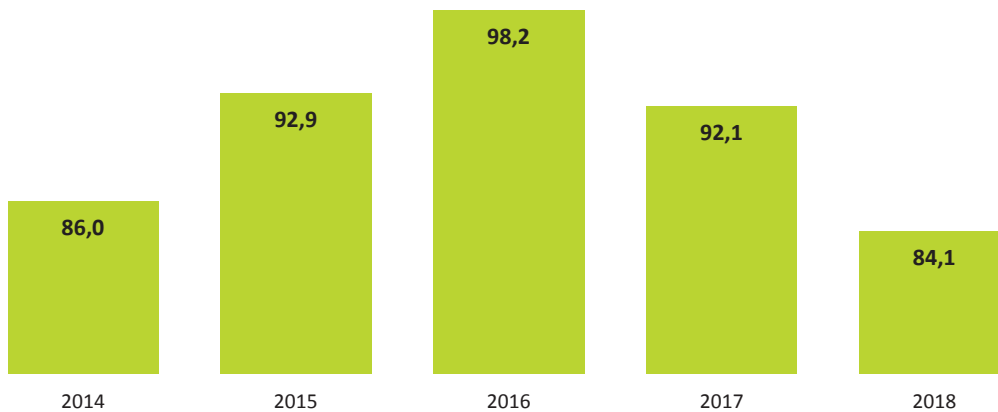

Рис. 1.42. Виробництво сигарет в Україні, 2014-2018 роки, млрд шт.

За даними «Укртютюну», **у 2018 році** обсяг легальних продажів сигарет скоротився на 19%, рівень споживання впав на 10%, а **обіг нелегальної продукції збільшився на понад 70%**. «У 2018 році рівень нелегальної торгівлі досяг історичного максимуму за останні 3 роки і становить 4% від загального обсягу, **невиконання плану надходжень з акцизного податку на тютюнові вироби на 10%, або майже на 5 млрд УАН.**»

Україна уже другий рік поспіль (2017-2018 роки) продовжує займати першу позицію у рейтингу країн-джерел ввозу до ЄС **контрабандних сигарет. Понад 4.8 млрд контрабандних сигарет постачається саме з України, що становить майже 11% усього обсягу контрабанди до країн ЄС та понад 1 млрд євро бюджетних втрат ЄС (див. рис. 1.43).** Про це йдеться у звіті про ринок нелегальної торгівлі сигаретами в Європі у 2017 році, опублікованому компанією KPMG⁵²:

51 Держбюджет недоотримав від акцизу на сигарети 5 мільярдів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/02/21/645483/>

52 A study of the illicit cigarette market in the European Union, Norway and Switzerland. Режим доступу: https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/uk/pdf/2018/08/project_sun_exec_summary.PDF

В грошовому еквіваленті це 2,5 млрд UAH недоотриманих державою податків.⁵⁴

Протягом 2014-2018 років у межах чотирьох областей України фіксуються масові факти **нелегального видобутку бурштину**. За світовими мірками, в Україні бурштину не багато, але він високої якості. Близько 90% світових запасів знаходиться у Калінінградській області Росії, а решта розподілена між Польщею, Литвою, Україною та іншими країнами. Бум нелегального видобутку припадав на 2016-2017 роки. **Офіційний річний обсяг видобутку протягом останніх років коливався від 2,5 до 5 тонн, тоді як незаконний видобуток за різними оцінками – від 70 до 350 тонн на рік⁵⁵.**

Грошовий еквівалент вартості незаконного видобутку бурштину в Україні можна оцінити за допомогою наступного графіка (див. рис. 1.45):

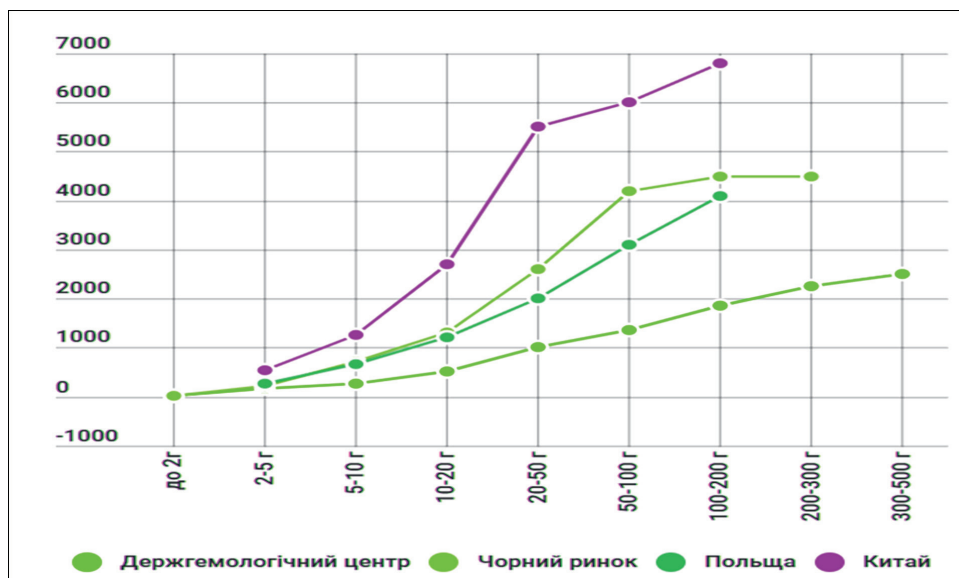

Рис. 1.45. Ціни на бурштин по фракціях для дрібнооптових партій у період 2015-2016 рр., надані експертами InConsulting (USD)⁵⁶

Таблиця 1.3.

Розрахунок щорічних втрат України від нелегального видобутку і збуту (від 70 до 350 тонн) бурштину

Фракції чорного ринку	Ціна за фракцію, USD	Орієнтовна ціна за 1 кг USD	Орієнтовна ціна за 1 т USD	мін обсяг річного нелегального видобутку, USD	макс. обсяг річного нелегального видобутку, USD
2-5 грам	200	80 000	80 000 000	5 600 000 000	28 000 000 000
5-10 грам	700	93 333	93 333 333	6 533 333 333	32 666 666 667
10-20 грам	1 300	86 667	86 666 667	6 066 666 667	30 333 333 333
20-50 грам	2 600	74 286	74 285 714	5 200 000 000	26 000 000 000
50-100 грам	4 200	56 000	56 000 000	3 920 000 000	19 600 000 000
100-200 грам	4 500	30 000	30 000 000	2 100 000 000	10 500 000 000
200-300 грам	4 500	18 000	18 000 000	1 260 000 000	6 300 000 000
Суми значень	18 000	438 286	438 285 714	30 680 000 000	153 400 000 000
Середні значення	2 571	62 612	62 612 245	4 382 857 143	21 914 285 714

54 Сигарети-нелегали: чому Україна досі лідер контрабанди до ЄС: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/12/12/643505/>

55 Вивести бурштину із тіні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.liga.net/ekonomika/all/opinion/vyvesti-yantar-iz-teni-chto-predlagaet-kabmin-i-pomojet-li-eto>

56 Ціни на бурштину по фракціях. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://infogram.com/cini-na-burshtin-po-fracijam-1g9vp1y3q465p4y>

Уряд України заявляє, що площа незаконного видобутку становить **5500 гектарів**⁵⁷. Аналіз інформації з «Реєстру судових рішень», а також аналіз супутникових знімків свідчать про те, що епіцентром нелегального видобутку бурштину є **Рівненська область**; у Житомирській нелегали копають менше. У Волинській області, де також є поклади бурштину, протягом останніх років нелегальний видобуток майже припинився. Зрідка в останні роки фіксуються факти нелегального видобутку на Київщині. Активність нелегальних копачів бурштину прямо пропорційна коливанням цін на бурштин на світових ринках. **До основних причин виникнення проблеми відносять:**

- а) складну процедуру отримання всіх необхідних дозволів для ведення легального видобутку бурштину;
- б) відсутність єдиної державної політики щодо боротьби з незаконним видобутком бурштину;
- в) корупцію в органах виконавчої влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органах (розгляд справ у межах територіальної підсудності здійснюють місцеві районні суди, а досудове розслідування – місцеві правоохоронці які, з одного боку, можуть і самі бути корумпованими нелегальними видобувачами, а з іншого – мають тісні соціальні контакти з «нелегалами» й не вважають видобуток бурштину чимось негідним);
- г) фактичну державну монополію на видобуток бурштину на землях лісового фонду;
- д) фактичну відсутність ефективного покарання за нелегальний видобуток бурштину (КП за статтею 240 КК України зазвичай закінчуються вироком із призначенням стягнення у розмірі 6000-7000 UAH або умовним обмеженням волі терміном на 1 рік. В реєстрі судових рішень за 2018 рік жодного вироку з реальним обмеженням та позбавленням волі.);
- е) відсутність належного контролю та збутом бурштину та перевезенням його через державний кордон України (наші сусіди, зокрема Польща, вилучають нелегального бурштину на кордоні з Україною на порядок більше, ніж українські митники).

Основним негативним **соціальним наслідком** є криміналізація регіону, падіння дієздатності державного апарату та керованості регіону. **Екологічними наслідками** незаконного видобутку бурштину є знищення родючого шару ґрунту (а на його відновлення потрібні роки), забруднення вод унаслідок роботи мотопомп, зміни гідрологічного режиму боліт, лісів та озер, значні втрати для біорізноманіття. Окрім **прямих економічних втрат** через недоотримання податків та рентної плати, місцеві бюджети, як і державний, зазнають низки **непрямих (екологічно-відновлювальних)** багатомільярдних збитків.

Україна є головним експортером нелегальної деревини та продуктів її первинної переробки до Євросоюзу. Про це йдеться в доповіді британської неурядової організації **EarthSight**, яка займається вивченням проблем незаконної вирубки лісів у світі. У доповіді зазначається, що за обсягами постачання нелегальної деревини до країн ЄС, Україна обійшла країни Латинської Америки, Африки та Південно-Східної Азії разом узяті. За даними організації, за 2013-2017 роки експорт деревини з України до ЄС зріс на 75%, наразі на країни ЄС припадає 70% українського експорту. **У 2017 році** він перевищив **мільярд EUR** (див. рис. 1.46). Деревина є однією з найбільших експортних галузей України, що **приносить щорічно 1,7 млрд USD щорічно, дає роботу 350 тисячам осіб і становить 3.6% ВВП.** Корупція і незаконність у цьому секторі позбавляють країну важливого джерела державних доходів, одночасно суттєво підриваючи її екологію (**нелегально вирубують 1.2 млн кубічних метрів деревини в рік**). Близько **60% вирубок в Україні порушують місцеве законодавство.** Здебільшого йдеться про нелегальні вирубки під видом санітарних робіт, які проходять не тільки з порушенням мораторію, що діє в Україні, а й в обхід регламентів та сертифікацій ЄС. Висновки EarthSight свідчать про співучасть національних урядів ЄС та найбільших в світі лісопереробних підприємств у корупційній кризі в лісовій галузі України⁵⁸.

57 Чорний бурштин. Які держоргани задіяні та що потрібно зробити, аби припинити нелегальний видобуток (Аналітична записка). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/news/editorial/read/95763/Chornyj_burshtyn_Jaki_derzhorgany_zadijani_ta_shho?a_offset=

58 Причетні до корупції. Як компанії-мільярдери та уряди ЄС не справляються з проблемами українських лісів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docs.wixstatic.com/ugd/624187_0d15e932377e4251898be6aaa71edf2e.pdf

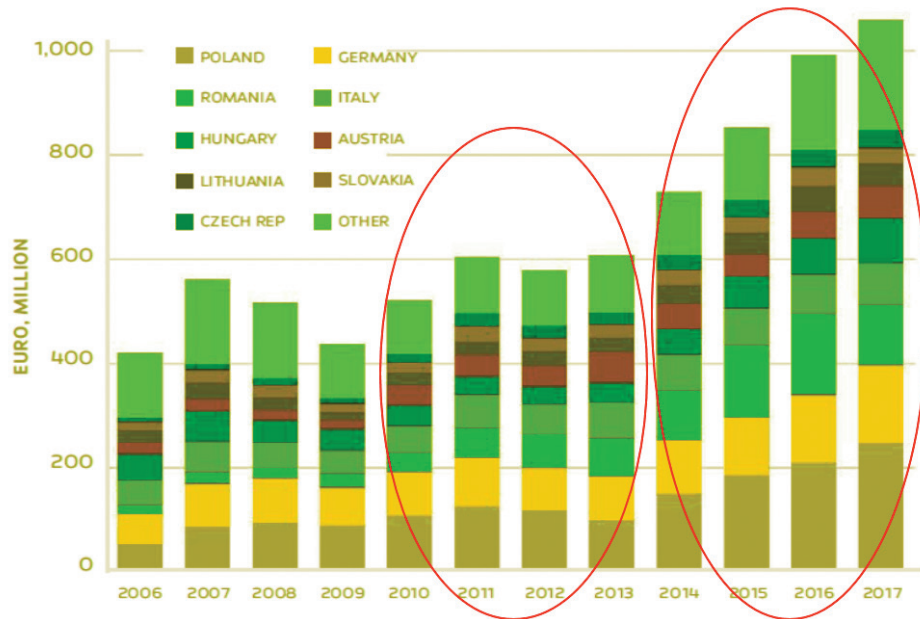

Рис. 1.46. Імпорт деревини та виробів з деревини з України, 2006-2017 рр. (за вартістю та країною призначення)

Екологічна злочинність, до якої належить і вирубка лісів, є **третьою за прибутковістю в світі**. Світові прибутки еко-злочинності оцінюються у **110-281 млрд USD на рік**. В ньому **лісова злочинність генерує від 51-152 млрд USD за рік**⁵⁹.

«Лісові злочини», за аналогією до «бурштинових злочинів», значною мірою є *наслідком місцевої корупції*, а також *причиною не лише вирубок та нелегального продажу деревини, а й нападів та убивств на тих, хто бореться з цими явищами*.

У медіа та в суспільстві «лісову злочинність» асоціюють переважно з вирубками лісів. Але фахівці «Інтерполу» показують повний ланцюжок обігу деревини та алгоритми злочинних угруповань, в яких процес нелегальної вирубки є лише одним з елементів⁶⁰.

Офіційно близько **22% деревного вугілля для грилю, яке імпортує ЄС, походить з України**, але реальна цифра є більшою, оскільки часто походження вугілля на упакованнях вказують некоректно. Одним із ключових покупців деревного вугілля з України є Польща. І водночас саме вона є великим експортером цієї ж продукції до інших країн ЄС.

Тим часом Україна нарощує свій **експорт вугілля з деревини** від моменту заборони експорту з України лісу-кругляку в 2015 році. Так, за перші два роки заборони держава наростила експорт деревного вугілля зі 100 тисяч тонн до **170 тисяч тонн**. За даними Держстату, Україна щороку експортує близько 4 мільйонів тонн деревини, більшість з якої (за документами) – дрова.

Деякі з українських виробництв розташовані поблизу заповідних лісів, відтак вирубки лісу «на вугілля» часто відбуваються в буферній зоні реліктових лісів, які є спадщиною ЮНЕСКО. Лісова злочинність в Україні є комплексною проблемою для декількох країн-сусідів та для цілого світу, оскільки злочинні групи є високо прибутковими, інтернаціональними та пов'язаними з місцевою корупцією.

За даними Мінекономіки, за роки незалежності **Україна втратила щонайменше половину державних земель сільськогосподарського призначення**. Йдеться про виведення **за допомогою різноманітних схем і самозахоплення сотень тисяч гектарів ріллі**. Конкретні цифри обіцяють назвати після завершення інвентаризації. За попередніми ж оцінками, із 1 мільйона 300 тисяч гектарів у держвласності збереглося щонайбільше **600-700 тисяч**. Такі цифри навів нещодавно Міністр економіки⁶¹.

59 «Лісова злочинність». Протидію нелегальній вирубці лісів в Україні обговорили за участю «Інтерполу». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/30171677>. html

60 Ланцюг постачання (відмивання) нелегальної деревини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://twitter.com/SolonynaY/status/1174214913440567298/photo/1>

61 За офіційними даними у держави вкрадено понад 700 тисяч гектарів землі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2811715-za-oficijnimi-danimi-u-derzavi-vkradeno-ponad-700-tis-ga-naspravdi-miljoni.html?bcid=IwAR3FddH3pMvygwimWKTW2Vvo9IxHJPqFQZAnCLCxdwIshYECaUcwdlNgFf8>

Шансів, що державі повернуть бодай сотню-другу тисяч гектарів, небагато. Адже, йдеться про ймовірне порушення тисяч додаткових кримінальних справ, частина з яких апріорі підпадає під амністію у зв'язку із завершенням терміну позовної давності.

Одним із найбільших вітчизняних землевласників (і за сумісництвом, одним з «рекордсменів» за кількістю порушених справ про привласнення та розтрату державних наділів) є Національна академія аграрних наук України (НААН). У постійному користуванні наукових установ та підприємств нині понад 465 тисяч гектарів землі (364 тисячі з яких – орні). Це майже шестеро перевищує площу Києва. Із квітня 2017 року детективи НАБУ здійснюють розслідування за фактом розкрадання особливо цінних земель НААН України Серед отримувачів ділянок не тільки підозрювані та їхні близькі особи, а й співробітники СБУ, посадовці НААН, Міністерства аграрної політики та інших органів влади. Загалом ці особи, отримали 144 ділянки, на 138 із яких права власності вже оформили⁶².

Чимало землі держава втратила і продовжує втрачати через оборудки місцевої влади – керівників територіальних громад, місцевих депутатів. Допмагають їм у цьому «свої» державні реєстратори, нотаріуси, співробітники землевпорядних органів.

Розробникам і виконавцям шахрайських схем із заволодіння державною та комунальною землею, за словами експертів, допомагали безкінечні «реформування» системи управління й контролю використання земельних ресурсів в Україні. На початку 1990-х в Україні було створено **Державний комітет із земельної реформи**, назви якого згодом у процесі реорганізації змінювалися на **Держкомітет із земельних ресурсів**, **Державне агентство земельних ресурсів України**. У 2013-му це відомство отримало монопольне право на розпорядження державними землями (до 2002 року землями за межами населених пунктів розпоряджалися одинадцять тисяч органів місцевого самоврядування, потім – півтисячі райадміністрацій). У вересні 2014-го на зміну «старому і корумпованому» Держкомзему-Держгеокадастру прийшов «оновлений і прогресивний» **Держгеокадастр** – Державна служба України з питань геодезії, картографії і кадастру. **Прем'єр-міністр України у вересні 2019 року** повідомив про плани негайно «перезавантажити» Держгеокадастр як один з найбільш корумпованих органів державної влади. Завдання – перетворити його в мобільне сервісне відомство, головна функція якого – наповнення і ведення якісної бази даних Державного земельного кадастру⁶³.

Говорячи про 1,3 мільйона гектарів держугідь, **Міністр економіки**, вочевидь, мав на увазі лише частину державних ділянок – ті, які внесені до Держгеокадастру, використання яких держава більш-менш контролює. Але ж, **за експертними оцінками, насправді станом на 2016-2017 роки держава володіла 10,5 мільйонами гектарів землі** (приблизно 8 мільйонів гектарів із них – рілля). Понад 1,5 мільйона гектарів у процесі децентралізації передали у власність об'єднаних територіальних громад. Тобто, за станом на 2019 рік де-юре у власності держави має бути 8,5-9 мільйонів гектарів землі. Але ніхто із фахівців не береться прогнозувати, скільки її виявиться у держвласності де-факто. Це стане відомо лише після проведення інвентаризації. Причому, більш масштабної, аніж та, про яку звітують в Мінекономіки. Бо лише 1,4 мільйона «державних» гектарів нині офіційно здаються в оренду. Як і хто користується рештою, нікому достеменно невідомо. Тож процес повної інвентаризації державної землі може тягнутися роками. А пошук і покарання винних у її розкраданнях – може, й десятиліттями.

62 Схема розкрадання особливо цінних земель НААН України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/infographics/shema-rozkradannya-osobливо-cinnih-zemel-naan-ukrayini-v-kiievo-svyatoshinskomu-rayoni>

63 Ліберальний бліцкриг. Що Зеленський і Гончарук планують робити з економікою. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.afo.com.ua/doc/WDM-Chrematic-2019-09-22.pdf>

Фактор корупції

Україна набрала 32 бали із 100 за Індексом сприйняття корупції за 2018 рік, про який повідомляє Transparency International. Індекс корупції в Україні в середньому становив 25,19 балів за період з 1998 по 2018 рік, досягнувши найвищого значення у 32 бали у 2018 році та рекордно низького рівня у 15 балів у 2000 році (див. рис. 1.47)⁶⁴:

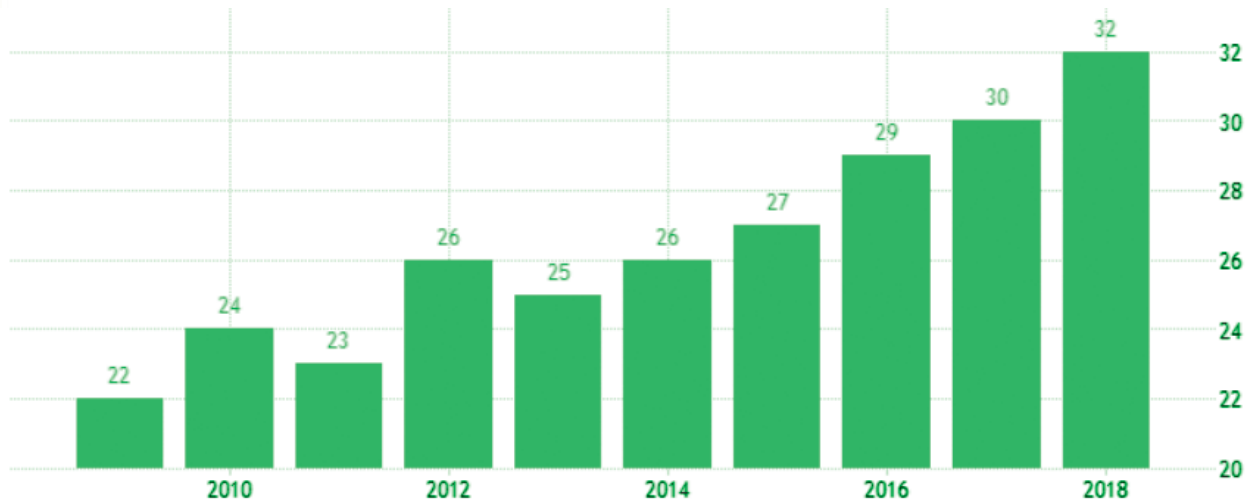

Рис. 1.47. Динаміка індексу сприйняття корупції в Україні

За результатами дослідження Трансперенсі Інтернешнл Україна⁶⁵ в контексті Індексу сприйняття корупції, Україна дещо покращила свої показники у 2018 році. Її результат – 32 бали та 120 місце серед 180 країн. Таким чином Україна здобула ще 2 бали та піднялася на 10 місць (результат за 2017 рік – 30 балів, 130 місце; за 2016 рік – 29 балів, 131 місце).

Ріст показників України відбувся, зокрема, завдяки оцінці ситуації з боку бізнесу. Про це свідчить аналіз досліджень, на основі яких розраховували Індекс.

Позитивний вплив справило запровадження процедури автоматичного відшкодування податку на додану вартість, розширення сфер роботи систем ProZorro і ProZorro Продажі та діяльності інституту бізнес-омбудсмена.

У травні 2018 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова⁶⁶ проведено Загальнонаціональне опитування населення України в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей.

Згідно з опитуванням 83% респондентів вважають боротьбу з корупцією в Україні неуспішною (у 2017 році – 80%), 50% – повністю провальною (у 2017 році – 46%), 9% – вбачають успішність у боротьбі з корупцією (у 2017 році – 15%), і лише 1% – оцінюють цю боротьбу як повністю успішну (у 2017 році – 2,5%).

Також 48% респондентів не бачить жодної інстанції, яка б активно боролася з корупцією в Україні (у 2017 році – 43%).

Серед активних борців з корупцією 26% респондентів назвали ЗМІ та журналістів (у 2017 році – 26%), 18% – антикорупційні громадські організації (у 2017 році – 21%), 11% – НАБУ (у 2017 році – 24%), 10,5% – саме населення (у 2017 році – 12%), 10% – окремі політики, громадські діячі, 6% – країни Заходу.

Незначний відсоток населення серед активних борців з корупцією вказував ті державні інституції, які й мають боротися з корупцією. По 5% респондентів назвали такими інституціями СБУ та САП, по 4% – НАЗК, ГПУ, Президента України, 3% – НПУ, 2% – КМУ, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, 2% – ВРУ, 1,5% – органи місцевого самоврядування, 1% – суди.

64 Ukraine Corruption Index. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tradingeconomics.com/ukraine/corruption-index>

65 ІНДЕКС СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ-2018: Трансперенсі Інтернешнл Україна: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-sprjnyattya-koruptsiyi-2018>

66 Як в Україні борються з корупцією – думка громадян: Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/yak-v-ukraini-boryutsya-z-koruptsiyu-dumka-gromadyan>

15% респондентів позитивно оцінили ефективність боротьби з корупцією НАБУ, 13% – СБУ, 10% – НПУ, 9% – ГПУ, по 6% – САП і НАЗК, 4% – суди.

Негативну оцінку ефективності боротьби з корупцією отримали від 79% респондентів суди, 75% – ГПУ, 74% – НПУ.

Значна частина громадян не змогла дати певної оцінки діяльності цих органів (від 16% щодо НПУ, до 34% щодо НАЗК).

В рамках Національного антикорупційного опитування, проведеного у липні-серпні 2018 року Програмою сприяння громадській активності «Долучайся!» за підтримки USAID⁶⁷ на думку опитаних, корупція є однією з трьох найбільших проблем в Україні після високої вартості життя та низьких зарплат, військових дій в Донецькій і Луганській областях, при чому, саме політична корупція на найвищому рівні становить найбільшу загрозу: про це заявили (92,5%) громадян, частина з яких (26%) назвали ліквідацію інституту депутатської недоторканості основним кроком у подоланні корупції. Це ще раз підкреслює актуальність проблеми саме політичної корупції на найвищому рівні на думку населення України (73,2%). Побутова корупція, з якою респонденти стикаються у повсякденному житті, розглядається як менш серйозна проблема (53,3%). Корупцію в бізнес-середовищі вважають серйозною проблемою 72,4% респондентів.

Також, на думку опитаних, найбільше, з корупцією бажають боротися прості люди (72,7%), ЗМІ (47,3%), та неурядові організації (41,9%).

Більшість переконана у тому, що корупція в українському суспільстві є поширеним явищем. Так, 65,5% респондентів вважають, що корупція дуже поширена, 21,2% – достатньо поширена, 9,2% – не надто поширена, і лише 1,1% вважають, що корупції в Україні немає взагалі.

Наведені результати досліджень (опитувань) фактично свідчать про недовіру до державних інституцій у сфері протидії корупції, яка порівняно з 2017 роком зросла у 2018 році.

Найбільш корумпованими сферами життя, на думку опитаних, є судова система (тут корупція дуже поширена на думку 62,2%), отримання медичних послуг (назвали дуже корумпованою 55,0%), прокуратура (54,3%). Однак, за оцінками респондентів, рівень корупції у повсякденному житті трохи знизився у порівнянні з минулим роком.

Фактор офшоризації національної економіки

Згідно з даними дослідження Financial Secrecy Index – 2018, загальносвітовий обсяг незаконних трансграничних фінансових потоків оцінюється в діапазоні 1-1,6 трлн USD на рік, а розміри розміщених в офшорних юрисдикціях і податкових гаванях активів досягають астрономічної суми в 32 трлн USD⁶⁸.

За оцінками Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), в результаті застосування шкідливих податкових практик країни втрачають щорічно до 250 млрд USD податкових надходжень⁶⁹.

Масштаби офшоризації української економіки також вражають⁷⁰:

- офшори є локомотивом зовнішньоекономічної діяльності. Частка зовнішньоекономічних контрактів, в межах яких товар проходить через компанії, зареєстровані в податкових гаванях, перевищує на сьогодні 80%, при цьому у 2012-2013 рр. аналогічний показник не перевищував 40%;
- офшори відіграють важливу роль в інвестиціях. **Із 32,3 млрд USD прямих іноземних інвестицій здійснених в Україну за станом на 31.12.2018 року 8,9 млрд USD або 27,5% мають кіпрське походження** (за даними Держстату)⁷¹. Таким чином, Кіпр – офіційно визнана офшорна юрисдикція – довгі роки залишається найбільшим інвестором України. Не менш вагомою є роль Нідерландів

67 Кожна третя українка/ець готові долучитися до організованої протидії корупції: Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/kozhna-tretya-ukrainkaets-gotovi-doluchititsya-do-organizovanoi-protidii-koruptsii>

68 Financial Secrecy Index – 2018 Results. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.financialsecrecyindex.com/en/introduction/fsi-2018-results>

69 Shining Light on the Shadow Economy: Opportunities and threats. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/tax/crime/shining-light-on-the-shadow-economy-opportunities-and-threats.htm>

70 Наскільки популярні в Україні офшори: НВ БІЗНЕС: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/naskilki-populjarni-v-ukrajini-ofshori-2454606.html>

71 Економічна статистика / Зовнішньоекономічна діяльність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/inv_zd/pi_ak_ks_reg/pi_ak_ks_reg_u.xlsx

(де-факто – один з найбільш привабливих податкових офшорів ЄС), Швейцарії та Британських Віргінських островів (див. рис. 1.48):

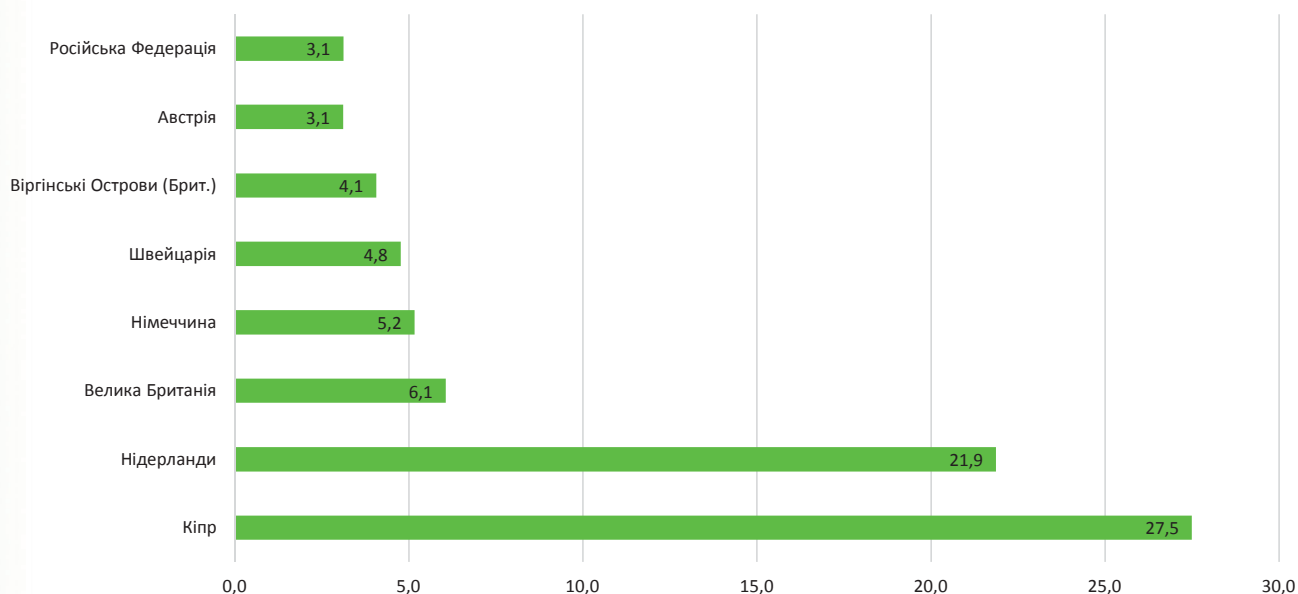

Рис. 1.48. Розподіл 75% прямих іноземних інвестицій в економіку України між країнами їх походження (кумулятивно за період 2010-2018)

- офшори є головним інструментом втечі капіталу та ухилення від податків. **Виводяться величезні кошти (в середньому з 2011 по 2018 роки з України виводилися кошти в еквіваленті 10.6% ВВП на рік).** За підрахунками з використанням методології міжнародної організації Global Financial Integrity, протягом 2011-2018 рр. з України до низькоподаткових юрисдикцій було виведено близько 113 млрд USD (див. рис. 1.49)⁷²:

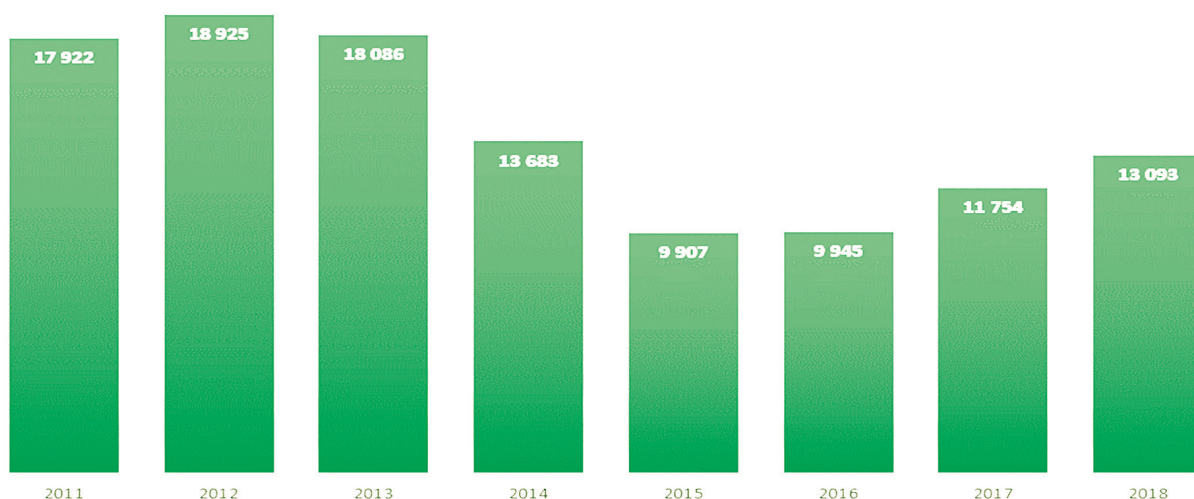

Рис. 1.49. Сумарний обсяг чистого іллегального фінансового відтоку з України, млн USD

⁷² Illicit Financial Flows to and from 148 Developing Countries: 2006-2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gfintegrity.org/report/2019-iff-update/>

Донедавна (за станом на кінець 2014 року), Україна входила до ТОП-15 країн, що розвиваються, вражених недоугою втечі капіталу в офшори та податкові гавані (див. рис. 1.50):

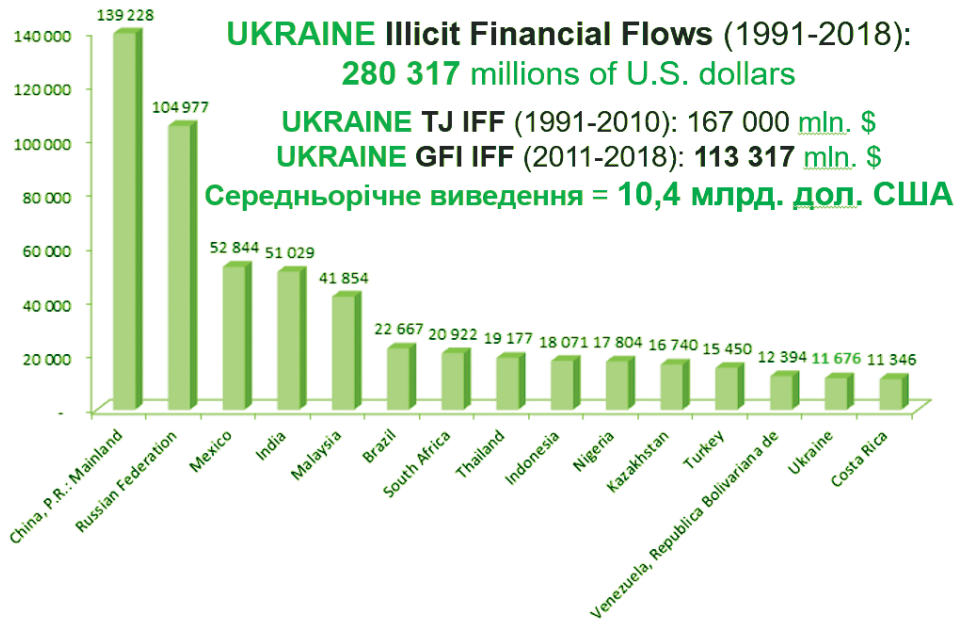

Рис. 1.50. Рейтинг країн за найбільшими середніми незаконними фінансовими потоками (на кінець 2013 р.) та кумулятивні тенденції (на кінець 2018 р.)

Йдеться про середньорічне виведення капіталів на суму 10,4 млрд USD за період з 1991 по 2018 рік включно, а сумарні втрати бюджету від несплати податку на прибуток за період з 2011 по 2018 рік становлять понад 313 млрд UAH (понад 20 млрд USD) (див. рис. 1.51):

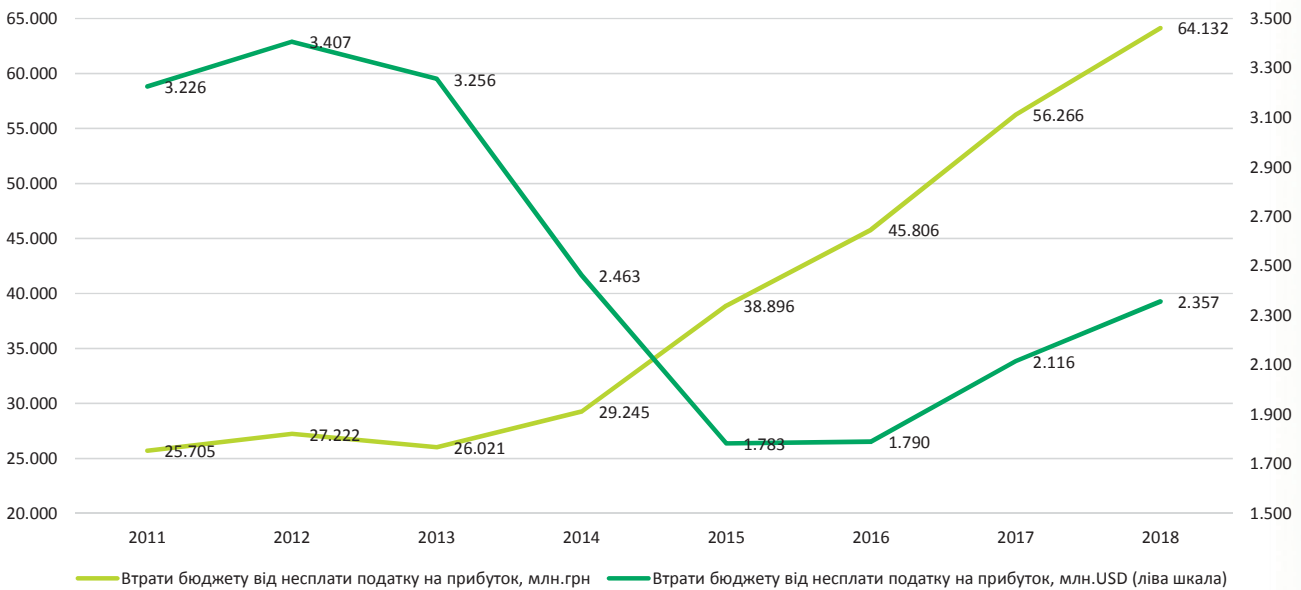

Рис. 1.51. Динаміка втрат бюджету від несплати податку на прибуток із сумарного обсягу чистого іллегального фінансового відтоку з України

Основні причини популярності офшорів перебувають у площині:

- уникнення оподаткування всередині країни (легальне зниження податкового навантаження);
- зниження ризиків і спрощення судового захисту своїх інтересів (втеча капіталів внаслідок низького рівня захисту інвестицій/заощаджень);
- виведення фінансових результатів корупції.

Актуальність всіх трьох вищевикладених чинників пояснює той факт, що за останні три роки досягнення України в галузі деофшоризації мають виключно косметичний, показний характер – в активі лише формальне приєднання до Плану BEPS (23.11.2016), ратифікація MLI-конвенції (08.08.2019) і ратифікація Угоди FATCA між Урядом України і Урядом США (29.10.2019).

Таким чином, використання офшорів продовжує залишатися найпопулярнішим національним інструментом ухилення від податків і виведення капіталів.

Фактор відтоку фінансового капіталу з країни

При здійсненні аналізу можливих ризиків відтоку фінансового капіталу з України, слід враховувати наступні його види:

- відтік капіталу, який суперечить інтересам держави, внаслідок несприятливого інвестиційного клімату (наприклад, шляхом здійснення експорту за заниженими цінами через торгових посередників-пов'язаних осіб у низькоподаткових юрисдикціях, кредитування всередині міжнародної групи компаній за істотно вищими від ринкових ставками тощо);
- відтік капіталу, пов'язаний із легальними економічними інтересами суб'єктів господарювання (наприклад, виплата відсотків за борговими зобов'язаннями чи їх погашення, виплата дивідендів тощо).

Одним із можливих напрямів відтоку фінансового капіталу з України та подальшого його відмивання є **операції Round tripping інвестування**. Згідно даних НБУ⁷³, обсяг Round tripping у 2016 р. становив 134 млн USD або 4,1% від загального обсягу прямих інвестицій в Україну; у 2017 р. – 270 млн USD, або 10,4% від загального обсягу прямих інвестицій в Україну; у 2018 р. – 485 млн USD, або 20,6% від загального обсягу прямих інвестицій в Україну. Зокрема, в розрізі секторів економіки та інструментів, операції Round tripping мали наступну динаміку, яка представлена у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4.

Динаміка обсягів ПІІ (контролюючим інвестором є резидент) у розрізі секторів економіки та інструментів за 2013-2018 рр.

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7
Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну, млн USD	4499	410	2961	3284	2601	2355
Round tripping, млн USD	1055	-1038	-162	134	270	485
Round tripping, % до загального обсягу	23,5	-	-	4,1	10,4	20,6
1. Інструменти участі в капіталі	3668	712	4003	3550	1934	1969
Банки	469	499	2384	2257	1034	974
інші сектори	3199	213	1619	1293	900	995
Round tripping, млн USD	1116	-965	181	208	299	366
Банки	0	49	99	139	54	106
інші сектори	1116	-1014	82	69	245	260
2. Боргові інструменти, в т.ч.	831	-302	-1042	-266	667	386
кредити прямого інвестування	103	-80	-1015	-167	204	356
Round tripping*, млн USD	-61	-73	-343	-74	-29	119

*з урахуванням кредитів, що фінансувались за рахунок емісії єврооблігацій.

За даними НБУ, станом на 01.01.2019 обсяг валового ЗБ України склав 114,7 млрд USD (знизившись порівняно з 01.01.2016 на 2,5%), або ж 87,8% ВВП, що пов'язано, насамперед, з обмеженими можливостями резидентів отримувати запозичення на зовнішніх ринках, поряд із поступовим погашенням ними власних боргів – заборгованість сектору «інші депозитні корпорації» знизилася за період 2015-2018 рр. на 54,8%, інших секторів – на 4%. Тобто, приватний сектор переважно виступав чистим

73 Ретроспективний аналіз даних щодо обсягів прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2010-2018 рр.: Національний банк України: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73849830>

кредитором зовнішнього світу – чисті надходження були нівельовані виплатами за їх зовнішніми зобов'язаннями.

На цьому тлі відбувалося збільшення заборгованості сектору загальнодержавного управління (на 11,6%) та центрального банку (на 17,7%) внаслідок залучення кредитів від МФО та здійсненням зовнішніх запозичень Урядом (хоча у 2018 р. НБУ виступив чистим кредитором – на 11,9 млрд USD).

У контексті означеної проблеми варто **ще раз звернути увагу на динаміку обсягів інвестування нерезидентів у державні цінні папери України**⁷⁴:

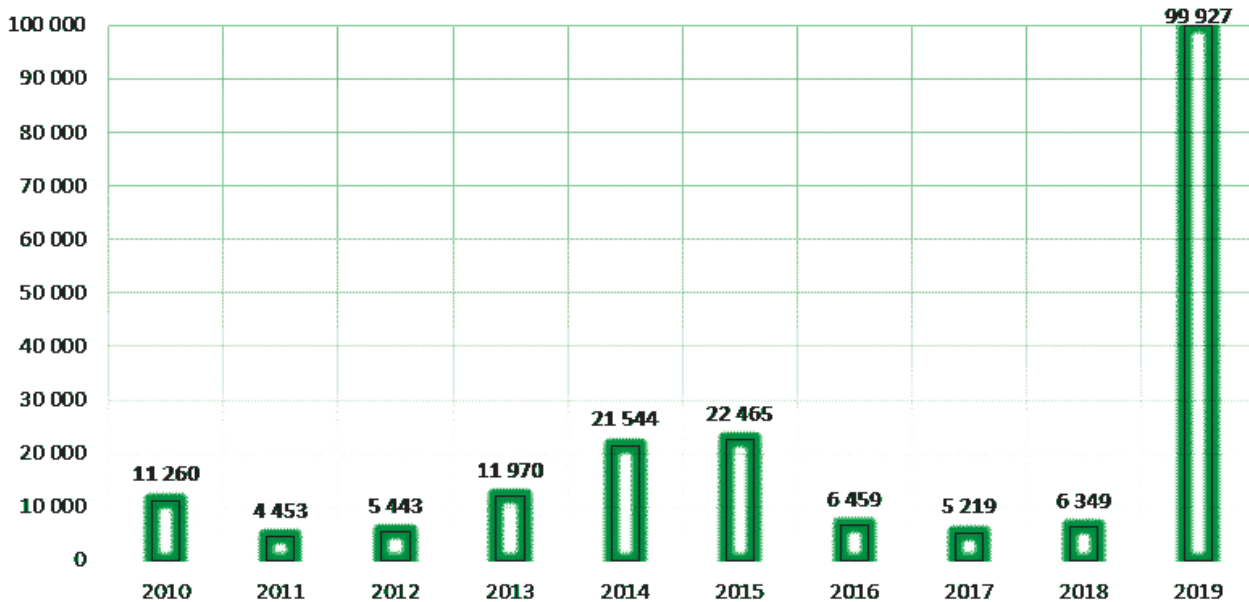

Рис. 1.52. ОВДП, які знаходяться в обігу, за сумою основного боргу перед нерезидентами, млн УАН

На стрімке зростання попиту іноземних інвесторів (в т.ч. й капіталу офшорного походження) на ОВДП у 2019 році вплинули, насамперед, висока дохідність за борговими інструментами та спрощення доступу до вітчизняного ринку державних цінних паперів (з 27.05.2019 р. Україна приєдналась до мережі міжнародного центрального депозитарію цінних паперів Clearstream). Така стрімка динаміка (з початку року портфель нерезидентів в українські ОВДП зріс майже в 15 разів) зумовлює необхідність моніторингу зазначених процесів як з огляду упередження (мінімізації наслідків) валютних ризиків, девальваційних процесів, так і щодо можливого відмивання незаконно отриманих коштів з особливим акцентом уваги на інституті «номінальних утримувачів».

На цьому тлі все ще низьким вбачається рівень міжнародних резервів (останніми роками коливається на рівні 3-3,5 місяців прогнозного імпорту), при існуючих значних планових обсягах виплат по державному боргу (зовнішньому; внутрішньому, номінованому в іноземній валюті; внутрішньому у власності нерезидентів) та його обслуговуванні найближчими роками, з урахуванням переважно сировинної орієнтації експорту та залежності від динаміки цін на світових ринках, вимагає забезпечення активізації дій Уряду та НБУ для стимулювання нарощування експортного потенціалу, імпортозаміщення (з метою забезпечення стабільного припливу валютної виручки), а також оптимізації структури боргу з переорієнтацією запозичень із зовнішніх валютних на гривневі внутрішні з одночасним зниженням їх вартості.

74 ОВДП, які знаходяться в обігу, за сумою основного боргу: Національний банк України: [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/T-bills_debt.xls

Зайнятість населення

У 2018 році спостерігалися позитивні тенденції щодо зростання зайнятості та скорочення безробіття. За даними Держстату, чисельність зайнятого населення протягом 2018 року, у порівнянні з 2017 роком, зросла на 185 тис. осіб та становила 16,4 млн осіб. Рівень зайнятості зріс з 56,3% до 57,2%.⁷⁵

Рівень безробіття (за методологією МОП) скоротився з 9,4% економічно активного населення за 2017 рік до 8,6% за 2018 рік⁷⁶.

Міжнародна інвестиційна позиція

Станом на кінець 2018 року сума пасивів МІП України досягла майже 155 млрд USD, а сума активів резидентів України відносно решти світу – 133,4 млрд USD. Таким чином, Україна виступала нетто-позичальником решти світу в сумі 21,6 млрд USD⁷⁷.

Відносно ВВП 2018 року міжнародні пасиви резидентів України склали 120,6% ВВП, їх активи – 103,8% ВВП, а чиста інвестиційна позиція є від'ємною з показником – 16,8% ВВП. В історичному ракурсі найбільше негативне сальдо чистої МІП України – 66,9 млрд USD мало місце в 2013 році. Відтоді сума чистого кредитування України рештою світу або чиста інвестиційна позиція поступово зменшувалася (див. рис. 1.53):

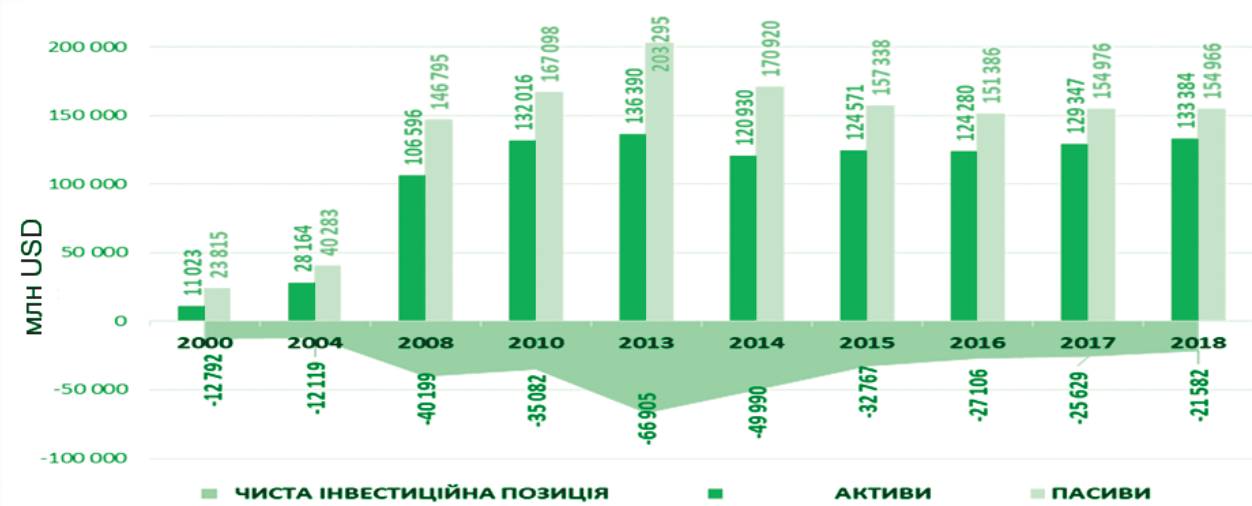

Рис. 1.53. Агреговані показники МІП України в 2000–2018 рр.

Низький рівень міжнародних резервів України, збільшення дефіциту торговельного балансу, а також високий розмір короткострокового зовнішнього боргу, значна частка якого поіменована у валюті, сигналізують про можливість настання боргової кризи та/або кризи платіжного балансу у випадку дії масштабних зовнішніх шоків (несприятливої цінової кон'юнктури на зовнішніх сировинних ринках) чи загострення внутрішньо-економічних і політичних проблем в Україні. У той же час поступове зменшення відносних показників зовнішнього сукупного боргу та покращення чистої міжнародної інвестиційної позиції України демонструє тенденцію до підвищення платоспроможності українських позичальників.

75 Аналітична та статистична інформація: Державна служба зайнятості: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68>

76 Побудовано за інформацією Державної служби зайнятості, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/inf/files/dodatky_26.xlsx

77 Зовнішня фінансова вразливість і зовнішній сукупний борг України: поточний стан та ризики станом на 01.01.2019 р.: ЕКС-ПЕРТНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР ОПТИМА»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://optimacenter.org/>

Фактор готівки

Станом на 01 січня 2019 року в готівковому обігу країни перебувало банкнот і монет на загальну суму 400,1 млрд УАН. Це на 38,6 млрд УАН, або на 10,7% більше ніж на початок 2018 року (361,5 млрд УАН).⁷⁸

Зокрема, в обігу перебувало 2,95 млрд шт. банкнот на суму 397,8 млрд УАН, 13,1 млрд шт. розмінних та обігових монет на суму майже 2,3 млрд УАН, 15,8 млн шт пам'ятних та інвестиційних монет на суму 87,7 млн УАН.

Загалом упродовж 2018 року кількість банкнот в обігу зменшилася на 23,8 млн шт (на 0,8%), натомість монет – збільшилася на 118,0 млн шт (на 0,9%).

Готівково-грошовий обіг в Україні у 2018 році характеризувався збільшенням готівки в обігу. Залишки готівки в касах банків на 01 січня 2019 року становили 36,5 млрд УАН, що є максимальним обсягом з початку грошової реформи 1996 року. За 2018 рік залишки зросли на 7,5 млрд УАН, або на 25,8%, якщо порівняти з початком 2018 року.

Упродовж 2018 року спостерігалось зростання надходжень готівки до кас банків, якщо порівняти з відповідним періодом 2017 року, на 278,3 млрд УАН, або на 15,4% – до 2083,1 млрд УАН.

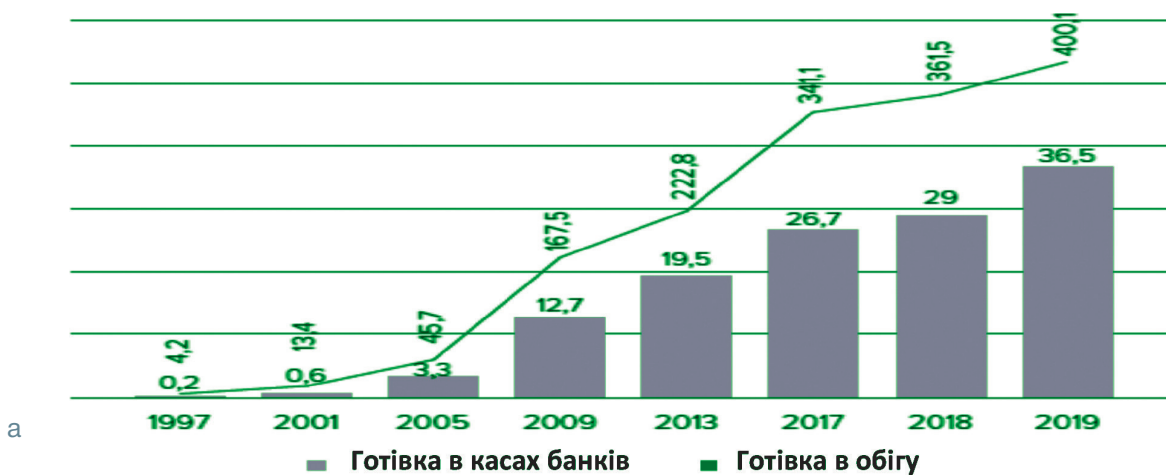

Рис 1.54. Залишки готівки в обігу та залишки готівки в касах банків (на початок року), млрд УАН⁷⁹

Станом на 01 січня 2019 року операції з приймання готівки в гривнях для подальшого її переказу здійснювали:

- за допомогою платіжних пристроїв: 15 НФУ – учасників платіжних систем, 7 агентів банків та 31 банк за допомогою власних платіжних пристроїв;
- через пункти приймання готівки: 20 НФУ – учасників платіжних систем та 15 агентів банків.

У 2018 році в порівнянні з даними за 2017 рік, загальна кількість платіжних пристроїв зменшилася на 8,5 тис. шт, а саме:

- НФУ – на 3,2 тис. шт внаслідок припинення надання окремими НФУ послуг з приймання платежів готівкою;
- агентів банків – на 7,2 тис. шт завдяки зменшенню кількості агентів ліквідованих банків;
- кількість банківських платіжних пристроїв зросла на 1,9 тис. шт.

Крім того, збільшилися на 102 788 млн УАН обсяги готівки, прийнятої за допомогою платіжних пристроїв:

- НФУ – на 241 млн УАН;
- агентів банків – на 9 628 млн УАН за рахунок ТОВ «Айбокс» – лідера серед агентів банків;
- банків – на 92 919 млн УАН за рахунок АТ КБ «ПРИВАТБАНК» – лідера серед банків.

⁷⁸ Річний звіт за 2018 рік: Національний банк України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=35AFE0F1B136DEB86BF3D61EB0FA6C0F?id=95170958>

⁷⁹ Річний звіт за 2018 рік: Національний банк України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=35AFE0F1B136DEB86BF3D61EB0FA6C0F?id=95170958>

У 2018 році ринок послуг з приймання платежів готівкою через пункти приймання готівки характеризувався зростанням як кількості пунктів приймання готівки, так і обсягів прийнятих через них готівкових платежів.

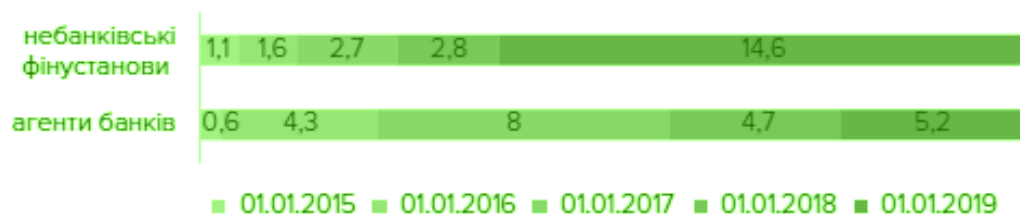

Рис. 1.55. Кількість пунктів приймання готівки, тис. шт.⁸⁰

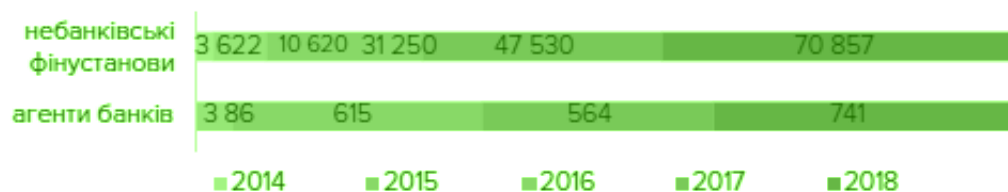

Рис. 1.56. Обсяги прийнятих платежів готівкою через пункти приймання готівки, млн UAH⁸¹

Загалом 2018 рік характеризувався стрімким зростанням (на 76%) обсягів платежів готівкою через пункти небанківських фінансових установ, якщо порівняти з даними за 2017 рік.

80 Річний звіт за 2018 рік: Національний банк України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=35AFE0F1B136DEB86BF3D61EB0FA6C0F?id=95170958>

81 Річний звіт за 2018 рік: Національний банк України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=35AFE0F1B136DEB86BF3D61EB0FA6C0F?id=95170958>

1.3. Правова та інституційна складова

Інституційна складова

Діюча в Україні система інститутів відповідає, здебільшого, визначенню «розвинутого обмеженого доступу»:

- організації, у переважній більшості або утворені за допомогою прямої чи опосередкованої експлуатації державного примусу, або вимушені укладати неформальні договори з тими, хто має до нього доступ;
- верховенство права встановлене лише частково;
- безстрокові організації є рідкісними виключеннями;
- громадський контроль за силовиками слабкий;
- монополію держави на насильство порушують організовані злочинні угруповання, іноді під виглядом легальних структур, зрощені з окремими представниками бізнесу та влади.

Україна характеризується величезним розривом між формальними та неформальними інституціями і суспільними практиками. Маючи майже повний набір формальних інститутів (норм) та інституцій (організацій), побудованих за зразками успішних країн, держава та суспільство у певних відносинах продовжують жити за неформальними нормами та практиками обмеженого доступу, які з позицій відкритого доступу (і відповідних законів) визнаються злочинними, корупційними. Корупція заповнює собою розриви між формальними та неформальними нормами, при цьому внутрішня структура частини організацій насправді тримається на корупційних взаємозв'язках, а корупційні за походженням доходи забезпечують, у свою чергу, утримання кваліфікованих кадрів.

Разом з тим, на теперішній час в Україні спостерігаються певні процеси розбудови інститутів прибуткових «суспільному порядку із відкритим доступом», що дає підстави стверджувати, що **Україна знаходиться у точці біфуркації (трансформації), у перехідному етапі від «розвинутого обмеженого доступу» до початкового «відкритого доступу»**. Цей етап характеризується слабкістю та нестабільністю інституцій, що робить країну вразливою, а тому повинен бути якомога швидше пройдений.

Для рішучого реформування інститутів необхідна «політична воля», але у політиці, відповідно, домінують інтереси та неформальні відносини «патрональної політики», які перешкоджають подоланню, у тому числі, окреслених вище проблем.

Правова складова

Правова система України – це цілісна, структурно впорядкована за допомогою джерел права, інших юридичних засобів стійка взаємодія суб'єктів національного права, що забезпечує досягнення належного правопорядку як необхідної умови функціонування та розвитку українського суспільства.

В Україні офіційно визнано ідеї верховенства права, пріоритету прав людини, правової соціальної демократичної держави, поділу права на публічне та приватне, непорушності приватної власності, характерні для європейської правової традиції.

Система судоустрою в Україні визначена в Законі України «Про судоустрій і статус суддів»⁸².

Протягом часу, який охоплюється другим раундом НОР, перед Україною постали серйозні виклики, що супроводжувалися проведенням низки реформ, у тому числі й реформування правової системи. Наразі однією з наймасштабніших реформ є реформування судоустрою та судочинства. Перш за все це пов'язане з недовірою людей до суду. Суспільство активно критикує суддів через відсутність незалежності, неупередженості, прозорості, підзвітності та наявності корупції. Вимогою сьогодення в Україні є відновлення довіри суспільства до судової системи.

⁸² Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

Першим кроком на шляху до судової реформи було прийняття Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд»⁸³.

Закон спрямований на спрощення доступу громадян до правосуддя, запроваджує прозорі конкурсні процедури добору суддів, передбачає посилення відповідальності суддів та антикорупційний механізм для очищення суддівського корпусу.

Другим кроком – Указом Президента України від 20 травня 2015 р. було затверджено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки. Стратегія передбачає здійснення уже перезрілого реформування у два етапи. Перший полягає в оновленні законодавства, спрямованого на відновлення довіри до судової влади та суміжних правових інститутів, а другий – у системних змінах до Конституції України та комплексній побудові інституційних спроможностей відповідних правових інститутів.

Протягом 2016-2017 рр. здійснено низку вагомих кроків на шляху до реалізації Стратегічних завдань. Найбільш значущими – прийняття ВР пакету реформаторських законів, а саме – Закони України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)»⁸⁴, «Про судоустрій і статус суддів»⁸⁵ та «Про Вищу раду правосуддя»⁸⁶. Зазначені закони передбачають зміни не лише в системі судоустрою держави, але й докорінно змінили підходи до призначення суддів на посади.

Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» імплементовані наступні законодавчі зміни:

- реорганізовано Вищу раду юстиції у Вищу раду правосуддя (ВРП);
- позбавлено Президента права створювати суди;
- закріплено за ВРУ повноважень зі створення, ліквідації й реорганізації судів;
- позбавлено ВРУ повноважень призначати суддів безстроково й надавати згоду на їхнє затримання й арешт із передачею останніх повноважень до ВРП;
- позбавлено Президента України, ВРУ та з'їзду суддів права звільняти суддів КСУ – суддю може бути звільнено лише за рішенням не менше двох третин складу КСУ.

Вказаний Закон підвищує з 25 до 30 років мінімальний вік для займання посади судді й при цьому запроваджує систему конкурсного відбору для призначення суддів.

Також збільшено термін повноважень Генерального прокурора з 5 до 6 років, але забороняється йому займати цю посаду два строки поспіль.

Крім того, зміни передбачають запровадження інституту конституційної скарги (скарги на суперечність з Основним законом застосованого в кінцевому судовому рішенні закону при вичерпанні всіх національних засобів правового захисту) і дозвіл КСУ визначити конституційність пропонуваніх для внесення на всеукраїнський референдум з народної ініціативи питань (за зверненням Президента чи не менше 45 парламентарів).

Система судоустрою в Україні визначена в Законі України «Про судоустрій і статус суддів»⁸⁷.

83 Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 № 192-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19>

84 Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>

85 Про судоустрій і статус суддів: Закон України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

86 Про Вищу раду правосуддя: Закон України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>

87 Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

Наразі судова система України після реформування виглядає так:

Судова система України

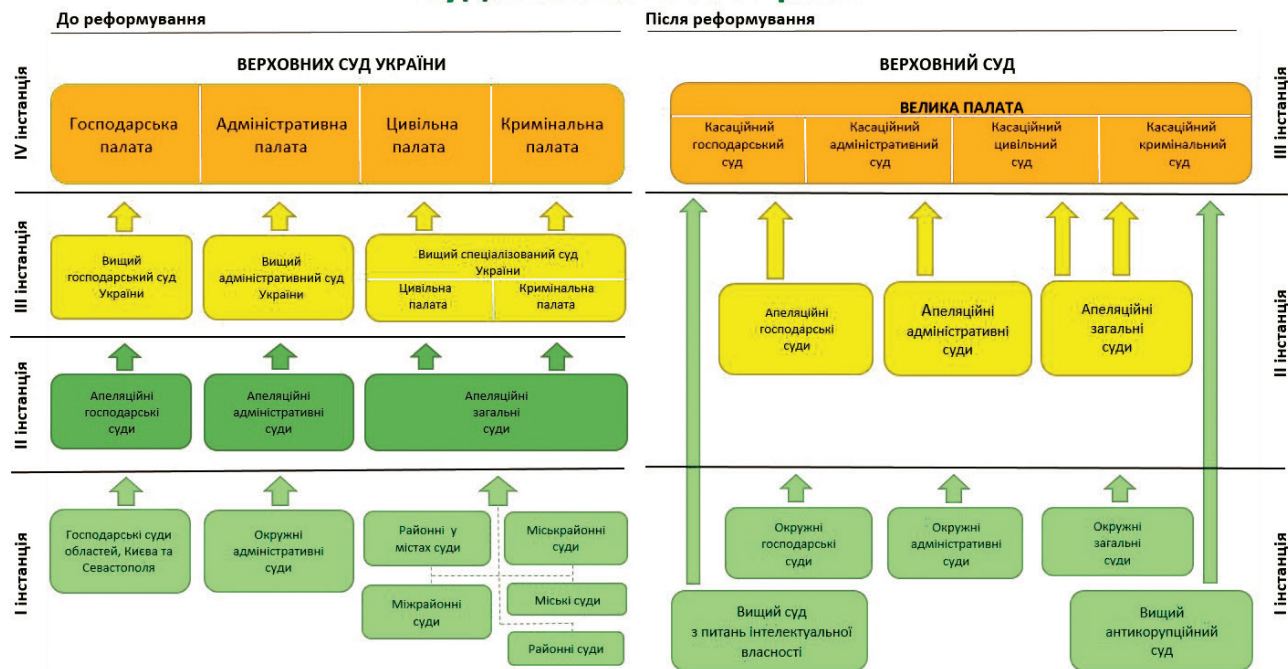

Рис. 1.57. Судова система України⁸⁸

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд.

Наступними кроками на шляху реформування стало ухвалення 13 липня 2017 року Закону України «Про Конституційний Суд України», яким запроваджується новітній інститут конституційної скарги, а також прийняття 03 жовтня 2017 року ВРУ нового Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким запроваджуються нові правила судового процесу в цивільному, господарському, адміністративному судочинстві, вносяться деякі зміни до правил кримінального процесу, впроваджується система «електронного правосуддя», яка спростить комунікацію із судом та зменшить витрати на утримання судової системи.

Крім того з 2016 по 2018 роки відбулося удосконалення Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність, 9 разів вносилися зміни з метою удосконалення Закону про прокуратуру, 6 разів за аналогічний період часу переглядався Закон про безоплатну правову допомогу, у 2016 році внесені зміни до Закону про гарантії держави щодо виконання судових рішень. Вагомим кроком на шляху удосконалення інститутів стало започаткування діяльності утвореного Указом Президента України від 29.09.2017 Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Надзвичайно важливим кроком в реалізації правової реформи є також створення антикорупційних органів. Так, протягом 2014-2018 років було створено низку антикорупційних органів, а саме:

- НАЗК;
- НАБУ;
- САП;
- АРМА;
- ДБР;
- ВАС.

⁸⁸ Що вже змінила реформа правосуддя: Судова влада України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://court.gov.ua/press/interview/441643/>

Види та основні завдання антикорупційних органів наведені на наступному рисунку

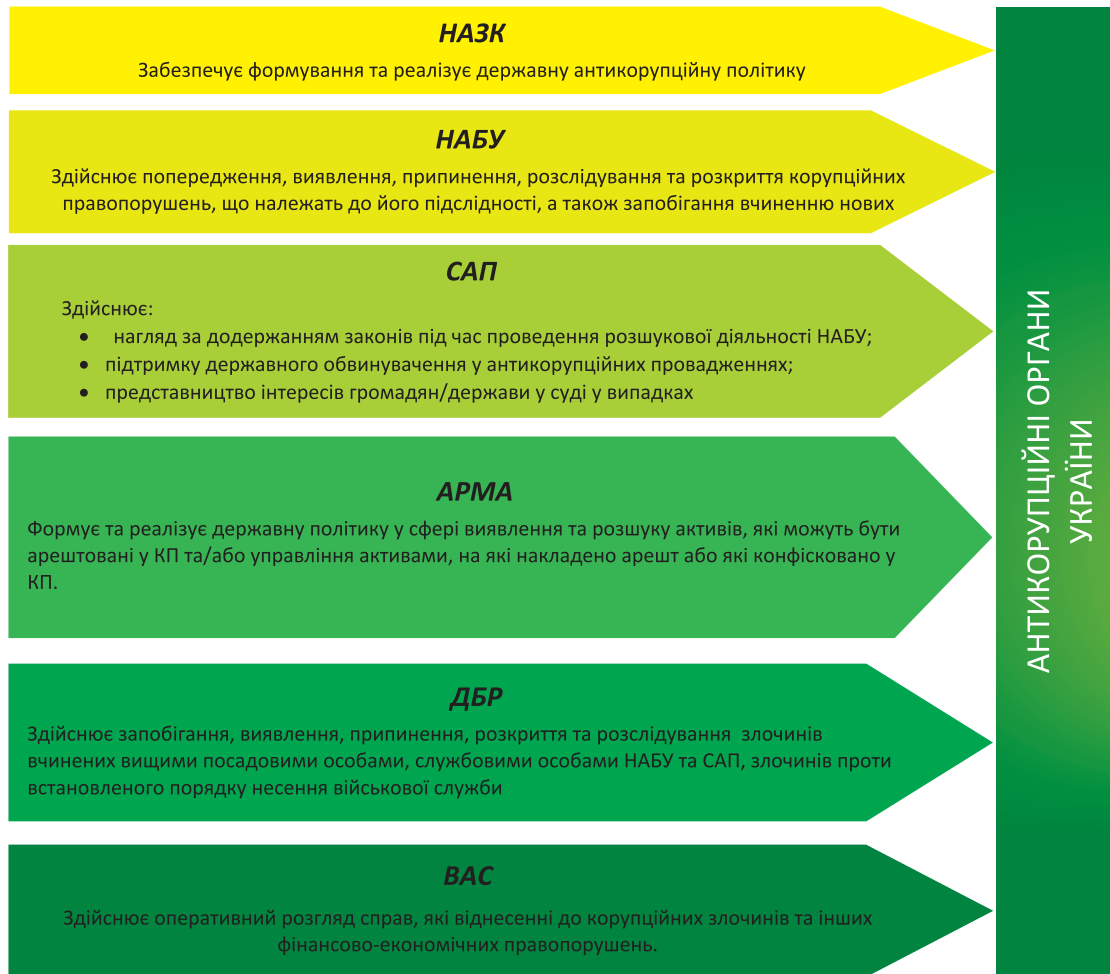

Рис. 1.58. Види і завдання антикорупційних органів

Щодо законодавчої бази системи ПВК/ФТ в Україні, то її складають закони України, акти КМУ, акти СДФМ та інших державних органів.

Основним нормативно-правовим актом, який визначає організаційно-правовий механізм ПВК/ФТ є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

28 листопада 2002 року ВРУ прийнято Закон «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом», що стало початком становлення системи фінансового моніторингу в Україні. Закон спрямовувався на захист прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави шляхом визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та забезпечення формування загальнодержавної багатоджерельної аналітичної інформації, що дає змогу ПО України та іноземних держав виявляти, перевіряти і розслідувати злочини, пов'язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями.

Наступну редакцію Закону викладено у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» від 18 травня 2010 року, який набрав чинності 21 серпня 2010 року.

В новій редакції Закону було враховано вимоги Рекомендації FATF 2004 р. щодо побудови системи ПВК/ФТ, прав та обов'язків звітуючих суб'єктів, ПФР, органів регулювання і нагляду, правоохоронних та слідчих органів, а також вимоги щодо здійснення міжнародного співробітництва.

Крім того, в зазначеному Законі було враховано вимоги Конвенції ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму, Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, Директиви Європейського Парламенту та Ради 2005/60/ЄС від 26.10.2005 про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання до-

ходів та фінансування тероризму та інших міжнародних стандартів) і рекомендації Спеціального комітету Ради Європи MONEYVAL, а також досвід роботи національної системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в 2003-2010 роках.

14 жовтня 2014 року за поданням Уряду України ВРУ було ухвалено новий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», що був розроблений Держфінмоніторингом. Закон набрав чинності 06.02.2015 року.

Закон ухвалений в рамках антикорупційних ініціатив, що підтверджує незворотність політичної волі країни та європейський вибір розвитку нашої держави і безумовне виконання Україною взятих на себе зобов'язань по імплементації Стандартів FATF.

У зазначеному Законі було враховано вимоги Рекомендацій FATF 2012 року щодо побудови системи ПВК/ФТ, прав та обов'язків звітуючих суб'єктів, ПФР, органів регулювання і нагляду, правоохоронних та слідчих органів, а також вимоги щодо здійснення міжнародного співробітництва.

Допоміжними до Закону є: КК України, КПКУ, Кодекс адміністративного судочинства України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний кодекс України, Закон України «Про банки і банківську діяльність», Закон України «Про страхування», Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

1.4. Динаміка розвитку та структура предикатних злочинів

Стан виявлення та досудового розслідування злочинів, пов'язаних з ВК

Протягом 2016-2018 років у ЄРДР обліковано 644 кримінальних правопорушень, пов'язаних з ВК (ст. 209 КК України).

Рис. 1.59. Стан досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ВК⁸⁹

Протягом 2016-2018 років спостерігається тенденція до збільшення кількості осіб, яким було вручено підозру за злочини ВК з 43 у 2016 до 99 у 2018 році та збільшення частки кримінальних правопорушень, які направлені до суду з обвинувальним актом з 15% у 2016 році до 26% у 2018 році, що може свідчити про підвищення ефективності роботи ПО.

При цьому, за інформацією ГПУ встановлена сума доходів, здобутих злочинним шляхом (за обвинувальними актами ГПУ) за 2016-2018 роки склала **7 318,89 млн УАН**.⁹⁰

Динаміка та структура предикатних злочинів у КП, розпочатих ПО за поданням Держфінмоніторингу

Упродовж 2013-2018 років ПО з використанням матеріалів Держфінмоніторингу, розпочато 2 659 КП за сукупністю предикатних злочинів, з них лише 299 КП (11% від загальної кількості розпочатих КП) розслідувались за статтею 209 КК України «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом»:

89 Побудовано за інформацією зі звітів ГПУ за 2016-2018 роки, «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі», Електронний ресурс, Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820

90 Звіти ГПУ за формою 1-ЛВ «Звіт про протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом», Електронний ресурс, Режим доступу: <https://www.gp.gov.ua/>

ЗВІТ ПРО ПРОВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РИЗИКІВ
ЗАГАЛЬНА СКЛАДОВА

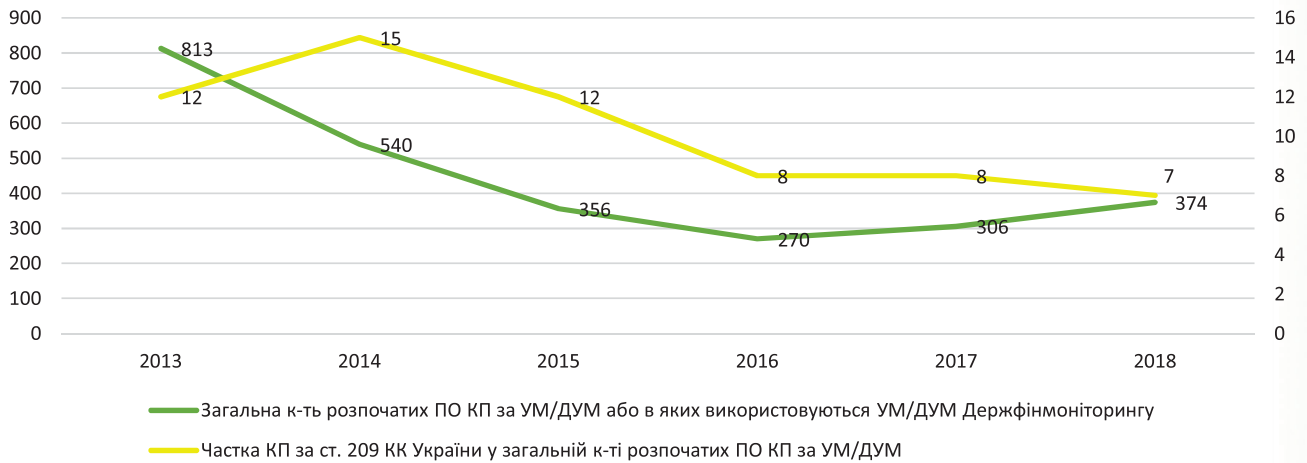
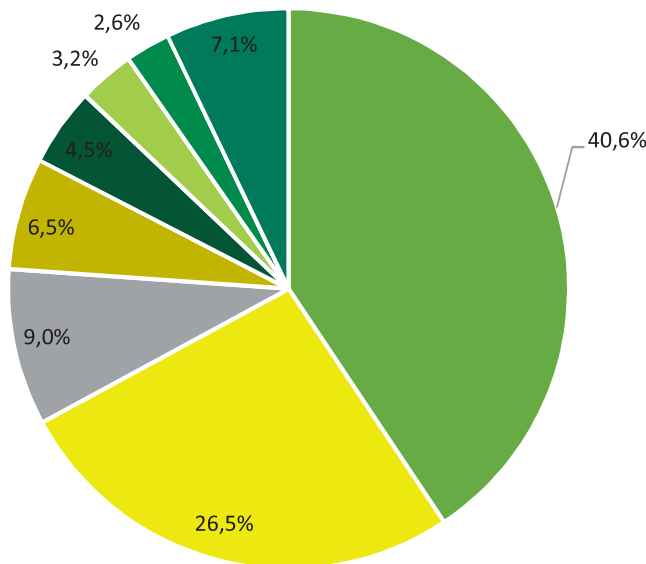

Рис. 1.60. Кількість розпочатих ПО КП за матеріалами Держфінмоніторингу⁹¹

Структура предикатних злочинів у КП, розпочатих ПО за УМ/ДУМ Держфінмоніторингу протягом 2013-2018 років відображена на рисунку 1.61

- Фіктивне підприємництво
- Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем
- Зловживання владою або службовим становищем
- Шахрайство
- Зловживання повноваженнями службовою особою
- Ухилення від сплати податків, зборів, обов'язкових платежів
- Незаконне збагачення
- Інші

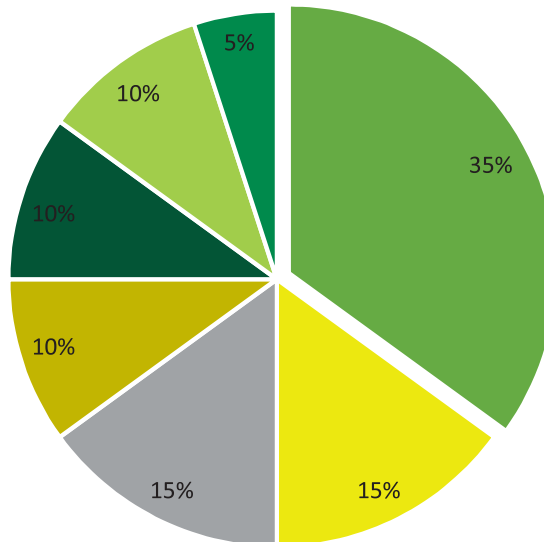
Рис. 1.61. Структура предикатних злочинів у КП, пов'язаних з ВК, розпочатих ПО за УМ/ДУМ Держфінмоніторингу протягом 2013-2018 років⁹²

91 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

92 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

За наведеними даними, протягом 2013-2018 років найбільшу вагу у структурі предикатних злочинів у КП, розпочатих ПО за УМ/ДУМ Держфінмоніторингу, займають фіктивне підприємництво, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем та шахрайство.

Оцінка статистичних даних 2018 року дозволяє констатувати, що перших три місця серед предикатних злочинів, які вчинялися у 2018 році, займають злочини, пов'язані з привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, фіктивне підприємництво та шахрайство.

- Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем
- Шахрайство
- Фіктивне підприємництво
- Ухилення від сплати податків, зборів, обов'язкових платежів
- Створення злочинної організації
- Незаконне збагачення
- Підроблення документів, печаток

Рис. 1.62. Структура предикатних злочинів у КП, пов'язаних з ВК, розпочатими ПО за УМ/ДУМ Держфінмоніторингу упродовж 2018 року⁹³

Структура предикатних злочинів у вироках судів, за результатами розгляду КП, пов'язаних із ВК

Здійснивши аналіз структури предикатних злочинів в обвинувальних вироках судів протягом 2013-2018 років, за результатами розгляду ними 25 КП, розпочатих за УМ/ДУМ Держфінмоніторингу та переданих ПО до суду, можемо виділити основні види предикатних злочинів, які вчиняються з метою відмивання коштів:

- привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем;
- шахрайство, в тому числі вчинене шляхом незаконних операцій з використанням ЕОМ;
- зловживання владою або службовим становищем;
- фіктивне підприємництво.

93 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Рис. 1.63. Структура предикатних злочинів у вироках, винесених судами за результатами розгляду КП, розпочатих за УМ/ДУМ Держфінмоніторингу та пов'язаних з ВК протягом 2013-2018 років⁹⁴

З наведеної на рисунку 1.64 інформації щодо структури предикатних злочинів в 27-ми обвинувальних актах, пов'язаних з ВК за результатами розгляду всіх КП (у т.ч. тих, в яких УМ Держфінмоніторингу не використовувались), винесених судами **протягом 2018 року**, можемо виділити наступні основні види предикатних злочинів, які найчастіше вчинялися з метою ВК:

- привласнення, розтрата майна шляхом зловживання службовим становищем;
- службове підроблення;
- шахрайство;
- фіктивне підприємництво;
- підроблення документів, печаток, штампів;
- незаконні дії з документами на переказ;
- зайняття гральним бізнесом;
- створення злочинної організації;
- зловживання владою або службовим становищем.

Рис. 1.64. Структура предикатних злочинів судових вироків, за результатом розгляду судами КП, пов'язаних з ВК протягом 2018 року⁹⁵

94 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

95 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Вплив організованої злочинності на вчинення предикатних злочинів в Україні (наркозлочини, кіберзлочини, корупційні злочини, незаконне ведення грального бізнесу, тощо)

Сучасна ОЗ становить небезпеку не лише національним інтересам окремих держав, а й пряму загрозу міжнародній безпеці, набуваючи транснаціонального характеру. Особливу небезпеку ОЗ утворює для країн із нестабільною соціально-політичною та економічною обстановкою, що знаходяться у стані економічної і політичної трансформації до яких належить й Україна.

Згідно з даними рейтингу, складеного фахівцями Всесвітнього економічного форуму⁹⁶, **Україна зайняла 113-е місце з 137 країн світу за рівнем впливу ОЗ на бізнес** та опинилася поряд з країнами Латинської Америки та Африки, розмістившись по сусідству з Угандою (112-е місце) та Тринідадом і Тобаго (114-е місце). З сусідніх з Україною країн Польща посіла 54-е місце, Угорщина – 56-те, Словаччина – 64-те, Румунія – 71-ше, Росія – 86-те, а Молдова – 94-те.

За витратами бізнесу на задоволення запитів рекетирів і здирників з організованих злочинних груп Україна отримала індекс 3,9 за семибальною шкалою – «1» означає, що вимагання призводить до величезних витрат підприємців, а «7» – не викликає витрат. Дослідження проводилося шляхом опитування представників бізнесу у 2016-му році.

Організована економічна злочинність інтегрована у високоприбуткові галузі економіки та є одним із чинників, що становить реальну загрозу національній безпеці України. Проте, офіційна статистика не дає об'єктивного уявлення про масштаби організованої економічної злочинності та загальний рівень корумпованості сфери господарських відносин.

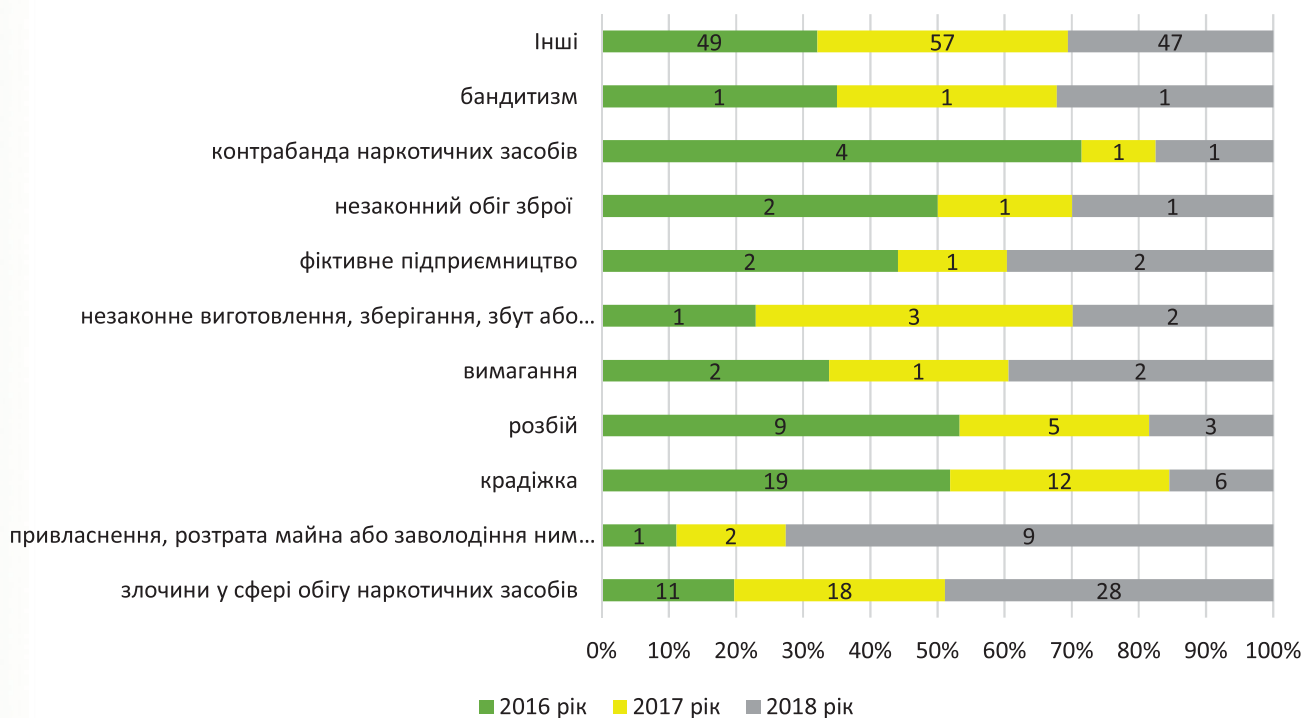

Рис. 1.65. Результати роботи ПО щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, вчинених ОЗГ та ЗО⁹⁷

96 Global Competitiveness Index 2017-2018 Competitiveness Rankings Home: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/competitiveness-rankings/#series=EOSQ035>

97 Побудовано за інформацією зі звітів ГПУ про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями, ФОРМА № 1-ОЗ (місячна): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112759&libid=100820&c=edit&_c=fo

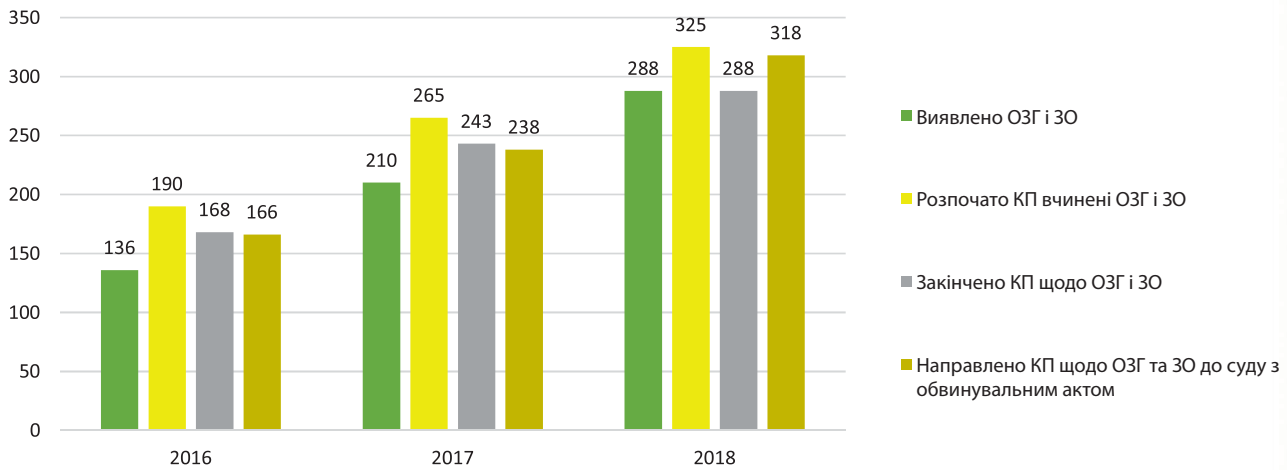

Рис. 1.66. Інформація щодо закінчених КП про кримінальні правопорушення, вчинені ОЗГ і ЗО у розрізі правопорушень протягом 2016-2018 років, %⁹⁸

Вразливою перед наслідками ОЗ є сфера економіки України. Економічна злочинність, маючи корупційне підживлення, реально загрожує національній безпеці України, впливає практично на всі сфери суспільного життя – соціальну, правову, політичну і т. ін.

Сучасна ОЗ в економічній сфері має транснаціональний характер. ОГ та ЗО створюють транснаціональні компанії, які зайняті злочинним бізнесом у різних галузях економіки. Будучи пов'язаними з незаконними операціями з переміщення через державні кордони матеріальних і нематеріальних засобів, які приносять істотну економічну вигоду, ОГ та ЗО, використовуючи сприятливу ринкову кон'юнктуру інших держав, значні розходження в системах кримінального правосуддя різних країн, сучасні комунікаційні технології, банківські системи електронних розрахунків, проникають в легальну економіку інших країн за допомогою корупції й насильства.

Рис. 1.67. Інформація щодо боротьби з ОЗГ та ЗО з транснаціональними зв'язками⁹⁹

98 Побудовано за інформацією зі звітів ГПУ про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями, ФОРМА №1-ОЗ (місячна): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112759&libid=100820&c=edit&c=fo

99 Побудовано за інформацією зі звітів ГПУ про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями, ФОРМА №1-ОЗ (місячна): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112759&libid=100820&c=edit&c=fo

Наркозлочини

Одним із найнебезпечніших видів ОЗ, є незаконний обіг наркотичних засобів (наркобізнес), що має тенденцію до зростання й загрожує національній безпеці не лише України, а й глобальній загалом, оскільки йому притаманні транснаціональний характер, професіоналізм, висока технічна оснащеність злочинних угруповань, наявність власної розвідки й контррозвідки, володіння новітніми формами й методами протидії ПО і судовим органам. Окрім цього, наркобізнес спричиняє збільшення кількості хворих на наркоманію, розростання корисливо-насильницької злочинності.

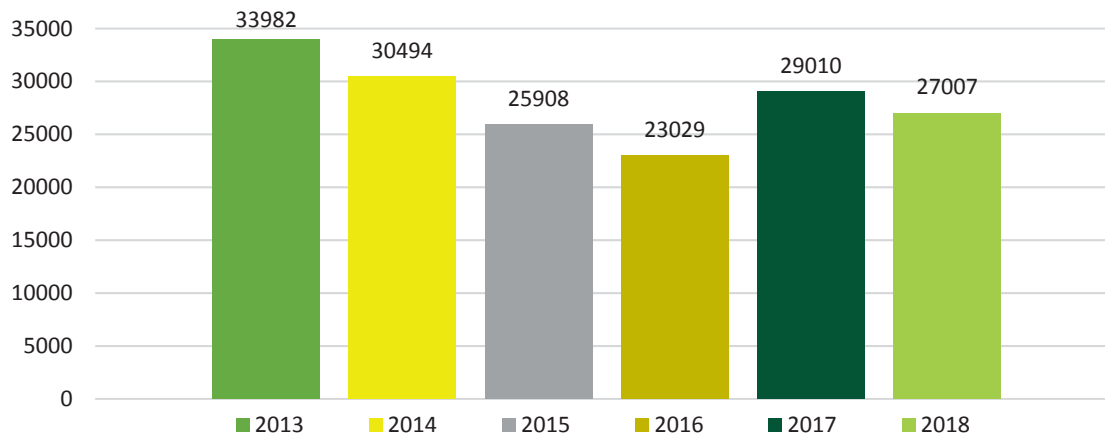

Рис. 1.68. Кількість облікованих злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів¹⁰⁰

У загальній структурі злочинності протягом останніх двох років **наркозлочини посідають третє за поширеністю місце (після злочинів проти життя та здоров'я та проти власності) серед усіх облікованих злочинів, їх частка становить близько 10%. Кожен шостий із притягнутих у державі до кримінальної відповідальності відбуває покарання за наркозлочини.**¹⁰¹

За результатами роботи державних та ПО, і зокрема, підрозділів НПУ у сфері протидії наркозлочинності до суду з обвинувальним актом **у 2018 році** направлено матеріали відносно **63 організованих наркогруп**, причетних до скоєння понад 700 кримінальних правопорушень. Порівняно з 2017 роком цей показник збільшився вдвічі.

Підрозділами протидії наркозлочинності було припинено функціонування 45 ОГ наркоторговців. Так, **у липні 2018 року ліквідовано міжнародну ОГ в складі 7 учасників**, які поставляли наркотичний засіб кокаїн з Латинської Америки в Україну в особливо великих розмірах.

Кількість розслідуваних проваджень відносно збувачів наркосасобів, скерованих до суду з обвинувальними актами, зросла в 2018 році на 30%. Загалом, упродовж 2018 року НПУ задокументовано 5 тис. наркозбутів, та притягнуто до кримінальної відповідальності майже 2 тис. наркоторговців.

Внаслідок роботи спрямованої на **перекриття джерел фінансування наркобізнесу**, результативність протидії відмиванню здобутих від наркобізнесу коштів зросла порівняно з 2017 роком утричі. **За 12 місяців 2018 року задокументовано 112 таких правопорушень.**

У 2018 році у ході досудового розслідування тяжких та особливо тяжких наркозлочинів **судами накладено арешт на майно наркоправопорушників на суму 72 млн УАН., та вилучено такого майна на 10 млн УАН.**

Також зусилля НПУ в 2018 році були скеровані на протидію збуту наркотичних засобів і психотропних речовин з використанням сучасних інноваційних технологій. Так, **протягом 2018 року припинено діяльність 196 осередків Інтернет-збуту наркосасобів.** Зокрема, у липні 2018 року підрозділами НПУ припинено діяльність масштабного інтернет-магазину зі збуту наркотиків, сфера діяльності якого поширювалася на всю територію держави, та нарколабораторії, що забезпечувала його забороненим товаром. Реалізацію виготовленого психотропу наркодилер здійснював через організовану ними широку он-лайн мережу.

¹⁰⁰ Побудовано за інформацією зі звітів ГПУ за 2016-2018 роки, «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі», Електронний ресурс, Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820

¹⁰¹ Джерело: інформація з офіційного вебсайту Генеральної прокуратури України www.gp.gov.ua

За 2018 рік поліцейськими припинено функціонування 118 підпільних нарколабораторій та 511 наркопритонів. Також підрозділами НПУ перекрито 35 міжнародних каналів нелегального постачання наркосасобів. Зокрема, у липні 2018 року перекрито міжнародний канал постачання концентрату опію з Угорщини в Україну, ліквідовано організовану злочинну групу, що складалася з 5 учасників. Рівень вилучення наркосасобів виріс порівняно з 2017 роком удвічі. Протягом 2018 року з незаконного обігу вилучено понад 4 тонни наркотичних засобів і психотропних речовин, зокрема – понад 8 кг кокаїну і героїну, більше 40 кг стимуляторів амфетамінового ряду та 4 кг нових психоактивних речовин¹⁰².

Кіберзлочини

Кінець ХХ століття ознаменувався стрімким розвитком інформаційних технологій, що почали впроваджуватися в усі сфери життєдіяльності людей. Використання сучасних персональних комп'ютерів, інформаційно-обчислюваних мереж і комп'ютеризованих комунікаційних мереж надає нові можливості вчинення традиційних злочинів і створює умови для реалізації принципово нових схем і методів злочинної діяльності. Окрім переваг, комп'ютеризація має ряд негативних наслідків, серед яких є поява якісно нового виду злочинності – кіберзлочинності.

Нині найпоширенішими типами кіберзлочинності є:

- камкординг;
- кардшаринг;
- фальшиві інтернет-аукціони;
- розсилка листів (спам);
- азартні онлайн-ігри (зі вкладом грошей);
- створення вірусів;
- крадіжка персональних даних та особистої інформації.

Правове регулювання цієї сфери в Україні передбачено статтями 361, 361-1, 361-2, 362, 363, 363-1 Кримінального кодексу України, що містяться у Розділі XVI «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку».

Як свідчать дані ГПУ **упродовж 2018 року обліковано 2 301 кримінальне правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку**, 1 330 КП за такими правопорушеннями направлено до суду з обвинувальним актом:

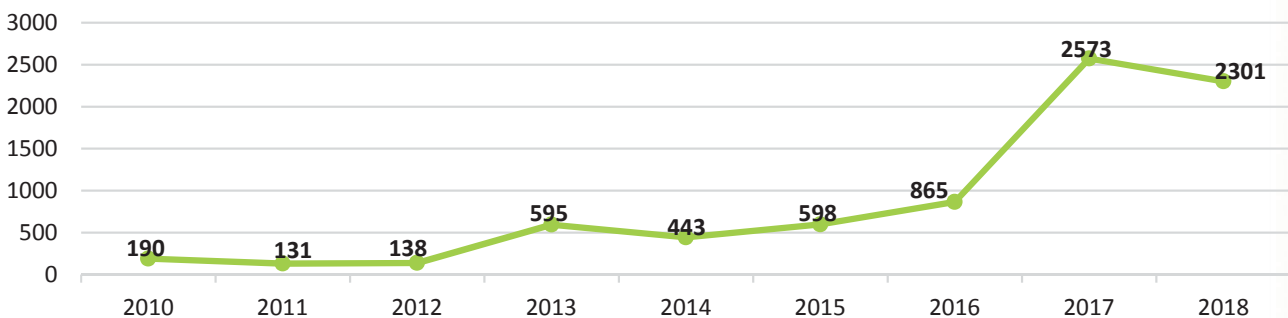

Рис. 1.69. Кількість облікованих кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку¹⁰³

Питома вага облікованих кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку становить 0.47% від загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень у 2018 році.

¹⁰² Національна поліція України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/news/narkozlochini/zaminulij-rik-pidrozidili-protidiji-narkozlochinnosti-pripinili-funkczionuvannya-45-organizovanix-grup-narkotorgovcziv-andrij-kixtenko/?fbclid=IwAR2dmq7yui1mWpv92CBfQnm6o7uw-tpBvM7uJr6xXXjTv6VurnpuyZ-nllo>

¹⁰³ Побудовано за інформацією зі звітів ГПУ за 2016-2018 роки, «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі», Електронний ресурс, Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820

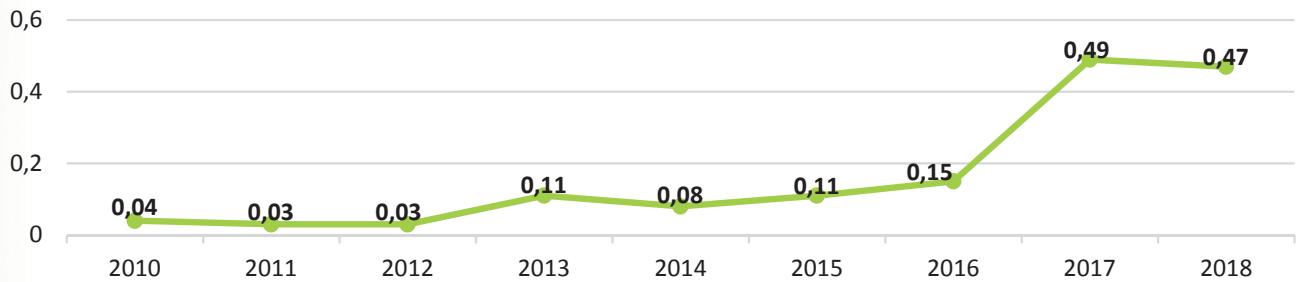

Рис. 1.70. Питома вага облікованих кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку у загальній кількості облікованих кримінальних правопорушень¹⁰⁴

Аналіз даних офіційної статистичної звітності за 2018 рік показав, що переважну більшість у структурі досліджуваних кіберзлочинів становлять ті злочини, відповідальність за які передбачено ст. 362 КК України (46,5%). На другому місці – злочини, передбачені ст. 361 КК України (44,5%). На третьому місці – злочини, передбачені ст. 361-1 КК України (5,8%). На четвертому – злочини, передбачені ст. 361-2 КК України (2,3%). Усі інші злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку складають 0,5%.

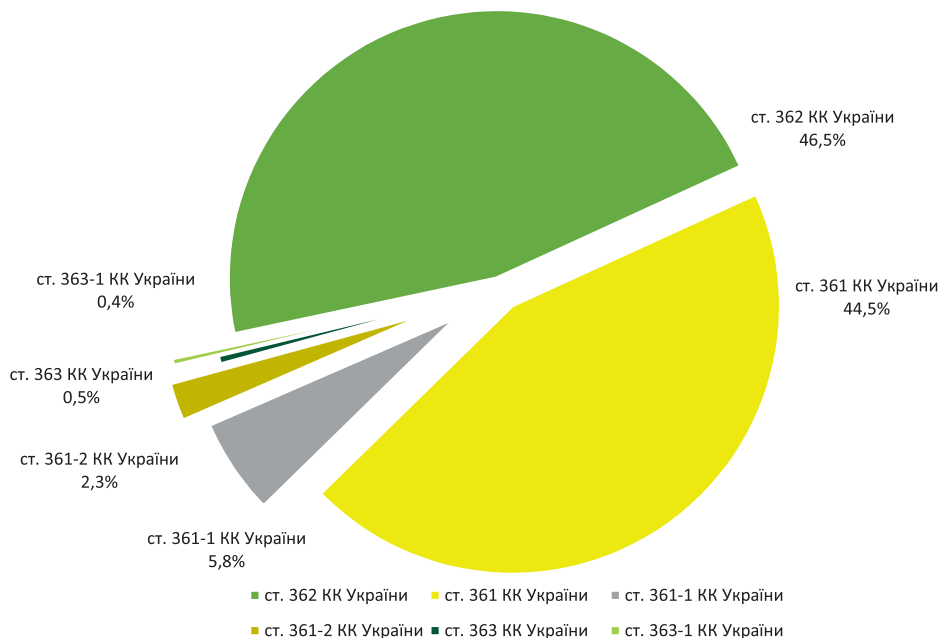

Рис. 1.71. Структура злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку¹⁰⁵

За інформацією Департаменту кіберполіції НПУ за 2018 рік попереджено поширення 4 масових кібератак на території України.¹⁰⁶ При цьому у 2017 році було здійснено низку кібероперацій проти України, основними з яких були:

- «BugDrop»;
- «WannaCry» (відома як «WannaCrypt»);
- «NotPetya» (відома також як «Petya. A», «Petya»).

¹⁰⁴ Побудовано за інформацією зі звітів ГПУ за 2016-2018 роки, «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі», Електронний ресурс, Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820

¹⁰⁵ Звіт Голови Національної поліції України С. Князева про результати роботи відомства за 2018 рік: Національна поліція України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/zvity/Zvit_NPU_2018.pdf

¹⁰⁶ Звіт Голови Національної поліції України С. Князева про результати роботи відомства за 2018 рік: Національна поліція України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/zvity/Zvit_NPU_2018.pdf

Продовжується боротьба з інтернет-піратством – протягом 2018 року припинено діяльність понад 40 піратських сайтів.

В межах міжнародної співпраці викрито 8 транснаціональних хакерських угруповань та взято участь у понад 30 міжнародних операціях.

Корупційні злочини

Корупція є передумовою і наслідком функціонування тіньової економіки держави, а суб'єкти корупційних діянь – одні з основних споживачів послуг з ВК, і водночас – неодмінні учасники більшості схем їх «відмивання». Саме тому без радикального зниження рівня корупції заходи щодо детінізації національної економіки, запобігання та протидії ОЗ, ВК не дадуть очікуваного ефекту. Спроби побороти корупцію лише за допомогою вибіркового покарання за корупційні діяння не будуть ефективними, оскільки залишаються глибинні чинники цих соціальних поведінкових деструкцій, а ВК у т. ч. корупційних, доходів набули якісно нового поширення в період економічної нестабільності.

За даними звітів ПО про стан протидії корупції¹⁰⁷ протягом 2016-2018 років ПО розпочато розслідування у 8361 КП за корупційними злочинами. За результатами зазначених розслідувань до суду направлено 6016 КП з обвинувальним актом або клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру щодо 7029 осіб. ПО установлено збитків за вчинення корупційних злочинів протягом 2016-2018 років на суму 26 404,8 млн УАН, з яких лише 4% (1065,5 млн УАН) було відшкодовано.

Таблиця 1.5

Інформація щодо стану протидії корупції протягом 2016-2018 років

Показник	2016	2017	2018
1	2	3	4
Розпочато (продовжено) досудове розслідування у КП у звітному періоді	2281	2836	3244
Направлено КП до суду з обвинувальним актом або клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру	1739	2051	2226
Кількість обвинувачених осіб у КП	2010	2411	2608
Установлена сума матеріальних збитків, млн УАН	4598,8	16329,5	5476,5
Відшкодовано збитків, млн УАН	151,5	312,5	601,5

У табл. 1.6. наведені відомості про рух КП з ознаками корупції, досудове розслідування у яких здійснювалось слідчими відповідних органів^{108,109}:

Таблиця 1.6

Результати розгляду КП за вчинення корупційних правопорушень

Період	Закінчено проваджень та направлено проваджень до суду з обвинувальним актом або клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру, всього	з них:				
		Прокуратура	Військова прокуратура	Органи внутрішніх справ	СБУ	Податкові органи
2016	1739	534	339	839	24	3
2017	2051	613	275	1129	27	7
2018	2226	314	82	1656	165	9

107 ЗВІТ ПРО СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: Форма № 1-КОР (2016-2018 роки): Наказ ГПУ, МВС, СБУ, ДФС, Міністерства оборони, ДСА від 22.04.2013 р. № 52/394/172/71/268/60, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mvs.gov.ua/ua/pages/274_Statistika.htm/

108 Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2018 році, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Natsdopovid-2018.pdf>

109 Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2016 році, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/Natsdopovid-2016.pdf>

Згідно даних ДСА протягом 2017-2018 років засуджено 4253 особи, у тому числі:

- 1110 (26%) осіб за статтею 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем);
- 745 (17,5%) осіб за статтею 366 (службове підроблення);
- 611 осіб (14,4%) з статтею 366¹ (декларування недостовірної інформації);
- 433 особи (10,2%) за статтею 368 (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою);
- 396 осіб (9,3%) за статтею 369 (пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі);
- 393 особи (9,2%) за статтею 367 (службова недбалість);
- 333 особи (7,8%) за статтею 369² (зловживання впливом);
- 232 особи (5,5%) за статтями 364 (зловживання владою або службовим становищем), 364¹ (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), 365 (перевищення влади або службових повноважень працівником ПО), 365² (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги), 368³ (підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), 368⁴ (підкуп особи, яка надає публічні послуги), 369³ (протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань) та за іншими злочинами у сфері службової діяльності.

Варто зазначити, що кількість осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили за вчинення корупційних кримінальних правопорушень у 2018 році зросла на 375 осіб або на 19,3% та становила 2314 осіб, проти 1939 осіб у 2017 році.

Суттєво збільшилась, кількість осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили за фактами декларування недостовірної інформації. Так, у 2018 році кількість таких осіб зросла на 455 осіб та становила 533 особи, проти 78 осіб у 2017 році.

Досить велика кількість з числа засуджених не мала державних владних повноважень, оскільки четверту частину складають фізичні особи, які представляють бізнесові кола (юридичних осіб приватного та публічного права: посадові особи, що надають публічні послуги (55 осіб); посадові особи юридичних осіб публічного права (94 особи); особи, які виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки в юридичних особах приватного права (46 осіб).

Таким чином, **як і у попередніх роках спостерігається негативна тенденція щодо результативності розслідування та передачі до суду ПО КП з корупції, у тому числі за участю державних службовців, співробітників контрольних та наглядових органів, суддів, працівників митної та податкової служб, працівників самих ПО**, інших.

При цьому результати судового розгляду справ зазначеної категорії є вкрай низькими. Так, за 2018 рік з числа засуджених за вчинення корупційних злочинів до відповідальності було притягнуто лише 65 державних службовців, 42 службові особи та працівників Державної фіскальної служби України, 1 працівника прокуратури.

Діяльність Держфінмоніторингу у напрямі боротьби з корупцією

Протягом 2017-2018 років Держфінмоніторингом підготовлено та подано на розгляд ПО 631 матеріал, пов'язаний з корупцією та ВК, отриманих від корупційних злочинів.

Загальна кількість направлених до ПО УМ/ДУМ щодо корупційних правопорушень у 2018 році зросла на 99% (на 209 матеріалів) у порівнянні з 2017 роком.

Протягом 2017-2018 років вищезазначені матеріали передано до:

- НАБУ – 401;
- ГПУ – 208;
- СБУ – 20;
- НПУ – 1;
- ДФС – 1.

Левову частку матеріалів, пов'язаних з корупцією, направлено Держфінмоніторингом до НАБУ (401 матеріал або 63%) та до ГПУ (208 матеріалів або 32,9%).

Найбільша кількість УМ/ДУМ стосувалась таких категорій посад, як державні службовці, члени парламенту України та керівники державних підприємств.

Підставою для формування УМ щодо корупційних правопорушень, стали **85,9 тис. повідомлень про ФО, отриманих від СПФМ у 2018 році, на загальну суму 381,2 млрд УАН** (за 2017 рік – 57,5 тис. повідомлень на суму 112,4 млрд УАН).

Таким чином, у матеріалах за 2018 рік кількість повідомлень про ФО у порівнянні з 2017 роком зросла на 28,4 тис. повідомлень, або на 49,4%, а їх обсяг збільшився на 269,0 млрд УАН, або на 239,1%.

Слід зазначити, що **у переданих у 2018 році матеріалах до ПО за підозрами у корупційних злочинах, майже 32,8 тис. повідомлень (38,2%) про ФО на загальну суму 123,4 млрд УАН. (32,4%), були пов'язані зі здійсненням ФО за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб** (за 2017 рік – 11,2 (19,5%) тис. повідомлень на суму 30,7 млрд УАН (27,3%).

Тобто у 2018 році кількість повідомлень про ФО здійснені за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб, переданих у складі матеріалів Держфінмоніторингу до ПО за підозрами у корупційних злочинах, зросла на 21,6 тис. повідомлень, або на 192,9% в порівнянні з 2017 роком, а обсяг таких повідомлень збільшився на 92,7 млрд УАН, або на 302%.

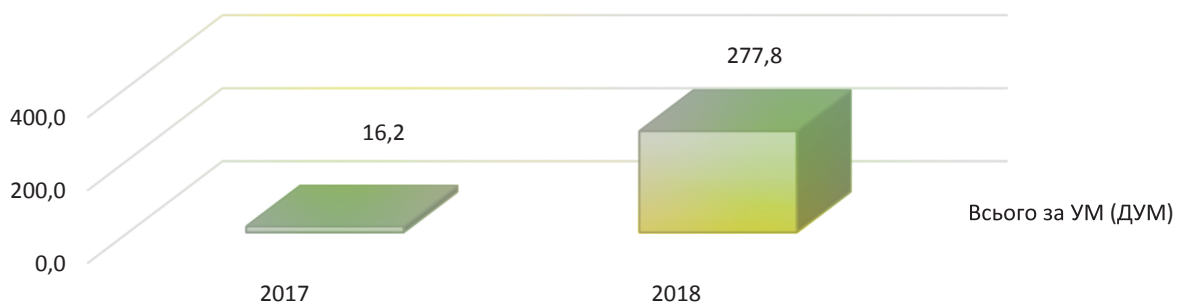

Рис. 1.72. Сума підозрілих ФО за матеріалами, що пов'язані з корупцією та передані до ПО у 2017-2018 роках (млрд УАН)¹¹⁰

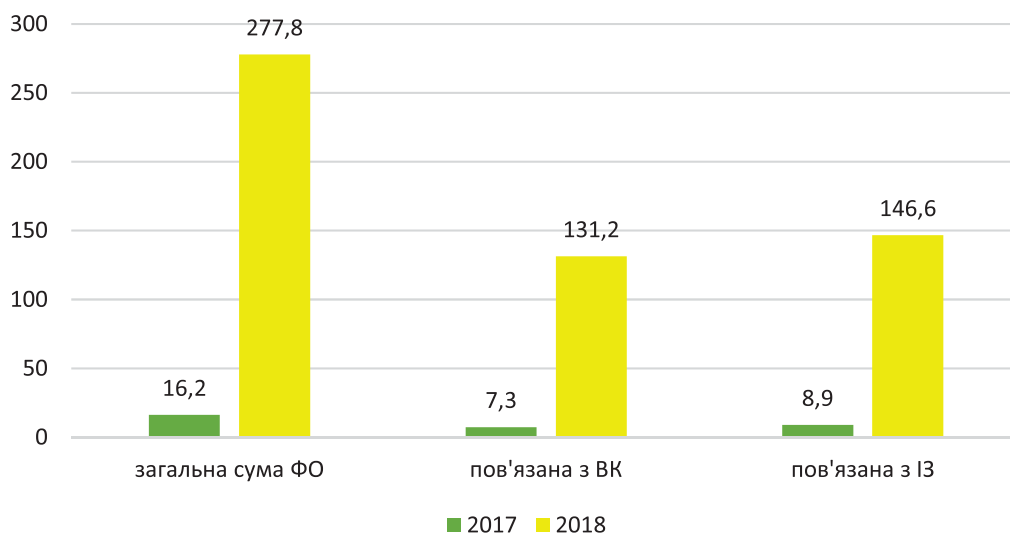

Рис. 1.73. Сума коштів, що підозрювалась у вчиненні злочинів, пов'язаних з корупцією, визначена у переданих УМ/ДУМ протягом 2017-2018 рр. (млрд УАН)

При цьому, сума коштів, що підозрювалась у вчиненні злочинів, пов'язаних з корупцією, визначена у матеріалах, переданих до НАБУ у 2018 році (276,2 млрд УАН), збільшилась в майже 75,3 рази в порівнянні з 2017 роком (3,7 млрд УАН).

Основними інструментами відмивання корупційних доходів використаних в УМ є:

- фіктивні послуги;
- використання афілійованих осіб для надання псевдопослуг;
- використання підставних осіб для реєстрації підконтрольних юридичних осіб з метою приховування реального КБВ;
- передплата за товари і послуги підконтрольним особам з подальшою непоставкою/невиконанням;

¹¹⁰ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

- заниження вартості товарів державною компанією при реалізації компаніям-посередникам для акумулювання прибутків;
- укладання завідомо неправомірних угод по придбанню продукції за цінами, встановленими для соціальних потреб з подальшою її реалізацією;
- використання підприємств з ознаками фіктивності;
- використання готівки;
- «торгівля» державними послугами з видачі/оформлення дозвільних документів;
- використання банківських рахунків, відкритих за межами України;
- недекларування готівки при перетині кордону;
- встановлення замовником тендерних вимог під конкретного учасника;
- використання цінних паперів (ОВДП).

До найпоширеніших способів відмивання корупційних доходів можна віднести:

- залучення осіб, які не мають з «корупціонером» близьких родинних зв'язків, в той же час пов'язані іншими зв'язками (далекі родичі, водії, помічники);
- отримання неправомірної вигоди готівкою з подальшим переведенням у безготівкову форму;
- отримання корупційного доходу в Україні, а його «відбілювання», легалізація, надання йому законного походження здійснюється за кордоном;
- неодноразове отримання спадщини від осіб, не пов'язаних родинними зв'язками;
- придбання власності за кордоном;
- придбання корпоративних прав;
- псевдооперації з ОВДП.

Результати розгляду УМ, пов'язаних із корупцією

Від ПО протягом 2017-2018 років отримано інформацію про 163 КП¹¹¹, які розпочаті або у яких використані матеріали Держфінмоніторингу, пов'язаних з корупцією.

За період 2017-2018 роки збільшилась у 1,9 разів кількість КП, які розпочаті/використані за результатом розгляду матеріалів, пов'язаних з корупцією (2018-108; 2017-55).

За період з 2017 по 2018 рік від ПО отримано інформацію про 83 КП які розпочаті за результатами розгляду матеріалів, пов'язаних лише з корупційними злочинами (без ст. 209 КК України).

Найчастіше ПО здійснювали досудові розслідування, у яких перевірялись УМ, за такими корупційними статтями КК України:

1. 191 КК України – 50;
2. 364 КК України – 16;
3. 366 КК України – 9.

Протягом 2017-2018 років від ПО надійшла інформація про 19 КП, які розпочаті за матеріалами, пов'язаними з корупційними злочинами та з ВК (ст. 209 КК України).

Найчастіше ПО здійснювали досудові розслідування, у яких перевірялись УМ за ст. 191 КК України.

Із 163 КП по 12 КП закінчено досудове розслідування у зв'язку з направленням обвинувального акту до суду.

У 2018 році кількість закінчених досудових розслідувань у зв'язку з направленням обвинувального акту до суду зменшилась на 28,6% порівняно з 2017 роком (2018-7; 2017-5).

За повідомленнями ПО, які надійшли у період **з 2017 по 2018 роки, у КП, розпочатих за УМ, накладено арешт та вилучено активи обвинувачених на загальну суму, еквівалентну 382,12 млн УАН.**

У 2018 році сума активів обвинувачених, на які ПО накладено арешт у 36 разів менше порівняно з 2017 роком (2018-10,2 млн УАН, 2017-371,92 млн УАН).

Щодо розгляду КП в судах, варто зазначити, що у 2017 році до Держфінмоніторингу надійшла інформація про **винесення 1 судового рішення** (обвинувального вироку або прийнято рішення за nereабілітуючими ознаками) за КП розпочатим за матеріалом, пов'язаного з корупцією ВК.

Із розглянутого судом у 2017-2018 роках 1 КП, за яким постановлено обвинувальний вирок, **додаткові види покарання у вигляді конфіскації, спецконфіскації чи інших обмежень рішенням суду не застосовувались.**

111 Інформація з урахуванням результатів розгляду УМ, наданих ПО у попередні періоди.

Зайняття гральним бізнесом

Незаконне ведення грального бізнесу – один з небезпечних злочинів у сфері господарської діяльності. Ще у 2009 році ВРУ прийняла Закон «Про заборону грального бізнесу в Україні»¹¹². Незважаючи на правову заборону, гральні заклади продовжують і далі функціонувати, у тому числі й нелегально під виглядом Інтернет-кафе та покерних клубів (рис. 1.74).

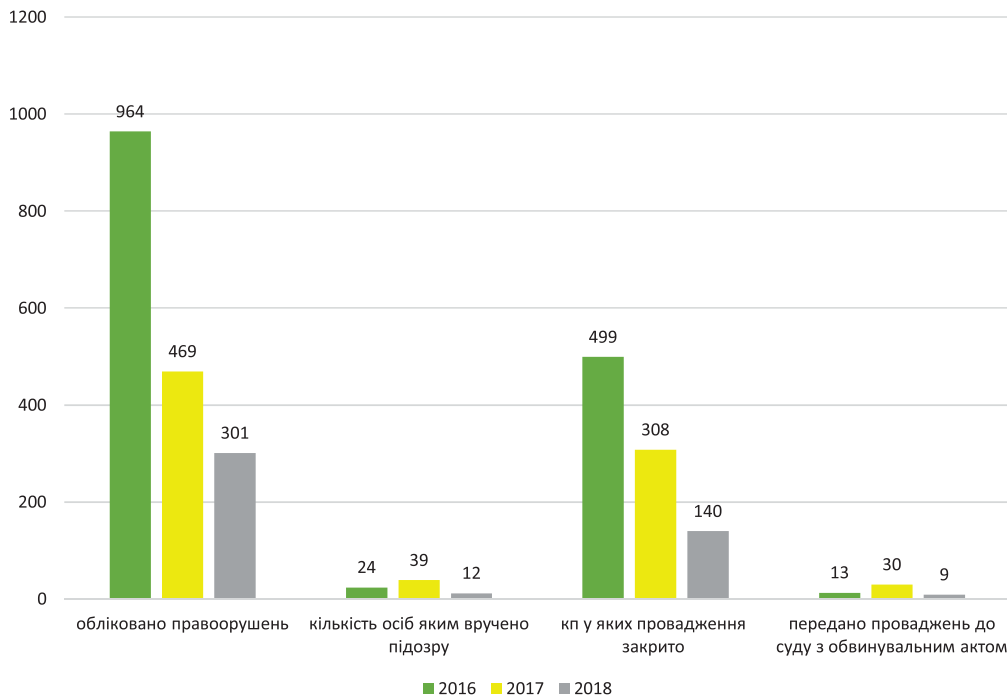

Рис. 1.74. Діяльність ПО, щодо виявлення правопорушень, пов’язаних із зайняттям гральним бізнесом (ст. 203-2 КК України)¹¹³

За результатами розгляду судами КП, пов’язаних з вчиненням правопорушення щодо зайняття гральним бізнесом, судами найчастіше застосовано покарання у вигляді штрафу.

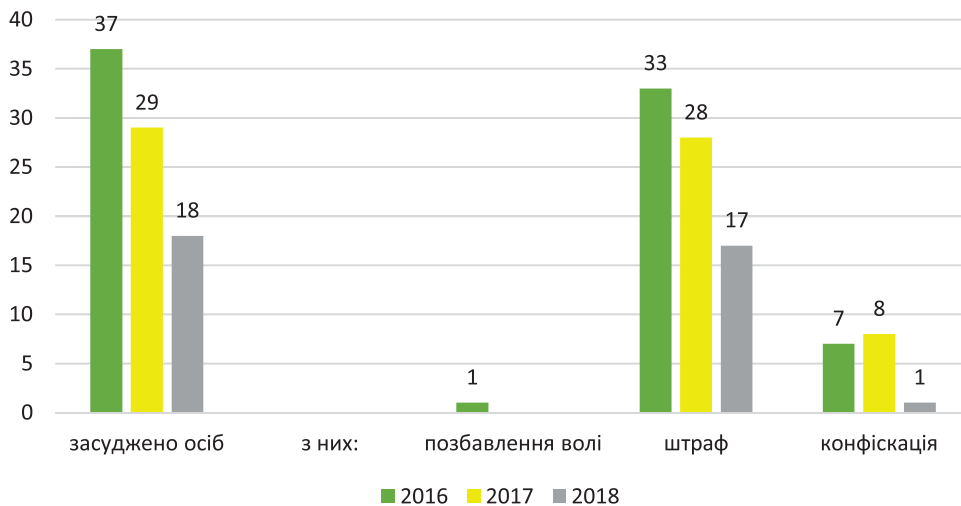

Рис. 1.75. Результати розгляду судами КП, пов’язаних з вчиненням правопорушення щодо зайняття гральним бізнесом (ст. 203-2 КК України)¹¹⁴

112 Про заборону грального бізнесу в Україні: Закон України від 15.05.2009 № 1334-VI: (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, N 38, ст. 536): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17>

113 Побудовано за інформацією зі звітів ГПУ за 2016-2018 роки, «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі», Електронний ресурс, Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820

114 Судова статистика: Державна судова адміністрація України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

Згідно із законом, до суб'єктів господарювання, які організують і проводять на території України азартні ігри, застосовуються фінансові санкції відповідно до статті 203-2 КК України від 10 тисяч до 40 тисяч НМДГ, а прибуток від проведення такої азартної гри підлягає перерахуванню до державного бюджету України.

Вчинення злочинів, пов'язаних з зайняттям гральним бізнесом, протягом 2016-2018 років має тенденцію до зниження.

Це може бути насамперед пов'язане з тим, що **на фоні відсутності чіткого законодавства під вивіскою лотерей почали працювати зали ігрових автоматів, інтернет-казино, букмекерські контори.**

У касі за готівку можна придбати ігрову картку. Ніяких чеків гравець не отримує. Отже, мова йде про ніким не контрольовані мільярдні потоки готівки.

Фінанси організаторів лотерей заслуговують окремої уваги. Попри колосальне поширення азартних ігор, суми сплачених операторами податків зменшуються.

По-перше, деякі оператори через санкції не можуть платити податки у зв'язку з арештом рахунків, хоча лотерейну діяльність проводять.

По-друге, держава централізовано не контролює розповсюдження лотерей. Номінальними власниками галузевих операторів є компанії з іноземними інвестиціями, тож зароблені кошти легко виводяться в офшори як дивіденди.¹¹⁵

Ухилення від сплати податків

Набір інструментів уникнення податків в Україні не дуже відрізняється від інших країн. До стандартного набору, зокрема, входять:

- Контрабанда:
- маніпуляції з митною вартістю товарів;
- перерваний транзит;
- пряма контрабанда;
- Розкрадання податку на додану вартість (ПДВ):
- незаконне відшкодування з бюджету при експорті;
- фіктивне підприємництво (missing trader) – зокрема, «карусельні» схеми;
- Контрафакт;
- Переміщення прибутку до «податкових гаваней» («офшорів»);
- Викривлення бази оподаткування (приховування обсягів продажу);
- Зловживання податковими пільгами та преференціями;
- Неофіційне підприємництво та індивідуальна економічна діяльність без реєстрації.

Разом із тим українській економіці притаманні і певні нетипові явища, існування яких значною мірою пояснюють коротко описані вище відмінності.

Насамперед це індустрія «конвертаційних центрів» – зокрема, «ліцензовані майданчики», на яких така діяльність відбувається під прикриттям працівників ПО та податкової служби. Саме завдяки такій практиці широке коло великих та середніх підприємств, що не мають прямого доступу до великомасштабних схем уникнення податків за допомогою зовнішньоекономічних транзакцій, отримують можливість уникати сплати основних податків, незважаючи на ведення обліку.¹¹⁶

115 Національна лудоманія: чому Україну заповнили гральні заклади: Економічна правда: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/05/31/637058/>

116 Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні, Інститут соціально-економічної трансформації: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iset-ua.org/images/Doslidjenia/Instumentariy-uhilyannya-vid-splati-podatktiv-2017.docx>

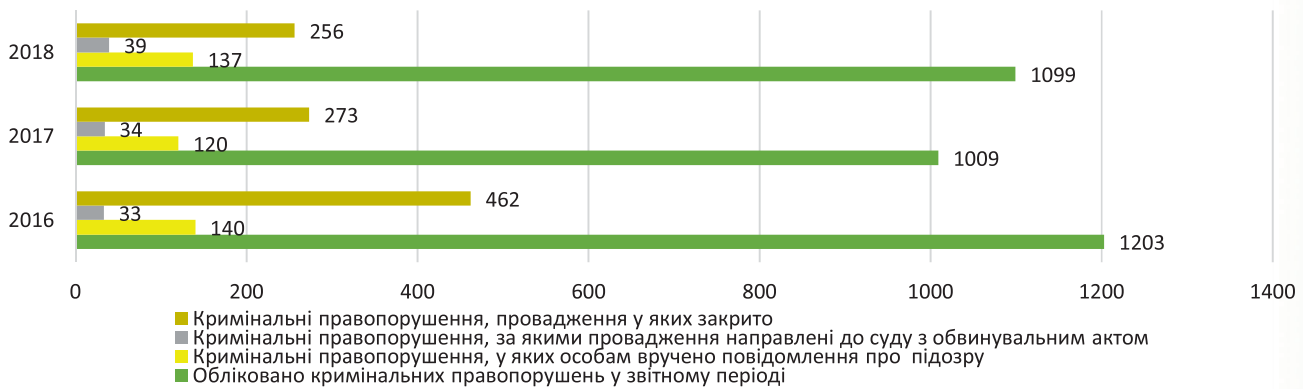

Рис. 1.76. Результати досудового розслідування злочинів, пов'язаних з ухиленням від сплати податків¹¹⁷

Як свідчить інформація з наведеного рисунку, протягом 2016-2018 років, в середньому **лише за 12% КП з числа облікованих у ЄРДР, пов'язаних зі ст. 212 КК України, особам вручено повідомлення про підозру та 1,8% відповідних КП, з числа облікованих, направлено до суду з обвинувальним актом.**

Контрабанда

Всього в 2017 році слідчими ДФС проводилось досудове розслідування близько за 300 КП, пов'язаних з фактами можливого незаконного виготовлення тютюнових виробів, у 2018 році – 240.

До суду в 2017 році направлено 64, у 2018-50 КП, в яких особам оголошено підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст. 204 КК України щодо дій, пов'язаних з незаконним виготовленням тютюнових виробів¹¹⁸.

Схожа ситуація спостерігається і з незаконним виготовленням алкогольної продукції та лікарських засобів.

ПО постійно оприлюднюється інформація щодо викриття протиправної діяльності, пов'язаної із **виготовленням фальсифікованих лікарських засобів** та їх подальшої реалізації. В більшості випадків така продукція реалізується через інтернет.

В червні 2018 року КМУ спільно з МВС, ГПУ, НАБУ, САП, ДФС, СБУ напрацювали план дій, направлений на ефективну боротьбу з контрабандою та тіншовими схемами на митниці. Програма отримала назву «Україна без контрабанди». За різними оцінками обсяг контрабанди в Україні досяг розміру в 70-100 млрд УАН, а за деякими товарними позиціями тіншовий імпорту сягнув 60-80%. Контрабанда стала реальною загрозою не тільки наповненню державного бюджету, а й розвитку цілих галузей національної промисловості.¹¹⁹

117 Побудовано за інформацією зі звітів ГПУ за 2016-2018 роки, «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820

118 Табачные миллиарды: как устроен черный рынок сигарет: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://censor.net.ua/r3095756>

119 Глава Уряду про контрабанду лісу: Прослідкуємо весь ланцюг змови, на середину вересня підготуємо звіт: Урядовий портал: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/glava-uryadu-pro-kontrabandu-lisu-proslidkuyemo-ves-lancyug-zmovi-na-seredinu-veresnya-pidgotuyemo-zvit>

Торгівля людьми

У звіті Державного департаменту США про торгівлю людьми у світі у 2016 році Україну помістили в другу групу як «країну походження, транзиту й призначення для чоловіків, жінок та дітей, які знають примусової праці та сексуальної експлуатації». Кількість випадків торгівлі людьми та рабства в Україні почастишали. І це зумовлено не лише перманентною кризою та низьким життєвим рівнем, – нині через неконтрольовану ділянку кордону з Росією, окрім зброї та боеприпасів, переміщуються жертви та злочинці торгівлі людьми.

У звіті, який оприлюднено у 2019 році¹²⁰ зазначено, що Уряд України не повністю досяг мінімальних стандартів з припинення торгівлі людьми, однак докладає значних зусиль для цього.

При цьому, позитивно відзначається внесення змін до Закону України «Про боротьбу з торгівлею людьми»¹²¹; збільшення коштів на реалізацію національного плану дій; розслідування більшої кількості випадків примусової праці; покращення підготовки посадових осіб.

Водночас, вказується на потребу здійснити необхідні заходи у кількох ключових сферах. У тому числі, йдеться про необхідність відповідного покарання засуджених торговців людьми, визначення адміністративних ланцюгів відповідальності, інтенсивного розслідування злочинів у цій сфері. Крім того, існує потреба в підвищенні рівня підготовки ПО, прокурорів і суддів, посилення гарантій щодо захисту свідків тощо.

Протягом 2018 року підрозділом з протидії торгівлі людьми НПУ викрито 21-у (15 у 2017 році) організовану групу, порушено 276 КП за статтею 149 (Торгівля людьми) КК України. 109 особам оголошено про підозру. Визнано потерпілими в рамках КП 223 людини (з них 135 – жінки, 60 – чоловіки та 28 – діти). Серед успішних операцій – знешкодження організованої групи, яка завербувала понад 250 українських моряків для переправлення з Туреччини до країн ЄС нелегальних мігрантів.

Ще одна успішна операція була реалізована у Одеській області. Її результатом стало звільнення 92 людей, яких примусово утримували та примушували безоплатно працювати.¹²²

Тероризм та найбільш розповсюджені джерела його фінансування

За період з 01.01.2014 по 31.12.2018 року Держфінмоніторингом до ПО/РО передано 321 матеріал стосовно ФО, які можуть бути пов'язані з тероризмом або проведених за участю осіб, які публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території чи державного кордону України.

Таблиця 1.7

Аналіз УМ/ДУМ Держфінмоніторингу з ознакою ФТ¹²³

Період	Матеріали, передані до ПО щодо тероризму/ сепаратизму та його фінансування	у тому числі із залученням НПО			
		кількість матеріалів	у тому числі		Кількість НПО
			внутрішній	міжнародний	
1	2	3	4	5	6
2014	73	6	6	0	36
2015	48	7	7	0	35
2016	31	2	2	0	4
2017	69	4	4	0	5
2018	100	11	11	0	18
2014-2018	321	30	30	0	98

120 2019 Trafficking in Persons Report: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/06/2019-TIP-Report-Narratives-T-ZSpecial-Case.pdf>

121 Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 09.12.2015 № 3739. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>

122 Звіт Голови Національної поліції України С. Князева за результатами роботи відомства у 2018 році © Офіційний сайт Національної поліції: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/activity/zviti/richni-zviti/>

123 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

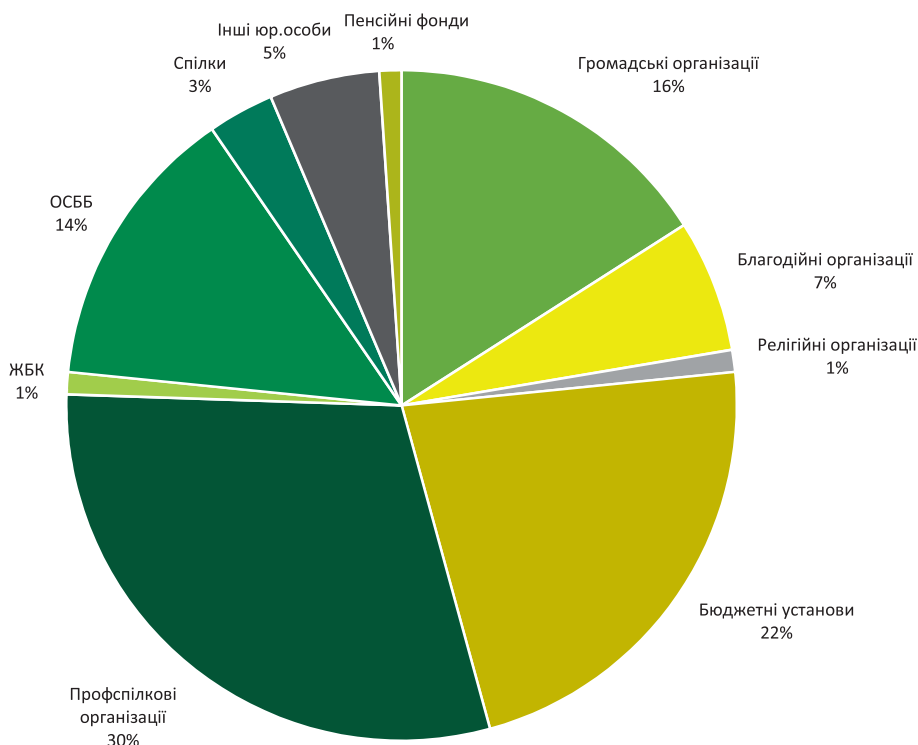

Рис. 1.77. Види НПО, залучених у ФО, пов'язаних з тероризмом/сепаратизмом та його фінансуванням у матеріалах Держфінмоніторингу, переданих протягом 2014-2018 років до ПО¹²⁴

У період 2013-2018 років від ПО до Держфінмоніторингу надійшла інформація про початок 83 КП стосовно здійснення терористичної діяльності за результатами перевірки УМ.

Таблиця 1.8

Інформація про розпочаті КП за результатами перевірки УМ Держфінмоніторингу

Номер статті	Назва статті КК України	Період						Всього
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
258	Терористичний акт	0	0	1	0	0	0	1
258-1	Втягнення у вчинення терористичного акту	0	0	0	0	1	0	1
258-2	Публічні заклики до вчинення терористичного акту	0	0	1	0	0	0	1
258-3	Створення терористичної групи чи терористичної організації	1	2	4	5	1	3	16
258-5	Фінансування тероризму	3	11	21	11	9	9	64
Разом		4	13	27	16	11	12	83

124 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Таблиця 1.9

Інформація про арешт/вилучення майна (коштів) осіб, які підозрюються у здійсненні терористичної діяльності¹²⁵

№	Забезпечення конфіскації	Період						Разом еквівалент у UAH
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	
1	Накладено арешт (млн UAH)	0	102,55 млн UAH; 0,36 млн USD; 405,55 млн RUB	77,53 млн UAH	237,02 млн UAH	0	0	537,49 млн UAH
2	Вилучено (млн UAH)	0	1,0 млн UAH	0	0	0	0	1,0 млн UAH
Разом		0	103,55 млн UAH; 0,36 млн USD; 405,55 млн RUB	77,53 млн UAH	237,02 млн UAH	0	0	538,49 млн UAH

*Середній курс долара США до гривні у 2014 році – 15,6 за 1 долар.
Середній курс рос рубля до гривні у 2014 році – 2,83 за 10 рос рублів.

Протягом 2018 року СБУ було попереджено 8 терористичних актів, з них 5 розкрито. Всього у 2016-2018 роках було попереджено 28 терористичних актів.¹²⁶

Рис. 1.78. Інформація щодо розпочатих та переданих СБУ до суду КП, пов'язаних з тероризмом та фінансуванням тероризму протягом 2016-2018 років.¹²⁷

125 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

126 Служба безпеки України: Цифра дня: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/2/view/5512#.7DQB33MP.dpbs>

127 За інформацією Служби безпеки України

1.5. Нові технології

Прогрес у технологіях зв'язку, свобода пересування та інші наслідки глобалізації покращують доступність світових фінансових та ділових центрів для всіх сегментів населення. На сьогодні існує набагато більший доступ до інформації та комунікаційних технологій, використання яких стає все легшим і не потребує спеціальних навичок. Постійно зростаючий ринок транснаціональних послуг спонукає великі фірми розширюватись у гонитві за більшими можливостями. Це призвело до того, що за останні кілька років фінансові операції та ділові відносини стали набагато більше оцифрованими, створюючи у клієнта очікування постійного доступу до фінансових продуктів та послуг.

Фінансові продукти і послуги та здійснення ідентифікації

При розгляді питання використання інноваційних рішень у процесі ідентифікації та верифікації клієнта йде спрямування на більш якісне клієнтське обслуговування та зменшення витрат. Тому багато інноваційних рішень, що використовуються на даний момент, містять особливості, що задовольняють цей попит та можуть бути згруповані у дві широкі категорії:

По-перше, існують інноваційні рішення, що часто залучають дистанційну верифікацію особи клієнта на основі традиційних ідентифікаційних документів (напр., паспорт, водійські права) через різні переносні девайси, такі як смартфони.¹²⁸ Втім такі інноваційні рішення можуть представляти ризик в умовах українського ринку, оскільки при формуванні електронно-цифрового підпису, який утворюється після перевірки надісланих документів, він кріпиться за конкретним номером телефону, що створює можливість його передачі злочинцям для подальшого використання у незаконних цілях.

По-друге, існують інноваційні рішення, що уможливають верифікацію особи клієнта через інші засоби, напр. центральний репозитарій ідентифікаційних документів (часто відносить до «утиліт KYC»). Ці репозитарії, зазвичай створюються як спільне підприємство або кооператив декількох підзвітних суб'єктів, або на основі аутсорсингової угоди кількох підзвітних суб'єктів та зовнішнього постачальника. Ці репозитарії націлені на оптимізацію збору та обміну даними й документацією з належної перевірки клієнта (CDD) між підзвітними суб'єктами, що беруть участь, та їх клієнтами, таким чином уникаючи вимогання у клієнта однієї й тієї ж самої інформації повторно. Так, НБУ запроваджено можливість дистанційного відкриття рахунку через систему Bank ID. Для цього клієнту банку потрібно лише один раз пройти ідентифікацію в одному з банків-учасників системи, після чого банківські сервіси стануть доступними на сайтах інших фінансових установ, підключених до BankID¹²⁹.

Сьогодні банки пропонують досить широкий спектр послуг з використанням технологій дистанційного обслуговування. Однією з найпоширеніших послуг є інтернет-банкінг та мобільний банкінг, які надають багато переваг власникам рахунків, як то контроль за переміщенням коштів, отримання виписок за рахунком, можливість дистанційного відкриття рахунків та депозитів, здійснення багатьох необхідних платежів, тощо. На сьогодні переважна більшість банків має свій інтернет-банкінг.

128 Європейські наглядові органи (ESA) – Думка щодо використання інноваційних рішень кредитними та фінансовими установами у процесі належної перевірки клієнта. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://esas-joint-committee.europa.eu/Publications/Opinions/Opinion%20on%20the%20use%20of%20innovative%20solutions%20by%20credit%20and%20financial%20institutions%20\(JC-2017-81\).pdf](https://esas-joint-committee.europa.eu/Publications/Opinions/Opinion%20on%20the%20use%20of%20innovative%20solutions%20by%20credit%20and%20financial%20institutions%20(JC-2017-81).pdf)

129 Звіт про фінансову стабільність, грудень 2018 р: Національний банк України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83816603>

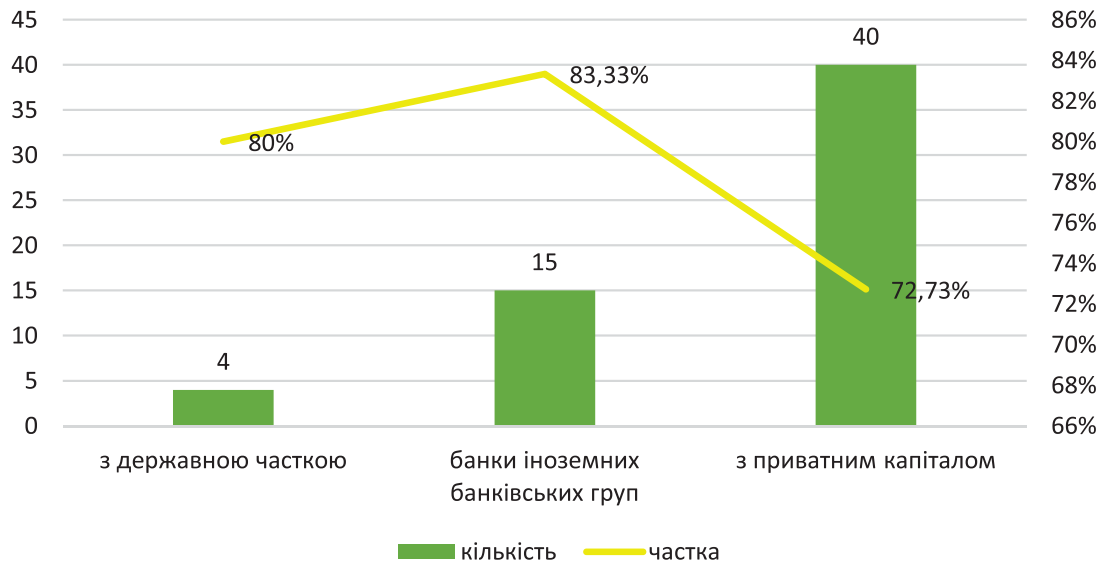

Рис. 1.79. Запровадження інтернет-банкінгу банками України станом на березень 2019 року

Разом з тим, незважаючи на суттєві переваги надання дистанційних послуг, вони можуть нести в собі суттєві ризики використання для цілей відмивання коштів та фінансування тероризму, особливо у світлі можливості проведення дистанційної ідентифікації. Окрім звичайного зламу особистого кабінету, є небезпека свідомого використання можливостей інтернет-банкінгу, адже воно не вимагає особистої присутності клієнта у відділенні банку, а тому, після проведення ідентифікації та відкриття рахунку разом з особистим кабінетом, особа, на яку відкрито рахунок, може передати дані свого особистого кабінету злочинцям, які будуть використовувати рахунок у власних цілях. В першу чергу це фінансування тероризму чи організованих злочинних угруповань, оскільки їх фінансування не потребує великої суми коштів, а відповідно такі операції важче відслідкувати.

Дистанційні банківські послуги також все частіше стають об'єктом діяльності кіберзлочинців і одним з основних критеріїв підвищення ризику є складність ідентифікації осіб, що користуються такими послугами. Загрози кіберзлочинності стають все більш потужнішими з розвитком соціальної та економічної діяльності у кіберпросторі та їх глобальної взаємопов'язаності.

Електронні гроші

Продукти електронних грошей є засобом платежу, що здатний створювати істотний обсяг фінансових потоків у швидкий та анонімний спосіб. Це робить використання електронних грошей привабливим для терористичних та злочинних організацій, оскільки дозволяє переміщувати кошти легко та анонімно (особливо, використовуючи передплачені картки замість великого обсягу готівки). І хоча готівка все ще залишається переважним варіантом фінансування, е-гроші, завантажені на передплачені картки можуть розглядатися злочинцями як більш безпечний варіант дискретних платежів.

Ключовою характеристикою е-грошей є їх передплачена сутність. Це означає, що на рахунок, картку або пристрій має бути зарахована грошова вартість, яка являла б собою електронні гроші. За останні роки спостерігається значне зростання у сумі випущених е-грошей, на відміну від обсягу операцій, який залишається приблизно однаковим.¹³⁰

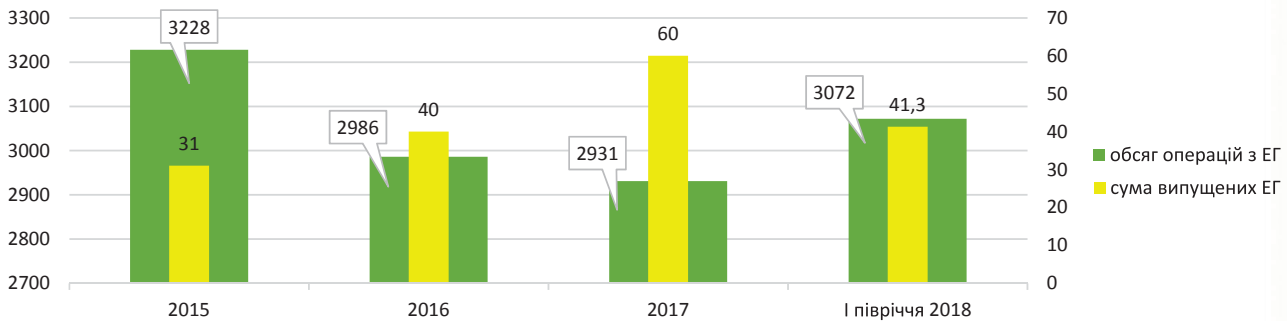

Рис. 1.80. Операції банків з електронними грошима, млн UAH

Анонімна природа електронних грошей обумовлює зацікавленість у них злочинних організацій та схильність сектору до ризиків ВК/ФТ. Втім обмеження, встановлені положенням про електронні гроші, не дозволяє акумулювати занадто великі обсяги коштів, що зменшує ризик їх використання у незаконних цілях.

Віртуальні активи

Віртуальні активи (цифрові валюти, криптовалюти) є відносно новим ринком, який за останні 10 років зростає швидкими темпами як в напрямку кількості віртуальних активів, так і за обсягом залучених через їх емісію коштів, і уже став значущим для світової економіки.

У жовтні 2018 року поняття «віртуальний актив» («virtual asset», VA) та «надавач послуг з віртуальних активів» («virtual asset service provider», VASP) були визначені на рівні Рекомендацій FATF¹³¹.

Так, віртуальний актив визначений як цифрове представлення вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переказувати, і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей.

У свою чергу, надавач послуг з віртуальних активів – це будь-яка фізична чи юридична особа, яка як суб'єкт господарювання провадить один або декілька наступних видів діяльності або операцій для або від імені іншої фізичної або юридичної особи:

- обмін між віртуальними активами та фіатними валютами;
- обмін між однією або більше формами віртуальних активів;
- переказ віртуальних активів;
- зберігання та/або адміністрування віртуальних активів або інструментів, що дозволяють контролювати віртуальні активи;
- участь і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем віртуальних активів.

Крім того, серед учасників відносин у сфері віртуальних активів представлені такі групи як користувачі віртуальних активів та майнери¹³².

¹³⁰ Джерело: побудовано і розраховано за даними НБУ, що розміщені на сторінках Офіційного інтернет-представництва НБУ.

¹³¹ FATF Recommendations, 2012 (зі змінами): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20181221/BOOK/FATF%20Recommendations_UKR_17_12_2018.pdf

¹³² Зелена книга «Регулювання ринку криптовалют», Офіс ефективного регулювання, 2018: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://regulation.gov.ua/book/91-zelena-kniga-reguluvanna-rinku-kriptovalut>

Зважаючи на розвинену вітчизняну IT-сферу; нестабільну економіку та конфлікт з Росією; брак інвестиційних інструментів; великий тіньовий сектор та толерантність суспільства до корупції, Україна опинилась серед світових лідерів ринку віртуальних валют, зокрема за показником капіталу, інвестованого в криптовалюту у відношенні до ВВП¹³³.

Необхідно зауважити, що досить складно визначити обсяг операцій з віртуальними активами як у глобальному масштабі, так і в Україні, зважаючи на відсутність офіційних даних і високу волатильність вартості віртуальних валют. Точну кількість користувачів віртуальних активів також визначити неможливо, проте відповідно до даних окремих досліджень ще в 2017 році Україна входила в топ-10 країн світу за кількістю користувачів віртуальних валют¹³⁴.

За експертними оцінками:

- добовий обсяг торгів пар віртуальна валюта/гривня на трьох основних біржах (Kuna, Exmo та BTC TRADE UA) – близько 2 мільйонів доларів США;
- розмір сегменту майнінгу в Україні сягає 100 мільйонів доларів США і більше на рік;
- обсяг близько 25 проведених у 2017-2018 роках ICO компаній з українським походженням чи розміщенням команд розробників – близько 100 мільйонів доларів США.

Окрім того, обсяг віртуальних валют, що належать резидентам України, оцінюється у декілька мільярдів доларів США¹³⁵.

Разом з цим, у законодавстві України відсутнє регулювання відносин на ринку віртуальних активів (визначення віртуальних активів та інших пов'язаних понять, вимоги до здійснення операцій з віртуальними активами, зокрема конвертації у фіатні валюти, інші валютні цінності, і у зворотному напрямку, використання їх для здійснення платежів/розрахунків, не визначено відповідних дозвільних процедур), у зв'язку з чим віртуальні активи не розглядаються як валютні цінності та знаходяться поза межами правового поля в Україні. Відповідно надавачі послуг з віртуальних активів, зокрема оператори послуг обміну віртуальних активів і оператори гаманців, які працюють в Україні, не визнані СПФМ.

Нові технології, продукти, серед яких віртуальні активи, та відповідні послуги, спряють поширенню інновацій, підвищенню ефективності та фінансової інклюзії, але разом з тим створюють нові можливості для злочинців та терористів щодо відмивання злочинних доходів та фінансування їх діяльності.

Зважаючи на відсутність регулювання ринку віртуальних активів в Україні, на сьогодні не було виявлено випадків порушень в сфері ПВК/ФТ суб'єктами ринку віртуальних активів, проте такі випадки мали місце в інших державах¹³⁶.

Проте, на основі аналізу експертів FATF операціям з віртуальними активами притаманні декілька ознак, що роблять їх вразливими до використання з метою ВК/ФТ¹³⁷:

- анонімність відносин та операцій (зокрема, непроведення ідентифікації та верифікації клієнтів, відсутність перевірки джерел походження коштів, що інвестуються у придбання віртуальних активів, анонімні перекази, відсутність централізованих баз даних, де зберігається інформація про операції з віртуальними активами);
- велика кількість учасників ринку та розрізаних бізнес-моделей та технологій, що застосовуються учасниками, частота, швидкість проведення трансакцій та їх великі обсяги, і як наслідок – сегментованість операцій з віртуальними активами, що робить практично неможливим відслідковування таких операцій, грошових потоків та їх учасників; більше того, різні компоненти систем віртуальних активів можуть бути розташовані у різних державах, зокрема у юрисдикціях високого ризику;
- відсутність належного законодавчого регулювання та відповідно адекватного нагляду та контролю на ринку віртуальних активів, зокрема у сфері фінансового моніторингу (кожна держава окремо визначає чим є віртуальні активи відповідно до її законодавства, як регулюються та оподатковуються операції

133 Криптовалюти в Україні: технологія, ринок, регулювання, USAID, 2018: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.help/article/kriptovalyuta-v-ukraini-tehnologiya-kriptovalyuti>

134 Зелена книга «Регулювання ринку криптовалют», Офіс ефективного регулювання, 2018: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://regulation.gov.ua/book/91-zelena-kniga-reguluvanna-rinku-kriptovalut>

135 Зелена книга «Регулювання ринку криптовалют», Офіс ефективного регулювання, 2018: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://regulation.gov.ua/book/91-zelena-kniga-reguluvanna-rinku-kriptovalut>

136 FATF (2014) Virtual Currencies: Key Definitions and Potential AML/CFT Risks: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/virtual-currency-definitions-aml-cft-risk.html>

137 FATF (2014) Virtual Currencies: Key Definitions and Potential AML/CFT Risks: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/virtual-currency-definitions-aml-cft-risk.html>; FATF (2019) Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers (<https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/guidance-rba-virtual-assets.html>)

з ними, на міжнародному рівні визначено лише загальні принципи та підходи), що робить віртуальні активи привабливими для відмивання кримінальних доходів, наркоторгівлі, фінансування тероризму.

Таким чином, віртуальні активи, зокрема криптовалюти, як засіб переказу коштів мають високий потенціал використання їх для ВК/ФТ.

Основний шлях розв'язання проблеми – усунення правової невизначеності щодо діяльності у сфері віртуальних активів¹³⁸. Зокрема, згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, Україна зобов'язана імплементувати, зокрема, п'яту Директиву ЄС про протидію відмиванню коштів, що визнає операторів кастодіальних гаманців та операторів обмінних послуг СПФМ¹³⁹. Відповідно до оновлених у жовтні 2018 року Рекомендацій FATF, надавачі послуг з віртуальних активів повинні визначатись СПФМ: країни повинні забезпечити, щоб надавачі послуг з віртуальних активів підлягали дозвільним процедурам (ліцензуванню або реєстрації) та регулюванню для цілей ПВК/ФТ, зокрема були об'єктом нагляду щодо виконання заходів, передбачених Рекомендаціями FATF¹⁴⁰.

За попередніми оцінками експертів, внаслідок прийняття в Україні відповідного законодавства щодо віртуальних активів, потенційне число СПФМ буде становити від восьми до десяти осіб: близько шести онлайн обмінних пунктів, і дві біржі – BTC Trade UA і Kuna.¹⁴¹

Захисні технології

Інновації не обмежуються новими фінансовими продуктами та послугами. Вони також включають розвиток нових рішень для вирішення специфічних викликів для комплаєнсу, такі як належна перевірка клієнта (CDD), що є ключовим у режимі з ПВК/ФТ.

Коли інноваційні рішення розроблені для моніторингу ділових відносин та операцій, вони часто заміщують або доповнюють традиційний моніторинг за операціями (що базується на попередньо встановлених правилах, порогах та шаблонах й може згенерувати велику кількість можливих влучень) з більш відслідковуваним підходом, що базується на штучному інтелекті, часто залучаючи алгоритми, які обробляють великі обсяги інформації з декількох джерел та у різних мовах. За вірної імплементації, ці інновації можуть потенційно дозволити організаціям:

- оцінювати ризики, що пов'язані з діловими відносинами, на постійній основі шляхом перевірки великих обсягів даних та інформації з різних внутрішніх джерел (напр., сталі клієнтські дані, інформація щодо рахунків, історія операцій) та зовнішніх джерел (напр., реєстри ПЕП, реєстри компаній та бенефіціарних власників, он-лайн новини та публікації), в тому числі джерела на різних мовах і шляхом доповнення таких даних IP-розташуванням та інформацією про девайс при проведенні віддаленої ідентифікації;
- доповнити існуючий процес моніторингу, роблячи його більш автоматизованим і таким чином, дозволяючи персоналу фірми сфокусуватись на актуальному аналізі інформації;
- оптимізувати свої практики прийняття рішень, шляхом отримання постійних попереджень про можливість підозрілу операцію або зміни у статусі ризику клієнта (напр., нова посада ПЕП чи звинувачення у корупції);
- мінімізувати помилкові попередження.¹⁴²

Для того аби адаптуватися до поточного технологічного розвитку, необхідно проводити подальший аналіз, щоб зрозуміти які ризиковані продукти у цьому секторі, що швидко розвивається, можуть виникнути й для того, аби використовувати новітні технології для покращення зусиль у боротьбі з ВК та ФТ.

138 Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції державної політики у сфері віртуальних активів» від 25.10.2018: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=dbfc2a7e-47f9-4fce-9110-66ed61c0ae17&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainiproSkhvalenniaKontseptsiiDerzhavnoiPolitikiUSferiVirtualnikhAktiviv>

139 DIRECTIVE (EU) 2018/843 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 30 May 2018: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843>

140 FATF Recommendations, 2012 (зі змінами): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20181221/BOOK/FATF%20Recommendations_UKR_17_12_2018.pdf

141 Криптовалюти в Україні: технологія, ринок, регулювання, USAID, 2018: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (<https://zakon.help/article/kriptovalyuta-v-ukraini-tehnologiya-kriptovalyuti>)

142 Європейські наглядові органи (ESA) – Думка щодо використання інноваційних рішень кредитними та фінансовими установами у процесі належної перевірки клієнта. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://esas-joint-committee.europa.eu/Publications/Opinions/Opinion%20on%20the%20use%20of%20innovative%20solutions%20by%20credit%20and%20financial%20institutions%20\(JC-2017-81\).pdf](https://esas-joint-committee.europa.eu/Publications/Opinions/Opinion%20on%20the%20use%20of%20innovative%20solutions%20by%20credit%20and%20financial%20institutions%20(JC-2017-81).pdf)

2. ДЕРЖАВНА СКЛАДОВА

2.1. Підрозділ фінансової розвідки

Загальна інформація

Згідно із Законом України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму» органом, уповноваженим Україною на виконання функцій ПФР, є Держфінмоніторинг.

Відповідно до Закону, Держфінмоніторинг є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у системі ПВК/ФТ і є ключовим елементом цієї системи.

Діяльність Держфінмоніторингу спрямовується і координується КМУ через Міністра фінансів України. Затверджена штатна чисельність Держфінмоніторингу становить 237 осіб. Станом на 01 січня 2019 року у Держфінмоніторингу фактично працює 213 державних службовців.

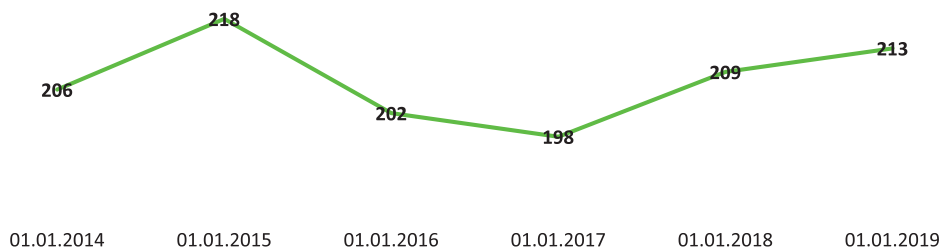

Рис. 2.1. Динаміка фактичної чисельності працівників Держфінмоніторингу у 2014-2019 роках

Фінансування видатків Держфінмоніторингу здійснюється з державного бюджету у межах затверджених Законом України «Про Державний бюджет України» бюджетних асигнувань.

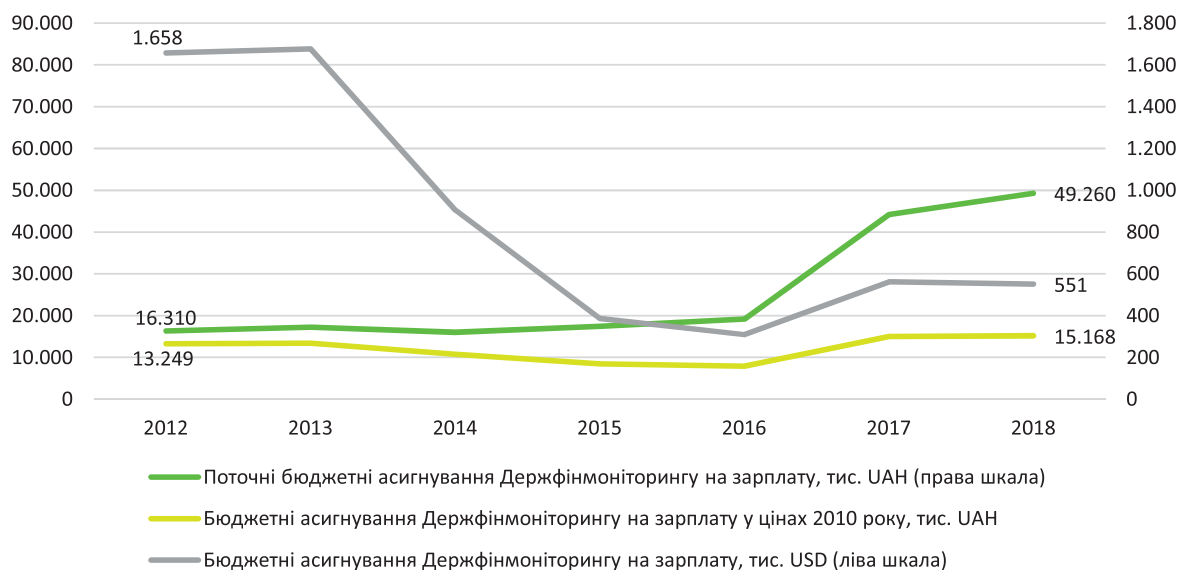

Рис. 2.2. Розмір бюджетних асигнувань Держфінмоніторингу за напрямом виплати заробітної плати та нарахувань на неї.

З метою зниження рівня ризику «Низька заробітна плата персоналу ПФР»¹⁴³ Урядом здійснено ряд заходів, спрямованих на збільшення розміру бюджетних асигнувань Держфінмоніторингу за напрямком виплати заробітної плати та нарахувань на неї на 77,1% у 2017 році у порівнянні з 2016 роком та на 13% у 2018 році в порівнянні з 2017 роком. Разом з тим, у вимірі цін 2010 року, відповідні асигнування збільшились на 88% у 2017 році у порівнянні з 2016 роком і лише на 3% у 2018 порівняно із 2017 роком.

Держфінмоніторингом відповідно до основних завдань, визначених Законом, забезпечується функціонування та розвиток ІСФМ.

З метою забезпечення оперативного збору, ефективної обробки та проведення комплексного аналізу інформації про ФО, виявлення фактів маскування незаконного походження доходів та механізму їх легалізації, ПВК/ФТ у 2018 році продовжено модернізацію ІСФМ, головною ціллю якої є впровадження сучасних захищених інформаційних технологій у цій сфері.

Проведена у 2018 році дослідна експлуатація оновленого наприкінці 2017 року апаратно-програмного комплексу ІСФМ (АПК ІСФМ) підтвердила високу продуктивність та надійність впроваджених рішень.

У 2018 році також проводилась дослідна експлуатація модернізованої комплексної системи захисту інформації ІСФМ (КСЗІ ІСФМ), в рамках якої забезпечено адміністрування, супроводження, обслуговування та доопрацювання КСЗІ ІСФМ. Проведена у 2018 році державна експертиза модернізованої КСЗІ ІСФМ підтвердила її відповідність національним стандартам у сфері технічного та криптографічного захисту інформації.

Перша черга модернізації ІСФМ, крім покращення технічної спроможності ІСФМ, захисту інформаційних ресурсів ІСФМ також забезпечила вдосконалення функціональної спроможності підрозділів Держфінмоніторингу.

Під час проведення дослідної експлуатації, було забезпечено міграцію впровадженого функціонального прикладного програмного забезпечення на нові технологічні платформи, що розширюють можливості для аналітичної обробки інформації. Зокрема, вдосконалено систему аналітичних звітів, розширено можливості застосування інформації про юридичних та фізичних осіб для виявлення замаскованих зв'язків, а також розширено об'єми інформації, щодо яких можливо здійснювати одночасний оперативний аналіз.

При цьому, у 2018 році розпочалась друга черга модернізації ІСФМ, спрямована на удосконалення її функціоналу.

Зокрема у 2018 році розпочато роботу з модернізації вебпорталу Держфінмоніторингу, як сучасної захищеної технологічної системи інформаційної взаємодії з суб'єктами, які задіяні у національній системі ПВК/ФТ. Держфінмоніторингом розроблені проектні вимоги до оновлення офіційного вебсайту Держфінмоніторингу та створення електронних кабінетів (Е-кабінетів) користувачів системи ПВК/ФТ.

За підтримки проекту АКИ ЄС у звітному році розпочато роботи з оновлення офіційного вебсайту Держфінмоніторингу.

Створення Е-кабінетів завершить перехід на електронну інформаційну взаємодію в системі ПВК/ФТ. Це також дасть можливість оптимізувати як подачу інформації СПФМ, отримання ними відповідної інформації, рішень, довідок, квитанцій та інших документів в електронному вигляді.

Створення Е-кабінетів передбачено також і для СДФМ для удосконалення їх діяльності щодо нагляду за підконтрольними суб'єктами, зокрема забезпечення в електронному вигляді можливості відслідковувати стан та активність таких суб'єктів.

Також в Е-кабінеті передбачено функціонал для ПО, зокрема для запровадження обміну запитами, інформацією в електронному вигляді у тому числі із НАБУ, НПУ, СБУ, ГПУ щодо проведення фінансового моніторингу та розслідувань.

Враховуючи, що обсяг інформації, що отримує Держфінмоніторинг від СПФМ значно збільшився (порівняно з 2014 роком в 5-6 разів), зусилля Держфінмоніторингу спрямовані на удосконалення системи зберігання, обробки та аналізу інформації. Зокрема Держфінмоніторингом розпочаті роботи з оптимізації центрального сховища даних ІСФМ та системи переданалітичної обробки інформації суб'єктів фінансового моніторингу.

Заходи з модернізації ІСФМ дають змогу забезпечити стале і надійне функціонування ІСФМ, зокрема при цьому:

- оптимізовано роботу АПК ІСФМ, збільшена її продуктивність та забезпечено безперебійне функціонування ІСФМ;

143 Ризик ідентифіковано при першій Національній оцінці ризиків, яка проводилась у 2016 році

- удосконалено захист інформації;
- удосконалюється збір та обробка інформації;
- удосконалюються механізми автоматизованого аналізу інформації.

Згідно із Законом, одним із завдань Держфінмоніторингу як Спеціально уповноваженого органу є збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про ФО, що підлягають фінансовому моніторингу, інші ФО або інформації, що може бути пов'язана з підозрою у ВК/ФТ. Основним джерелом вхідного потоку вказаних даних є інформація про підозрілі ФО, які проводять клієнти СПФМ.

Всього з початку експлуатації інформаційно-аналітичної системи Держфінмоніторингу отримано та оброблено інформацію про **39 614 852 ФО**, що підлягали фінансовому моніторингу, з яких інформацію про **24 303 068 ФО**, або **61,3%** від загальної їхньої кількості отримано протягом 2016-2018 років.

На рис. 2.3. показана динаміка загальної кількості поданих до Держфінмоніторингу ФО від всіх СПФМ за період з **2003 по 2018 рр.** включно.

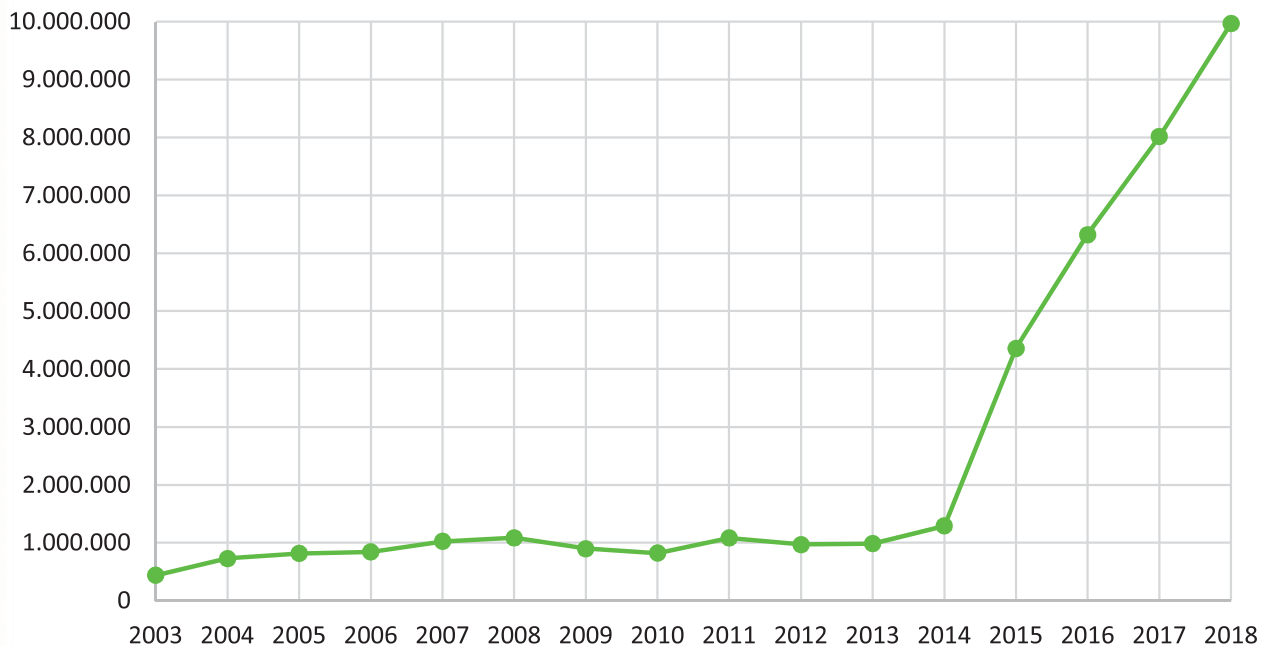

Рис. 2.3. Інформація щодо взятих Держфінмоніторингом на облік ФО¹⁴⁴

Принагідно зазначимо, що **за 2003-2018 рр.**, в середньорічному вимірі СПФМ подавали до Держфінмоніторингу інформацію про **2 475 928 ФО**, у той час як в аналізованому періоді (**2016-2018 рр.**), середньорічна кількість одержаних від СПФМ ФО суттєво (у три рази) зростає і склала **8 101 023**.

144 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

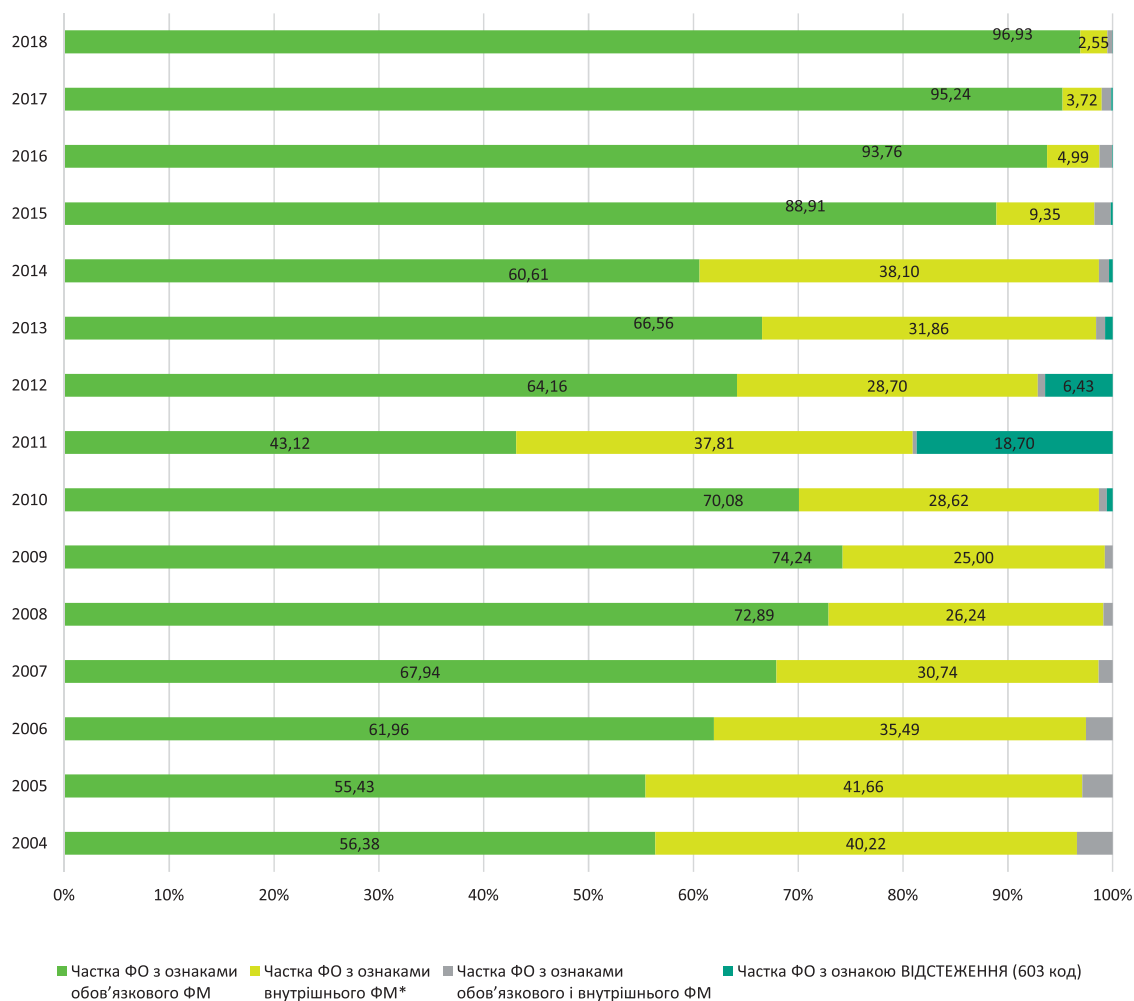

Рис. 2.4. Інформація щодо ФО, взятих на облік Держфінмоніторингом за період з 2004 по 2018 роки

Інформація щодо регіонального розподілу повідомлень про ФО відображена на наступному рисунку.

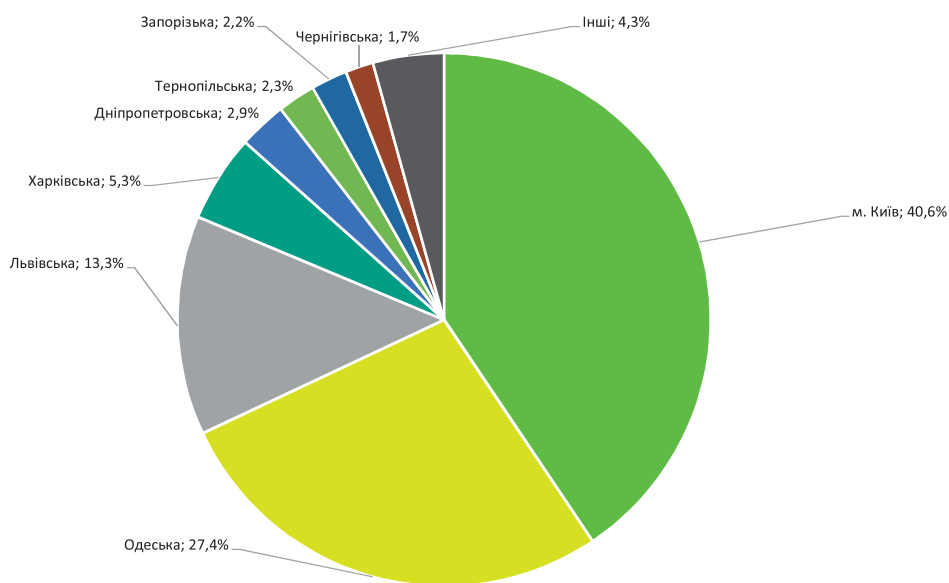

Рис. 2.5. Регіональний розподіл взятих Держфінмоніторингом на облік ФО з ознаками фінансового моніторингу протягом 2016-2018 років¹⁴⁵

145 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Протягом 2016-2018 років найбільшу частку ФО Держфінмониторингом взято на облік від СПФМ м. Київ, Дніпропетровської, Харківської та Донецької областей.

При цьому, найбільша частка ФО, щодо яких у СПФМ виникла підозра (ознака внутрішнього фінансового моніторингу) протягом 2016-2018 років, взята на облік Держфінмониторингом від СПФМ м. Київ, Одеської, Львівської та Харківської областей (див. рис. 2.6).

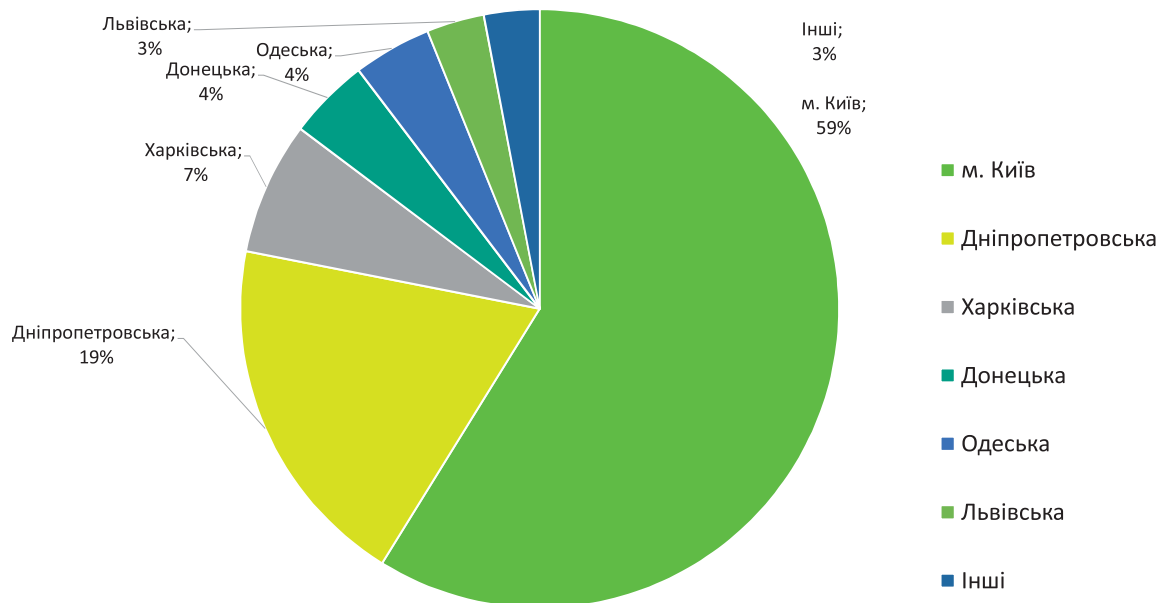

Рис. 2.6. Регіональний розподіл ФО з ознаками внутрішнього фінансового моніторингу, взятих на облік Держфінмониторингом протягом 2016-2018 років¹⁴⁶

На рис. 2.7 наведені дані, які характеризують динаміку надання СПФМ інформації про ФО до Держфінмоніторингу у розрізі ознак ОФМ та ВФМ відповідно:

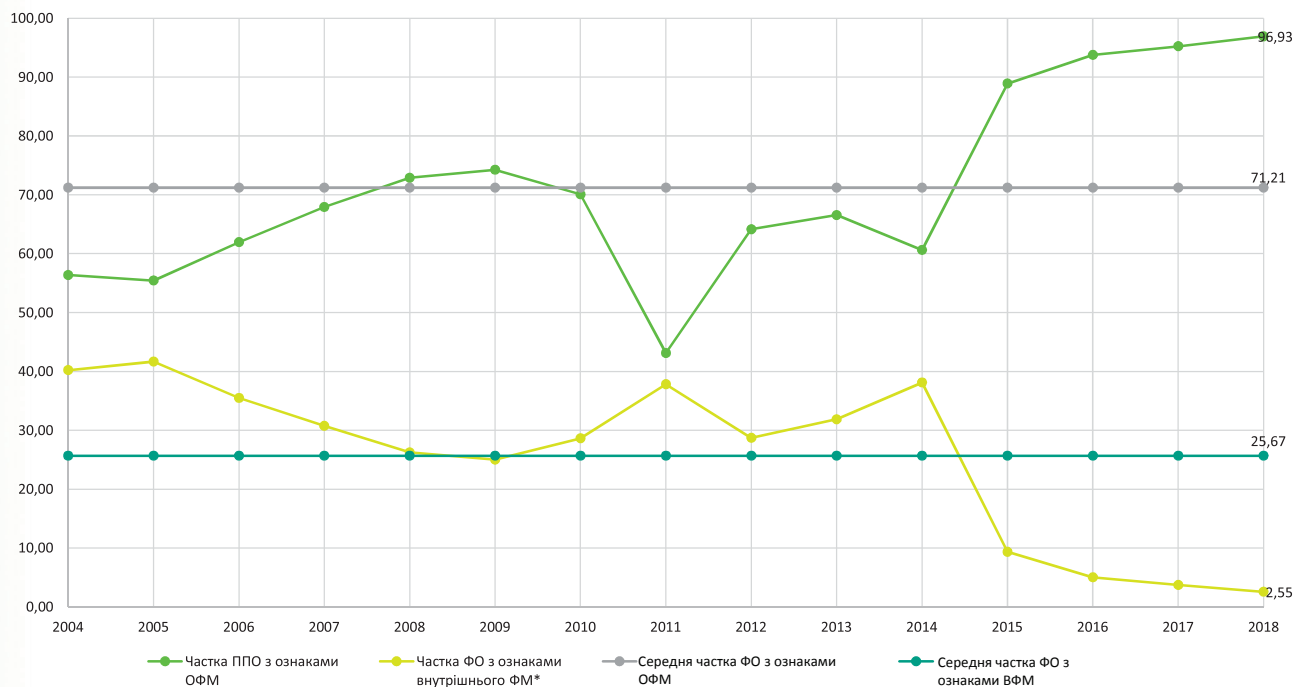

Рис. 2.7. Динаміка часток ФО з ознаками ОФМ та ВФМ, взятих на облік Держфінмониторингом протягом 2013-2018 років¹⁴⁷

146 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

147 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Протягом 2016-2018 років СПФМ подавали до Держфінмоніторингу повідомлення про ФО з ознаками ОФМ, пов'язані з розрахунком готівкою, проведенням ФО ПЕП та іншими клієнтами, яким СПФМ встановив високий ризик.

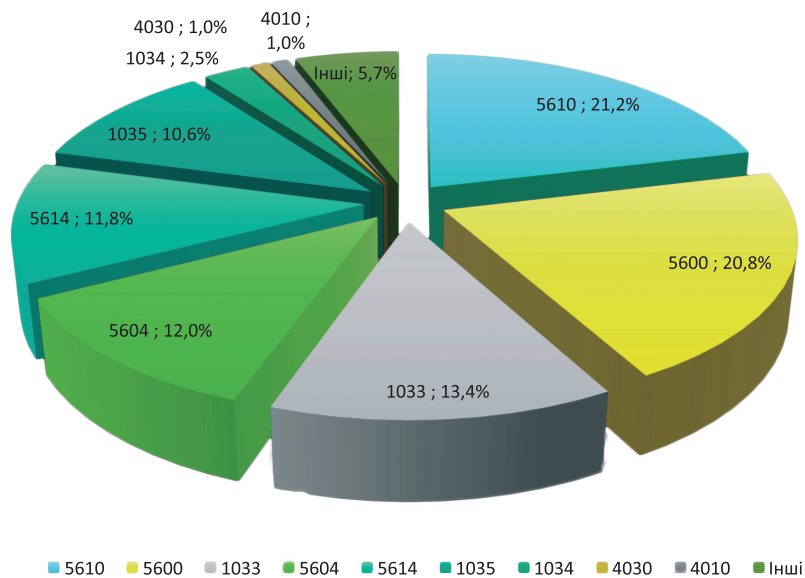

Рис. 2.8. Розподіл взятих на облік Держфінмоніторингом протягом 2016-2018 років понадпорогових ФО в розрізі кодів ознак¹⁴⁸

Код	Назва коду
5610	ФО з переказу коштів особами, щодо яких встановлено високий ризик
5600	ФО з отримання коштів особами, щодо яких встановлено високий ризик
1033	ФО по внесенню готівкових коштів для зарахування на рахунок ініціатора
5604	ФО з отримання коштів особами, які пов'язані з національними ПЕП
5614	ФО з переказу коштів особами, які пов'язані з національними ПЕП
1035	ФО з отримання коштів готівкою
1034	ФО з переказу готівкових коштів (без відкриття рахунку та/або без використання рахунку ініціатора)
4030	Списання коштів з поточного рахунку юридичної особи, період діяльності якої не перевищує трьох місяців з дня реєстрації
4010	Зарахування коштів на поточний рахунок юридичної особи, період діяльності якої не перевищує трьох місяців з дня реєстрації

Найбільша частка ФО, щодо яких у СПФМ сформувалась підозра у ВК/ФТ (ознака ВФМ), поданих до Держфінмоніторингу протягом 2016-2018 років пов'язана з одержанням або наданням фінансової допомоги нерезидентами, готівковими операціями, послугами, що не мають постійної ринкової вартості, уникненням процедур обов'язкового фінансового моніторингу, невідповідності сум ФО фінансовому стану клієнта.

148 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

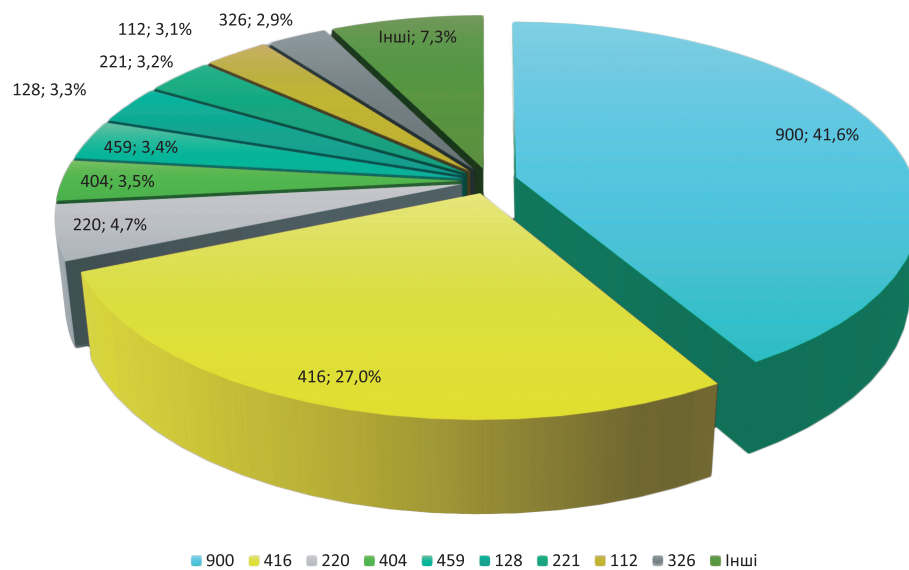

Рис. 2.9. Розподіл взятих на облік Держфінмониторингом протягом 2016-2018 років ФО, щодо яких у СПФМ виникла підозра, в розрізі кодів ознак¹⁴⁹

Код	Назва коду
900	інші ФО, для яких у СПФМ виникають підстави вважати, що ФО проводиться з метою ВК/ФТ
416	Регулярне одержання або надання фінансової допомоги, у тому числі від нерезидентів, чи надання фінансової допомоги нерезидентам
220	Регулярне надходження на рахунок клієнта коштів, які в подальшому отримуються готівкою ним та/або довіреною особою
404	Проведення у великих розмірах ФО з купівлі-продажу товарів (оплати послуг), визначити вартість яких складно або неможливо (наприклад, об'єкти інтелектуальної власності; деякі види послуг, що не мають постійної ринкової вартості, консалтингові, юридичні, аудиторські послуги тощо)
459	Здійснення операції купівлі/продажу або відступлення права грошової вимоги
128	Незвично великі операції, що не відповідають фінансовому стану особи
221	Регулярне зняття клієнтом та/або довіреною особою готівки, яка попередньо була зарахована на рахунок клієнта
112	Представлення особою інформації, яку неможливо перевірити
326	Неодноразове здійснення ФО на суму нижче встановленого порога, що мають ознаки ОФМ

Принагідно зазначимо, що система первинного фінансового моніторингу в Україні залишається банкоцентрованою, оскільки саме банки є основною категорією СПФМ, яка упродовж 2016-2018 рр. надавала понад 99% усіх одержаних Держфінмониторингом ФО. Тому, забезпечення ефективного функціонування системи запобігання використанню банківської системи України для проведення через неї підозрілих ФО є першочерговим завданням у контексті удосконалення заходів державного і первинного фінансового моніторингу.

Отримані від СПФМ ФО з ознаками ОФМ чи ВФМ відбираються за визначеними критеріями Держфінмониторингом, аналізуються та у разі наявності підстав передаються у складі УМ/ДУМ до ПО або РО. Аналіз отриманих ФО здійснюється із урахуванням додаткової інформації, що одержується на запити Держфінмониторингу.

¹⁴⁹ Побудовано за інформацією Держфінмониторингу

Незважаючи на рівень автоматизації на початкових стадіях отримання повідомлень (банківських), інструменти для перевірки, початкового аналізу та визначення пріоритетів, на які покладаються аналітики Держфінмоніторингу для подальшого аналізу та формування УМ, – здебільшого неавтоматизовані. Ці процеси базуються на: завантаженні даних ФО до електронних таблиць Excel, створенні на їх основі діаграм i2 для візуалізації взаємозв'язків та створенні звітів з використанням Microsoft Word.

Процес перевантаження даних з однієї системи до іншої, їх аналіз з подальшим експортом частково проаналізованих даних та завантаження їх до іншої системи і так далі до завершального формування матеріалів, вимагає значних витрат часу, ресурсів та з високою ймовірністю може спричинити виникнення помилок через людський фактор. Це також означає, що велику кількість різних систем необхідно супроводжувати, періодично удосконалювати та сплачувати за їх ліцензії.

УМ – це продукт роботи Держфінмоніторингу, який формується за результатами аналізу ФО та їх учасників, додаткової інформації на підставі якого у Держфінмоніторингу виникли підозри. УМ передаються до ПО або РО для подальшого розслідування викладених у них фактів щодо ВК/ФТ, або щодо вчинення предикатного злочину до ВК/ФТ або вчинення іншого злочину.

ДУМ є невід'ємною частиною УМ і формується у доповнення до раніше поданих УМ, за результатами аналізу додатково одержаної інформації.

УМ мають статус повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення та можуть бути підставою для здійснення ПО та РО оперативно-розшукової і контррозвідувальної діяльності.

За результатами проведеного аналізу ФО, які стали об'єктом фінансового моніторингу, Держфінмоніторингом сформовано та передано до ПО/РО за звітний період (2016-2018 роки) – **1 117 УМ та 1 120 ДУМ**, або **16,1% та 25,2%** від загальної їх кількості з початку функціонування Держфінмоніторингу відповідно. Більш детально, динаміка формування і передачі УМ та ДУМ до ПО та РО показана на рис. 2.10. і 2.11.:

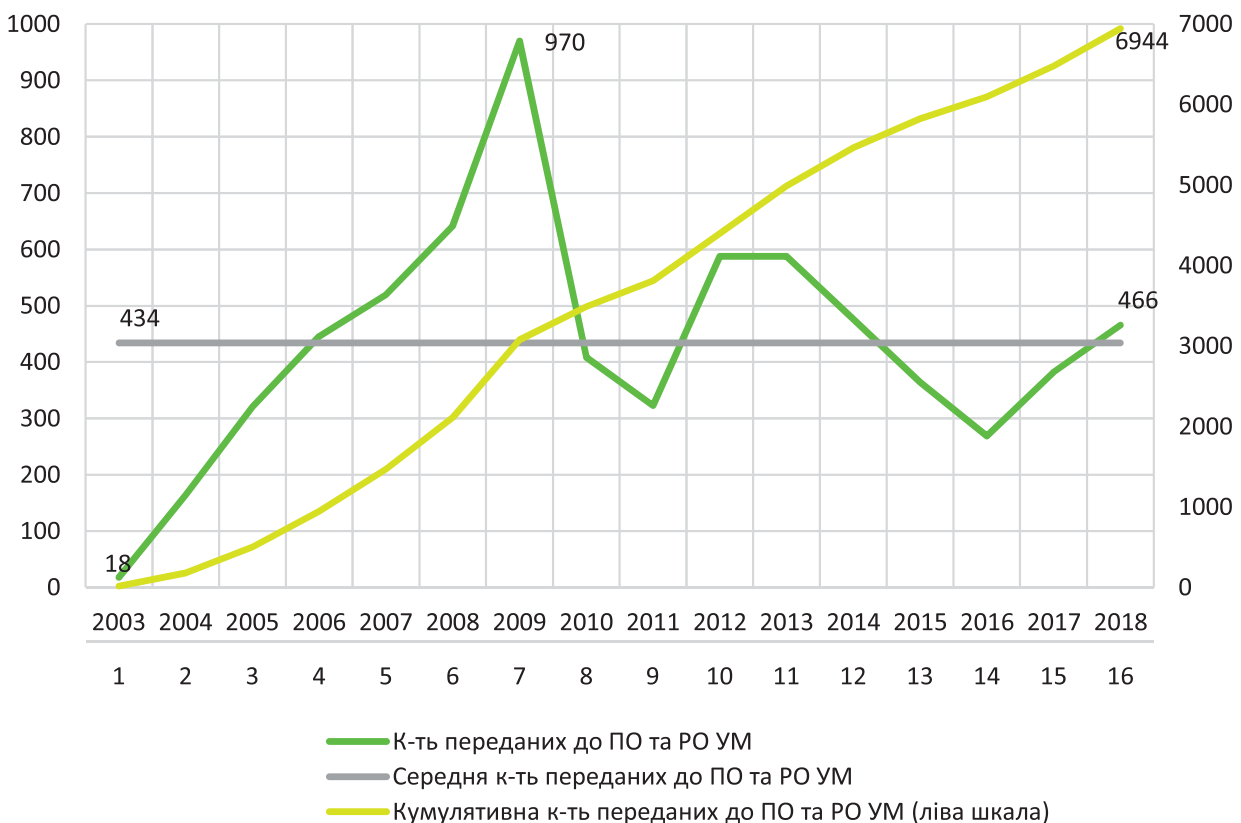

Рис. 2.10. Інформація щодо сформованих та переданих протягом 2003-2018 років Держфінмоніторингом УМ до ПО та РО¹⁵⁰

Рис. 2.10. показує, що починаючи з 2003 по 2018 рік включно, Держфінмоніторингом передано до ПО та РО 6 944 УМ. У середньорічному вимірі 434 УМ передавалося до ПО та РО упродовж вказаного періоду часу.

150 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

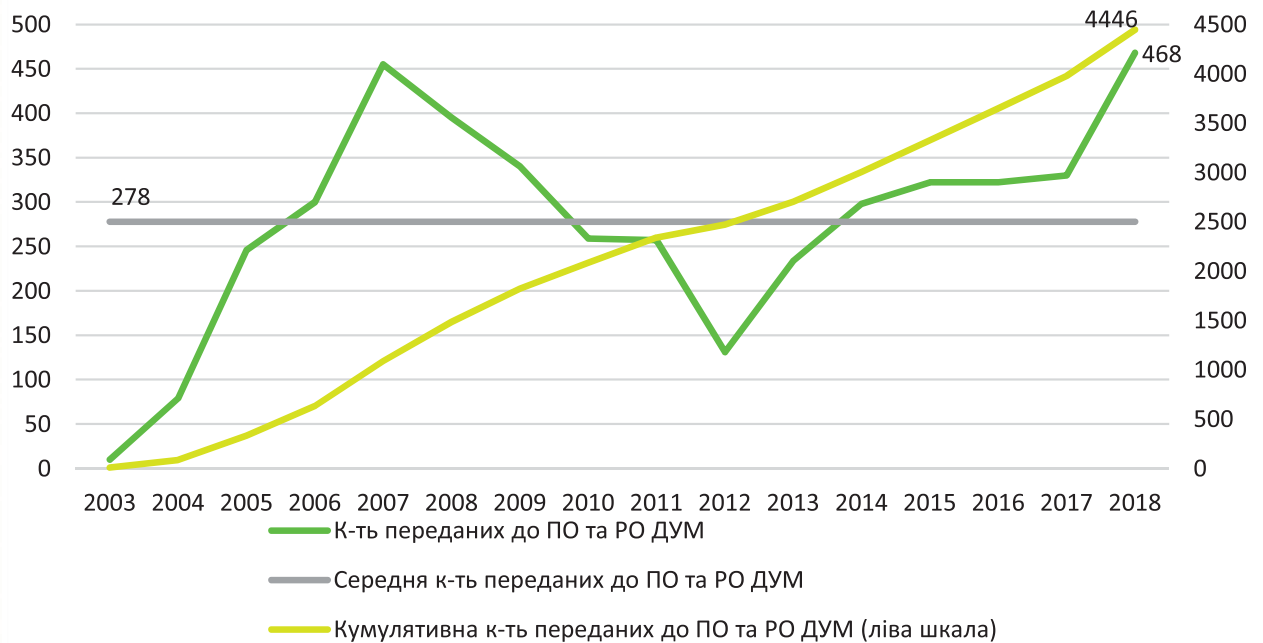

Рис. 2.11. Інформація щодо сформованих та переданих протягом 2003-2018 років Держфінмониторингом ДУМ до ПО та РО¹⁵¹

Рис. 2.11. показує, що починаючи з 2003 по 2018 рік включно, Держфінмониторингом передано до ПО та РО 4 446 ДУМ. У середньорічному вимірі 278 ДУМ передавалося до ПО та РО упродовж вказаного періоду часу.

Рис. 2.12. Частка ДУМ у сукупності переданих Держфінмониторингом до ПО та РО УМ¹⁵²

Результати, показані на рис. 2.12 можна інтерпретувати з точки зору аналізу такої ризикової події як «невиявлення чи недовиявлення ВК та суб'єктів, які відмивають злочинні доходи». Так, у випадку до-

151 Побудовано за інформацією Держфінмониторингу

152 Побудовано за інформацією Держфінмониторингу

статньої ініціативи, насамперед з боку ПО, у результаті належної перевірки УМ Держфінмоніторингу, у них мали б виникати додаткові слідчі версії, мали б виявлятися додаткові обставини вчинення предикатного злочину і злочину, пов'язаного із ВК. За сукупністю нововиявлених обставин ПО мав би звертатися до Держфінмоніторингу з ініціативою щодо підготовки ДУМ. За таких обставин щодо кожного УМ, як правило, мав би формуватися щонайменше 1 ДУМ (частка ДУМ відносно УМ мала б становити щонайменше 100%), в окремих випадках ДУМ щодо конкретного УМ могло б бути і більше, ніж 1. Показник середньорічної частки ДУМ відносно УМ на рівні 69% за період з 2003 по 2018 рр. може бути свідченням недостатньої ініціативи суб'єктів взаємодії (ПО, Держфінмоніторинг) у виявленні операцій із ВК або отримання ними інформації з інших джерел ніж ФО СПФМ. Разом з тим, необхідно відмітити, що у звітному періоді (2016-2018 рр.) вказана частка була суттєво вища за середню а у 2016 та у 2018 роках вона перевищувала або досягала значення у 100%.

Рис. 2.13. показує загальну кількість переданих УМ у розрізі ПО за 2003-2018 рр.

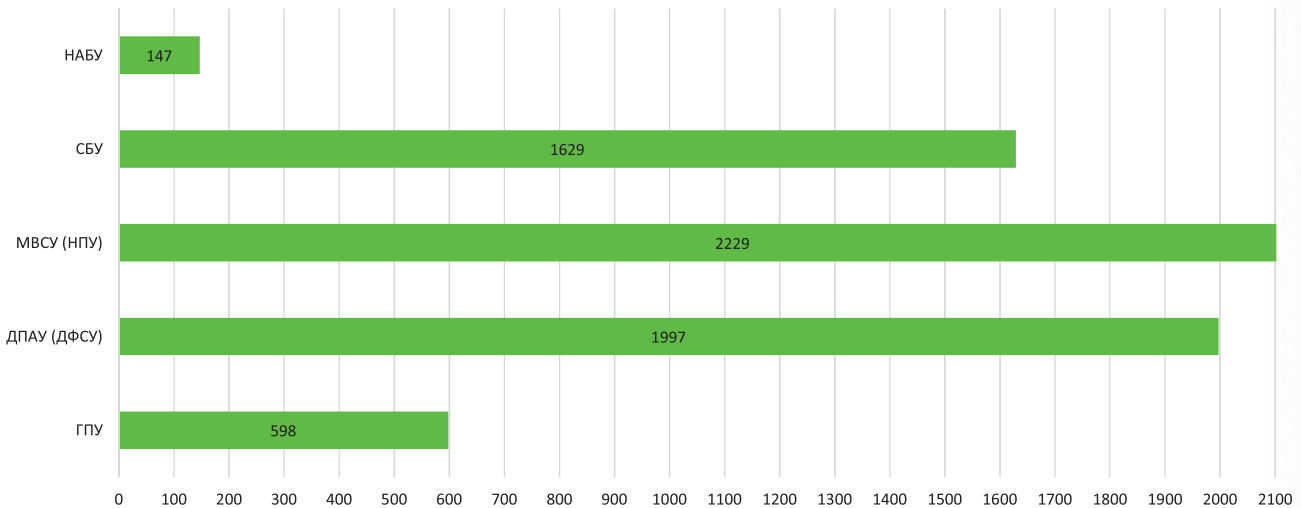

Рис. 2.13. Загальна кількість переданих УМ у розрізі ПО за 2003-2018 рр.¹⁵³

Рис. 2.14. показує щорічну кількість та частку від загальної кількості переданих Держфінмоніторингом УМ у розрізі відповідних ПО.

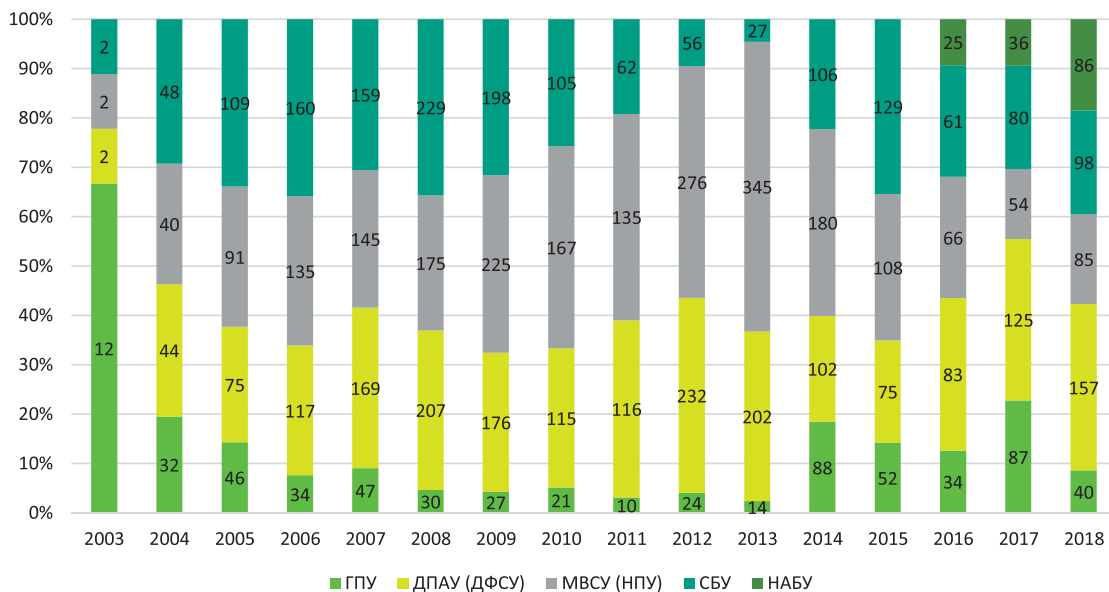

Рис. 2.14. Нормований розподіл переданих до ПО УМ упродовж 2003-2018 рр.¹⁵⁴

153 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

154 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Деталізований розподіл УМ та ДУМ переданих до ПО за період з 2016 по 2018 рр. показаний на рис. 2.15.

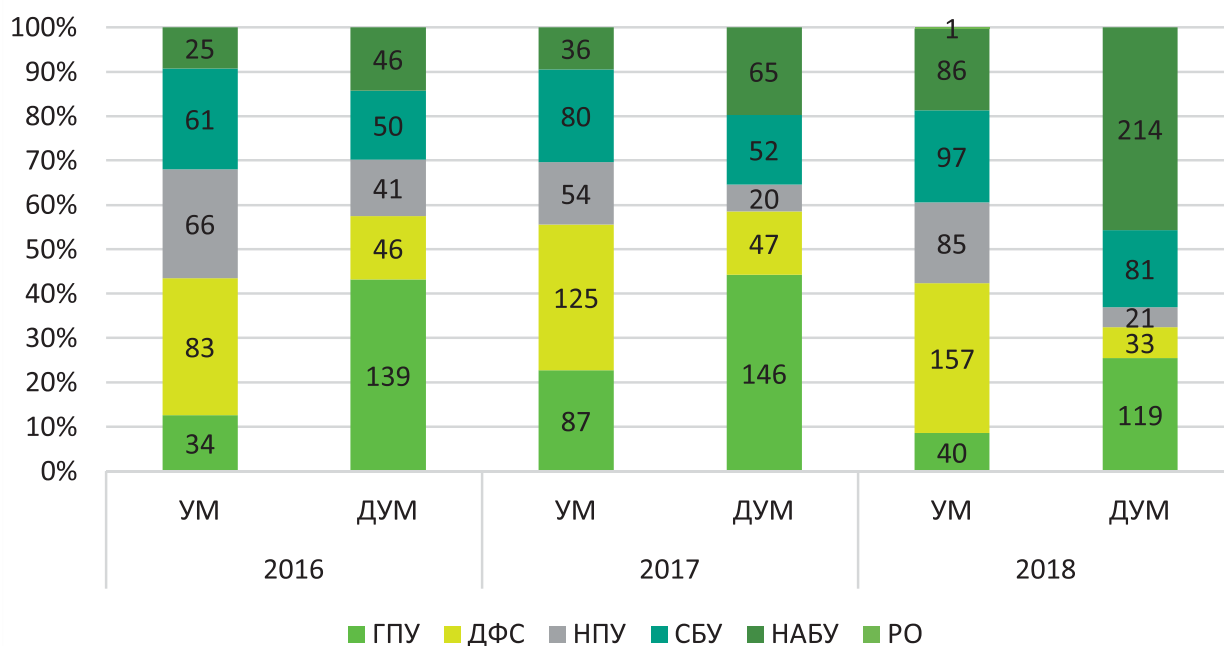

Рис. 2.15. Інформація щодо сформованих та переданих протягом 2016-2018 років Держфінмоніторингом до ПО та РО УМ та ДУМ¹⁵⁵

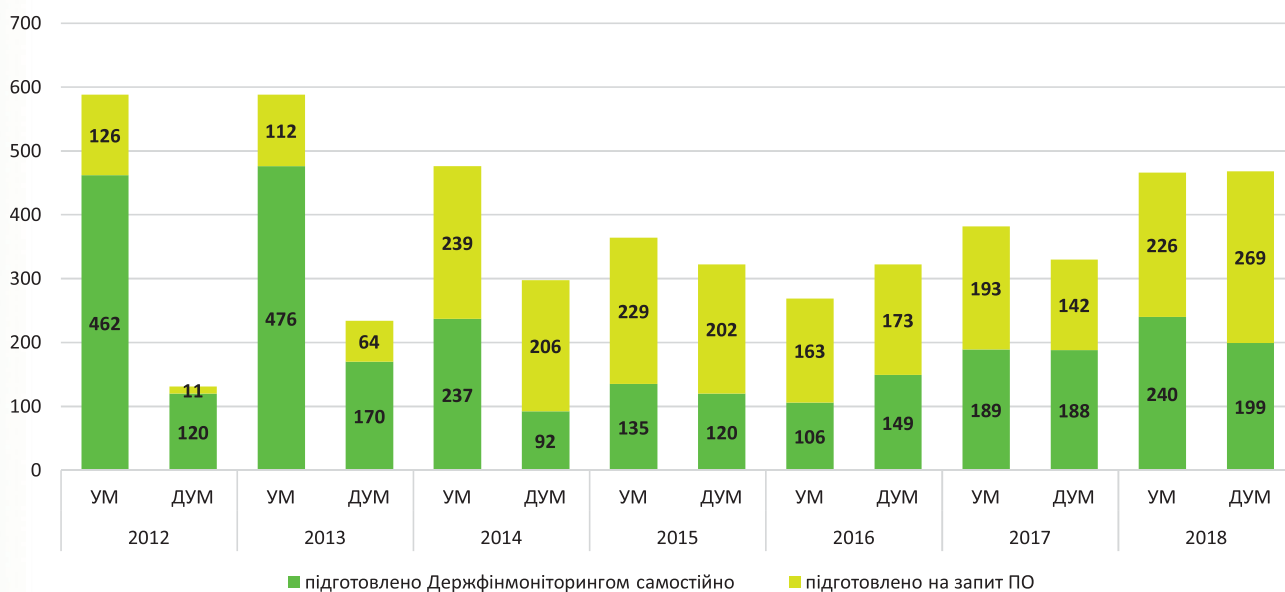

Рис. 2.16. Інформація щодо розподілу сформованих та переданих протягом 2012-2018 років Держфінмоніторингом до ПО та РО УМ та ДУМ¹⁵⁶

Рис. 2.16 свідчить про тенденцію до збільшення з 2016 року кількості УМ/ДУМ, підготовлених Держфінмоніторингом самостійно у порівнянні з кількістю УМ/ДУМ підготовлених Держфінмоніторингом на запит ПО.

155 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

156 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Інформація щодо взятих на облік Держфінмониторингом інформації про ФО та результати їх аналізу відображено на рисунку 2.17.

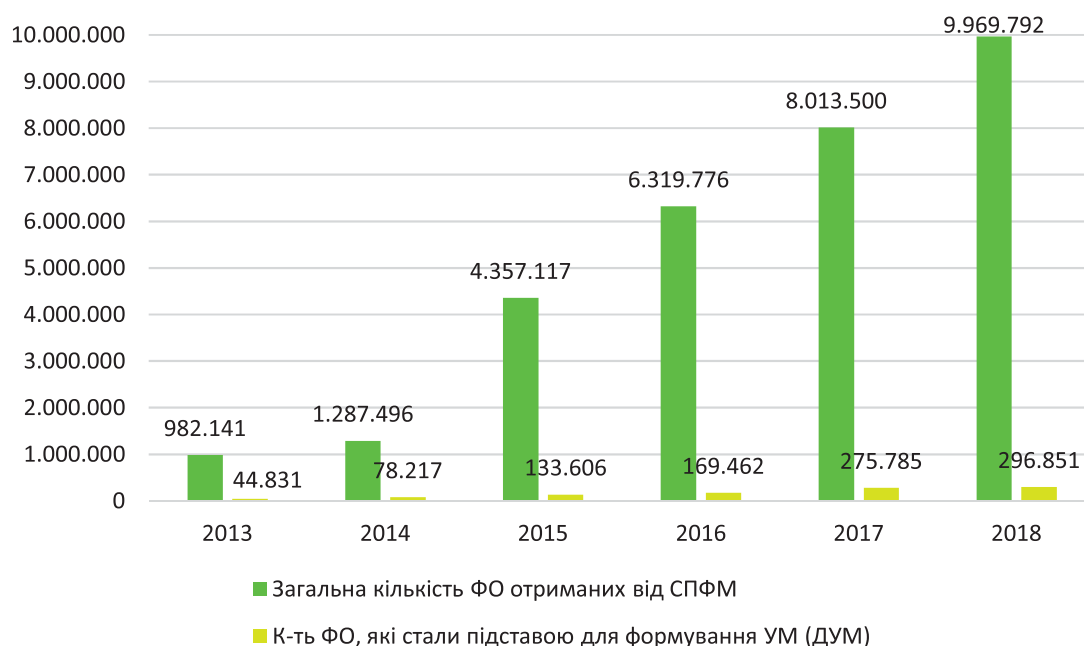

Рис. 2.17. Кількість взятої на облік Держфінмониторингом інформації про ФО та результати їх аналізу¹⁵⁷

Середньорічна частка ФО, відібраних для формування УМ (ДУМ) за весь період функціонування Держфінмониторингу складає 10,8%. За звітний період проведення НОР (2016-2018 рр.) відповідна частка знаходилася на рівні 3% відбору повідомлень про ФО, отриманих від СПФМ (див. рис. 2.18).

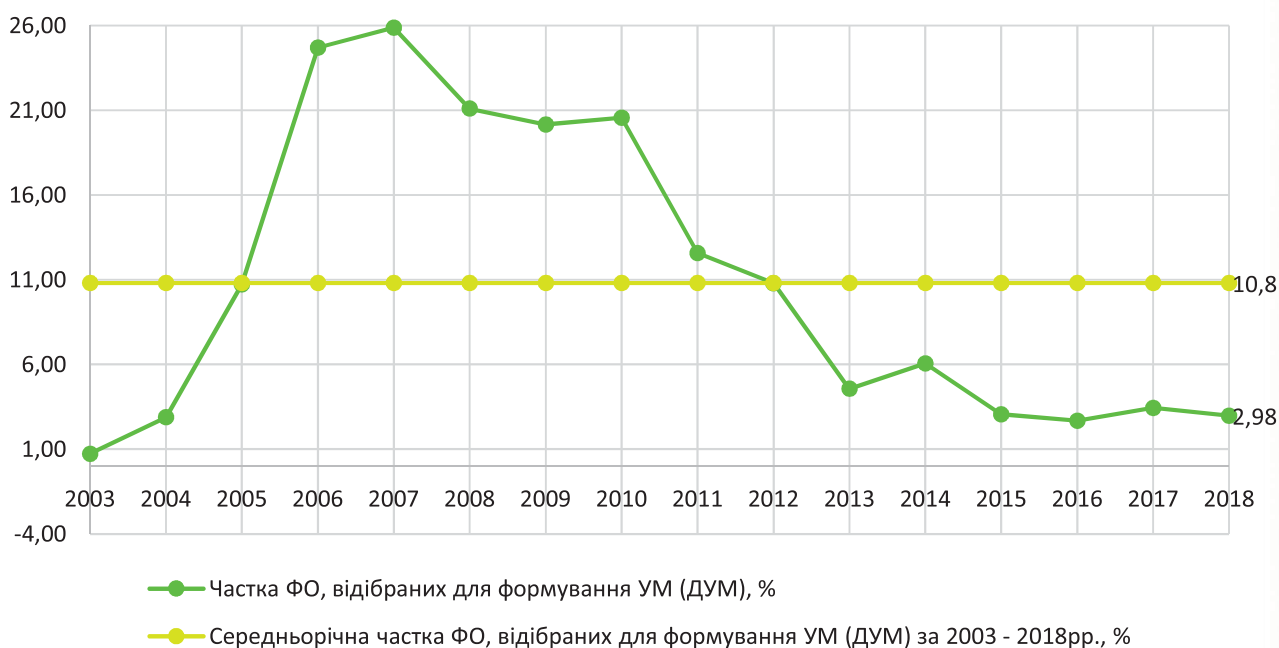

Рис. 2.18. Динаміка частки ФО, відібраних для формування УМ (ДУМ) від загальної кількості ФО, отриманих Держфінмониторингом від СПФМ за 2003-2018 рр.,%¹⁵⁸

Загальна сума у ФО, взятих на облік в ІСФМ Держфінмониторингу, за весь період функціонування українського ПФР з 2003 по 2018 рік включно, склала **58,5 трлн УАН у поточних цінах або 25,1 трлн УАН у цінах 2010 р.** За аналогічний період часу, сума у ФО, які стали підставою для формування УМ (ДУМ)

157 Побудовано за інформацією Держфінмониторингу

158 Побудовано за інформацією Держфінмониторингу

Держфінмоніторингу склала **2,2 трлн UAH (3,8% від відповідної загальної суми) у поточних цінах або 1,4 трлн UAH (5,7% від відповідної загальної суми) у цінах 2010 р.**

Середньорічна сума у ФО, які увійшли у склад УМ (ДУМ) протягом **2013-2018 років становила 276 312 млн UAH у поточних цінах або 119 361 млн UAH у цінах 2010 р.** що становить **3%** середньорічної суми у ФО, взятих на облік Держфінмоніторингом у поточних цінах або **3,5%** аналогічної бази у цінах 2010 р. за вказаний період (див. рис. 2.19 та 2.20).

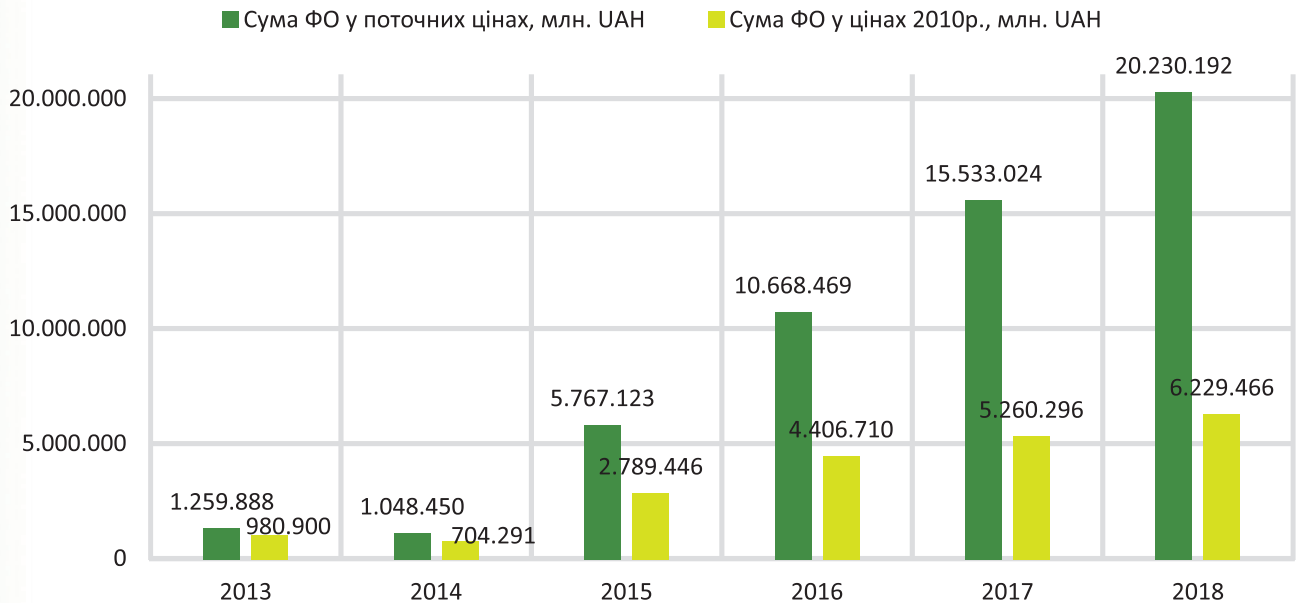

Рис. 2.19. Інформація щодо сум у ФО, взятих на облік Держфінмоніторингом, у поточних цінах та у порівняльних цінах 2010 р.¹⁵⁹

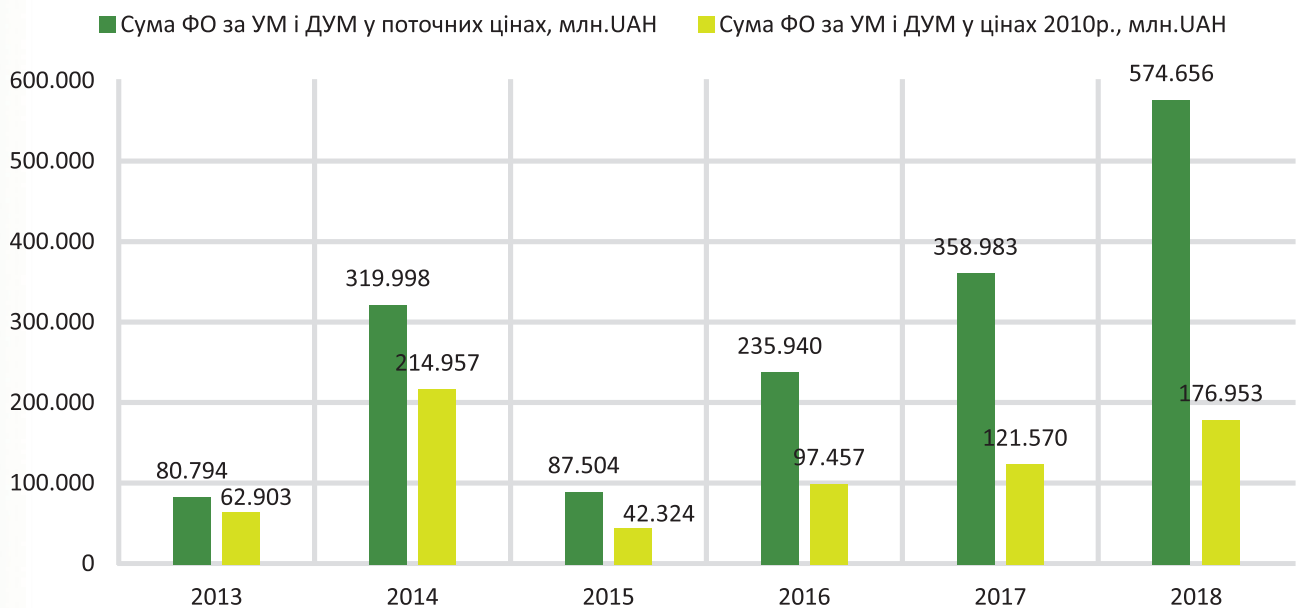

Рис. 2.20. Інформація щодо сум у ФО, які стали підставою для формування УМ (ДУМ), у поточних цінах та у порівняльних цінах 2010 р.¹⁶⁰

159 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

160 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Загальний стан розгляду ПО УМ Держфінмоніторингу характеризується наступними рисунками.

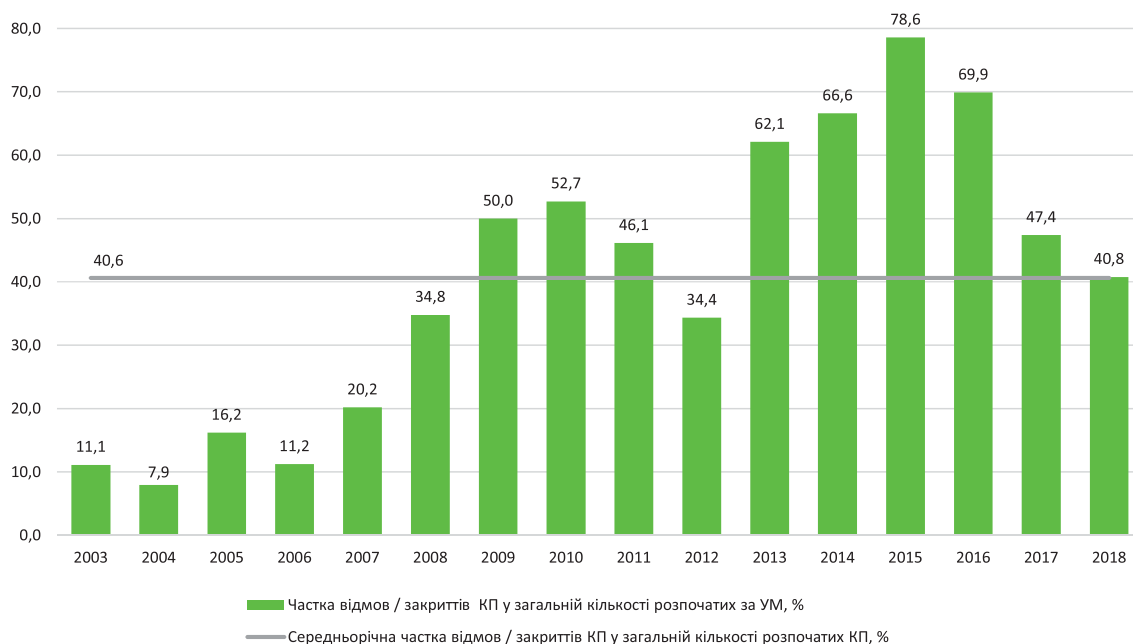

Рис. 2.21. Частка відмов/закриттів КП у загальній кількості розпочатих КП за УМ, або в яких використовувалися УМ упродовж 2003-2018 рр.¹⁶¹

Деталізований аналіз стану розгляду ПО УМ Держфінмоніторингу за період з 2016 по 2018 рр. показаний на рис. 2.22.

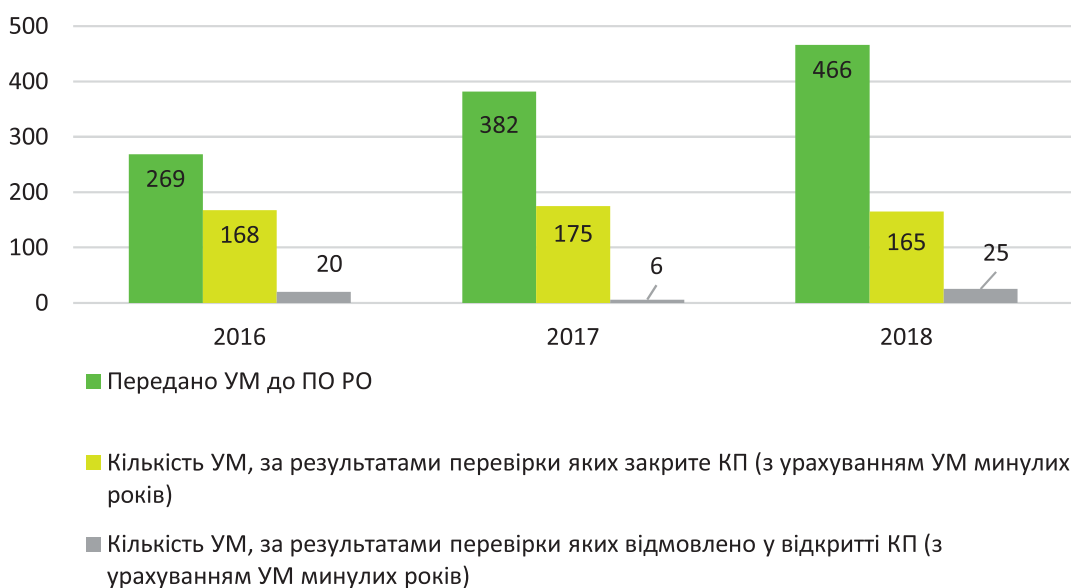

Рис. 2.22. Стан розгляду ПО УМ Держфінмоніторингу¹⁶²

161 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

162 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Рис. 2.23. показує щорічну частку відмов/закриттів КП у загальній кількості розпочатих КП у розрізі відповідних ПО.

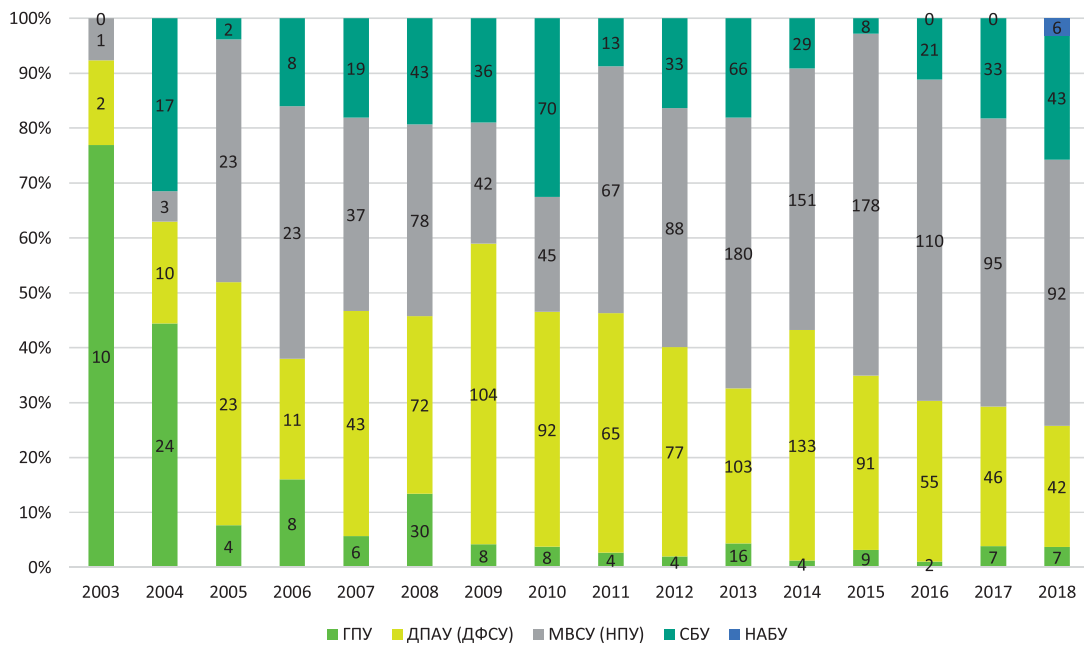

Рис. 2.23. Розподіл відмов/закриттів КП розпочатих за УМ, або при розслідуванні яких використовувалися УМ Держфінмоніторингу¹⁶³

За весь період функціонування системи фінансового моніторингу України, за результатами перевірки 6 944 УМ, ПО закрили або відмовили у відкритті КП по 2 780 УМ. Рис. 2.24. показує кумулятивну (наростаючим підсумком) кількість відмов/закриттів КП у розрізі відповідних ПО упродовж 2003-2018 рр.

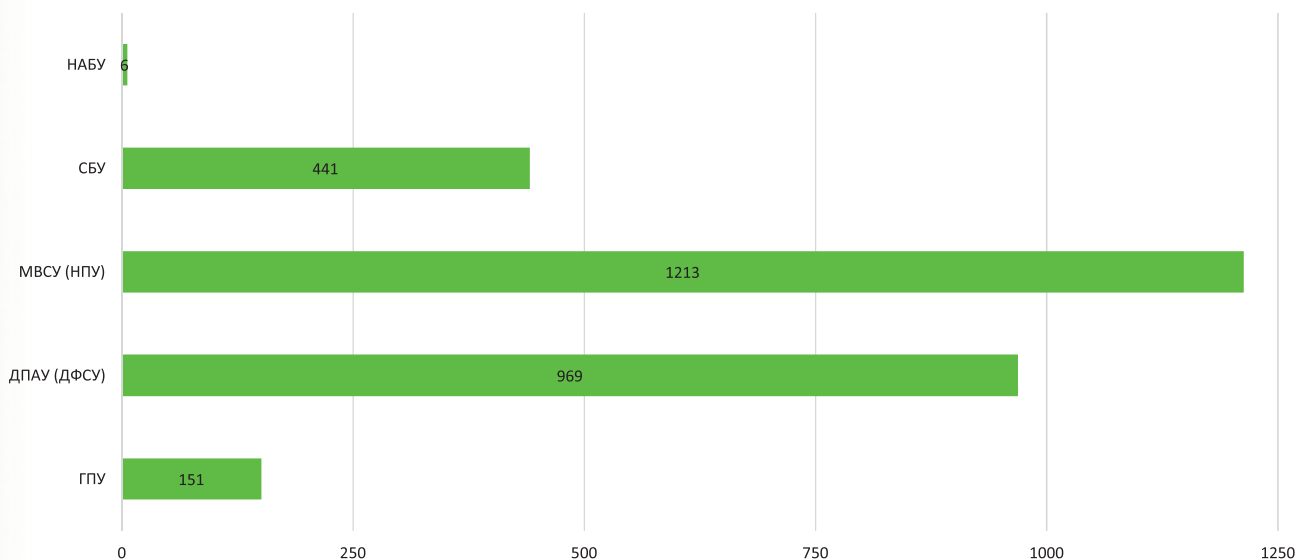

Рис. 2.24. Кумулятивна кількість відмов/закриттів КП з УМ у розрізі ПО за 2003-2018 рр.¹⁶⁴

163 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

164 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Рис. 2.25. ілюструє питому вагу відмов/закриттів КП у розрізі відповідних ПО.

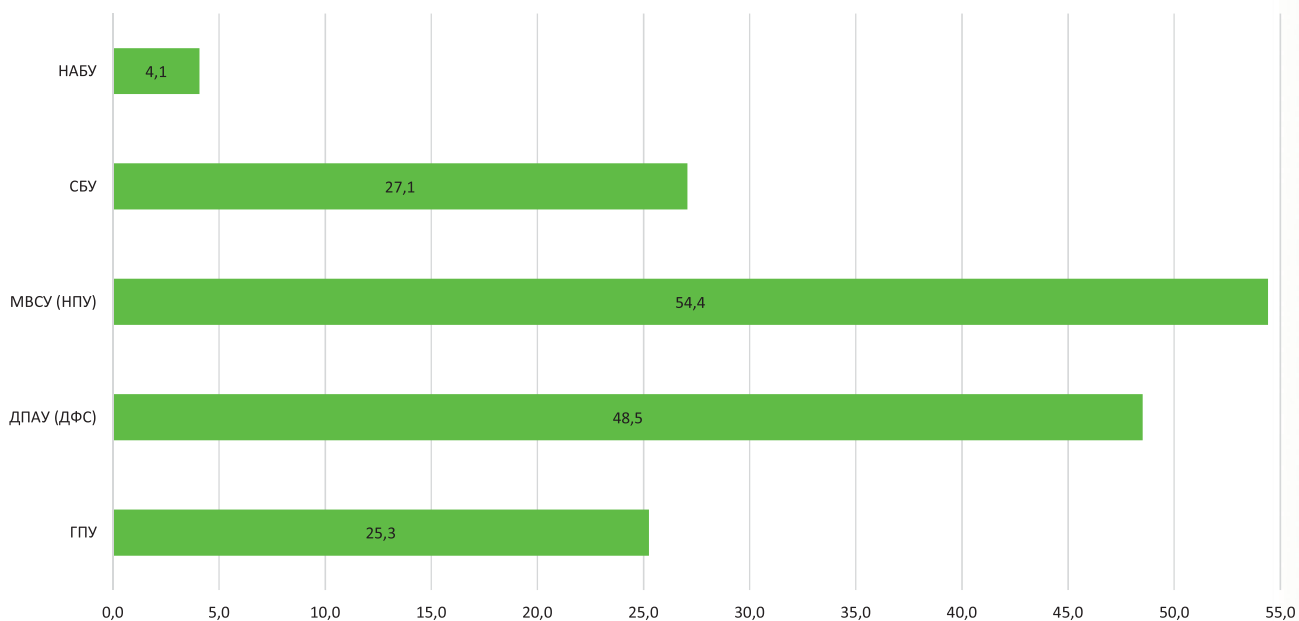

Рис. 2.25. Питова вага відмов/закриттів КП за УМ у розрізі ПО за 2003-2018 рр.¹⁶⁵

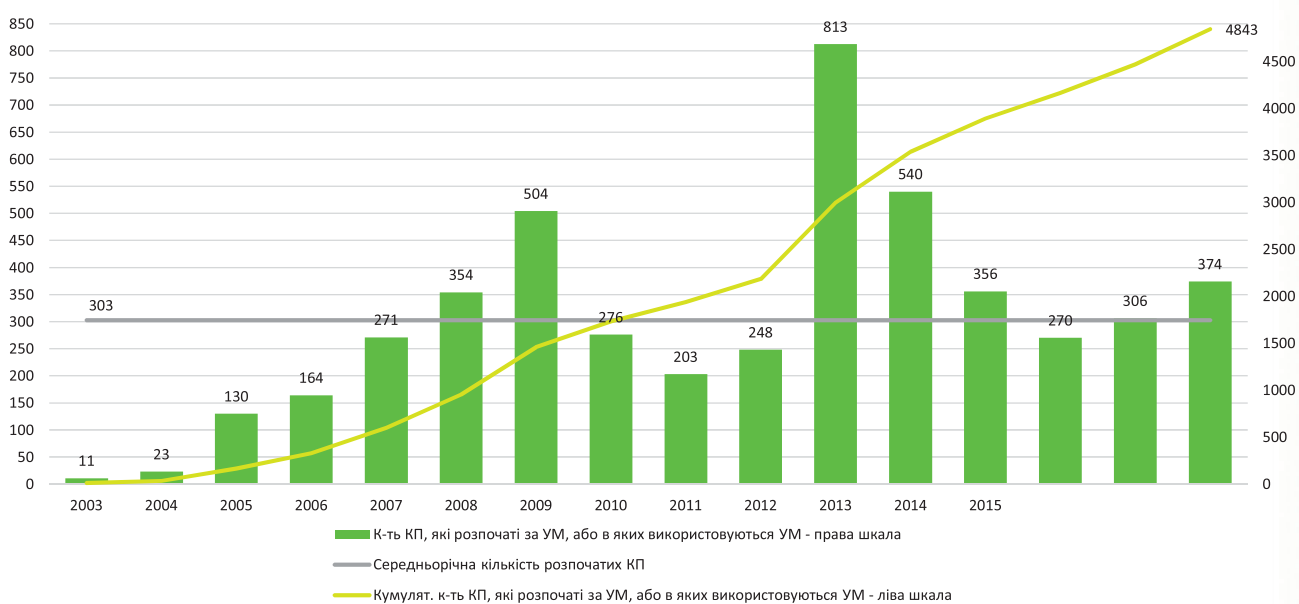

Рис. 2.26. Кількість КП розпочатих за УМ, або в яких використовувалися УМ за 2003-2018 рр.¹⁶⁶

165 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

166 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

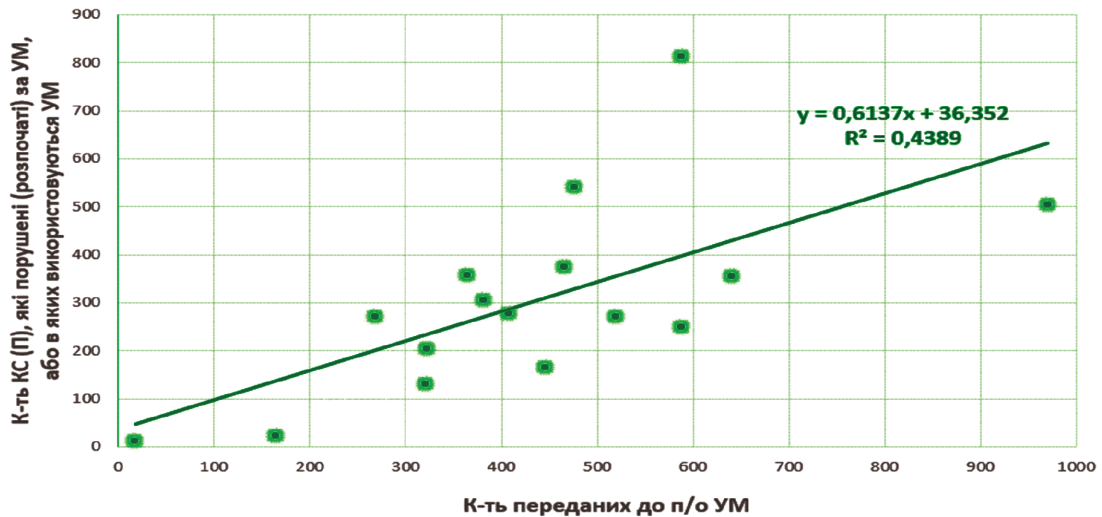

Рис. 2.27. Аналіз кореляційно-регресійного взаємозв'язку між загальною кількістю переданих до ПО УМ та кількістю розпочатих ПО КП за УМ, або в яких використовувалися УМ/упродовж 2003-2018 рр.

Рис. 2.27. показує наявність помірного прямого кореляційного зв'язку між кількістю переданих до ПО УМ та кількістю розпочатих ПО КП за УМ, або в яких використовувалися УМ упродовж 2003-2018 рр. Значення величини достовірності апроксимації (коефіцієнта детермінації – R^2) складає 0,4389, що свідчить про те, тіснота зв'язку між розпочатими ПО КП з ознаками предикатних злочинів та/або ВК/ФТ і сформованими Держфінмоніторингом та переданими до ПО УМ становила майже 44% у розглядуваному періоді часу. Регресійне рівняння свідчить про те, що упродовж 2003-2018 рр. на 1 підготовлений і переданий до ПО УМ припадало 0,6 розпочатих КП.

Разом з тим, аналіз відповідних взаємозалежностей за період проведення попередньої і поточної НОР (2013-2018 рр.) свідчить про наявність прямого зв'язку з високим рівнем кореляції між кількістю переданих до ПО УМ та кількістю розпочатих ПО КП за УМ, або в яких використовувалися УМ упродовж 2013-2018 рр. Значення величини достовірності апроксимації (коефіцієнта детермінації – R^2) складає 0,8037, що свідчить про те, що тіснота зв'язку між порушеними (розпочатими) ПО КП з ознаками предикатних злочинів та/або ВК/ФТ і сформованими Держфінмоніторингом та переданими до ПО УМ становила 80% у розглядуваному періоді часу. Регресійне рівняння також свідчить про те, що упродовж 2013-2018 рр. на 1 підготовлений і переданий до ПО УМ припадало 1,7 розпочатих КП. Вказане свідчить як про зростання якості УМ Держфінмоніторингу, так і про більшу їх затребуваність зі сторони ПО.

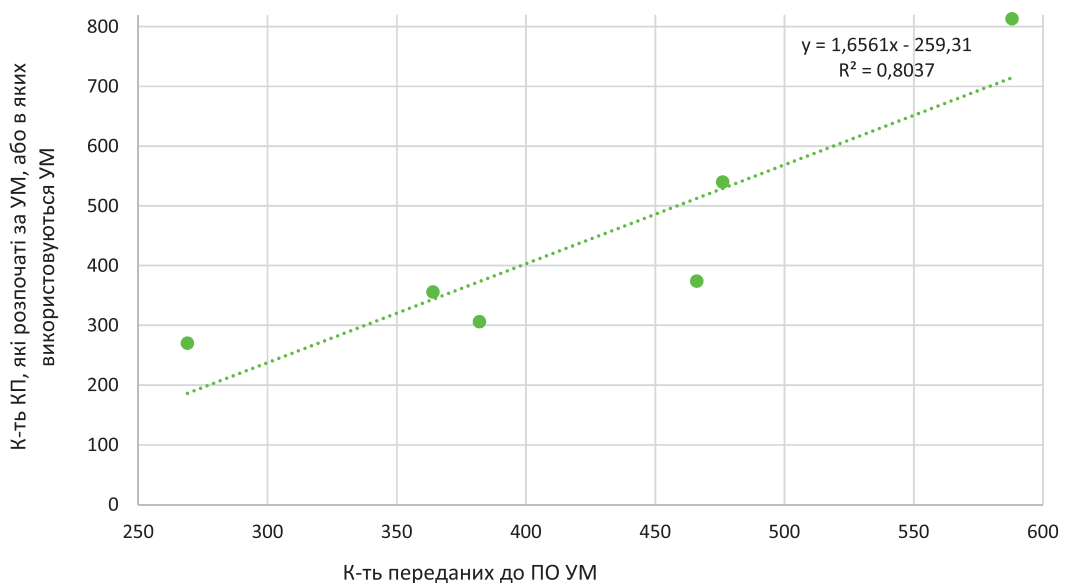

Рис. 2.28. Аналіз кореляційно-регресійного взаємозв'язку між загальною кількістю переданих до ПО УМ та кількістю розпочатих ПО КП за УМ, або в яких використовувалися УМ упродовж 2013-2018 рр.

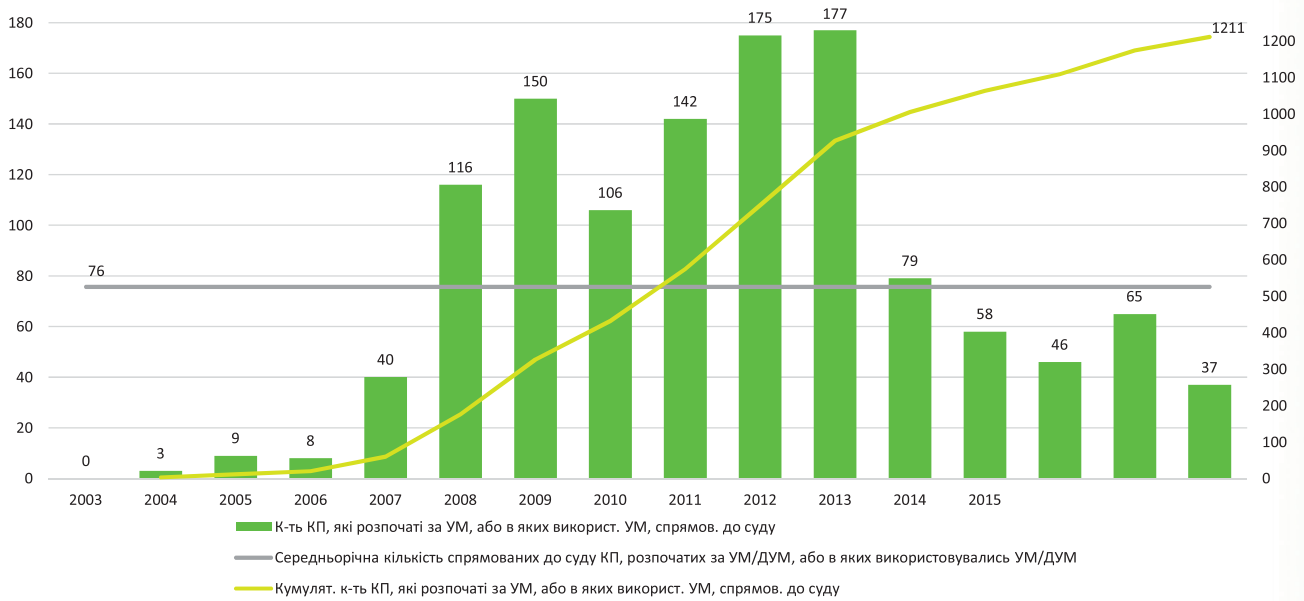

Рис. 2.29. Кількість КП розпочатих за УМ або в яких використовувались УМ, які були спрямовані до суду упродовж 2003-2018 рр.¹⁶⁷

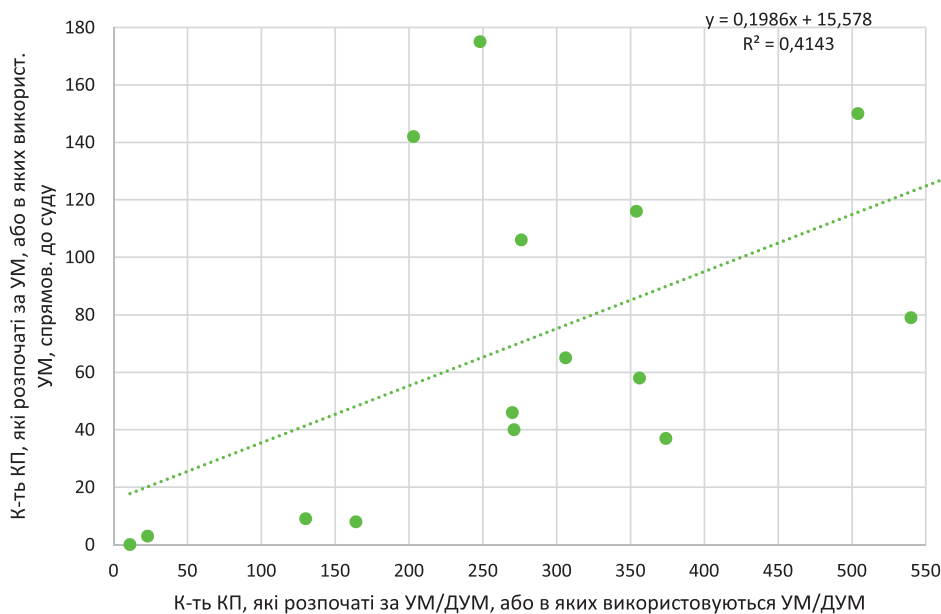

Рис. 2.30. Аналіз кореляційно-регресійного взаємозв'язку між кількістю розпочатих ПО КП за УМ, або в яких використовувались УМ та кількістю КП даної категорії, спрямованих ПО до суду упродовж 2003-2018 рр.

Рис. 2.30. показує наявність помірного прямого кореляційного зв'язку між кількістю розпочатих ПО КП за УМ, або в яких використовувались УМ та кількістю КП даної категорії, спрямованих ПО до суду упродовж 2003-2018 рр. Значення величини коефіцієнта детермінації – R^2 складає 0,4143, що свідчить про те, що тіснота зв'язку між спрямованими до суду КП зазначеної категорії (предикатні злочини, ВК/ФТ) та раніше розпочатими ПО КП, в яких використовувались УМ складала 41%. Регресійне рівняння свідчить про те, що упродовж 2003-2018 рр. лише кожне 19-те зі 100 розпочатих КП даної категорії доходило до суду.

Разом з тим (див. рис. 2.31), аналіз відповідних взаємозалежностей за період проведення попередньої і поточної НОР (2013-2018 рр.) свідчить про наявність прямого зв'язку з високим рівнем кореляції між кількістю розпочатих ПО КП за УМ, або в яких використовувались УМ та кількістю КП даної кате-

167 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

горії, спрямованих ПО до суду упродовж 2013-2018 рр. Значення величини достовірності апроксимації (коефіцієнта детермінації – R^2) складає 0,8721, що свідчить про те, що тіснота зв'язку між спрямованими до суду КП зазначеної категорії (предикатні злочини, ВК/ФТ) та раніше розпочатими ПО КП, в яких використовувалися УМ складала 87%. Регресійне рівняння свідчить про те, що упродовж 2003-2018 рр. кожне 23-тє зі 100 розпочатих КП даної категорії доходила до суду.

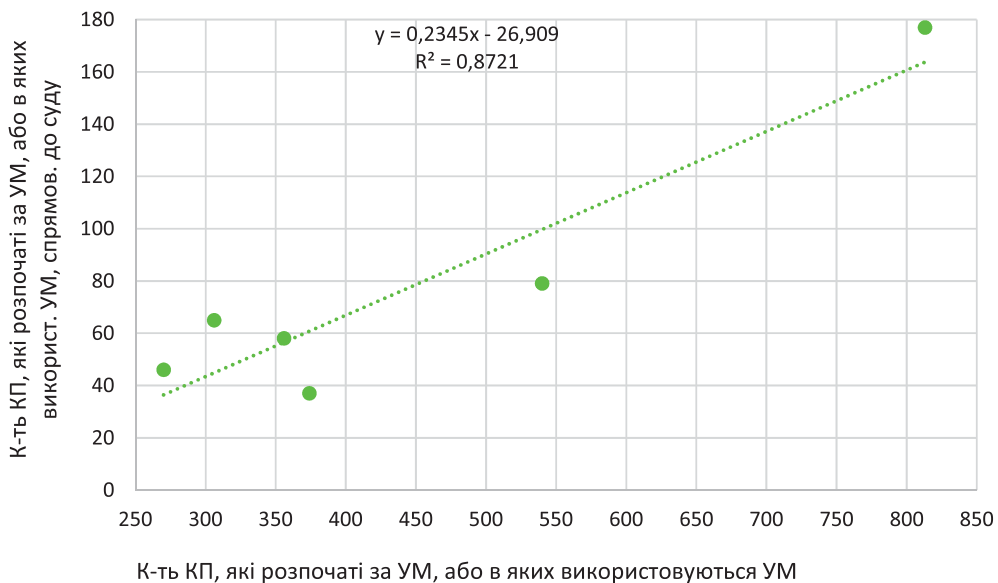

Рис. 2.31. Аналіз кореляційно-регресійного взаємозв'язку між кількістю розпочатих ПО КП за УМ, або в яких використовувалися УМ та кількістю КП даної категорії, спрямованих ПО до суду упродовж 2013-2018 рр.

Із 1 211 КП відповідної категорії спрямованих до суду, судами розглянуто з винесенням обвинувального або виправдального вироку 804 КП або 66% від загальної їх кількості. Додатково зазначимо, що відповідний показник, визначений за результатами попередньої НОР (на кінець 2015 року) складав 82%. Таким чином має місце суттєве зменшення кількості розглянутих судами справ даної категорії (див. рис. 2.32.):

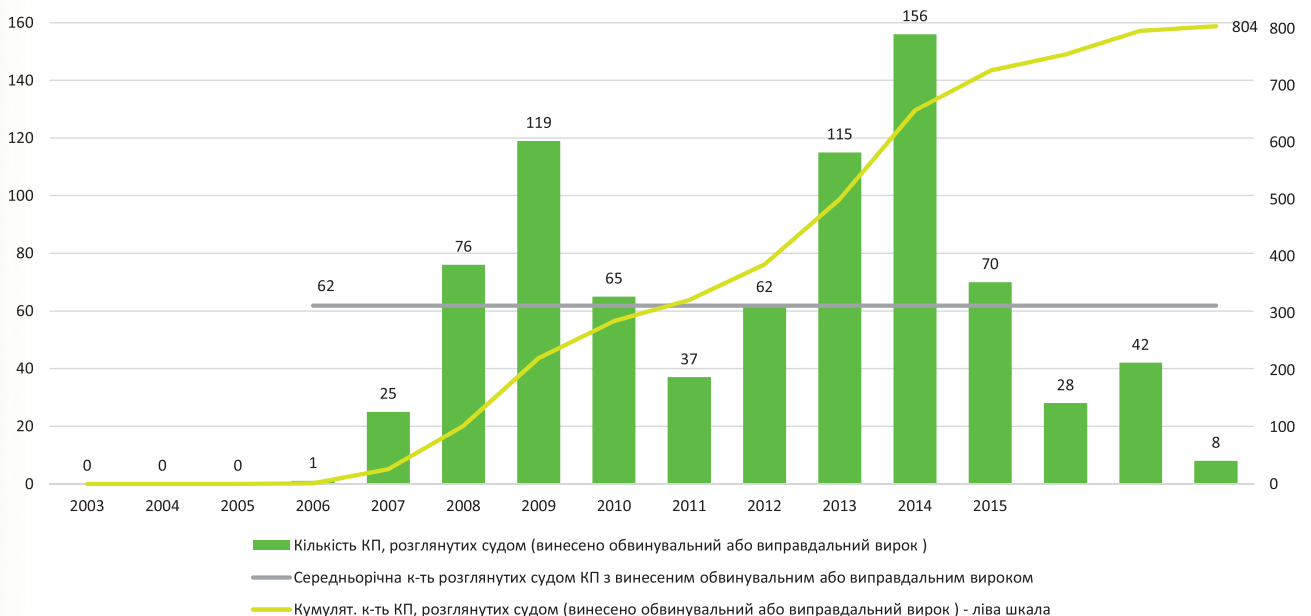

Рис. 2.32. Кількість КП, розглянутих судами з винесенням вироку упродовж 2003-2018 рр.¹⁶⁸

Деталізований аналіз результатів розгляду судами КП, розпочатих за УМ або в яких використовувались УМ за період з 2016 по 2018 рр. показаний на рис. 2.33.:

Рис. 2.33. Стан розгляду судами КП, розпочатих за УМ або в яких використовувались УМ Держфінмоніторингу¹⁶⁹

Рис. 2.34. показує наявність помірного з наближенням до значного прямого кореляційного зв'язку між кількістю розпочатих ПО КП за УМ, або в яких використовувались УМ та кількістю КП даної категорії, розглянутих судами упродовж 2003-2018 рр. Значення величини коефіцієнта детермінації – R^2 складає 0,4845, що свідчить про те, що **упродовж 2003-2018 рр.** тіснота зв'язку між розглянутими судами КП зазначеної категорії (предикатні злочини, ВК/ФТ) та раніше спрямованими до суду ПО КП, в яких використовувались УМ складала 48%. Значення рівняння регресії свідчить про те, що на 100 спрямованих до судів КП зазначеної категорії, припадає 54 КП розглянутих судами із винесенням вироком.

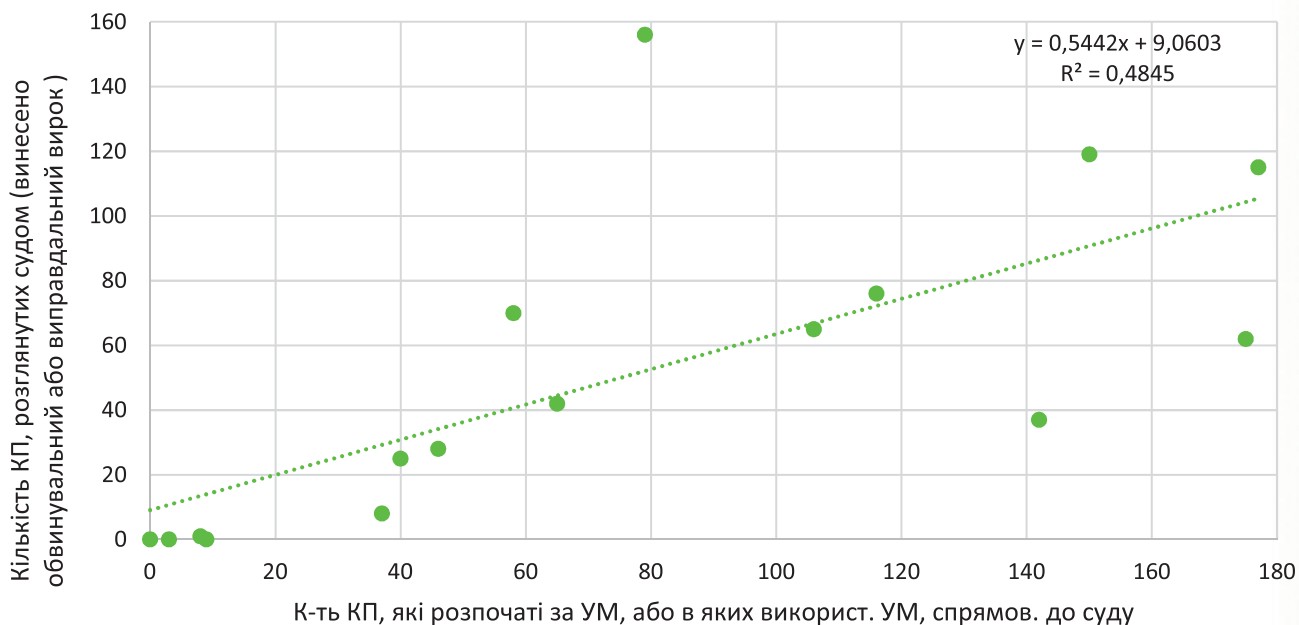

Рис. 2.34. Аналіз кореляційно-регресійного взаємозв'язку стану розгляду судами КП, розпочатих за УМ або в яких використовувались УМ Держфінмоніторингу

169 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Таблиця 2.1.

Результати судового розгляду КП, які порушені за УМ, або в яких використовувались УМ, з 01.01.2004 р. по 31.12.2018 р.

Роки	Види санкцій					
	Всього засуджених, осіб	Засуджено за ст. 209, осіб	Засуджено до позбавлення волі, осіб	Штраф, млн. УАН	Сума коштів, визнана легалізованою, млн УАН	Сума коштів, звернена в дохід держави, млн УАН
2004	4	2	1	600	2774,00	0,05
2005	12	1	0	850	0	0
2006	24	0	3	32520	0	0,83
2007	51	8	4	3910	1,98	2,53
2008	30	4	1	14800	0,11	0,03
2009	52	0	14	*	0,30	1,00
2010	63	8	12	2,16	0	22,37
2011	10	3	3	0,0245	0	17,20
2012	58	9	5	0,6069	0	27,42
2013	175	15	25	1,634	39,97	132,29
2014	228	12	12	2,38	0,07	23,75
2015	112	8	10	2,69	19,6	11,93
2016	56	9		0,81	0,84	16,30
2017	53	2		3,96	39413,59	39415,85
2018	12	0		0,16	0	0
2004-2018	940	81	90	52694	42250,46	39671,56

З результатів, наведених у таблиці 2.1. можна зробити наступний узагальнюючий висновок. За весь період часу функціонування системи антилегалізаційного стримування в Україні і активного включення у дану систему судової гілки влади (з 2004 по 2018 рр.), сума коштів, визнана судами легалізованою склала 42,3 млрд УАН або лише 2% від суми ФО які увійшли у склад УМ і ДУМ за відповідний період часу. Сума коштів, звернена у дохід держави за результатами судових вироків склала 39,7 млрд УАН за відповідний період часу, що становить 94% від суми, визнаної судами легалізованою і лише 1,8% від суми ФО які увійшли у склад УМ і ДУМ у поточних цінах за відповідний період часу. Вказані дані є ще одним підтвердженням висновку по безпосередньому результату 7, зробленому міжнародними експертами комітету MONEYVAL за результатами п'ятого раунду оцінки України, який проходив у 2017 році.

Аналіз повідомлень про ФО здійснених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб

До бази даних Держфінмоніторингу у 2018 році завантажено інформацію про 3 191,4 тис. ФО здійснених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб, що становить 32,0% від загальної кількості ФО, інформація про які надійшли до Держфінмоніторингу у 2018 році.

У грошовому еквіваленті сума у ФО проведених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб у 2018 році складає **11 317,3 млрд UAH**, що становить 55,9% від загального обсягу ФО (20 258,2 млрд UAH).

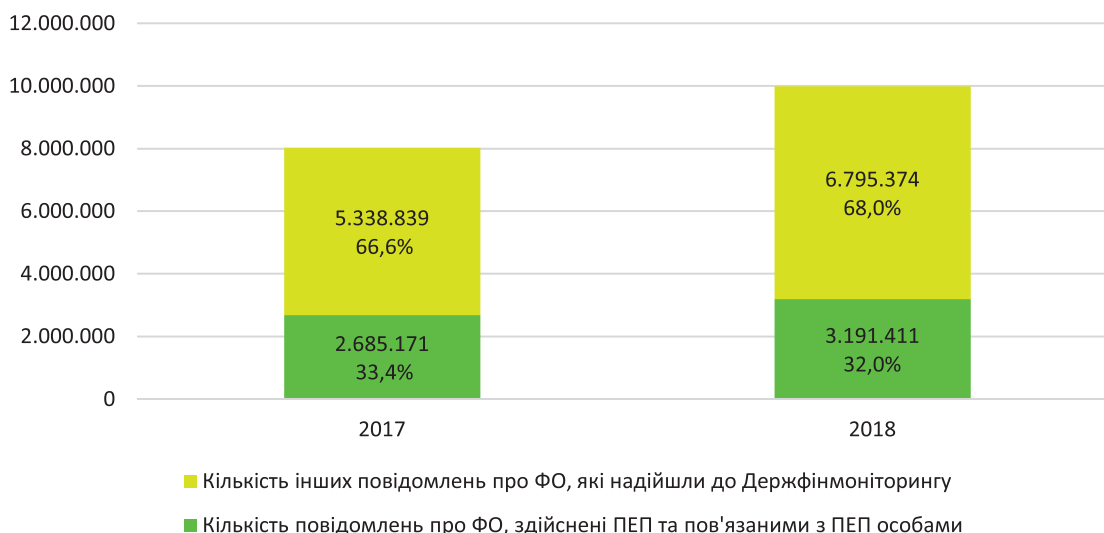

Рис. 2.35. Порівняльний аналіз кількості ФО, інформація про які надійшла до Держфінмоніторингу у т. ч. з ознаками ПЕП у 2017 та в 2018 роках¹⁷⁰

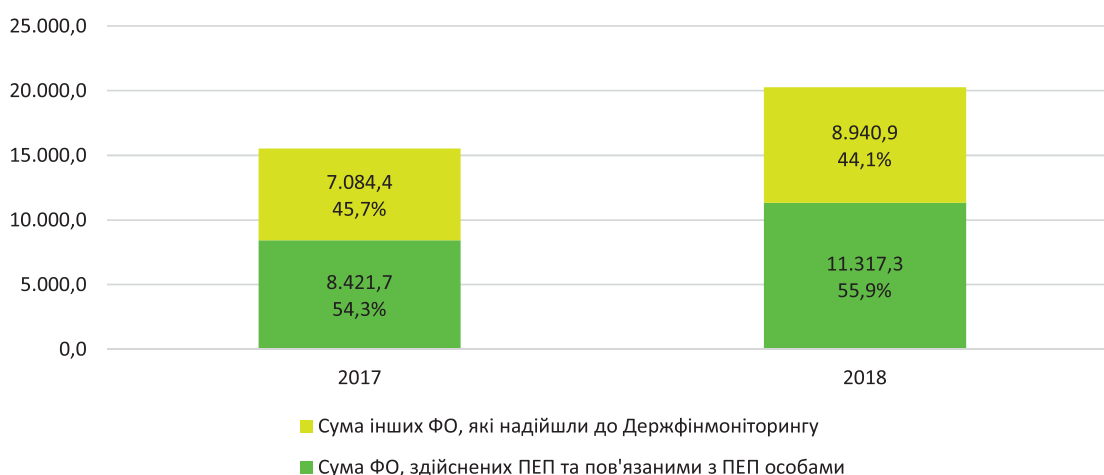

Рис. 2.36. Порівняльний аналіз суми у ФО, інформація про які надійшла до Держфінмоніторингу у т. ч. з ознаками ПЕП у 2017 та в 2018 роках (млрд UAH)¹⁷¹

Слід зазначити, що у 2018 році кількість ФО, які проведені за участю ПЕП та пов'язаних з ними особами, у порівнянні з 2017 роком, збільшилась на 2 895,6 тис. ФО (або на 34,4%).

В ході аналізу встановлено, що 3 071,1 тис. ФО (96,2%) здійснено у зв'язку з ідентифікацією осіб, що пов'язані з національними ПЕП на загальну суму **10 591,2 млрд UAH** (93,6%) та, лише, 18,6 тис. ФО (0,7%) здійснено у зв'язку з ідентифікацією безпосередніх національних ПЕП, які їх здійснювали на загальну суму **40,3 млрд UAH** (0,5%) по відношенню до всіх ФО здійснені за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб.

Водночас, здійснюючи аналіз щодо ФО, проведених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб у розрізі учасників, встановлено, що:

¹⁷⁰ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

¹⁷¹ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

- ПЕП та фізичними особами, пов'язаними з ПЕП, здійснено **41,4 тис. ФО** (1,3%) на загальну суму **61,6 млрд УАН** (0,5%);
- юридичними особами пов'язаними з ПЕП здійснено **3 150,0 тис. ФО** (98,7%), на загальну суму **11 255,7 млрд УАН** (99,5%).

Більш детальна інформація відображена на графіках нижче.

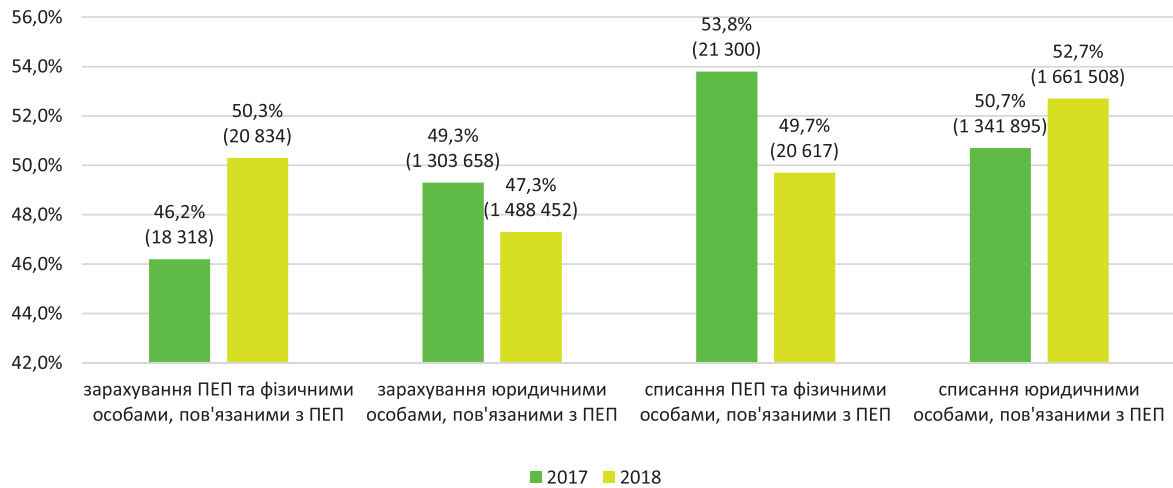

Рис. 2.37. Порівняльний аналіз питомої ваги кількості ФО із зарахування та списання коштів у розрізі учасників¹⁷²

Питома вага кількості ФО із зарахуванню коштів на користь ПЕП та фізичних осіб, пов'язаних з ПЕП, зросла на 4,1% у порівнянні з аналогічним показником у 2017 році. Водночас, показник питомої ваги кількості ФО по списанню з рахунків юридичних осіб пов'язаних з ПЕП у 2018 році зріс на 2% у порівнянні з аналогічним показником у 2017 році.

В свою чергу, відповідно до інформації зображеної на графіку нижче показники питомої ваги обсягу ФО залишаються незмінними.

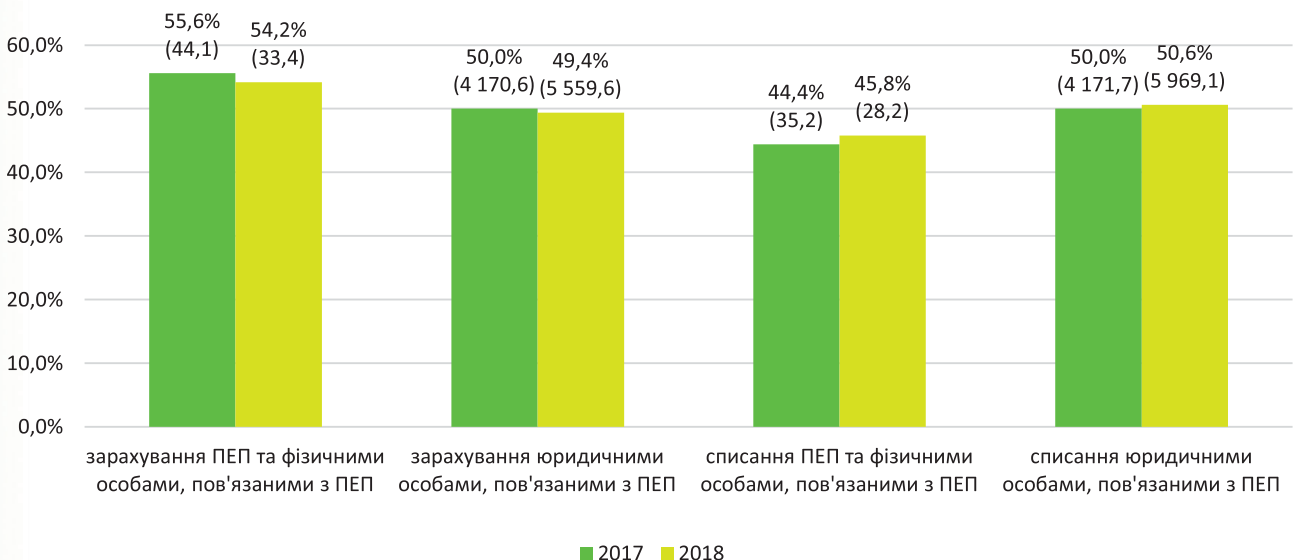

Рис. 2.38. Порівняльний аналіз питомої ваги обсягу ФО із зарахування та списання в розрізі учасників, (млрд УАН)¹⁷³

172 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

173 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Аналіз ФО здійснених за участю ПЕП та пов'язаних з ПЕП особами у розрізі зовнішньоекономічних транзакцій

За 2018 рік до Держфінмоніторингу надійшло **82,0 тис. ФО** в іноземній валюті здійснені за участю ПЕП та пов'язаних з ними особами (далі – зовнішньоекономічні транзакції), що становить **2,6% від загальної кількості ФО здійснених за участю ПЕП** та пов'язаних з ними осіб у 2018 році. Разом з тим, **обсяг** вказаних зовнішньоекономічних транзакцій склав **757,7 млрд UAH (6,7%) за участю 7 341 національних та іноземних ПЕП**, а також пов'язаних з ними фізичних та юридичних осіб.

При здійсненні зовнішньоекономічних транзакцій ПЕП та пов'язаними з ними особами використовувались USD, EUR, RUB, GBR, CHF та інші валюти.

Так, згідно отриманих повідомлень від СПФМ, за участю 386 національних ПЕП та пов'язаних з ними фізичних осіб були здійснені 900 операцій в іноземній валюті на загальну суму в гривневому еквіваленті **3,2 млрд UAH**, що становить 0,4% від загального обсягу зовнішньоекономічних транзакцій здійснених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб у 2018 році. При цьому найбільший обсяг транзакцій здійснено в USD та EUR, відповідно **83,4 млн USD** (2,3 млрд UAH) та **13,3 млн EUR** (0,8 млрд UAH).

Найбільший обсяг зовнішньоекономічних транзакцій за участю національних ПЕП та пов'язаних з ними фізичних осіб у розрізі країн – контрагентів відображено в таблиці 2.2.

Щодо юридичних осіб, які пов'язані з національними ПЕП, то за участю 6 808 вказаних осіб було здійснено 80,6 тис. ФО в іноземній валюті на загальну суму в гривневому еквіваленті **751,2 млрд UAH**, що становить 99,1% від загального обсягу зовнішньоекономічних транзакцій здійснених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб в 2018 році.

При цьому, найбільший обсяг транзакцій здійснено в USD та EUR, відповідно **20 561,7 млн USD** (558,6 млрд UAH) та **5 125,0 млн EUR** (163,9 млрд UAH).

У свою чергу, 147 іноземних ПЕП та пов'язані з ними особи здійснили 493 ФО в іноземній валюті на загальну суму в гривневому еквіваленті **3,4 млрд UAH**, що становить 0,5% від загального обсягу зовнішньоекономічних транзакцій здійснених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб в 2018 році. При цьому найбільший обсяг транзакцій здійснено в USD та EUR, відповідно **96,0 млн USD** (2,7 млрд UAH) та **15,6 млн EUR** (0,5 млрд UAH).

Найбільший обсяг зовнішньоекономічних ФО за участю іноземних ПЕП та пов'язаних з ними осіб в розрізі країн – контрагентів відображено в табл. 2.4.

Таблиця 2.2.

Обсяг зовнішньоекономічних транзакцій за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб¹⁷⁴

Національні ПЕП				
Назва країни	Кількість осіб	Кількість операцій	Сума операцій: всі валюти (еквівалент у UAH, млн UAH)	Частка від загального обсягу
Кіпр	7	8	136,1	5,3%
Грузія	2	36	113,9	4,4%
Латвія	5	17	153,7	6,0%
Швейцарія	25	50	1 514,7	58,9%
Сполучені Штати Америки	47	84	279,1	10,9%
Інші	131	379	373,6	14,5%
ВСЬОГО	217	574	2 571,2	100,0%

174 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Фізичні особи, які пов'язані з національними ПЕП				
Назва країни	Кількість осіб	Кількість операцій	Сума операцій: всі валюти (еквівалент у UAH, млн UAH)	Частка від загального обсягу
Австрія	8	10	39,4	6,4%
Ліхтенштейн	2	3	144,1	23,5%
Російська Федерація	1	1	93,2	15,2%
Швейцарія	26	49	125,9	20,5%
Сполучені Штати Америки	37	62	54,3	8,8%
Інші	95	201	157,2	25,6%
ВСЬОГО	169	326	614,3	100,0%

Таблиця 2.3.

Обсяг зовнішньоекономічних транзакцій за участю юридичних осіб, які пов'язані з національними ПЕП¹⁷⁵

Юридичні особи, які пов'язані з національними ПЕП				
Назва країни	Кількість осіб	Кількість операцій	Сума операцій: всі валюти (еквівалент у UAH, млн UAH)	Частка від загального обсягу
Австрія	238	2 935	39 282,5	5,2%
Німеччина	462	6 551	38 304,2	5,1%
Нідерланди	231	3 163	55 706,1	7,4%
Російська Федерація	293	9 971	132 541,8	17,7%
Швейцарія	317	5 556	253 419,1	33,7%
Інші	5 267	52 452	231 897,8	30,9%
ВСЬОГО	6 808	80 628	751 151,5	100,0%

Таблиця 2.4.

Обсяг зовнішньоекономічних ФО за участю іноземних ПЕП та пов'язаних з ними осіб¹⁷⁶

Іноземні ПЕП				
Назва країни	Кількість осіб	Кількість операцій	Сума операцій: всі валюти (еквівалент у UAH, млн UAH)	Частка від загального обсягу
Китай	3	8	15,3	2,9%
Кіпр	2	3	86,8	16,2%
Німеччина	2	3	7,9	1,5%
Швейцарія	4	5	383,1	71,7%
Об'єднані Арабські Емірати	2	3	10,3	1,9%
Інші	20	72	30,9	5,8%
ВСЬОГО	33	94	534,5	100,0%

¹⁷⁵ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

¹⁷⁶ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Особи, які пов'язані з іноземними ПЕП				
Назва країни	Кількість осіб	Кількість операцій	Сума операцій: всі валюти (еквівалент у УАН, млн УАН)	Частка від загального обсягу
Білорусь	9	72	134,8	4,7%
Люксембург	1	5	161,0	5,5%
Швейцарія	4	7	518,0	18,0%
Об'єднані Арабські Емірати	3	9	505,7	17,6%
Сполучені Штати Америки	7	61	568,4	19,8%
Інші	90	245	989,3	34,4%
ВСЬОГО	114	399	2 877,1	100,0%

Важливим аспектом при здійсненні аналізу ФО проведених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб в сегменті зовнішньоекономічної діяльності є дослідження обсягу надходжень коштів в Україну та їх виведення за кордон.

Так, в 2018 році за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб здійснено операцій по зарахуванню з-за кордону іноземної валюти в гривневому еквіваленті на суму **434,0 млрд УАН**, що становить **57,3%** від загального обсягу зовнішньоекономічних транзакцій здійснених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб в 2018 році. В свою чергу виведено за кордон **323,7 млрд УАН** та **42,7%** відповідно.

Більш детальна інформація про зовнішньоекономічні транзакції за участю ПЕП та пов'язаних з ПЕП осіб у розрізі надходження коштів в Україну та виведення коштів за кордон наведена на рис. 2.39.

Рис. 2.39. Аналіз обсягу повідомлень про ФО в сегменті зовнішньоекономічних транзакцій, які здійснені за участю ПЕП та пов'язаних з ПЕП особами у напрямі руху коштів у 2018 році (млрд УАН)¹⁷⁷

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене дослідження щодо аналізу повідомлень про ФО в іноземній валюті здійснені за участю ПЕП та пов'язаних з ПЕП особами, варто відмітити що значну частину всіх коштів, які виводяться і які надходять з-за кордону, складають ФО в іноземній валюті юридичних осіб які пов'язані з національними ПЕП – загальним обсягом в гривневому еквіваленті 320,3 млрд УАН та 430,8 млрд УАН відповідно.

177 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Співпраця Держфінмоніторингу з іноземними ПФР

Держфінмоніторингом на постійній основі здійснюється міжнародне співробітництво з відповідними органами іноземних держав у частині обміну досвідом та інформацією про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Так, протягом 2003-2018 років, між Держфінмоніторингом та більш ніж 150 ПФР іноземних держав, здійснювався обмін фінансовою інформацією, яка може бути пов'язана з протиправною діяльністю.

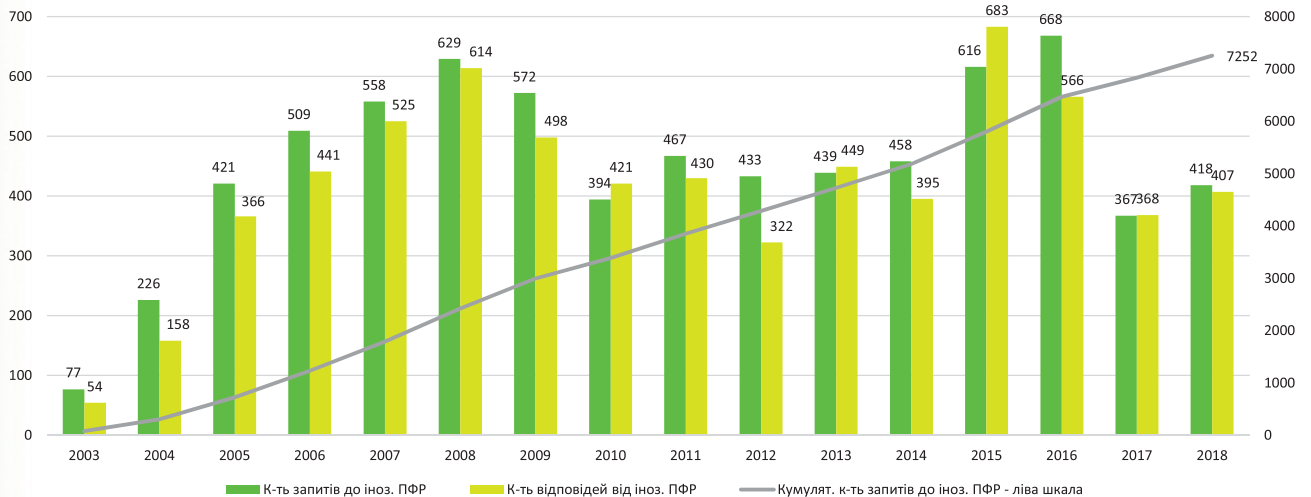

Рис. 2.40. Міжнародне співробітництво Держфінмоніторингу з іноземними ПФР протягом 2003-2018 років

Протягом 2003-2018 років, Держфінмоніторингом направлено 7 252 запити до ПФР іноземних держав та отримано 6 697 відповідей.

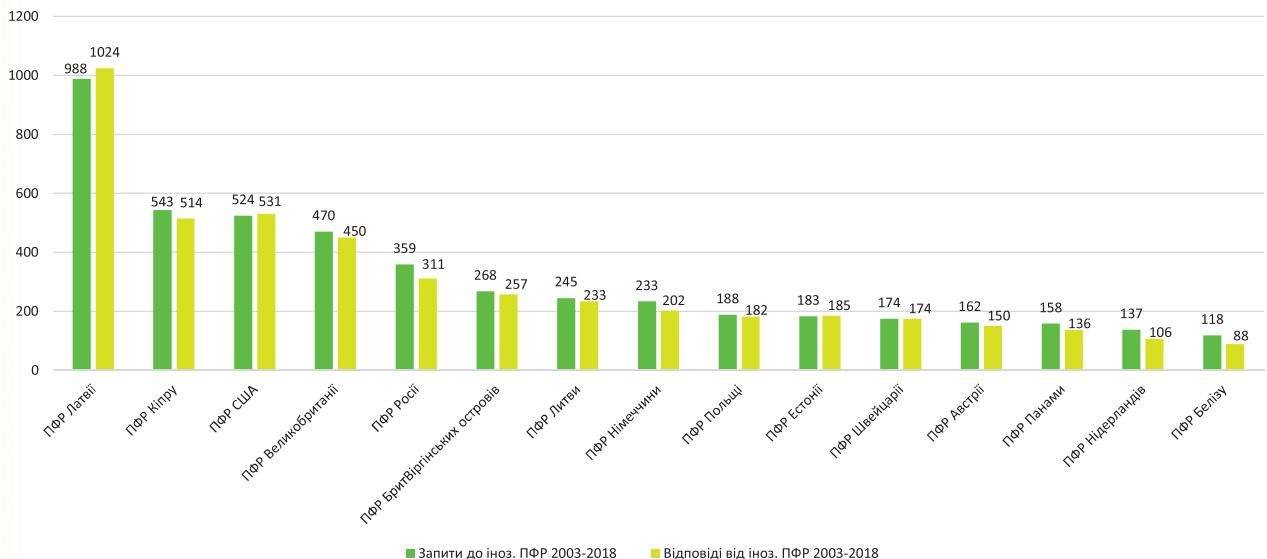

Рис. 2.41. Країни-лідери інформаційного обміну з Держфінмоніторингом протягом 2003-2018 років¹⁷⁸

Протягом 2003-2018 років Держфінмоніторингом найбільш активний обмін інформацією здійснювався з ПФР Латвії, ПФР Кіпру, ПФР США та ПФР Великобританії.

¹⁷⁸ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Ризики, пов'язані із здійсненням розслідувань Держфінмоніторингу за запитами до ПФР іноземних держав у 2018 році

З метою виокремлення, ідентифікації та аналізу ризиків іноземних юрисдикцій, за такими категоріями як: географія реєстрації компаній, географія відкриття банківських рахунків, використані при проведенні ФО фінансові інструменти, географія бенефіціарної власності компаній-суб'єктів запитів, а також визначення предикатних до ВК/ФТ злочинів – вибрано 13 найбільш активних іноземних ПФР та детально проаналізовано наповнення повідомлень в контексті загроз ВК/ФТ у 2018 році.

У рамках міжнародного співробітництва з обміну інформацією в сфері ПВК/ФТ, Держфінмоніторингом впродовж 2018 року було направлено 186 запитів до 11 іноземних ПФР – лідерів листування.

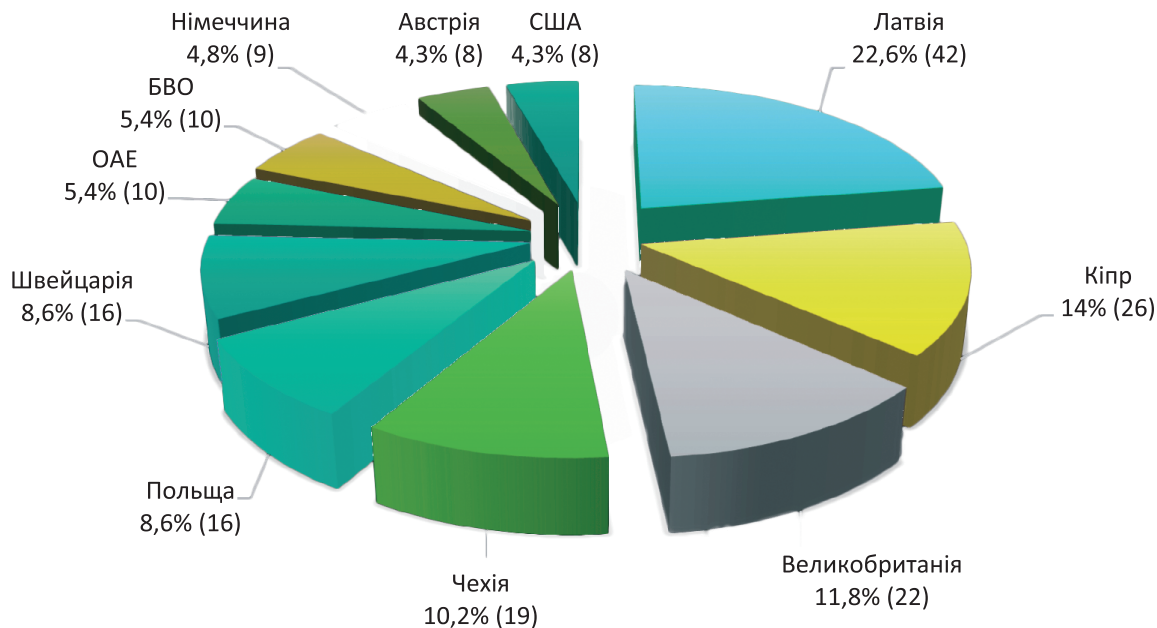

Рис. 2.42. Загальний обсяг запитів, направлених Держфінмоніторингом до 11 ПФР-лідерів у 2018 році¹⁷⁹

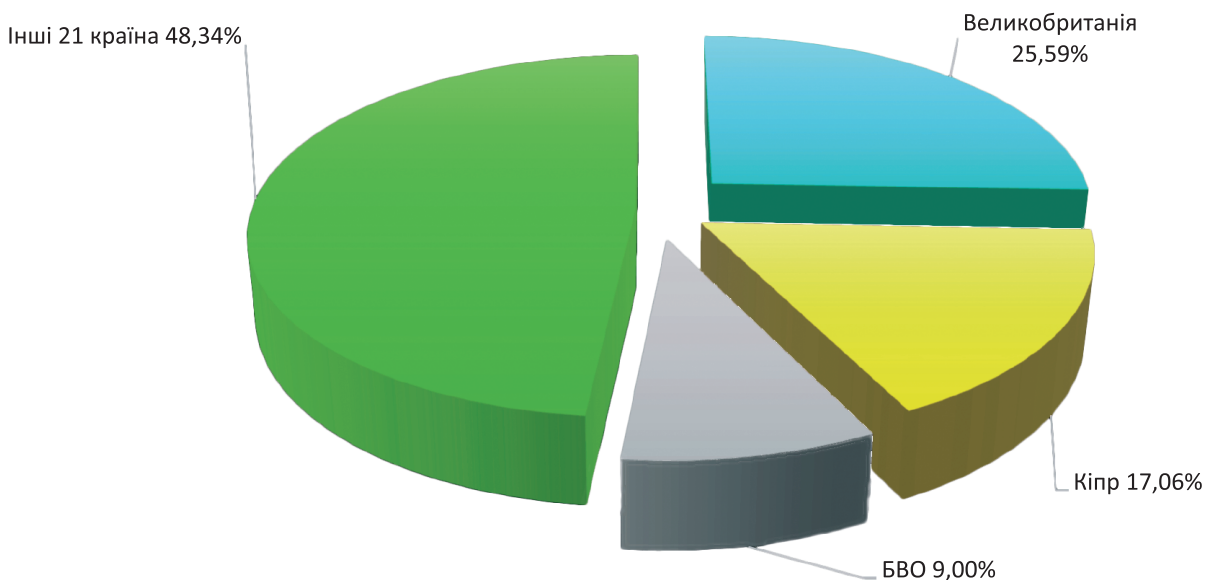

Рис. 2.43. Географія реєстрації компаній-суб'єктів вихідних запитів у 2018 році¹⁸⁰

179 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

180 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Варто відмітити, що серед інших країн у схемах ВК користуються попитом для реєстрації юридичних осіб також наступні країни: Польща – 6,64% (14) та Чехія – 6,16% (13). При цьому у Латвії зареєстровано лише 1,42% (3) компаній.

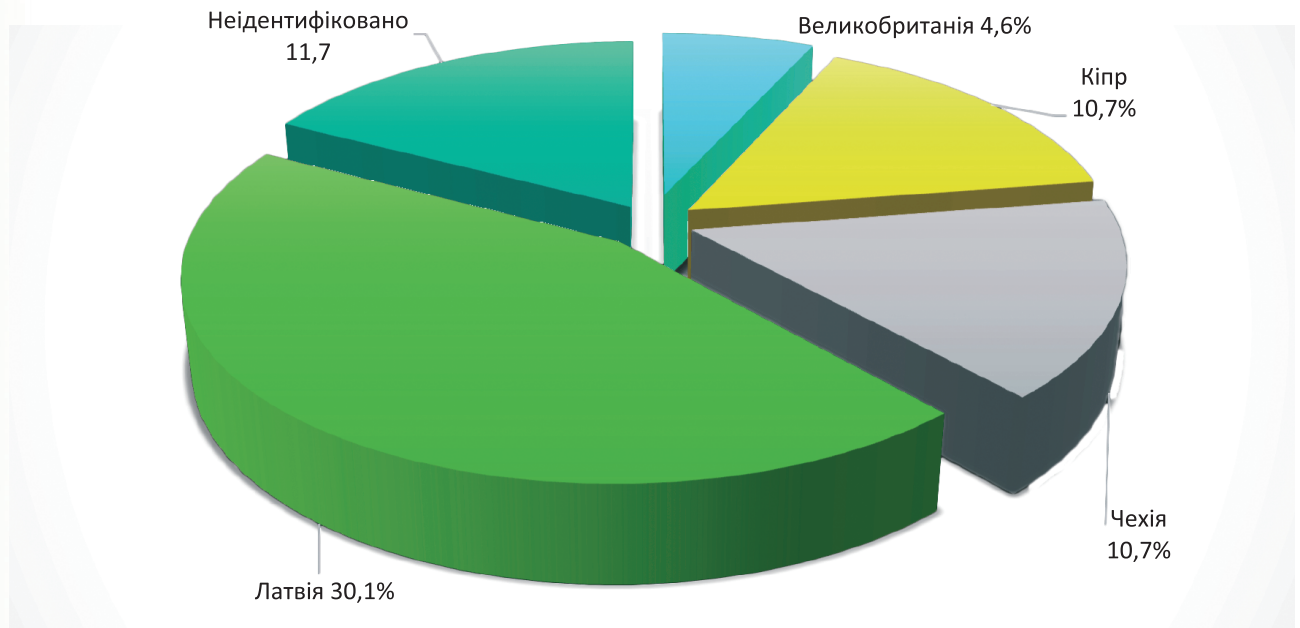

Рис. 2.44. Географія реєстрації банківських рахунків компаній-суб'єктів вихідних запитів у 2018 році¹⁸¹

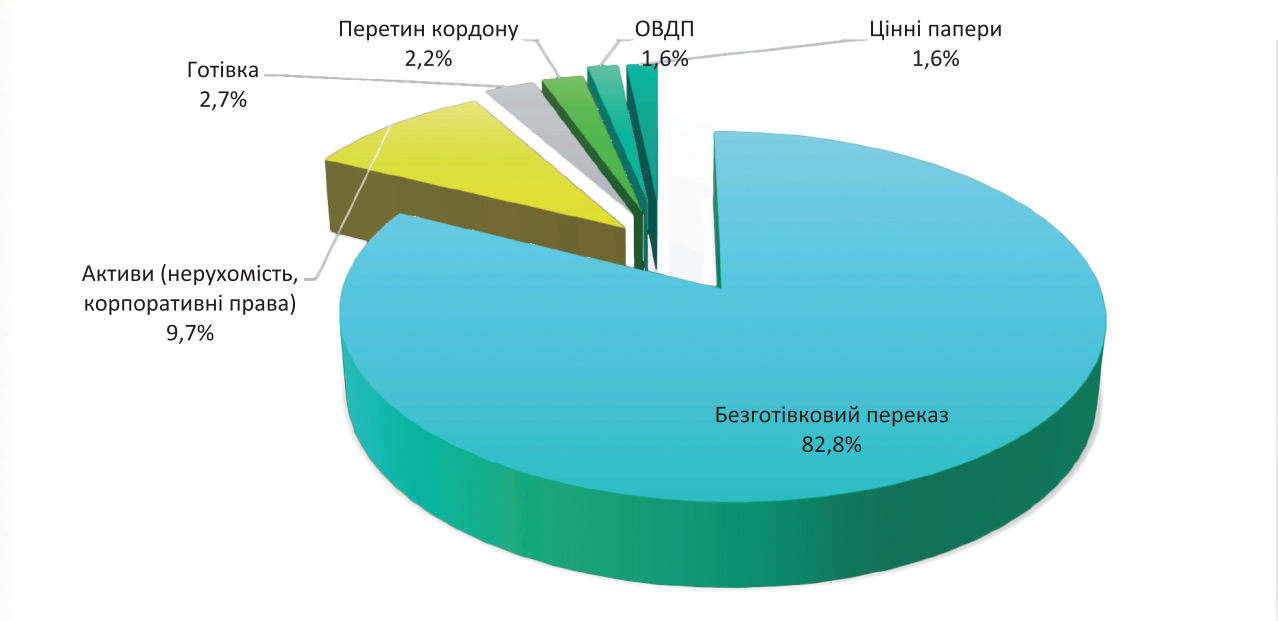

Рис. 2.45. Фінансові інструменти, використані суб'єктами вихідних запитів при проведенні ФО у 2018 році¹⁸²

Аналіз вихідних запитів у розрізі фінансових інструментів, які використовувались при здійсненні ФО, показав, що **82,8%** (154) запитів стосувались безготівкових переказів коштів. У **9,7%** (18) запитів зазначено інші активи (нерухомість, корпоративні права), **2,7%** (5) – стосувались обігу готівки, **2,2%** (4) – запитів пов'язані з перевезенням коштів за кордон, по **1,6%** (3) – запитів пов'язано з купівлею/продажем цінних паперів.

¹⁸¹ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

¹⁸² Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Ризики, пов'язані із здійсненням розслідувань Держфінмоніторингу за запитами до ПФР іноземних держав стосовно ПЕП та пов'язаних з ними осіб у 2018 році

Упродовж 2018 року, Держфінмоніторингом здійснено 67 запитів до 33 ПФР іноземних країн, фігурантами яких були ПЕП та пов'язані з ними особи. Найбільше запитів здійснено до ПФР Латвії – 34,8% запитів, Кіпру – 10,4%, Великобританії – 9%, Швейцарії, Джерсі та Острів Мен – по 7,5% відповідно.

У результаті співпраці з ПФР іноземних країн, було виявлено, що **з метою маскування реального володіння компаніями та активами** корумпованими чиновниками було використано: підставних осіб, які діяли як номінальні власники, директори, бухгалтери; трастові фонди та професійних надавачів фінансових послуг, у тому числі з реєстрації компаній.

Використання трастів обумовлюється наступними перевагами. Перша – це абсолютна анонімність. Щойно власник грошей переводить ресурси до іноземної країни та укладає угоду з трастом діяти від його імені – самого власника більше не видно, а видно траст, який може засновувати компанії, керувати ними та розпоряджатися грошима з метою отримання прибутку. При цьому траст зареєстровано на довірену особу.

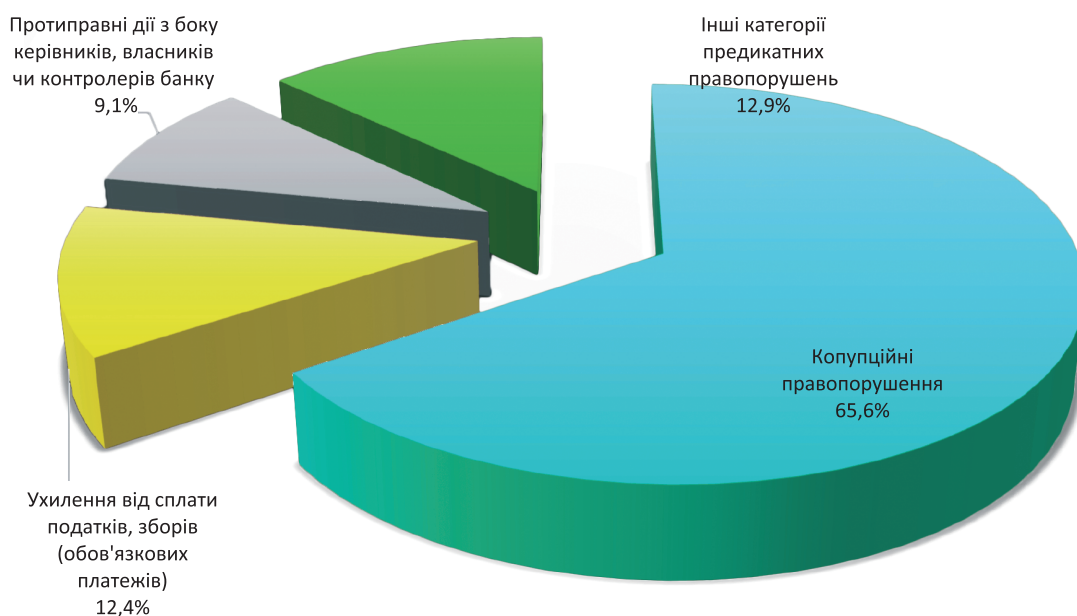

Рис. 2.46. Вихідні запити Держфінмоніторингу в розрізі категорій злочинів у 2018 році ¹⁸³

Майже **65,6%** вихідних запитів, здійснених Держфінмоніторингом протягом 2018 року, стосувались можливих корупційних правопорушень. **Даний показник вказує на високий ризик ВК ПЕП за кордоном.** Інші 12,9% запитів пов'язані головним чином з підозрами у шахрайстві (4,3%), тероризмі (сепаратизмі) (3,76%), фіктивному підприємництві (2,1%), ВК через операції з купівлі-продажу ОВДП (1,6%) та торгівлю людьми (близько 1,1%).

183 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Ризики, пов'язані із розслідуваннями ПФР іноземних держав (запити до Держфінмоніторингу у 2018 році)

З метою проведення аналізу контекстуальної частини вхідної кореспонденції було відібрано 6 країн-лідерів співпраці, від яких упродовж 2018 року отримано 80 запитів про надання інформації з питань ВК/ФТ.

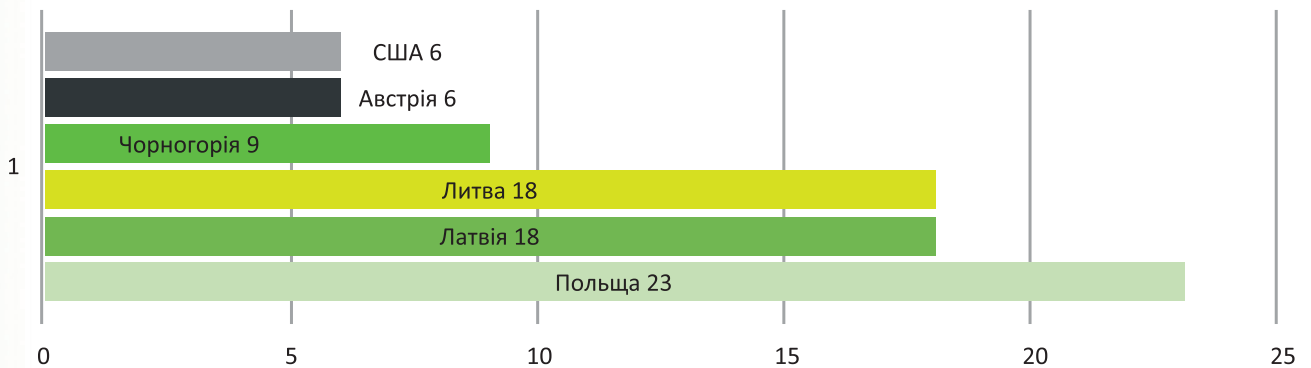

Рис. 2.47. Статистика вхідних запитів Держфінмоніторингу за 2018 рік¹⁸⁴

Лідером серед країн, які направляли запити є Польща з показником 23 запити. Проаналізувавши наповнення 80-ти вхідних запитів стосовно країни реєстрації юридичних осіб-суб'єктів запитів виявлено 70 юридичних осіб та встановлено, що майже 15,7% (13) зареєстровано в Великобританії, 13,3% (11) – в Польщі, 12% (10) – в Литві.

Щодо фізичних осіб – 15,7% були об'єктами запитів іноземних ПФР.

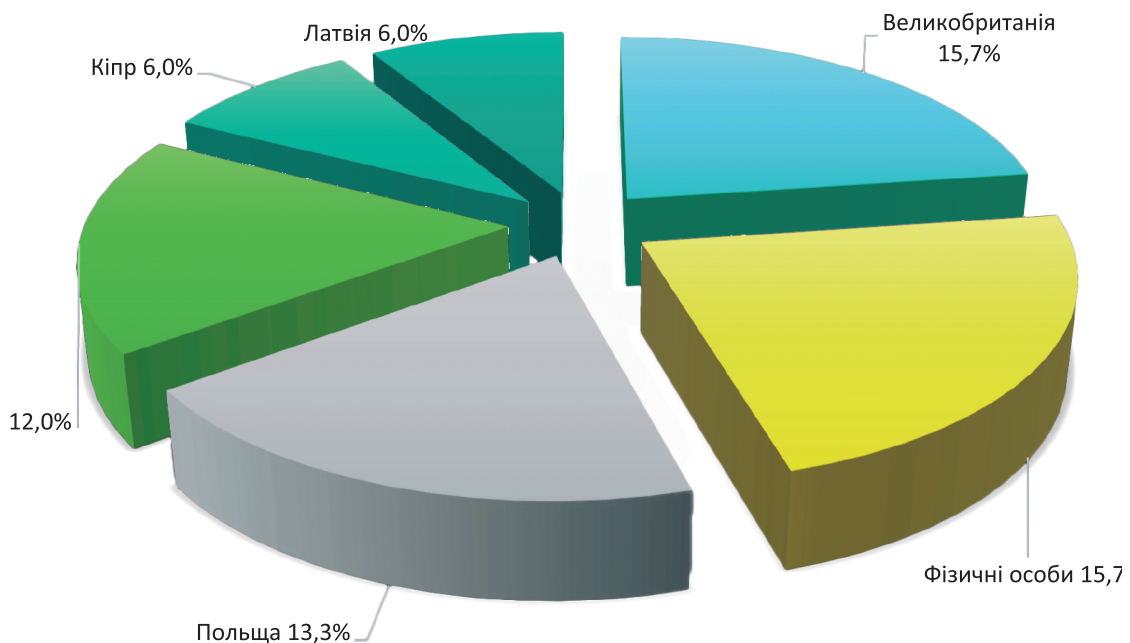

Рис. 2.48. Географія реєстрації компаній-суб'єктів вхідних запитів у 2018 році¹⁸⁵

Вході проведення аналізу вхідних запитів, Держфінмоніторингом було встановлено 81 банківський рахунок. Стосовно географії відкриття банківських рахунків суб'єктами господарювання було виявлено, що лідером з показником в майже 28,4% (23), є Польща.

184 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

185 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

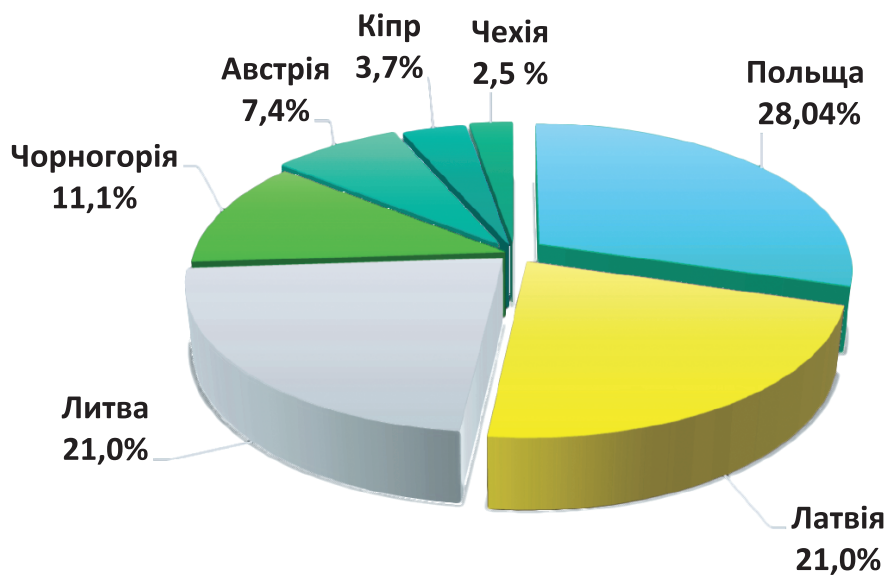

Рис. 2.49. Географія реєстрації рахунків компаній-суб'єктів вхідних запитів у 2018 році¹⁸⁶

Протягом 2018 року Держфінмониторингом отримано 24 повідомлення/запити від 13 ПФР щодо ФО, здійснених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб. Найактивніша співпраця Держфінмониторингом здійснювалась з ПФР Латвії, Джерсі, Австрії, Мальти та Острову Мен.

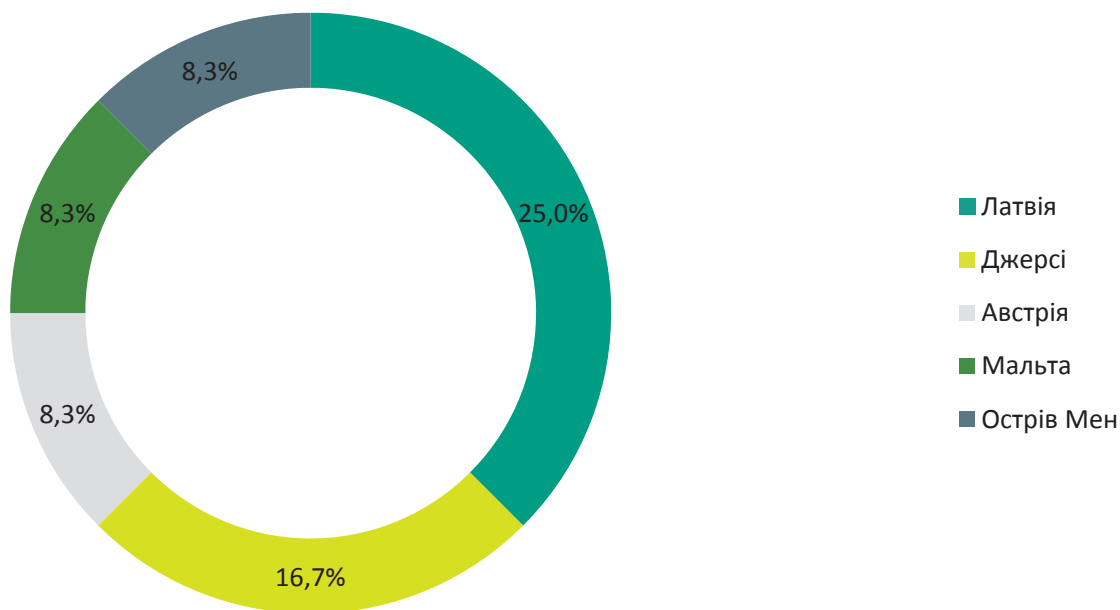

Рис. 2.50. Юрисдикції відкриття банківських рахунків ПЕП та пов'язаними з ними особами у схемах ВК¹⁸⁷

Встановлено, що **ПЕП та пов'язані з ними особи володіють банківськими рахунками** (Латвія, Острів Мен, БВО, Чехія, Литва), відкритими в їх юрисдикціях, **є бенефіціарними власниками компаній** (Великобританія, Панама, БВО, Естонія, Кіпр, Мальта), а також **володіють об'єктами нерухомості** (Австрія, Великобританія).

¹⁸⁶ Побудовано за інформацією Держфінмониторингу

¹⁸⁷ Побудовано за інформацією Держфінмониторингу

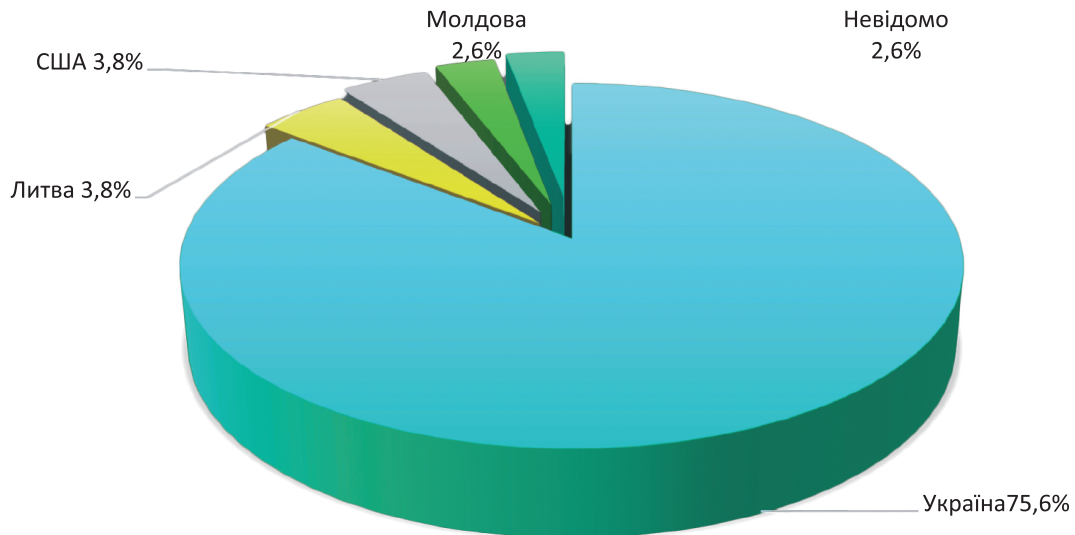

Рис. 2.51. Географія бенефіціарної власності у вхідних запитах у 2018 році¹⁸⁸

Під час здійснення аналізу інформаційного наповнення вхідних повідомлень, отриманих Держфінмоніторингом від іноземних ПФР у 2018 році було ідентифіковано 78 фізичних осіб, які за інформацією іноземних ПФР є бенефіціарними власниками згадуваних у запитах юридичних осіб, підписантами по рахунках, уповноваженими представляти інтереси компанії. Так, 75,6% (59 осіб) є громадянами України, по 3,8% (по 3 особи) є громадянами Литви та США, по 2,6% (2 особи) – громадяни Молдови та особи, громадянство яких не було визначено в запиті іноземних ПФР. Також по 1,3% (по 1 особі) ідентифіковано громадян Польщі, Латвії, Росії, Румунії, Білорусі, Азербайджана, Німеччини, Нідерландів та Сейшельських островів.

При здійсненні аналізу вхідних запитів у розрізі фінансових інструментів, які використовувались при здійсненні ФО, було встановлено, що 72,1% (62) запитів пов'язані з безготівковим перерахуванням коштів.

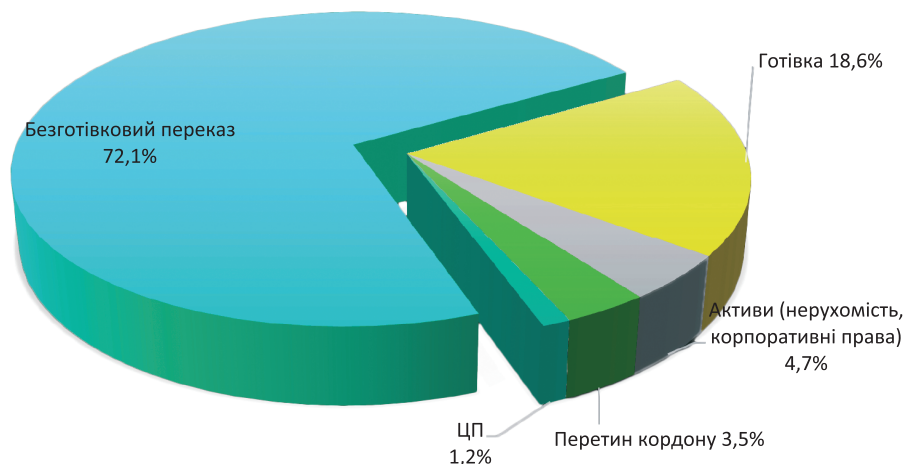

Рис. 2.52. Фінансові інструменти, використані суб'єктами вхідних запитів при проведенні ФО у 2018 році¹⁸⁹

У 18,6% (16) листів фінансовим інструментом для здійснення ФО слугувала готівка (внесення готівки на рахунки). У 4,7% (4) листів мова йшла про активи (нерухомість, корпоративні права), 3,5% (3) – листів, в яких ФО пов'язані з перевезенням коштів через кордон, 1,2% (1) – листів, в яких ФО пов'язані з купівлею/продажем цінних паперів.

188 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

189 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

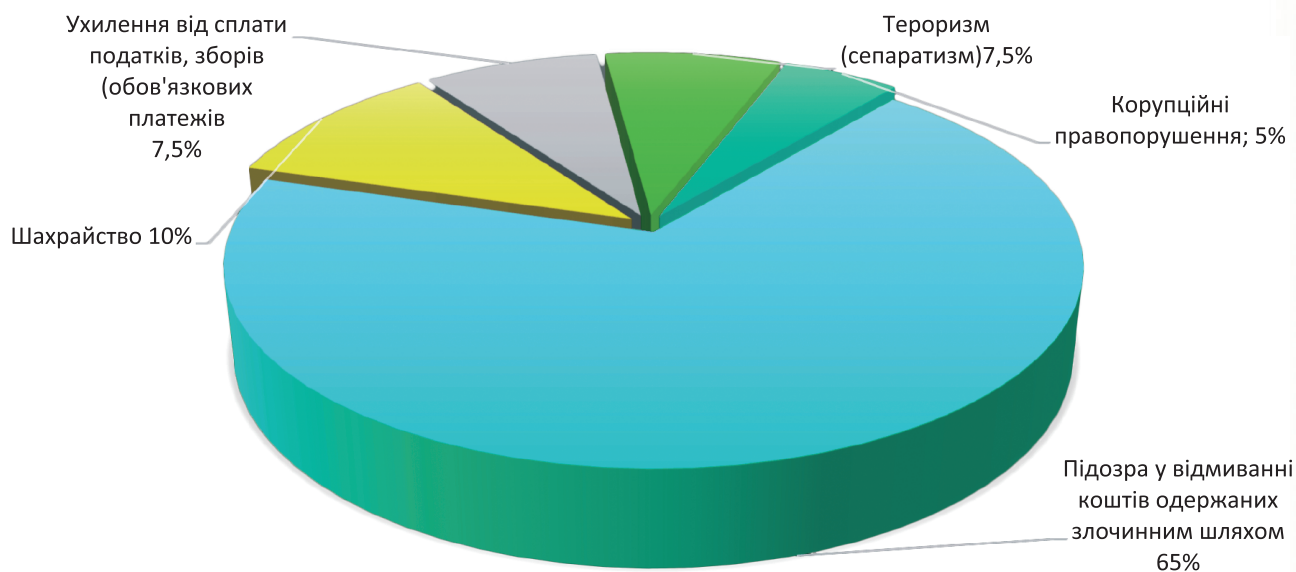

Рис. 2.53. Вхідні запити Держфінмоніторингу у розрізі категорій злочинів у 2018 році¹⁹⁰

З огляду на специфічність наповнення вхідних запитів чи в деяких випадках не зазначення іноземним ПФР предикатного до ВК/ФТ злочину, визначення конкретних типів предикату є проблематичним. Так, протягом 2018 року, 65% (52) вхідних запитів були пов'язані з фінансовими операціями чи іншою діяльністю, яка викликала у іноземного ПФР підозри у ВК. 10% (8) запитів стосувалися підозр у шахрайській діяльності суб'єктів запитів. На такі предикатні злочини як ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) та тероризм (сепаратизм) припадає по 7,5% (6) запитів. Запити, які стосуються корупційних правопорушень складають 5% (4) від усієї суми отриманих запитів. 5% розподілили між собою такі предикатні злочини як: протиправні дії з боку керівників, власників чи контролерів банку щодо привласнення банківських активів та подальша їх легалізація – 2,5% (2), фіктивне підприємство – 1,25% (1) та контрабанда – 1,25% (1).

За результатами аналізу інформаційного обміну Держфінмоніторингу з ПФР інших країн визначено наступні висновки:

1. Фінансові операції з використанням наступних юрисдикцій можуть нести підвищений ризик:
 - БВО;
 - Великобританія;
 - Кіпр;
 - Латвія;
 - Литва;
 - Польща;
 - Чехія;
 - Чорногорія.
2. Підвищення уваги потребують також операції проведені через чи з залученням наступних юрисдикцій:
 - Російська Федерація (особливо з точки зору ФТ);
 - Швейцарія;
 - Австрія;
 - США;
 - Нідерланди;
 - Німеччина;
 - Ліхтенштейн;
 - Люксембург
 - Естонія.

¹⁹⁰ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

3. Підвищені ризики за характером використання юрисдикцій:
 - реєстрація компаній – нерезидентів у схемах ВК: Великобританія, Польща, Литва, на Кіпр та Британські Віргінські Острови;
 - використання банківських рахунків компаній – нерезидентів у схемах ВК: Латвія, Кіпр, Чехія, Польща, Литва, Чорногорія.
 - бенефіціарні власники (уповноважені чи довірені особи по рахунках) компаній – нерезидентів – громадяни України;
 - використання компаній – нерезидентів, які зареєстровані в юрисдикціях, які надають можливість безперешкодного дистанційного відкриття/придбання таких компаній фізичними особами – нерезидентами.
4. Кількість направлених Держфінмоніторингом УМ/ДУМ щодо корупційних правопорушень, концентрація співпраці з НАБУ, та те, що 65,6% ініційованих Держфінмоніторингом запитів до ПФР іноземних держав містили підозри у здійсненні суб'єктами запиту корупційних правопорушень вказують на відмивання корупційних доходів ПЕП в іноземних юрисдикціях.
5. Доля операцій, які пов'язані з готівкою зросла до 18,6%, що може вказувати на підвищення ризиків нелегального вивезення готівки за кордон в обхід української фінансової системи з метою її подальшої легалізації в іноземних країнах.
6. Кеш-кур'єри, що мають нетипові транзитні трафіки переміщення коштів через Україну.

За результатами аналізу інформації щодо діяльності Держфінмоніторингу можемо констатувати наступне:

- зростання ефективності виявлення Держфінмоніторингом підозрілих ФО і, як наслідок, кількість переданих УМ, пов'язаних із ВК;
- збільшення кількості КП, за якими розпочато або у яких використовувались УМ;
- ефективне міжнародне співробітництво Держфінмоніторингу з ПФР іноземних держав.

Зазначені факти можуть свідчити про наявність наступних загроз:

- недостатня ефективність розслідування ПО кримінальних правопорушень, пов'язаних з ВК та ФТ;
- недостатня ефективність судового розгляду КП, пов'язаних з ВК;
- неадекватність санкцій за результатами винесення судових вироків у справах про ВК;
- недостатній рівень міжвідомчого співробітництва між ПО та Держфінмоніторингом у частині інформування щодо стану розгляду УМ.

Вказані загрози впливають на наявність відповідних ризиків, зокрема:

- уникнення злочинцями переслідування за ВК та ФТ і, як наслідок, зменшення рівня невідворотності покарання;
- відсутність або неадекватність покарання за вчинені злочини у сфері ВК та ФТ призводять до зростання злочинності;
- погіршення міжвідомчої координації внаслідок недостатнього зворотного зв'язку між ПО та Держфінмоніторингом;
- ВК за участю національних ПЕП та високопосадовців.

2.2. Регуляторно-наглядові органи

Національний банк України (НБУ)

НБУ здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо небанківських фінансових установ – резидентів, які є платіжними організаціями та/або членами чи учасниками платіжних систем у частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів на підставі відповідних ліцензій, зокрема НБУ (крім операторів поштового зв'язку в частині здійснення ними переказу коштів), філій іноземних банків, банків.

Структурним підрозділом центрального апарату НБУ, на який покладаються питання державного регулювання і нагляду з питань ПВК/ФТ є Департамент фінансового моніторингу, чисельність якого за станом на 31.12.2018 складає 138 працівників.

НБУ постійно співпрацює з різними іноземними органами з питань фінансового моніторингу, зокрема із органами нагляду країн, із якими НБУ уклав Меморандуми про взаєморозуміння, у тому числі у частині надсилання запитів на інформацію.

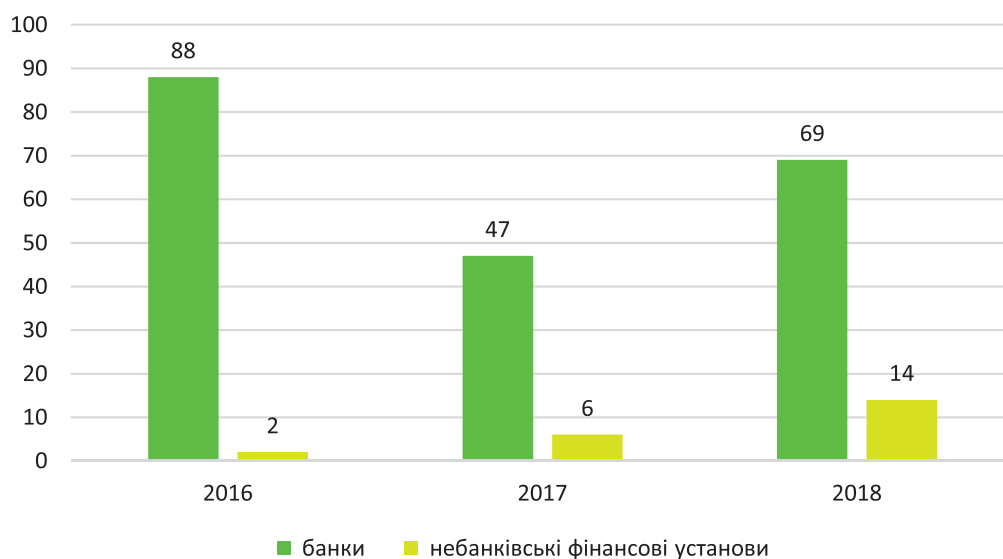

Рис. 2.54. Кількість проведених НБУ перевірок піднаглядних СПФМ протягом 2016-2018 років¹⁹¹

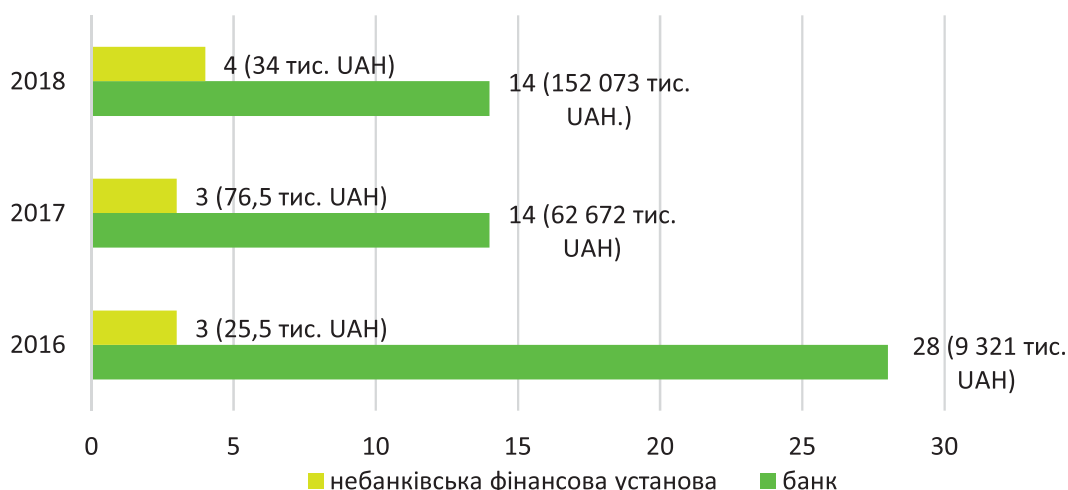

Рис. 2.55. Кількість та сума штрафів застосованих до СПФМ за порушення законодавства з питань ПВК/ФТ¹⁹²

191 Побудовано відповідно до даних Звіту про оцінку ризиків ВК/ФТ у фінансово-банківському секторі України (2019): Національний банк України

192 Побудовано відповідно до даних Звіту про оцінку ризиків ВК/ФТ у фінансово-банківському секторі України (2019): Національний банк України

В результаті перевірок НБУ у 2016-2018 роках виявлялись ФО банків, що містять ознаки ВК, та можуть бути пов'язані зокрема:

- з конвертацією (переведенням) безготівкових коштів у готівку;
- з використанням номінальних КБВ (контролерів);
- зі здійсненням фіктивного підприємництва;
- з уникненням оподаткування;
- з виведенням капіталів за кордон;
- з штучним формуванням доходу та подальшим відображенням легальності отриманих доходів, в тому числі під час їх декларування ПЕП.

В 2016 р. загальне середнє значення штрафів, застосованих до банків за порушення законодавства з питань ПВК/ФТ становило 332 893 УАН, у 2017 р. – 4 476 571 УАН та у 2018 р. – 10 862 356 УАН.

Середній розмір штрафів, застосованих до небанківських фінансових установ у 2016 році становив 8 500 УАН, у 2017-25 500 УАН, у 2018-8 500 УАН.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР)

НКЦПФР здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо професійних учасників фондового ринку (ринку цінних паперів) (крім банків).

В НКЦПФР діє відділ фінансового моніторингу, відповідно до штатного розпису з чисельністю 6 осіб, який відповідальний за взаємодію з Держфінмоніторингом та іншими наглядовими органами, координацію та проведення перевірок професійних учасників фондового ринку щодо питань ПВК/ФТ, моніторинг процесу імплементації учасниками фондового ринку законодавства у сфері ПВК/ФТ, та проведення аналізу ефективності заходів щодо ПВК/ФТ на ринку цінних паперів.

У відокремлених підрозділах НКЦПФР в регіонах визначені особи, які відповідають за питання державного фінансового моніторингу і координацію цієї роботи з центральним апаратом, місцевими органами виконавчої влади, ПО.

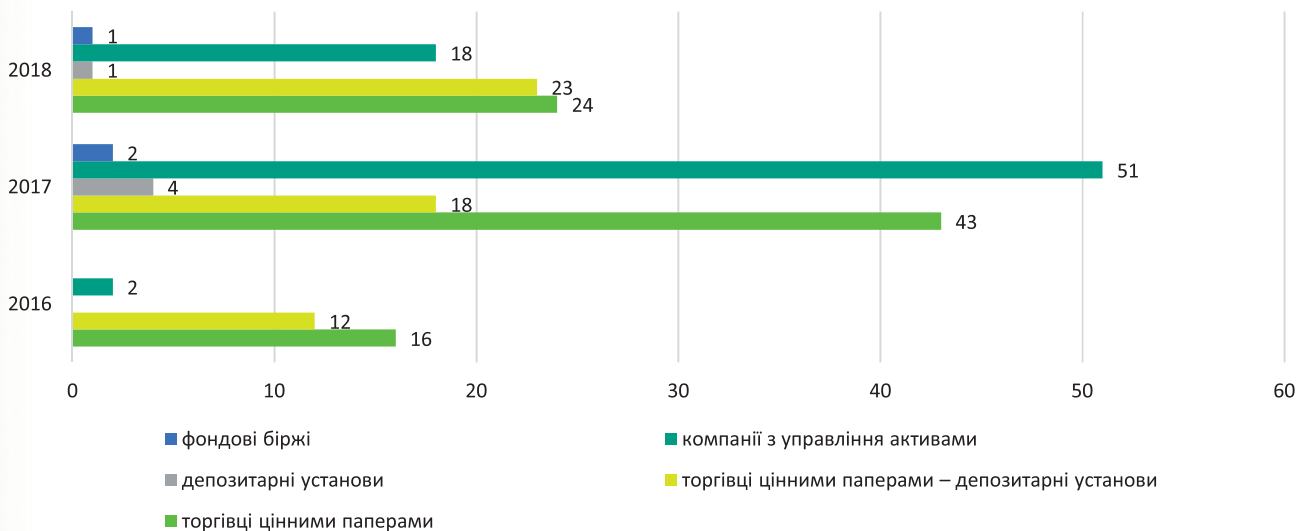

Рис. 2.56. Кількість проведених НКЦПФР перевірок СПФМ з питань додержання законодавства у сфері ПВК/ФТ¹⁹³

У 2017 році спостерігається тенденція до збільшення кількості перевірок порівняно із 2016 р., яке пов'язане із зняттям обмежень щодо проведення перевірок підприємств, установ та організацій з обсягом доходу до 20 млн УАН за попередній календарний рік згідно Закону України № 71-VIII від 28.12.2014. Так, у порівнянні з 2016 р. кількість проведених перевірок протягом 2017 р. зросла на 88 (або на 293,33%).

¹⁹³ Побудовано за інформацією НКЦПФР

Рис. 2.57. Застосовані НКЦПФР заходи впливу за результатами проведених перевірок СПФМ протягом 2016-2018 років¹⁹⁴

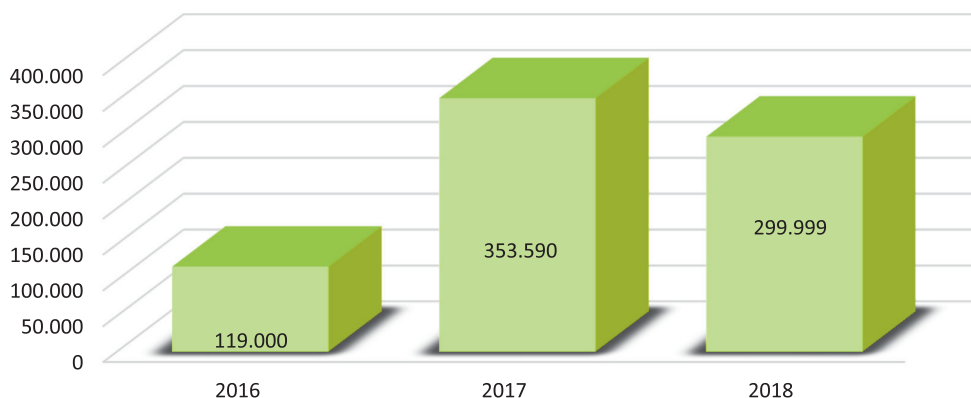

Рис. 2.58. Сума застосованих штрафних санкцій (UAH)¹⁹⁵

Рис. 2.58. Сума застосованих штрафних санкцій (UAH)¹⁹⁵

Загальне середнє значення штрафів за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ становило: у 2016 р. – 9 917 UAH, у 2017 р. – 2 544 UAH, у 2018 р. – 2 941 UAH.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг)

Нацкомфінпослуг здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо платіжних організацій платіжних систем та учасників чи членів платіжних систем (у частині надання фінансових послуг, крім послуг з переказу коштів), страховиків (перестраховиків), страхових (перестрахових) брокерів, ломбардів та інших фінансових установ, а також юридичних осіб, що відповідно до законодавства надають фінансові послуги крім фінансових установ та інших юридичних осіб, щодо яких державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ здійснюються іншими СДФМ.

До складу структури Нацкомфінпослуг входить відділ контролю за дотриманням суб'єктами нагляду законодавства з питань фінансового моніторингу, який є структурним підрозділом Департаменту розвитку ринків фінансових послуг та міжнародного співробітництва. Чисельність відділу – 5 штатних одиниць, яка протягом 2013-2018 рр. залишалась незмінною.

¹⁹⁴ Побудовано за інформацією НКЦПФР

¹⁹⁵ Побудовано за інформацією НКЦПФР

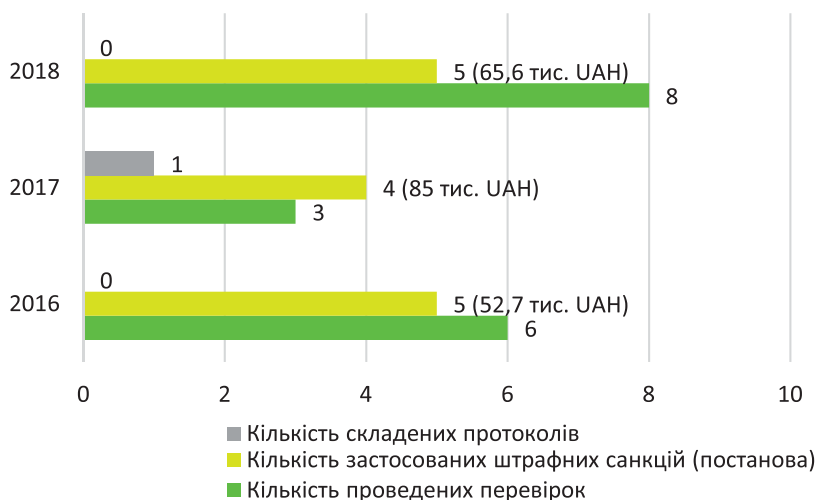

Рис. 2.59. Наглядова діяльність Нацкомфінпослуг у сфері ПВК/ФТ щодо страхових компаній¹⁹⁶

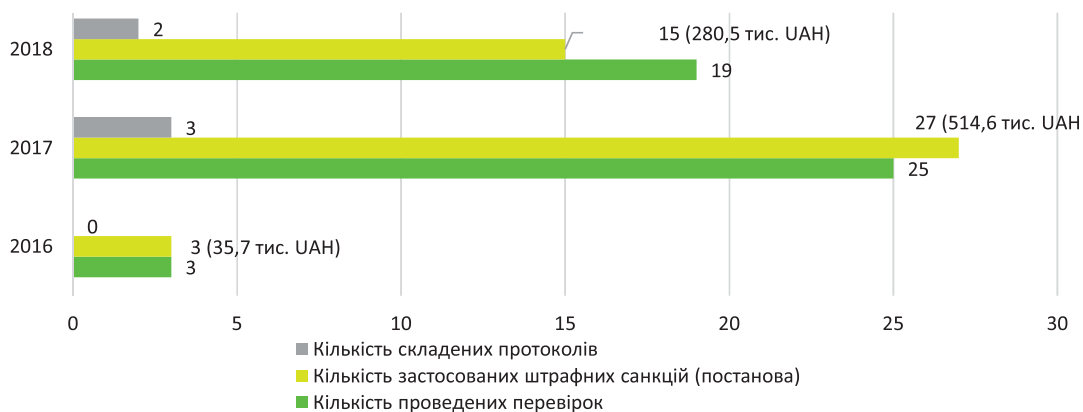

Рис. 2.60. Наглядова діяльність Нацкомфінпослуг у сфері ПВК/ФТ щодо фінансових компаній¹⁹⁷

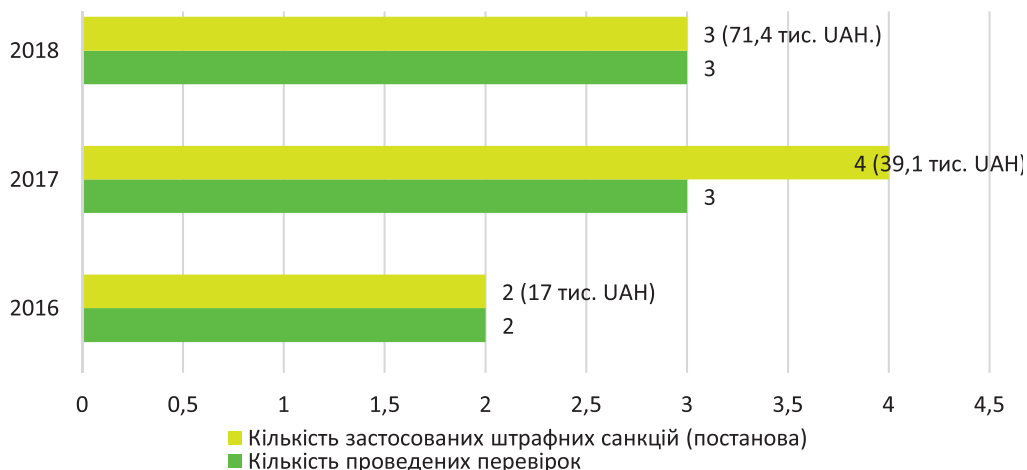

Рис. 2.61. Наглядова діяльність Нацкомфінпослуг у сфері ПВК/ФТ щодо кредитних спілок¹⁹⁸

У 2016 р. загальне середнє значення штрафів складало 11 830 УАН, у 2017 р. – 18 249 УАН та у 2018 р. – 17 591 УАН.

196 Побудовано за інформацією Нацкомфінпослуг

197 Побудовано за інформацією Нацкомфінпослуг

198 Побудовано за інформацією Нацкомфінпослуг

Міністерство фінансів України (Мінфін)

Мінфін є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері ПБК/ФТ.

Мінфін здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПБК/ФТ щодо суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або будь-які інші азартні ігри, суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, аудиторів, аудиторських фірм, фізичних осіб-підприємців, які надають послуги з бухгалтерського обліку (за винятком осіб, що надають послуги у рамках трудових правовідносин).

В Мінфіні у складі Департаменту податкової політики та нагляду за фіскальними органами функціонує відділ з питань державного фінансового моніторингу, який складається з 5 штатних одиниць.

Мінфін у 2016-2018 роках зосередив увагу на перевірках дотримання законодавства у сфері ПБК/ФТ аудиторськими фірмами.

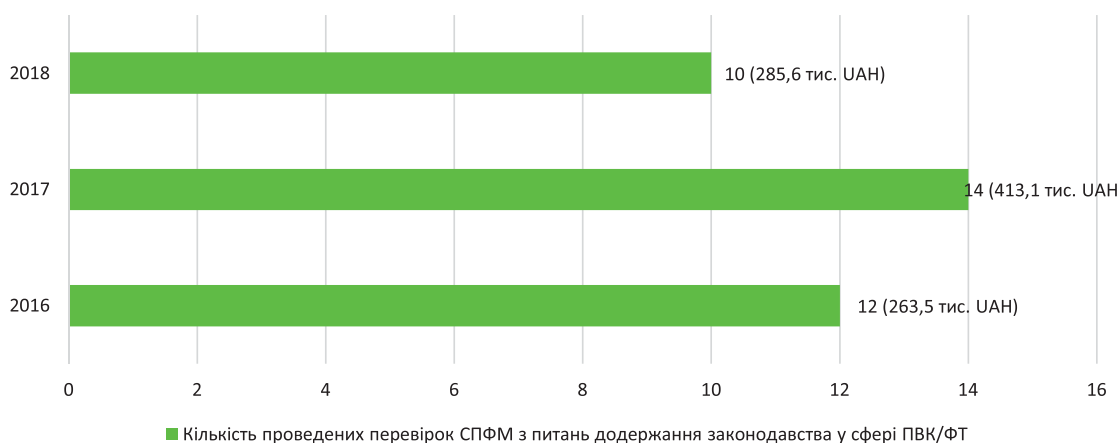

Рис. 2.62. Кількість проведених Мінфіном перевірок СПФМ (аудиторських фірм) та сума застосованих санкцій за порушення вимог законодавства у сфері ПБК/ФТ¹⁹⁹

Загальне середнє значення штрафів за порушення законодавства у сфері ПБК/ФТ в 2016 р. – 21 958 UAH, в 2017 р. – 29 507 UAH, в 2018 р. – 28 560 UAH.

Таблиця 2.5

Кількість виявлених порушень нормативних вимог у сфері ПБК/ФТ, з них у розрізі видів порушень²⁰⁰

Вид порушення	2016	2017	2018
1	2	3	4
невідповідність внутрішніх документів вимогам законодавства у сфері ПБК/ФТ	5	5	6
порушення порядку призначення відповідального працівника	1	5	6
непроходження навчання та підвищення кваліфікації відповідальним працівником	9	5	5
не подання Держфінмоніторингу інформації, необхідної для постановки на облік як СПФМ	7	11	8
порушення порядку проведення ідентифікації/верифікації	1	0	3
неподання інформації/документів на запит СДФМ (Мінфіну), необхідних для виконання ним функцій з державного регулювання і нагляду	4	7	6
інші порушення	2	2	3
Всього	29	35	37

199 Побудовано за інформацією Мінфіну

200 Побудовано за інформацією Мінфіну

Міністерство юстиції України (Мін'юст)

Мінюст здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо нотаріусів, адвокатів, адвокатських бюро та об'єднань і суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги (за винятком осіб, що надають послуги у рамках трудових правовідносин).

Повноваження щодо здійснення державного регулювання і нагляду у сфері ПВК/ФТ у Мін'юсті покладені на відділ організації нотаріальної діяльності та фінансового моніторингу Управління з питань нотаріату Департаменту державної реєстрації та нотаріату, штатна чисельність якого складає 5 осіб.

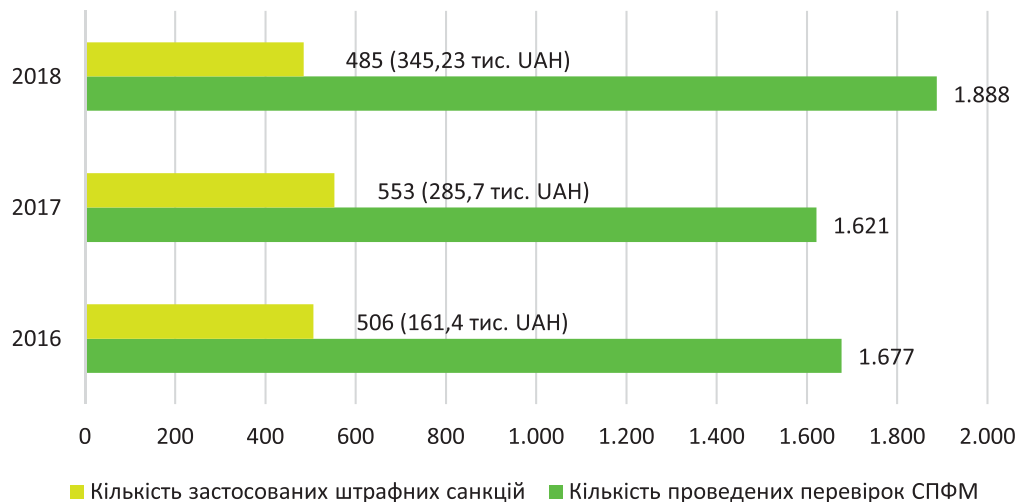

Рис. 2.63. Результати нагляду Мін'юсту у сфері ПВК/ФТ за підконтрольними СПФМ²⁰¹

Таблиця 2.6

Результати нагляду Мін'юсту з питань ПВК/ФТ²⁰²

Показник	2016	2017	2018
Кількість проведених перевірок СПФМ з питань додержання законодавства у сфері ПВК/ФТ, у т. ч.:	1 677	1 621	1 888
нотаріуси	1 666	1 564	1 867
адвокати	5	27	6
адвокатські об'єднання	1	4	1
адвокатські бюро	-	5	1
суб'єкти господарювання, які надають юридичні послуги	5	21	13

Загальне середнє значення штрафів за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ в 2016 р. – 319 UAH, в 2017 р. – 517 UAH, в 2018 р. – 712 UAH.

201 Побудовано за інформацією Мін'юсту

202 Побудовано за інформацією Мін'юсту

Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки)

Мінекономіки здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо товарних та інших бірж, що проводять ФО з товарами.

З серпня 2014 року до грудня 2016 року Мінекономіки не проводилися перевірки товарних бірж зважаючи на дію мораторію, встановленого Законами України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» та «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи».

На сьогодні, Мінекономіки здійснює приведення нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність товарних бірж, у відповідність до вимог Закону. У зв'язку із чим перевірки товарних бірж, на даний час, не проводяться.

Слід відмітити, що в Мінекономіки відсутній структурний підрозділ безпосередньо з питань фінансового моніторингу.

Міністерство інфраструктури України (Мінінфраструктури)

Мінінфраструктури здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо операторів поштового зв'язку (в частині здійснення ними переказу коштів).

У Мінінфраструктури наявний структурний підрозділ з питань фінансового моніторингу – це Сектор державного фінансового моніторингу у складі Управління запобігання корупції, внутрішніх розслідувань та державного фінансового моніторингу, штатна чисельність якого становить 2 працівника.

Упродовж 2016-2018 рр. Мінінфраструктури проведено 10 перевірок СПФМ – операторів поштового зв'язку з питань ПВК/ФТ.

За результатами проведених перевірок застосовано 7 штрафів на загальну суму 10 574 UAH.

Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг)

Держфінмоніторинг здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо суб'єктів підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна.

Затверджена штатна чисельність Держфінмоніторингу становить 237 осіб. Станом на 01.01.2019 в Держфінмоніторингу фактично працює 213 державних службовців.

У Держфінмоніторингу питаннями здійснення регулювання і нагляду у сфері ПВК/ФТ займається відділ взаємодії з СПФМ, штатною чисельністю 6 осіб.

Кількість СПФМ, за якими здійснює нагляд Держфінмоніторинг, станом на 31.12.2018 становить 189 одиниць.

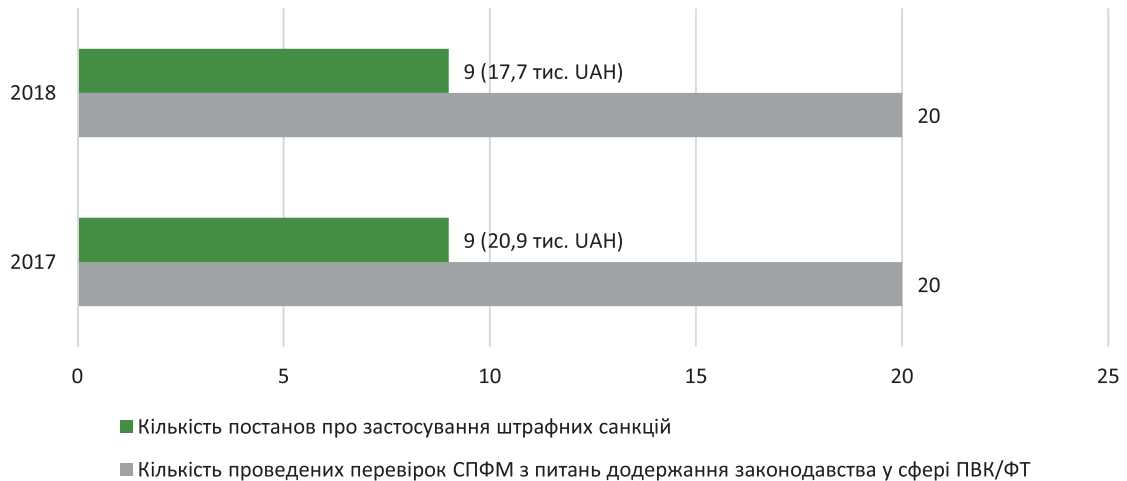

Рис. 2.64. Наглядова діяльність Держфінмоніторингу у сфері ПВК/ФТ²⁰³

Найчастішими порушеннями законодавства у сфері ПВК/ФТ, які вчиняють ріелтори є невідповідність внутрішніх документів вимогам законодавства у сфері ПВК/ФТ, порушення порядку призначення працівника, відповідального за здійснення фінансового моніторингу, та порушення термінів звітування до Держфінмоніторингу згідно із законодавством з питань ПВК/ФТ.

Крім того, через мораторій на проведення перевірок у 2016 р. Держфінмоніторингом перевірки не проводились.

Таблиця 2.7

Найбільш типові порушення, виявлені Держфінмоніторингом за результатами проведених перевірок ріелторів²⁰⁴

Кількість виявлених порушень нормативних вимог у сфері ПВК/ФТ, з них у розрізі видів порушень:	2016	2017	2018
		-	38
невідповідність внутрішніх документів вимогам законодавства у сфері ПВК/ФТ	-	6	5
порушення порядку призначення відповідального працівника	-	10	5
непроходження навчання та підвищення кваліфікації відповідальним працівником	-	4	2
відсутність навчань з питань фінансового моніторингу персоналу СПФМ	-	3	1
порушення термінів звітування до Держфінмоніторингу згідно законодавства з питань ПВК/ФТ	-	4	5
порушення порядку проведення ідентифікації	-	2	5
порушення порядок зберігання документів	-	1	1
порушення при проведенні оцінки ризиків	-	1	-
інші порушення	-	7	3

203 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

204 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

2.3. Правоохоронно-розвідувальна система

Генеральна прокуратура України (ГПУ)

Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

На прокуратуру покладаються такі функції:

- підтримання державного обвинувачення в суді;
- представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом;
- нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Систему прокуратури України становлять:

- 1) ГПУ;
- 2) регіональні прокуратури;
- 3) місцеві прокуратури;
- 4) військові прокуратури;
- 5) САП.

ГПУ є органом прокуратури вищого рівня щодо регіональних та місцевих прокуратур.²⁰⁵

ГПУ організовує та координує діяльність усіх органів прокуратури з метою забезпечення ефективного виконання функцій прокуратури.

У структурі ГПУ наявний відділ з координації розслідування злочинів у сфері ПВК/ФТ управління нагляду за додержанням законів органами Державної фіскальної служби України. До складу відділу входять 3 штатні одиниці: начальник відділу та 2 прокурори. Компетенція відділу не охоплює протидію фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та обмежується виключно здійсненням нагляду у КП, досудове розслідування в яких здійснюється регіональними підрозділами ДФС України.

ГПУ є держателем створеної за допомогою автоматизованої системи електронної бази даних, відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних про кримінальні правопорушення та хід досудового розслідування у КП – ЄРДР.

Перспективними напрямками над якими працює ГПУ є вдосконалення законодавства щодо притягнення до кримінальної відповідальності по автономному відмиванню доходів, інститутів конфіскації, кримінальної відповідальності юридичних осіб, фінансових розслідувань, а також інструментів кримінального процесу, у тому числі особливої уваги потребує скорочення та спрощення стадії судового розгляду (КП розглядаються роками)²⁰⁶.

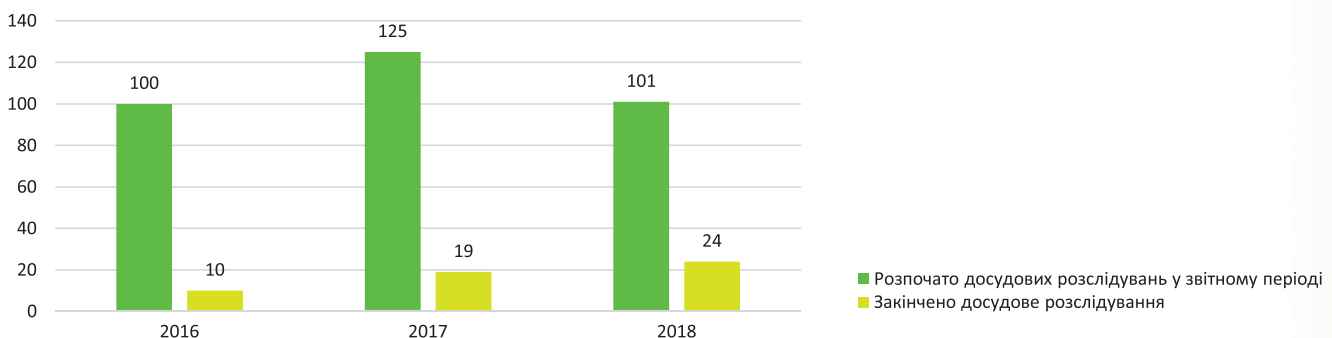

Рис. 2.65. Інформація щодо досудового розслідування ГПУ кримінальних правопорушень за ст. 209 КК України протягом 2016-2018 років²⁰⁷

205 Про прокуратуру: Закон України, 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

206 Джерело: за інформацією ГПУ.

207 Побудовано за інформацією зі Звітів ГПУ про протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, за формою 1-ЛВ: ГПУ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112659&libid=100820&c=edit&c=fo
Про Службу безпеки України: Закон України, 25 березня 1992 р. № 2229-XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>

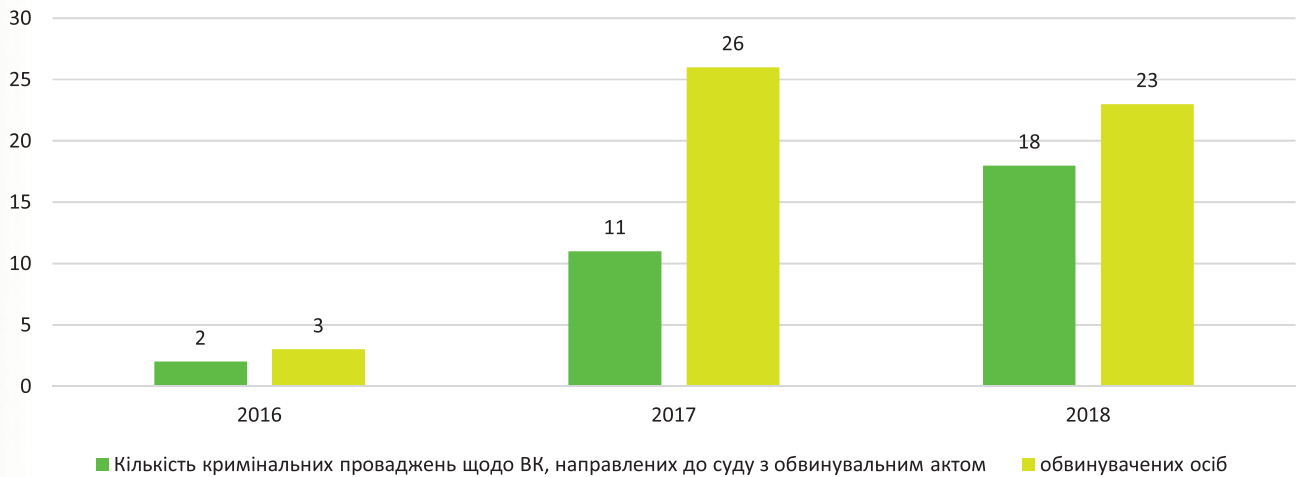

Рис. 2.66. Інформація щодо КП щодо ВК, направлених протягом 2016-2018 років ГПУ до суду з обвинувальним актом²⁰⁸

Служба безпеки України (СБУ)

СБУ – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України. СБУ підпорядкована Президенту України.

У межах визначеної законодавством компетенції на СБУ покладається захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

До завдань СБУ також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Систему СБУ складають Центральне управління Служби безпеки України, підпорядковані йому регіональні органи, органи військової контррозвідки, військові формування, а також навчальні, науково-дослідні та інші заклади СБУ.

Для організації і проведення антитерористичних операцій та координації діяльності суб'єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до антитерористичних операцій, при СБУ функціонує Антитерористичний центр²⁰⁹.

Загальна чисельність СБУ складає 27 тисяч осіб, в особливий період у кількості 31 тисяча осіб, а на період дії воєнного стану – у кількості згідно з Мобілізаційним планом України на особливий період²¹⁰.

СБУ, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю, вживає дієві заходи з протидії ризикам та загрозам тероризму та сепаратизму.

Заходи, вжиті СБУ у 2016 році:

На стадії підготовки попереджено скоєння понад 10 терористичних актів. Попереджено 15 фактів закладення вибухових пристроїв, призначених для вчинення терористичного акту. Розкрито 11 терористичних проявів.

208 Побудовано за інформацією зі Звітів ГПУ про протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, за формою 1-ЛВ: ГПУ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112659&libid=100820&c=edit&_c=fo
Про Службу безпеки України: Закон України, 25 березня 1992 р. № 2229-XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>

209 Про Службу безпеки України: Закон України, 25 березня 1992 р. № 2229-XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>

210 Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України: Закон України, 20 жовтня 2005 р. № 3014-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3014-15>

Установлено 110 та затримано 56 учасників терористичних і диверсійно-розвідувальних груп, причетних до підготовки або вчинення терористичного акту.

Розкрито 168 зафіксованих анонімних телефонних повідомлень про мінування об'єктів різних форм власності.

У взаємодії з іноземними партнерськими спецслужбами виявлено та припинено функціонування 11 «перевалочних пунктів» членів міжнародної терористичної організації «Ісламська держава» (ІД), заблоковано діяльність 2 осередків ІД, які забезпечували перебування бойовиків в Україні та їх подальше переправлення до сирійсько-іракської зони.

У ході ліквідації каналів нелегального переправлення бойовиків та членів їх родин із країн Кавказу та Центральної Азії до сирійсько-іракської зони виявлено та затримано 9 прихильників ІД з числа іноземних громадян. У порядку ст. 582 («Особливості затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України») КПК України затримано 7 іноземців – членів міжнародних терористичних організацій ІД та «Фронт ан-Нусра», які перебували в розшуку по лінії Інтерполу. Примусово повернуто до країн постійного проживання 21 іноземного громадянина та 1 особу без громадянства, які сприяли діяльності ІД.

На підставі отриманої по лінії міжнародного співробітництва інформації заборонено в'їзд в Україну 602 іноземним громадянам, причетним до діяльності міжнародних терористичних організацій, з яких 443 – активні учасники ІД, які могли використати територію України для проведення протиправної діяльності.

Заходи, вжиті СБУ у 2017 році:

У рамках протидії терористичним проявам попереджено вчинення 17 терористичних актів.

Розшукано 154 виконавця анонімних телефонних погроз терористичного характеру про мінування об'єктів різних форм власності.

У рамках протидії міжнародному тероризму виявлено 166 та затримано 46 осіб, причетних до діяльності міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій.

Припинено функціонування 2 міжнародних каналів переправлення членів терористичних організацій та 3 осередків бойовиків ІД, члени яких, з метою фінансування терористичної діяльності, здійснювали вимагання, розбійні напади, інші кримінальні правопорушення, а також надавали підтримку членам та прихильникам МТО у незаконному проникненні на територію України.

Припинено діяльність 5 перевалочних пунктів, що використовувались для переховування бойовиків на території ряду областей.

Заборонено в'їзд в Україну 627 іноземним громадянам, причетним до діяльності міжнародних терористичних та релігійно-екстремістських організацій, у т.ч. 393 активним учасникам ІД. Видворено до країни походження 57 іноземних громадян, у т.ч. 15 прибічників ІД.

Заходи, вжиті СБУ у 2018 році:

У рамках протидії терористичним проявам попереджено вчинення 6 терористичних актів, затримано 11 осіб. Розкрито 3 терористичні акти та затримано 7 осіб, причетних до їх вчинення.

Розкрито 244 зафіксованих анонімних повідомлення про мінування об'єктів різних форм власності, у т.ч. 123 анонімних повідомлення про мінування органів державної влади, місцевого самоврядування, судів України. Розшукано 228 осіб.

У рамках протидії міжнародному тероризму заборонено в'їзд в Україну 422 іноземним громадянам, причетним до діяльності міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій. На території України виявлено 248 та затримано 17 осіб, причетних до діяльності міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій. Примусово повернуто до країни походження 116 осіб, видворено 6 осіб.

Національна поліція України (НПУ)

НПУ – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Завданнями НПУ є надання поліцейських послуг у сферах:

- забезпечення публічної безпеки і порядку;
- охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності;
- надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Систему поліції складають центральний орган управління поліцією та територіальні органи поліції. Структуру центрального органу управління поліції та територіальних органів поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

У складі НПУ функціонують кримінальна поліція, патрульна поліція, органи досудового розслідування, поліція охорони, спеціальна поліція, поліція особливого призначення²¹¹.

Так, зокрема, у складі кримінальної поліції є Департамент захисту економіки – міжрегіональний територіальний орган, який складається з апарату та територіальних підрозділів.

Також, у складі кримінальної поліції у 2017 році створено Департамент забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами. Цей підрозділ створено з метою виявлення та припинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним поводженням з небезпечними (радіоактивними, хімічними, біологічними та ядерними) матеріалами, а також для реалізації міжнародних конвенцій про фізичний захист ядерного матеріалу, про ядерну безпеку та інших міжнародних договорів, які ратифіковані Україною.

Так як одним з пріоритетів у роботі НПУ є боротьба з організованою злочинністю – у складі Департаменту стратегічних розслідувань створено управління кримінального аналізу. Також, наразі відбувається впровадження методології SOCTA, що дозволить провести стратегічний аналіз діяльності злочинних угруповань та спрогнозувати найбільш небезпечні та цікаві для злочинного світу сфери діяльності²¹².

Заходи, вжиті НПУ у 2016 році:

У провадженні перебувало 214 КП щодо злочинів ВК (ст. 209 КК України), з яких в 56 КП закінчено досудове розслідування (22 направлено до суду з обвинувальним актом, 33 закрито), в залишку на кінець 2016 року перебувало 106 КП.

Крім того, у провадженні перебувало 315 КП щодо предикатних до ВК злочинів, з яких 177 направлено до суду з обвинувальним актом, з числа останніх 28 КП вчинено в організованих групах та злочинних організаціях (ОГ та ЗО). Більша частина злочинів, що передувала злочинам ВК становлять злочини проти власності – 232 із загальної кількості виявлених та розслідуваних у 2016 році, а також злочини у сфері господарської та службової діяльності – 63 кримінальних правопорушень.

Заходи, вжиті НПУ у 2017 році:

У провадженні перебувало 264 КП щодо злочинів ВК (ст. 209 КК України), з яких в 88 КП закінчено досудове розслідування (47 направлено до суду з обвинувальним актом, 41 закрито), в залишку на кінець 2016 року перебувало 127 КП.

Крім того, у провадженні перебувало 345 КП щодо предикатних до ВК злочинів, з яких 215 направлено до суду з обвинувальним актом, з числа направлених до суду 133 КП вчинено в складі організованих груп та злочинних організаціях (ОГ та ЗО). Більша частина злочинів, що передувала ВК становлять злочини проти власності – 237 із загальної кількості виявлених та розслідуваних у 2017 році, а також злочини у сфері господарської та службової діяльності – 53 кримінальних правопорушень.

Заходи, вжиті НПУ у 2018 році:

У провадженні перебувало 281 КП щодо злочинів ВК (ст. 209 КК України), з яких 48 направлено до суду з обвинувальним актом або з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характе-

211 Про Національну поліцію: Закон України, 2 липня 2015 р. № 580-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

212 Джерело: офіційний сайт Національної поліції України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.npu.gov.ua/>

ру, в 29 провадженнях було прийнято рішення про їх закриття. Станом на кінець 2018 року в залишку перебувало 145 КП.

Крім того, у провадженні перебувало 428 КП щодо предикатних до ВК злочинів (з них 172 спрямовано до суду з обвинувальними актами), основна кількість з яких становлять злочини проти власності – 393 (54 – крадіжка, 1- грабіж, 252 – шахрайство, 78 – привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, 6 – розбійний напад), а також злочини у сфері господарської та службової діяльності (16 та 5 відповідно). З числа направлених до суду предикатних до ВК злочинів 85 КП вчинено в складі організованих груп та злочинних організаціях (ОГ та ЗО).

Державна фіскальна служба України (ДФС)

ДФС – центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну податкову політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску.

Відповідно до покладених на неї завдань, ДФС зокрема вживає заходів для виявлення, аналізу та перевірки ФО, які можуть бути пов'язані з ВК/ФТ²¹³.

Для реалізації зазначеного, в структурі ДФС наявний Департамент боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, основними завданнями якого є вдосконалення та реалізація комплексної системи боротьби з ВК, а також організація роботи із запобігання та протидії ВК, в органах ДФС. Однією з основних функцій вказаного Департаменту є вжиття заходів щодо виявлення, аналізу, організації та проведення перевірок осіб, які здійснюють ФО, що можуть бути пов'язані з ВК/ФТ²¹⁴.

Таблиця 2.8

Основні показники результатів аналітичної та контрольної-перевірочної роботи ДФС за 2016-2018 роки²¹⁵

Показник	2016	2017	2018
1	2	3	4
Складено повідомлень про ФО, які можуть бути пов'язані з ВК	1 221	1 210	2 305
Складено матеріалів з ознаками кримінальних правопорушень, всього, в тому числі:	1 573	1 133	1 191
за ознаками злочинів ВК (ст. 209 КК України)	395	324	401
загальна сума виявлених легалізованих доходів, тис. UAH	5 929 605	12 107 260	42 857 102
за предикатними злочинами	1242	857	870
загальна сума встановлених збитків, тис. UAH	13 275 181	13 898 739	76 563 439
за іншими злочинами	241	193	123
загальна сума нанесених збитків, тис. UAH	3 299 531	21 168 976	4 002 070
Накладено арешт на майно, тис. UAH	147 511	52 294	143 919
Вилучено нерухомого майна, тис. UAH	22 692	5 000 200	2
Вилучено рухомого майна, тис. UAH	13 655	203 699	49 001
Відшкодовано збитків, тис. UAH	52 226	39 056	73 024

213 Про Державну фіскальну службу України: постанова КМУ, 21 травня 2014 р. №236: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>

214 Джерело: офіційний сайт ДФС: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-apat/department-borotbi-z-vidmivanniam/zavdannya-i-funktsii/>

215 За офіційною інформацією ДФС

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)

НАБУ є державним ПО, завданням якого є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Обов'язками НАБУ є здійснення:

- оперативно-розшукових заходів з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також в оперативно-розшукових справах, витребуваних від інших ПО;
- досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності (в тому числі злочинів, передбачених ст. 209 КК України), а також інших кримінальних правопорушень у випадках, визначених законом;
- заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у кримінальних правопорушеннях, віднесених до підслідності НАБУ, а також здійснення заходів щодо зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт;
- взаємодії з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків.

НАБУ складається з центрального і територіальних управлінь.

Таблиця 2.9

Результати роботи НАБУ протягом 2016-2018 років²¹⁶

Показник	2016 ²¹⁷	2017 ²¹⁸	2018 ²¹⁹
1	2	3	4
Кількість КП ²²⁰	264	489	635
Кількість справ, скерованих до суду	50	107	176
Кількість обвинувачених осіб (складено обвинувальних актів стосовно осіб)	69	165	292
Відшкодовано збитків (млн УАН)	-	253,3	452,37

Адміністрація Державної прикордонної служби України (Адміністрація Держприкордонслужби)

Адміністрація Держприкордонслужби реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Адміністрація Держприкордонслужби здійснює управління Державною прикордонною службою України, територіальними органами – регіональними управліннями, Морською охороною, органами охорони державного кордону, органами забезпечення, навчальними закладами та науково-дослідними установами.

Основними функціями Держприкордонслужби є, зокрема, участь у боротьбі з ОЗ та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів, а також участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом, а також припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій, що порушили порядок перетинання державного кордону України.

Загальна чисельність Держприкордонслужби становить 53000 осіб, у тому числі 45000 військовослужбовців²²¹.

216 Узагальнено на основі інформації зі звітів про діяльність НАБУ за 2016-2018 роки: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/reports>

217 Інформація НАБУ за станом на 27.01.2017

218 Інформація НАБУ за станом на 31.12.2017

219 Інформація НАБУ за станом на 31.12.2018

220 Кількість проваджень, які перебувають у провадження детективів НАБУ на кінець кожного звітного року

221 Про Державну прикордонну службу України: Закон України, 3 квітня 2003 р. № 661-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#o304>

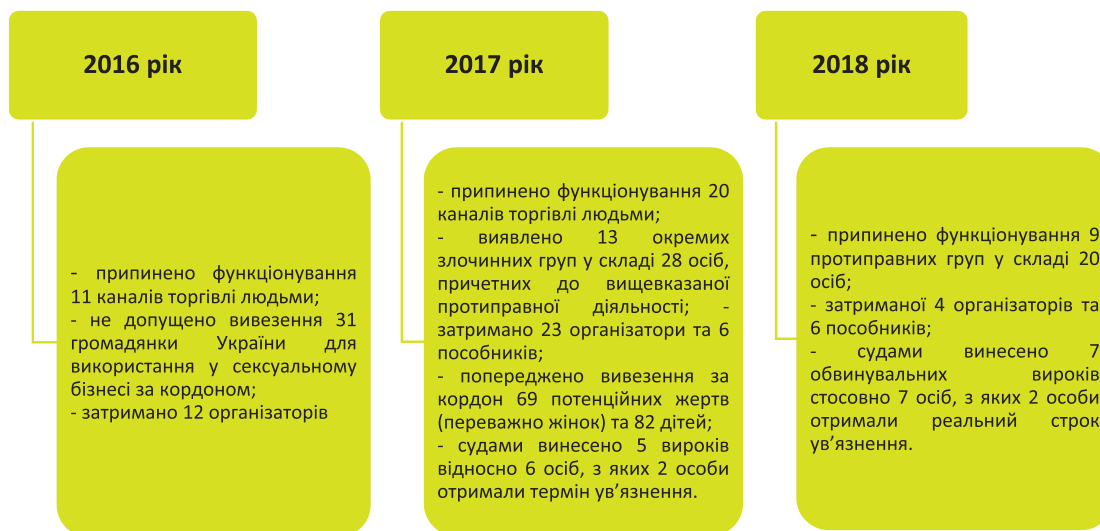

Рис. 2.67. Заходи Держприкордонслужби, спрямовані на виявлення фактів торгівлі людьми або інші незаконні угоди²²²

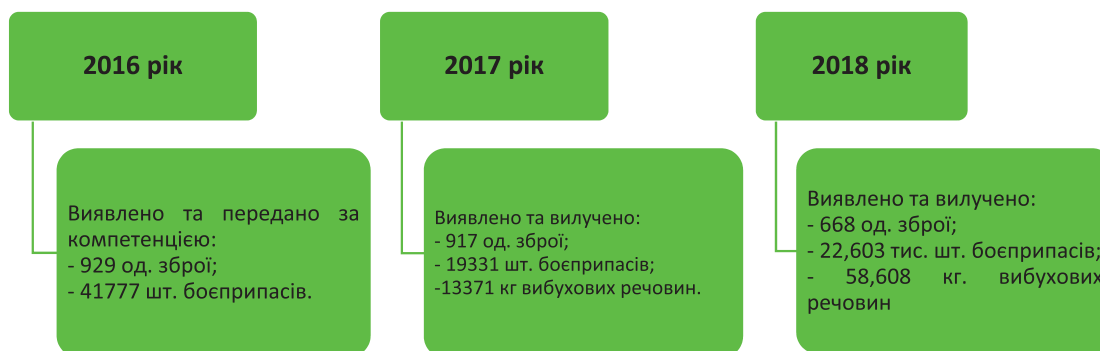

Рис. 2.68. Заходи Держприкордонслужби, спрямовані на протидію незаконному переміщенню зброї, боєприпасів та вибухових речовин²²³

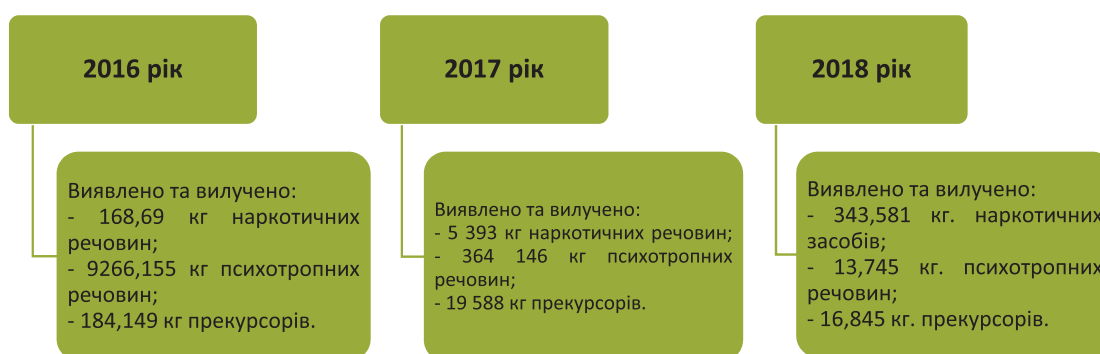

Рис. 2.69. Заходи Держприкордонслужби, спрямовані на незаконному переміщенню наркотичних засобів²²⁴

222 За офіційною інформацією Держприкордонслужби

223 За офіційною інформацією Держприкордонслужби

224 За офіційною інформацією Держприкордонслужби

Рис. 2.70. Заходи Держприкордонслужби, спрямовані на протидію терористичним загрозам²²⁵

Служба зовнішньої розвідки України (СЗРУ)

СЗРУ є державним органом, який здійснює розвідувальну діяльність у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній сферах. СЗРУ підпорядкована Президентові України та підконтрольна Президентові України і ВРУ. До співробітників СЗРУ як військового формування належать військовослужбовці, службовці та працівники Служби зовнішньої розвідки України. Завданнями СЗРУ є, зокрема, участь у боротьбі з тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, незаконною міграцією, а також вжиття заходів протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України, у тому числі у кіберпросторі, життю, здоров'ю її громадян та об'єктам державної власності за межами України²²⁶.

Розвідувальні органи України позбавлені правоохоронних функцій. Ті підрозділи, що функціонують у СЗРУ, та їх співробітники спрямовують свої зусилля виключно на забезпечення безпеки держави від

²²⁵ За офіційною інформацією Держприкордонслужби

²²⁶ Про Службу зовнішньої розвідки України: Закон України, 1 грудня 2005 р. №3160-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15?find=1&text=%F2%E5%F0%EE%F0%E8%E7#w11>

зовнішніх загроз, не мають кримінально-процесуальних повноважень, а отже позбавлені права порушувати кримінальні справи, розслідувати їх або затримувати, заарештовувати чи допитувати осіб²²⁷.

Протягом 2016-2018 років СЗРУ вживались заходи із здобування інформації щодо діяльності терористичної організації ІДІЛ (зокрема, отримання даних щодо джерел її фінансування), виявлення її спрямувань до України тощо, у т. ч. в контексті можливого використання території нашої держави в інтересах фінансового забезпечення вказаної терористичної організації. Здобуті оперативні відомості опрацьовувались у взаємодії з СБУ, іноземними партнерами та іншими суб'єктами, та враховувались у подальших заходах із попередження діяльності ІДІЛ на шкоду інтересам України.

Державне бюро розслідувань (ДБР)

ДБР – центральний орган виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Завданнями ДБР є запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів:

- вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої-третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками ПО, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів НАБУ;
- вчинених службовими особами НАБУ, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю НАБУ;
- проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 КК України (Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості).

Також, ДБР відповідно до покладених на нього завдань та у межах своєї компетенції здійснює інформаційно-аналітичні заходи щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності, протидію яким віднесено до компетенції ДБР, вживає заходів до їх усунення²²⁸.

Структура ДБР складається з центрального апарату та семи територіальних управлінь. До центрального апарату ДБР входить 15 управлінь та 4 самостійних відділів. Гранична чисельність працівників центрального апарату та територіальних органів – 1500 осіб. В структурі ДБР не передбачено структурного підрозділу, який виконує функції протидії легалізації ВК/ФТ²²⁹.

Заяви і повідомлення про злочини приймаються ДБР особисто, за допомогою онлайн-форм на офіційному вебсайті ДБР, телефонної лінії.

У період з 27 листопада 2018 року по 1 березня 2019 року загальна кількість зареєстрованих заяв та повідомлень про злочин – 5794.²³⁰

Станом на 1 березня 2019 року слідчі ДБР здійснюють досудове розслідування у 4761 КП. 510 КП скеровано до суду. Інші провадження передані за підслідністю іншим ПО, закриті або зупинені.

Найбільше у КП ДБР фігурують представники ПО – 2826, на другому місці особи, які вчинили військові злочини – 2294, судді – 202, високопосадовці – 7.

227 Джерело: офіційний вебсайт Служби зовнішньої розвідки України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://szru.gov.ua/>

228 Про Державне бюро розслідувань: Закон України, 12 листопада 2015 р. № 794-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>

229 Джерело: офіційний сайт ДБР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/>

230 Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2018 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dbr.gov.ua/report/zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-za-2018-rik>

2.4. Судова система

Внутрішнім потужним каталізатором судової реформи в Україні стала Революція Гідності, що дала можливість суспільству радикально зреагувати на неспроможність існуючої судової влади забезпечити законність і справедливість у державі.

Головним досягненням судової реформи, безперечно, є внесення змін до Конституції України щодо правосуддя, які на найвищому державному рівні забезпечили повну відповідність організації судової влади в Україні провідним європейським стандартам у цій сфері.²³¹

Незалежність судової гілки влади і кожного судді зокрема – це запорука довіри громадян до системи і гарантія справедливого вирішення спорів.

На жаль, у свідомості громадян не відбулося суттєвих змін у відношенні до судді як до процесуально незалежної фігури. Постійно відбуваються спроби тиску на суддів з боку ПО, адвокатів і громадських організацій. З моменту запуску роботи реєстру повідомлень про втручання в діяльність суддів Вища рада правосуддя отримала вже більше 800 таких звернень.

При цьому, співпраця Вищої ради правосуддя з ГПУ та НПУ свідчить, що факти очевидного втручання в діяльність суддів розслідується занадто повільно, а це єдиний ефективний метод припинення подібних порушень.

Втручання у діяльність суддів щодо здійснення правосуддя є далеко не єдиною проблемою суддівської незалежності. Не менш актуальним є питання створення нових судів, подолання дефіциту кадрів у судовій системі, завершення кваліфікаційного оцінювання суддів, забезпечення однакового рівня суддівської винагороди та належної судової охорони тощо.

Другий рік поспіль Програмою USAID «Нове правосуддя» проводиться загальнонаціональне опитування громадян, суддів та юристів – учасників судових проваджень стосовно довіри до судової влади, її незалежності, підзвітності та ефективності, судової реформи та сприйняття корупції в Україні.

За результатами такого опитування експерти, зокрема, зазначили, що рівень до судової влади протягом останніх чотирьох років повільно але стабільно зростає і нині становить 16% проти 5% у 2015 році.

Рівень довіри до судової влади напряму залежить від довіри до держави взагалі, і навпаки.

Враховуючи висновки міжнародних експертів, варто більш об'єктивно оцінювати ситуацію щодо корумпованості судової системи України.

Як свідчать численні повідомлення суддів про втручання у їхню діяльність щодо здійснення правосуддя, які надходять до Вищої ради правосуддя, а також висвітлювана ЗМІ інформація з цих питань, громадяни активно користуються наданими їм правами та повідомляють ПО про будь-які обставини, які, на їхнє переконання, дають підстави сумніватися у доброчесності суддів або підозрювати їх у вчиненні корупційних правопорушень.

Окремо слід акцентувати увагу, що на офіційному сайті Вищої ради правосуддя міститься перелік суддів, відсторонених від здійснення правосуддя (у зв'язку з притягненням до кримінальної або дисциплінарної відповідальності). Жодні інші державні структури не висвітлюють такої інформації.

Згідно з даними ДСА станом на кінець 2018 року правосуддя в Україні здійснюють 5276 суддів. При цьому, у вказаному переліку на сайті Вищої ради правосуддя містяться прізвища лише 16 суддів, яких у 2018 році було тимчасово відсторонено від здійснення правосуддя у зв'язку із набуттям статусу підозрюваних або обвинувачених у КП за ознаками злочинів, передбачених статтями 190, 368, 369, 369-2 КК України²³².

Іншими словами, лише стосовно цих суддів органами досудового розслідування у 2018 році зібрано докази, що дають змогу обґрунтовано підозрювати їх у вчиненні кримінальних правопорушень.

Якщо порівняти число суддів, щодо яких до Вищої ради правосуддя надходили клопотання Генерального прокурора або його заступника про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку із притягненням до кримінальної відповідальності, із загальним числом суддів, які здійснюють правосуддя

231 Про стан забезпечення незалежності судів в Україні: щорічна доповідь за 2017 рік [Електронний ресурс] // Вища рада правосуддя. – 2018. – Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/file/%D0%A9%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C_%D0%B7%D0%B0_2017_%D1%80%D1%96%D0%BA_.pdf.

232 Кримінальний кодекс України: Кодекс України; Кодекс, Закон, 5 квітня 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/stru#Stru> (Стаття 190 «Шахрайство», Стаття 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою», Стаття 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі», Стаття 369-2 «Зловживання впливом»)

в Україні, то можна дійти висновку, що у 2018 році у вчиненні корупційних правопорушень обґрунтовано підозрювалося лише 0,3% суддів.²³³

На даний час, за різними оцінками в Україні для нормальної роботи судової системи не вистачає близько 2 тисяч суддів. При цьому, станом на початок 2019 року, за штатною чисельності у 7200 суддів, кваліфікаційне оцінювання успішно пройшов лише 2151 діючий суддя. На 1 квітня 2019 року із 5285 суддів лише 4128 мали повноваження на здійснення правосуддя. Тобто у більш як тисячі суддів повноваження закінчилися і вони з різних причин, після закінчення п'ятирічного строку повноважень не призначені безстроково. У двох десятках судів суддів взагалі немає, ще у кількох десятках судів працює лише один суддя. За період проведення кваліфікаційного оцінювання понад дві тисячі суддів були звільнені з посад, що суттєво вплинуло на укомплектованість судів та здатність у розумні строки забезпечувати неупереджений і справедливий розгляд справ. Сьогодні в країні 14 судів не здійснюють правосуддя у зв'язку з відсутністю суддів або повноважень у суддів, у 154 судах кількість суддів, що здійснюють правосуддя, становить менше 60 відсотків від штатної чисельності. Внаслідок цього порушується право громадян на забезпечення державою доступу до правосуддя. 02 липня 2019 року Вищою кваліфікаційною комісією суддів України оголошено конкурс на зайняття 505 вакантних посад суддів у місцевих загальних судах, яке до цього часу не завершено (рішення Ради суддів України від 5 липня 2019 року №35 «Щодо виконання рішення з'їзду суддів України з питань визначення потреб кадрового забезпечення судів»).

За даними ДСА станом на 1 жовтня 2019 року кількість суддів, що здійснювали правосуддя у звітному періоді, у місцевих загальних судах – 2795 (кількість посад суддів, визначених наказом ДСА, – 4339), у апеляційних загальних судах – 617 (кількість посад суддів, визначених наказом ДСА, – 964).

Надскладна кадрова ситуація, яка склалась негативним чином позначається на кількості розглянутих КП, в тому числі і щодо ВК та строках їх розгляду.

Розгляд судами КП, пов'язаних із злочинами ВК

За інформацією ДСА²³⁴ кількість КП, пов'язаних із вчиненням злочину ВК, які надійшли до суду для розгляду протягом 2018 року зроста майже у двічі в порівнянні з 2016 роком.

При цьому, щорічний стан розгляду таких КП протягом 2016-2018 років залишається майже незмінним (в середньому 72 КП в рік).

Разом з тим, кількість розглянутих судами КП із постановленням вироку протягом зазначеного періоду також майже незмінна (в середньому на рівні 26 КП в рік).

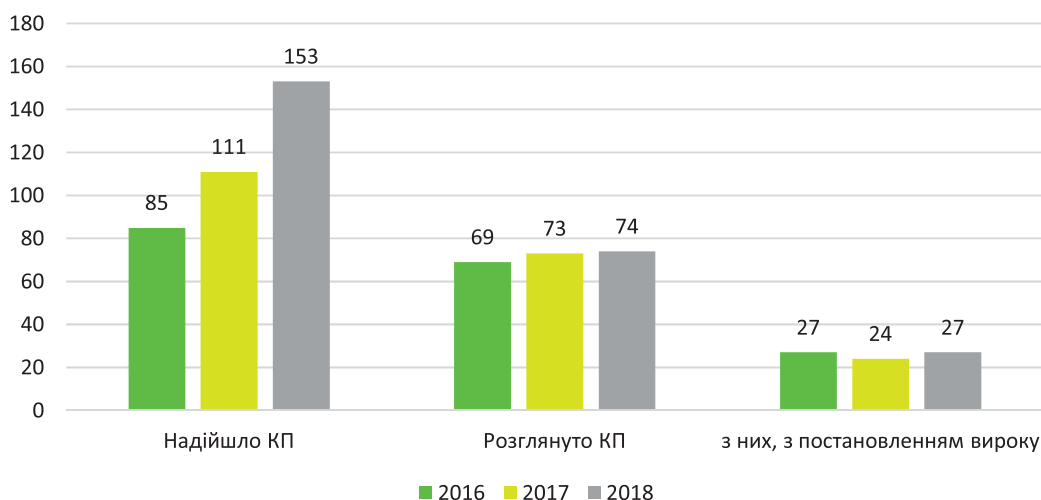

Рис. 2.71. Результати розгляду судами КП, пов'язаних із злочинном ВК (ст. 209 КК України)²³⁵

²³³ Про стан забезпечення незалежності судів в Україні: щорічна доповідь за 2018 рік [Електронний ресурс] // Вища рада правосуддя. – 2019. – Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/file/%D0%A9%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C_%D0%B7%D0%B0_2018_%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf

²³⁴ Джерело: інформація з офіційного вебпорталу Судової влади України (Форма №1-Л «Звіт судів про стан розгляду справ про злочини щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

²³⁵ Побудовано за даними звітів судів про стан розгляду справ про злочини щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму: форма 1-л: ДСА: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

За результатами розгляду КП, пов'язаних із злочином ВК протягом 2016-2018 років судами засуджено 59 осіб (15% від загальної кількості осіб, які фігурували у КП), рішення про конфіскацію коштів та майна прийнято стосовно 19 осіб (32% від загальної кількості засуджених).

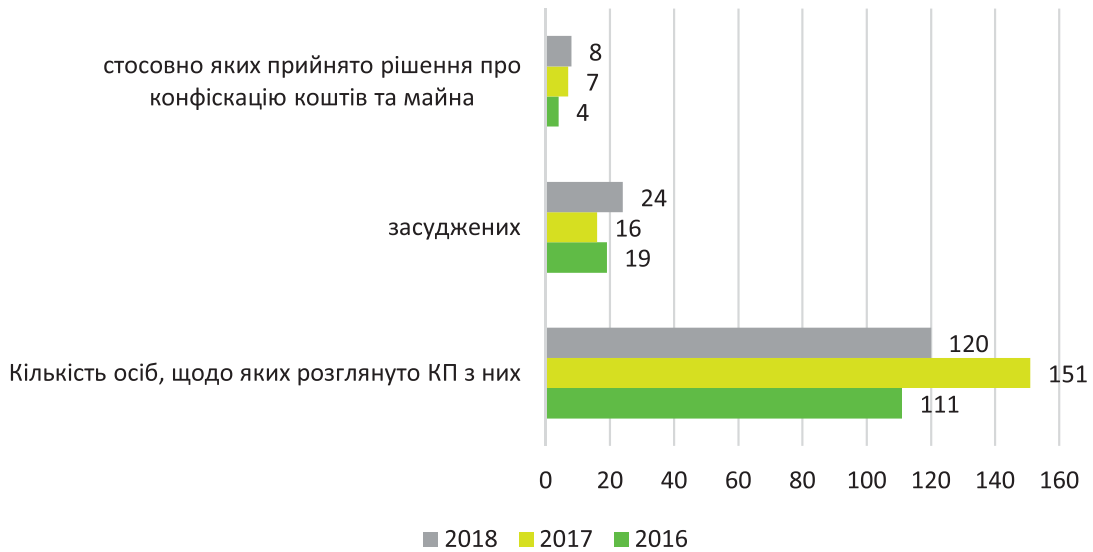

Рис. 2.72. Результати розгляду судами КП, пов'язаних із злочином ВК (ст. 209 КК України)

Судами Київської, Львівської, Одеської, Луганської та Вінницької областей засуджено найбільшу кількість осіб протягом 2016-2018 років за злочини ВК.

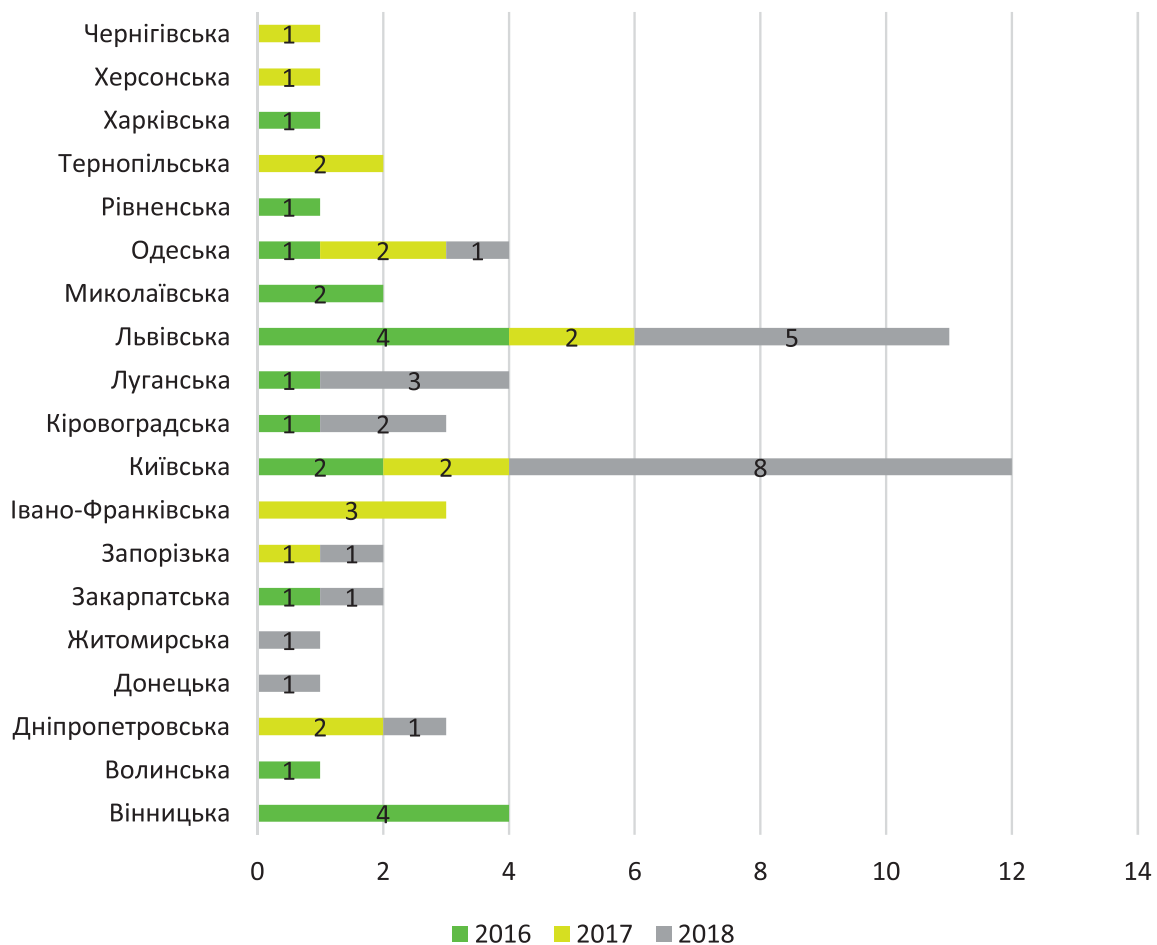

Рис. 2.73. Регіональний розподіл осіб, засуджених за злочини ВК протягом 2016-2018 років²³⁶

²³⁶ Побудовано за результатами аналізу судових вироків за ВК з реєстру судових рішень: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>

Таблиця 2.10

Інформація щодо осіб, засуджених протягом 2016-2018 років за злочини ВК, вироки щодо яких набрали законної сили²³⁷

	2016	2017	2018
Кількість осіб, засуджених за вчинення злочинів, вироки щодо яких набрали законної сили, з них:	10	17	13
стосовно яких прийнято рішення про конфіскацію коштів та майна	2	7	5
Сума легалізованих доходів (коштів, майна) встановлена за рішенням суду (УАН.)	33 939 669	2 055 756 270	1 346 671

Крім того, судами здійснювався розгляд КП, пов'язаних із використанням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнотроїючих речовин або отруйних чи сильнотроїючих лікарських засобів (ст. 306 КК України).

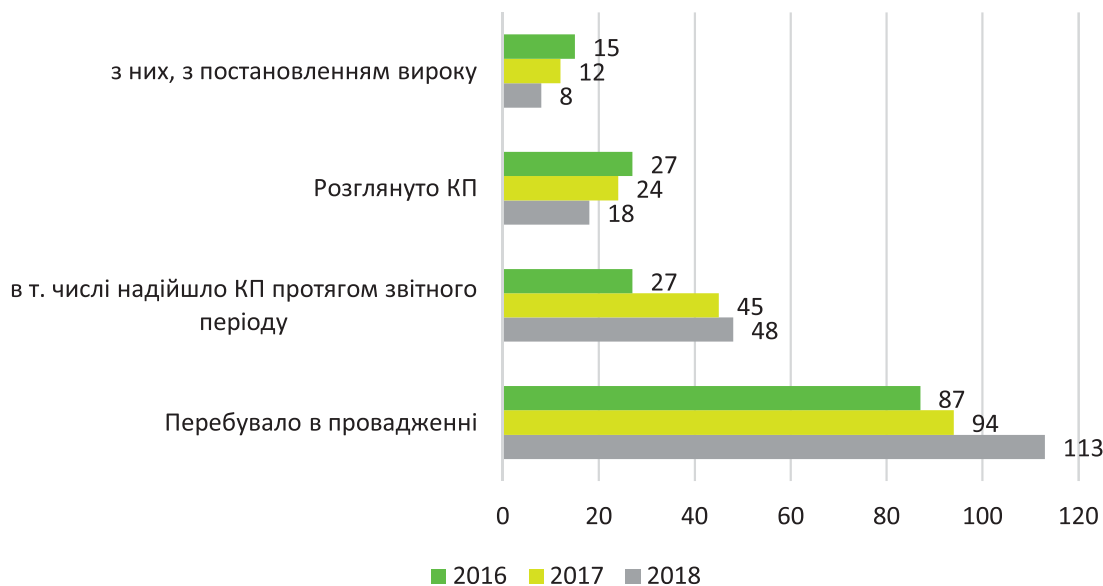

Рис. 2.74. Стан розгляду судами протягом 2016-2018 років КП за ст. 306 КК України²³⁸

Дані рисунку свідчать про тенденцію до зростання надходження до суду КП за ст. 306 КК України та про обернену тенденцію щодо розгляду судами зазначених справ.

237 Побудовано за даними звітів судів про стан розгляду справ про злочини щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму: форма 1-л: ДСА: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

238 Побудовано за даними звітів судів про стан розгляду справ про злочини щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму: форма 1-л: ДСА: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

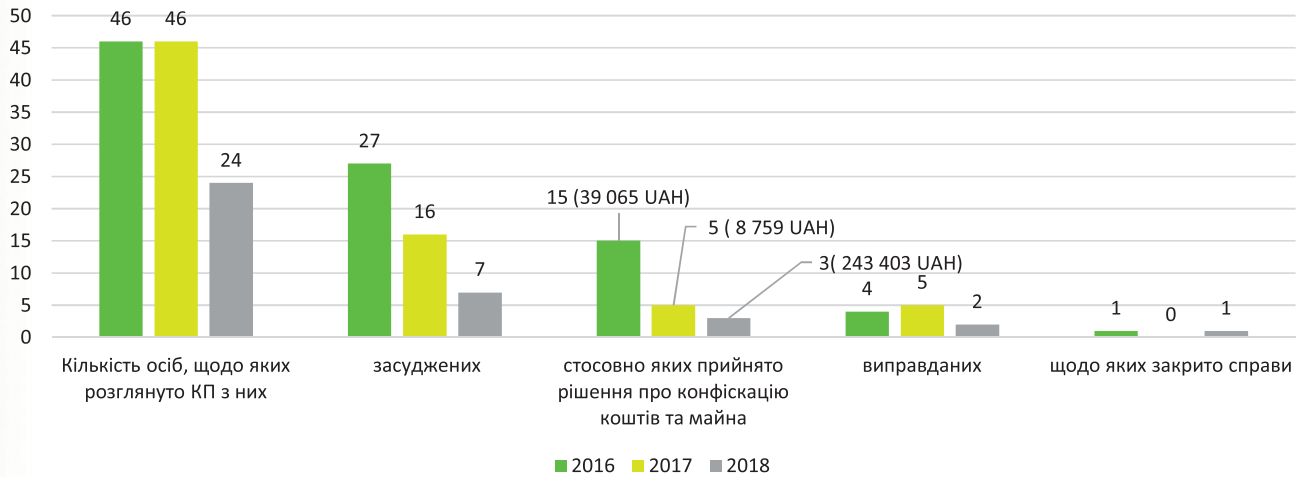

Рис. 2.75. Інформація щодо осіб, притягнутих протягом 2016-2018 років судами до кримінальної відповідальності за ст. 306 КК України²³⁹

Дані рисунку свідчать про тенденцію до зменшення кількості засуджених осіб за ст. 306 КК України. Судами Волинської Харківської та Київської областей протягом 2016-2018 років засуджено найбільшу кількість осіб за злочини пов'язані із використанням коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів.

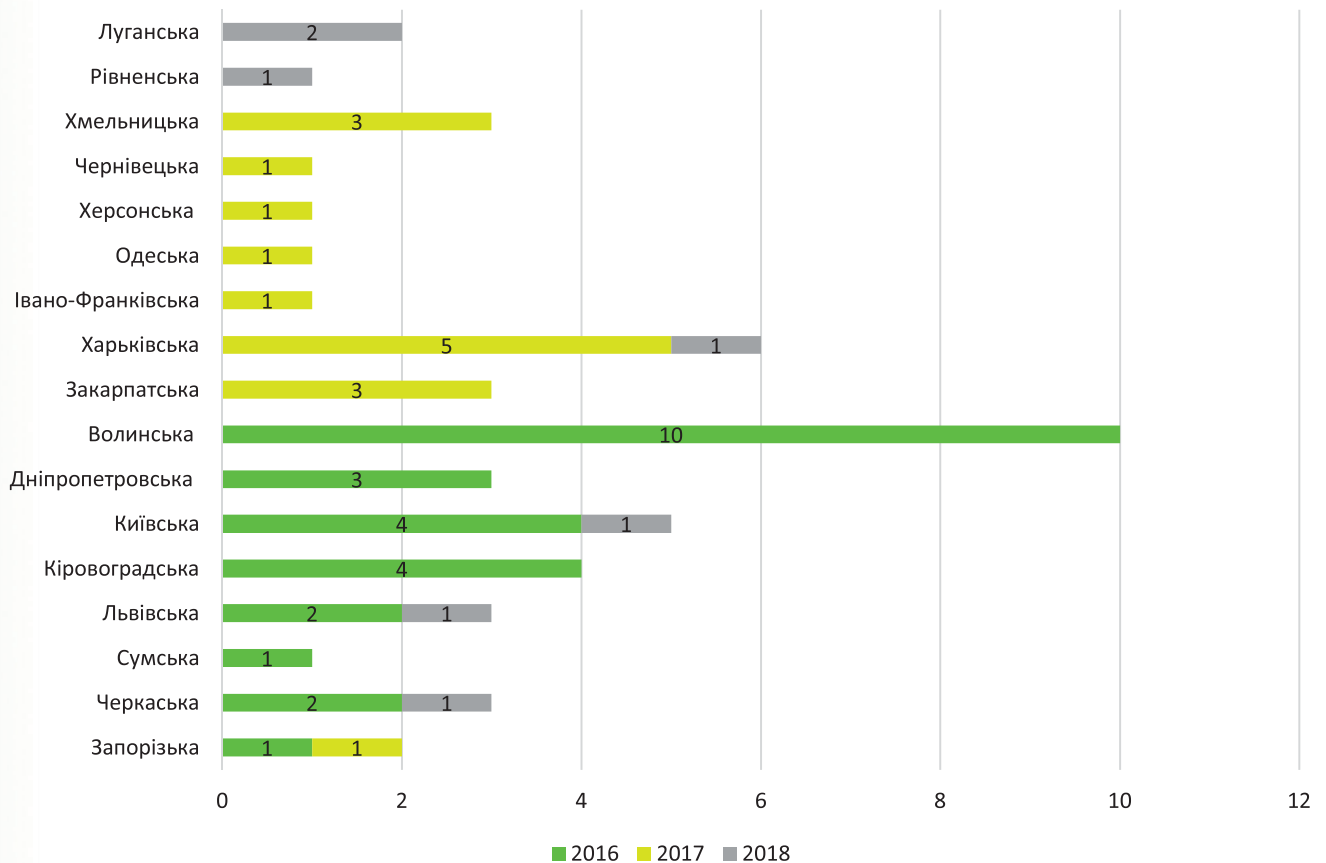

Рис. 2.76. Регіональний розподіл осіб, засуджених за ст. 306 КК України²⁴⁰

²³⁹ Побудовано за даними звітів судів про стан розгляду справ про злочини щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму: форма 1-л: ДСА: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

²⁴⁰ Побудовано за інформацією ДСА

Розгляд судами КП, пов'язаних із злочинами ФТ

За інформацією ДСА²⁴¹ та відкритого реєстру судових рішень²⁴² протягом 2016-2018 років судами засуджено 19 осіб за злочини, пов'язані з ФТ (ст. 258-5 КК України «ФТ», з них до 4 осіб прийнято рішення про конфіскацію коштів та майна.

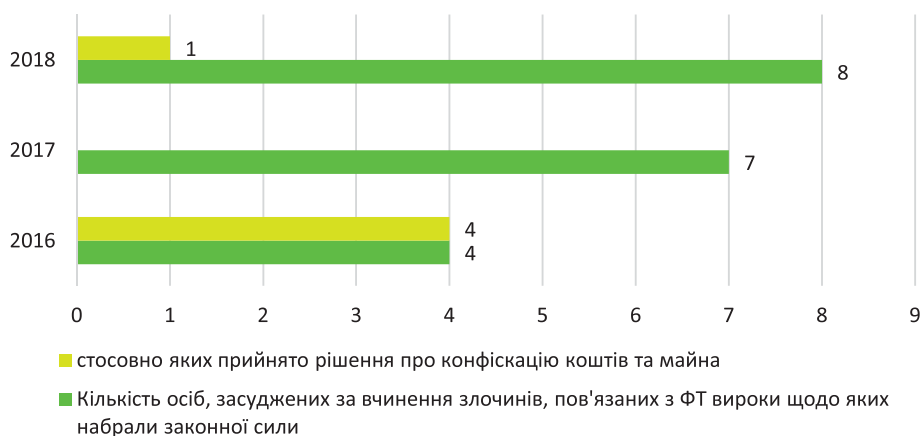

Рис. 2.77. Стан розгляду судами КП щодо злочинів, пов'язаних з ФТ²⁴³

Судами Донецької та Луганської областей протягом 2016-2018 років засуджено найбільшу кількість осіб за вчинені злочини, пов'язані з ФТ.

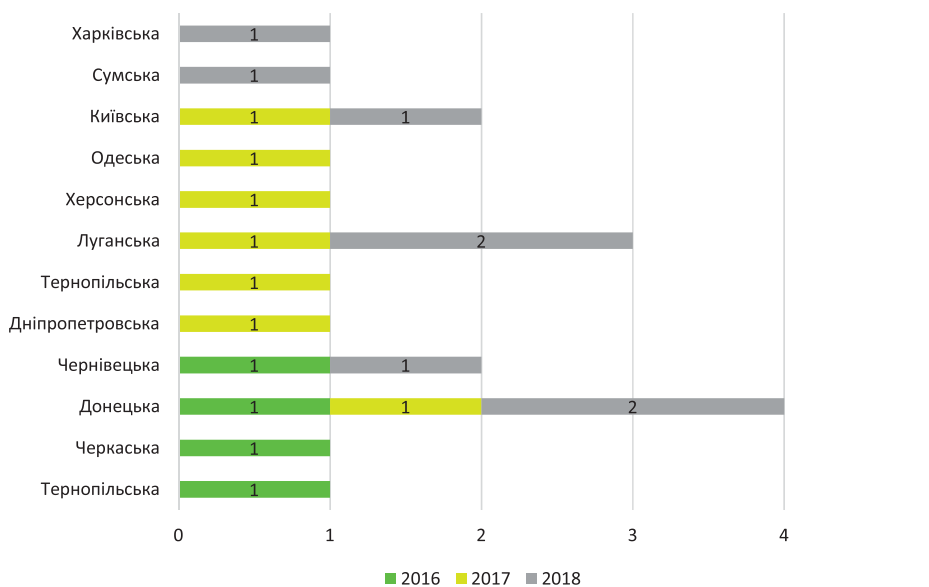

Рис. 2.78. Регіональний розподіл засуджених осіб за злочини ФТ²⁴⁴

Слід зазначити, що наразі в Україні відсутня система статистичної звітності, яка б дозволила зібрати репрезентативні дані у розрізі всіх кримінально-процесуальних аспектів, які виникають у судовому процесі. У зв'язку з чим, об'єктивний системний аналіз злочинів і покарань здійснити на даному етапі неможливо.

241 Джерело: інформація з офіційного вебпорталу Судової влади України (Форма № 1-Л «Звіт судів про стан розгляду справ про злочини щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

242 Джерело: інформація з Єдиного державного реєстру судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>

243 Побудовано за даними реєстру судових рішень та даними звітів судів про стан розгляду справ про злочини щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму: форма 1-л: ДСА: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

244 Побудовано за інформацією ДСА

2.5. Національне співробітництво та координація

Організація національного співробітництва Держфінмоніторингу з державними органами сконцентрована на заходах координації системи фінансового моніторингу, зокрема:

- законодавчі основи співробітництва та координації;
- забезпечення діяльності Ради з питань ПВК/ФТ та створених робочих груп;
- забезпечення координації стосовно виконання Плану дій щодо удосконалення національної системи фінансового моніторингу за результатами 5-го раунду оцінки України Комітетом MONEYVAL;
- укладанні з державними органами та громадськими організаціями спільних документів міжвідомчого характеру;
- взаємодія з громадськістю.

Законодавчі основи співробітництва та координації

Законодавчою основою для співробітництва та координації є розроблена Держфінмоніторингом та схвалена КМУ Стратегія розвитку системи ПВК/ФТ на період до 2020 року (далі – Стратегія)²⁴⁵.

Держфінмоніторингом скоординовується робота щодо реалізації Стратегії шляхом підготовки та виконання державними органами Плану заходів із запобігання та ПВК/ФТ.

Так, розпорядженням КМУ від 30.08.2017 № 601-р, затверджено План заходів на 2017-2019 роки з реалізації Стратегії розвитку системи ПВК/ФТ на період до 2020 року (далі – План заходів).

План заходів включає 88 заходів законодавчого, організаційного та інституційного характеру, спрямованих на забезпечення стабільного та ефективного функціонування національної системи ПВК/ФТ та запобігання виникнення та/або зменшення негативних наслідків ризиків, виявлених за результатами проведеної у 2016 році НОР.

Водночас, одним з ключових елементів координації є внесення змін у національне законодавство з питань фінансового моніторингу.

Протягом 2016-2018 років, з метою імплементації Регламенту (ЄС) 2015/847 Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2015 р. про інформацію, що супроводжує грошові перекази та Директиви (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2015 р. про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, Держфінмоніторингом спільно з Мінфіном, НБУ та іншими СДФМ, із залученням представників Верховного Суду, велася робота щодо внесення змін в національне законодавство, зокрема підготовлено проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Наразі, законопроект схвалено Урядом як проєкт Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», зареєстровано у ВРУ 25.09.2019 за № 2179 та 01.11.2019 на засіданні ВРУ прийнято за основу.

Забезпечення діяльності Ради з питань ПВК/ФТ та створених робочих груп

З метою удосконалення міжвідомчої координації системи ПВК/ФТ, підвищення рівня інформаційної взаємодії державних органів з питань фінансового моніторингу було утворено Раду з питань ПВК/ФТ (далі – Рада), яка затверджена постановою КМУ від 08.09.2016 № 613.

До складу Ради увійшли представники Держфінмоніторингу, заінтересованих державних та ПО, саморегульованих організацій.

²⁴⁵ Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 30 грудня 2015 р. № 1407-р: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-%D1%80>

Рада є тимчасовим консультативно-дорадчим органом КМУ, до основних завдань якої належить сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади, інших державних органів з питань здійснення заходів у сфері ПВК/ФТ.

Для покращення міжвідомчої взаємодії при Раді було створено ряд робочих груп, а саме:

- Робоча група з розгляду проблемних питань СПФМ – банківських установ.
- Робоча група з розгляду проблемних питань СПФМ – небанківських установ та аналізу ефективності заходів, що вживаються ними для ПВК/ФТ.
- експертна Робоча група з питань аналізу проведення MONEYVAL взаємних оцінок систем ПВК/ФТ.
- Робоча група з оцінки секторальних ризиків системи ПВК/ФТ.
- Робоча група з питань запобігання та протидії фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Укладання з державними органами та громадськими організаціями спільних документів міжвідомчого характеру

Держфінмоніторингом з початку своєї діяльності укладено 95 спільних актів з 7 СДФМ, 20 державними органами та 22 саморегульвними організаціями.

Взаємодія з громадськістю

Протягом всього часу Держфінмоніторинг на постійній основі забезпечує тісну співпрацю з учасниками громадянського суспільства, яка полягала насамперед у:

- організації роботи Громадської ради при Держфінмоніторингу;
- проведенні громадської експертизи проєктів актів;
- інформування у ЗМІ про проведену роботу.

В цілому в рамках взаємодії з громадськістю Держфінмоніторингом протягом звітнього періоду організовано:

- проведення робочих зустрічей із представниками організацій, що об'єднують СПФМ та саморегульвних організацій, з метою вирішення поточних питань з фінансового моніторингу;
- участь представників громадськості у міжнародних науково-практичних семінарах з ПВК, організованих під егідою ОБСЄ, MONEYVAL та інших міжнародних організацій;
- розміщення на офіційному вебсайті Держфінмоніторингу близько 3000 повідомлень інформаційного характеру у сфері фінансового моніторингу;
- розміщення інформаційних матеріалів Держфінмоніторингу на Урядовому Вебпорталі;
- щомісячне надання до КМУ інформації про заходи з проведення електронних консультацій з громадськістю, тощо.

Навчальна діяльність у сфері ПВК/ФТ

Одним з основних завдань Держфінмоніторингу, визначених Законом, є організація та координація роботи з перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади з питань фінансового моніторингу та відповідальних працівників СПФМ, а також працівників, залучених до проведення фінансового моніторингу, щодо боротьби з ВК/ФТ, на базі навчального закладу – академії, що належить до сфери управління Держфінмоніторингу.

Рис. 2.79. Кількість освітніх заходів для суб'єктів фінансового моніторингу та наукового середовища за участю представників Держфінмоніторингу²⁴⁶

Протягом 2005 (перші групи слухачів) – 2018 років Академією фінансового моніторингу²⁴⁷ було підготовлено 13 507 фахівців з питань фінансового моніторингу, з них 7663 – протягом 2014-2018 років.

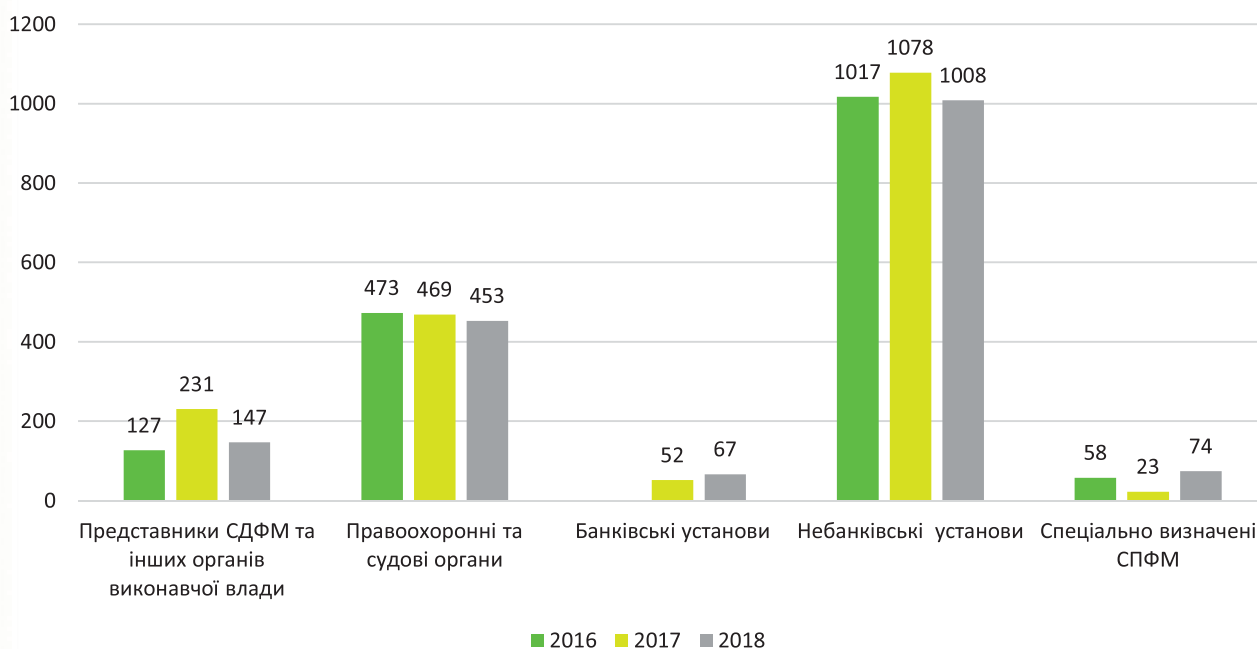

Рис. 2.80. Результати діяльності Академії фінансового моніторингу протягом 2016-2018 років²⁴⁸

246 Побудовано за даними Держфінмоніторингу

247 Постанова КМУ від 19.08.2015 р. №610 «Про затвердження Порядку організації та координації роботи з перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/610-2015-%D0%BF>

248 Побудовано за даними Академії фінансового моніторингу

3. СЕКТОРАЛЬНА ОЦІНКА РИЗИКІВ

3.1. Секторальна оцінка ризиків використання СПФМ з метою ВК/ФТ

3.1.1. Фінансово-банківський сектор

Фінансово-банківський сектор включає:

- Банківський сектор;
- НФУ.

Банківський сектор

Банківський сектор є однією з найпривабливіших сфер ВК. Цьому сегменту, як правило, притаманний ряд факторів високого ризику: географічні ризики, пов'язані з клієнтами (офшорні компанії, компанії з реєстрацією в країнах високого ризику тощо), ризики продуктів і послуг (операції з використанням готівкових коштів, міжнародні перекази, операції з цінними паперами), ризики клієнтів (НПО, ПЕП, тощо), а також ризики каналів постачання продукції та послуг (електронна комерція, корпоративні картки з необґрунтованою великою кількістю користувачів картки тощо).

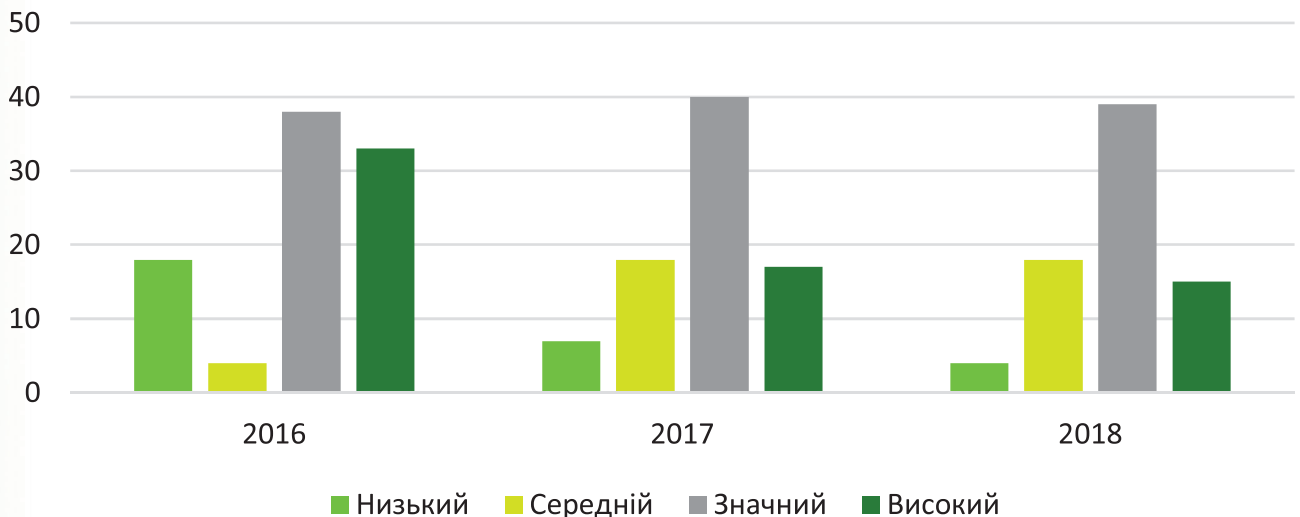

Рис. 3.1. Розподіл банків України за рівнем ризику²⁴⁹

Якщо простежити динаміку розподілу банків за результатами оцінки ризиків ВК/ФТ, то можна зробити висновок, що категорія банків, що мали значний рівень ризику майже не змінювалась, в той час, як поступове збільшення категорії банків за середнім ризиком і зниження кількості банків, які були віднесені до категорії низького і високого ризику.

²⁴⁹ Звіт про оцінку ризиків ВК/ФТ у фінансово-банківському секторі України (2019): Національний банк України

В той же час, з метою об'єктивного аналізу даних розподілу банків по категоріям ризиків необхідно відмітити, що за період з 2016 до 2018 кількість банків, за якими здійснювався нагляд НБУ скоротилась на 44 установи (з 120 на початок 2016 року до 76 на кінець 2018 року).

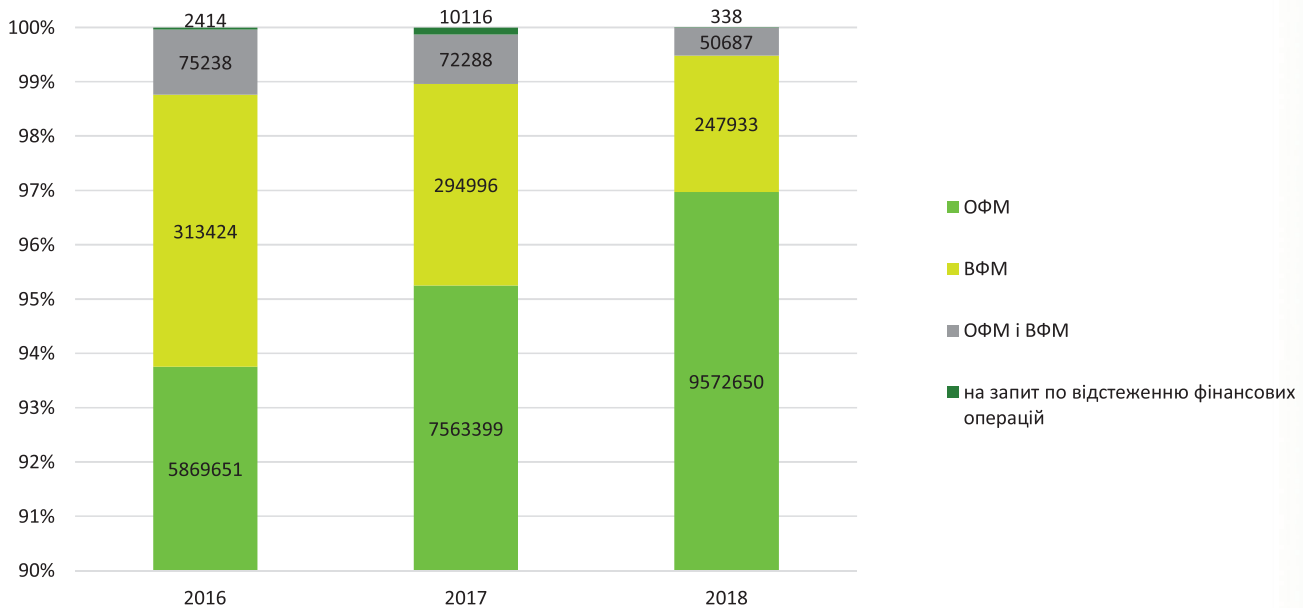

Рис. 3.2. Інформація щодо поданої банками до Держфінмоніторингу інформації про ФО з ознаками фінансового моніторингу²⁵⁰

Протягом 2016-2018 років спостерігається збільшення кількості інформації з ознаками фінансового моніторингу, яка подається банками до Держфінмоніторингу з 6 260 727 повідомлень у 2016 році до 9 871 608 – у 2018 році. При цьому, спостерігається тенденція до збільшення частки інформації з ознаками обов'язкового фінансового моніторингу та зменшення частки інформації з ознаками внутрішнього фінансового моніторингу в загальній кількості поданої банками інформації.

Банки пропонують широкий спектр фінансових продуктів і послуг, що мають певні особливості, а саме:

- готівковий характер деяких продуктів;
- широкі можливості онлайн-транзакцій;
- платежі до юрисдикцій, в яких не засовуються належні заходи ПВК/ФТ;
- доступ до банківських послуг третіх осіб, наприклад, внесення коштів на рахунки третіх осіб;
- послуги з обміну валюти, які можуть бути надані особам, що не є клієнтами банку.

Значні розміри клієнтської бази банків робить сектор вразливим для ВК або ФТ. Клієнтська база може включати осіб, які перебувають у розшуку та/або які діють у змові зі злочинцями з метою ВК.

Крім цього, окремі категорії клієнтів за характером діяльності чи статусом можуть нести додаткові ризики:

- суб'єкти господарювання, що здійснюють свою діяльність переважно з готівковими розрахунками, наприклад, роздрібні торговці, автозаправні станції, букмекерські контори;
- благодійні та інші НПО;
- ПЕП;
- громадські організації;
- складні корпоративні структури.

Зниження рівня взаємодії між банками та їхніми клієнтами завдяки появі та розвитку послуг онлайн-банкінгу є значним викликом для банків, зокрема в частині ідентифікації та верифікації клієнтів, що в свою чергу підвищує важливість застосування адекватних заходів належної перевірки клієнтів та моніторингу їх операцій.

Банки використовують різні канали надання послуг. Значна частина операцій проводиться без особистого контакту з клієнтами, також включає велику кількість онлайн-транзакцій і електронних платежів. Кількість клієнтів, частота здійснення їх транзакції, а також їх обсяги є дуже високими і часто можуть

²⁵⁰ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

бути складними і транснаціональними, за участю юрисдикцій високого ризику, що ускладнює відстеження джерела походження та руху коштів.

Вищевказані фактори, а також широке демографічне охоплення клієнтської бази та транскордонний характер транзакцій створюють додаткові джерела високого ризику ВК/ФТ.

Завдяки застосуванню НБУ ефективного ризик-орієнтованого нагляду за банками, останнім часом спостерігається тенденція переміщення фокусу діяльності зловмисників з банківського сектору в інші фінансові сектори, в яких регулювання і нагляд є менш досконалим.

Операції з використанням готівки

В Україні ще залишається низький рівень проникнення безготівкових розрахунків у порівнянні з Європейськими країнами. Серед більшості розвинутих країн Україна виділяється високим показником співвідношення готівкової маси до ВВП (14,6% у 2015 р.). Але разом з тим спостерігається стабільний позитивний тренд зростання частки безготівкових операцій – нові покоління клієнтів створюють попит на сучасні банківські сервіси.

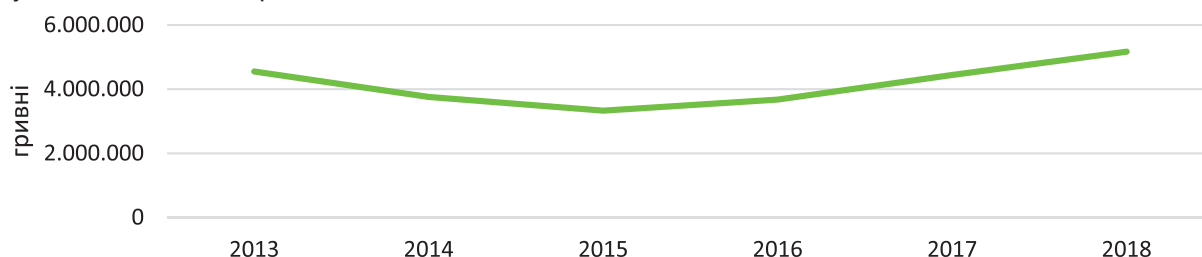

Рис. 3.3. Обсяги проведення клієнтами банків операцій з готівкою через каси банків України²⁵¹

Відповідно до статистичних даних щодо обсягів проведення клієнтами банків операцій з готівкою через каси банків (касових оборотів) спостерігається висхідний тренд за останні три роки.

Враховуючи вищезазначене, ризик використання готівки з метою ВК в Україні оцінюється як високий.

Оцінюючи вразливості використання готівки з метою ФТ слід відмітити, що рівень ризику підвищується завдяки можливості швидко і анонімно переказувати кошти, перемішувати значні обсяги готівки через кордон, при цьому можуть бути залучені регіони і клієнти високого ризику.

Виходячи з наведеного вище, ризик використання готівкових коштів для ФТ в Україні оцінюється для дуже високий.

Грошові вклади за банківськими рахунками

В контексті аналізу ризиків ВК/ФТ грошових вкладів за банківськими рахунками варто відзначити, що у 2017 році поживався приплив депозитів до банківської системи. Загальні залишки депозитів за підсумками року зросли більше ніж на 13%. Випереджаючими темпами збільшувалися кошти в національній валюті, чому сприяло як поступове поліпшення фінансового стану бізнесу, так і зростання доходів населення. Найбільш активно зростали гривневі кошти на рахунках домогосподарств – їх приріст за рік становив близько 20%. У свою чергу, бізнес наростив гривневі вклади в платоспроможних банках на 12%. Цьому сприяло поступове покращення фінансового стану бізнесу, а також зростання номінальних доходів населення. Водночас залишки коштів у іноземній валюті (у доларовому еквіваленті) залишилися практично на рівні кінця 2016 року.

У 2018 році банківська система завершила поверненням до докризових показників. Довіра до банків продовжувала зміцнюватися, про що свідчить притік вкладів населення. Також тривало активне відновлення кредитування, переважно за рахунок зростання споживчих кредитів.

Як правило, розміщення коштів на банківських рахунках є передумовою подальшого використання широкого спектру банківських продуктів. У випадку, якщо кошти вносяться на рахунок готівкою, то не завжди СПФМ має можливість встановити джерела їх походження. Часто такі операції проводяться клієнтам високого ризику (ПЕП або іншими особами, що розташовані на територіях високого ризику).

251 Звіт про оцінку ризиків ВК/ФТ у фінансово-банківському секторі України (2019): Національний банк України

Переказ коштів

Законодавство України передбачає діяльність в Україні внутрішньодержавних та міжнародних платіжних систем.

Діяльність платіжної системи має відповідати вимогам законодавства України.

В Україні функціонує приблизно однакова кількість платіжних систем, що створені резидентами банками (16 платіжних систем) так і НФУ (14 платіжних систем). Зазначені дані свідчать про значний рівень конкуренції з боку альтернативних (небанківських) послуг щодо переказу коштів.

Упродовж 2018 року на території України надавали послуги 35 систем переказу коштів, з яких 28 систем створені резидентами та 7 систем створені нерезидентами (3 системи з США, по 1 – з Грузії, Великобританії, Канади, Азербайджану).

Ризик використання переказу коштів для ВК в Україні оцінюється як дуже високий, ризик використання переказу коштів з метою ФТ чи міжнародного збройного конфлікту на Сході України оцінюються як високий.

Зовнішньоекономічні (торгові) операції

Основними факторами, які сприяють використанню операцій міжнародної торгівлі з метою ВК/ФТ:

- великі обсяги операцій сприяють можливості приховати разові незаконні операції, а також ускладнюють процес їх відстеження і виявлення;
- зловживання курсом обміну валют під час визначення валюти ціни товару та валюти розрахунку за товар;
- рух товарів через декілька пунктів перевантаження та залученням третіх осіб ускладнює відслідковування руху коштів;
- можливість проведення операцій із залученням країн, що мають стратегічні недоліки у побудові системи ПВК/ФТ;
- різниця в законодавчому, культурному чи релігійному середовищі сторін транскордонної угоди.

Використання інструментів міжнародної торгівлі з метою ВК/ФТ потребує від злочинців наявності поглиблених знань щодо функціонування фінансової системи, а також залучення консультацій зовнішніх експертів (gatekeepers), які, як не виключено, можуть бути службовцями фінансових установ.

Схеми TBML²⁵² також можуть використовуватися міжнародними терористичними групами зі складними методами фінансування з метою незаконного переміщення вартості за кордон для подальшого фінансування терористичних атак.

При цьому особи, які фінансують терористичні організації можуть використовувати різні механізми, що є характерними для відмивання коштів, наприклад, поставка у зони конфлікту товарів (продуктів харчування, одягу, ліків тощо) по ціні, що є нижче ринкової (under-invoicing). В подальшому терористичні групи мають можливість реалізувати отриманий товар за ринковою ціною і отримати необхідні кошти для ФТ.

Для України є актуальним питання виведення за кордон, зокрема в офшорні зони, коштів, що були отримані злочинним шляхом з використанням інструментів міжнародної торгівлі. Як вже було зазначено вище, корупція, тіньова економіка, ухилення від сплати податків є основним факторами отримання кримінальних доходів в Україні.

Окремо слід звернути увагу на ризики використання кореспондентських рахунків для цілей ВК/ФТ. Приймаючи до уваги той факт, що українська економіка є імпортозалежною, українські банки в переважній більшості відкривають і проводять зовнішньоекономічні операції за кореспондентськими рахунками іноземних банках. При цьому, операції за лоро-рахунками в українських банках є незначними. Отже ризики використання кореспондентських рахунків банків оцінюється як незначний.

Враховуючи зазначене вище ризик ВК з використанням торгових операцій оцінюється як високий. Ризик ФТ з використанням торгових операцій оцінюється як середній.

Електронні гроші

Особливістю електронних грошей є те, що вони мають бути наперед оплачені, тобто спочатку повинні бути використані фіатні гроші для подальшої їх конвертації і зарахування на електронний пристрій (наприклад, чип, що міститься на пластиковій картці або на іншому носії, пам'ять комп'ютера тощо)

252 Trade-Based Money Laundering

у вигляді електронних грошей. Крім цього, нормативно встановлені ліміти проведення операцій з електронними грошима дозволяють учасникам таких операцій зберегти анонімність.

Станом на 31.12.2018 23 банки мали право здійснювати випуск електронних грошей згідно з законодавством України.

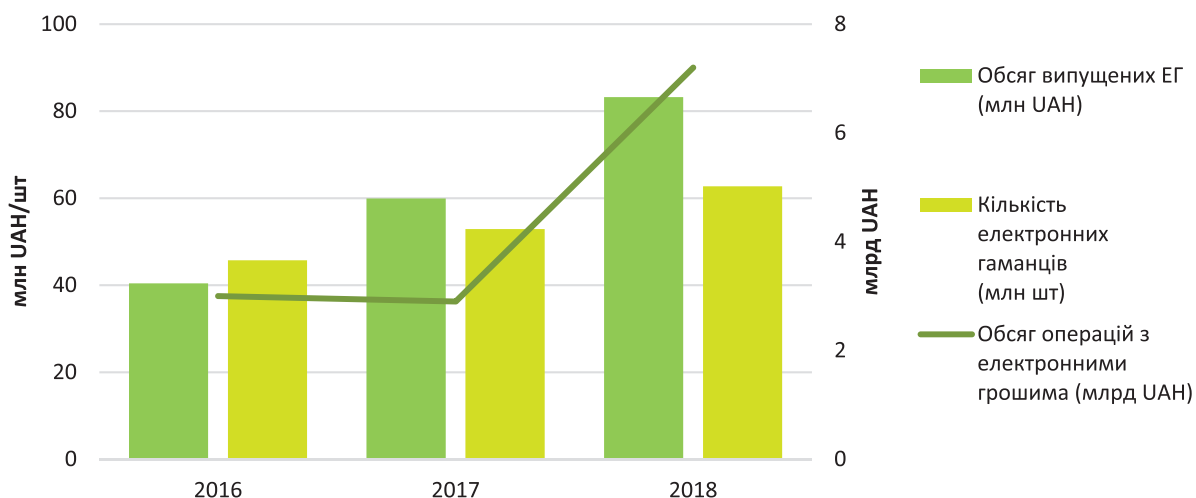

Рис 3.4. Обсяги використання електронних грошей в Україні²⁵³

Електронні гроші є привабливим фінансовим інструментом для ВК/ФТ, особливо при використанні передплачених карток, оскільки за допомогою них можна відмивати кошти та фінансувати терористичну діяльність анонімно без проведення ідентифікації злочинців.

Враховуючи обмеження суми щодо використання електронних грошей, а також можливість проводити операції без ідентифікації їх учасників рівень ризику ФТ оцінюється як високий, ризику ВК оцінюється як середній.

Обмін валют

Готівковий характер послуги обміну валют, збільшує її вразливість до ВК/ФТ, зокрема може бути використана для розміщення готівки злочинцями. Обмін валют виступає привабливим механізмом для ВК/ФТ, адже їх використання ускладнює визначення джерела походження коштів та дозволяє уникнути ідентифікації осіб.

Клієнтами пунктів обміну валют є переважно фізичні особи, у тому числі туристи, іноземці. Операції, як правило, є одноразовими та нечастими за характером, під час яких не встановлюються ділові відносини.

Рівень ризику використання послуг обміну валют з метою ВК оцінюється як низький, ризику ФТ оцінюється як низький.

Операції з цінними паперами

Індикаторами ризиковості таких операцій є відсутність економічного сенсу, купівля цінних паперів на занадто короткий термін, циклічність транзакцій, пов'язаність учасників і наявність у них, з-поміж іншого, ознак фіктивності, а також отримання однією стороною регулярних збитків, а іншою – регулярних прибутків, розмір яких суттєво перевищує суму інвестицій.

Ризик використання банків:

- ▶ з метою ВК оцінено як **середній**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **низький**

253 Звіт про оцінку ризиків ВК/ФТ у фінансово-банківському секторі України (2019): Національний банк України

Сектор небанківських фінансових установ (у частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів)

Специфікою послуг переказу коштів, що надається НФУ є:

- можливість проводити операції анонімно (без проведення ідентифікації злочинців) переміщувати грошові кошти;
- швидкість і простота переказу коштів;
- широке географічне охоплення (регіони високого ризику);
- онлайн доступ до послуг;
- використання дистанційних каналів доступу (платіжні термінали).

Зазначені особливості продукту призводять вразливості використання їх для ВК і відповідно підвищує рівень ймовірності настання ризику ВК.

Характер послуг, що надається НФУ, несе високий ризик ВК/ФТ у зв'язку з високою доступністю та значним географічним охопленням. Крім цього, НФУ переважно проводять великі обсяги миттєвих готівкових переказів на незначні суми. Підвищення ризиків ВК/ФТ обумовлює той факт, що НФУ, як правило, надають перевагу одноразовим операціям, а не розбудові існуючої клієнтської бази.

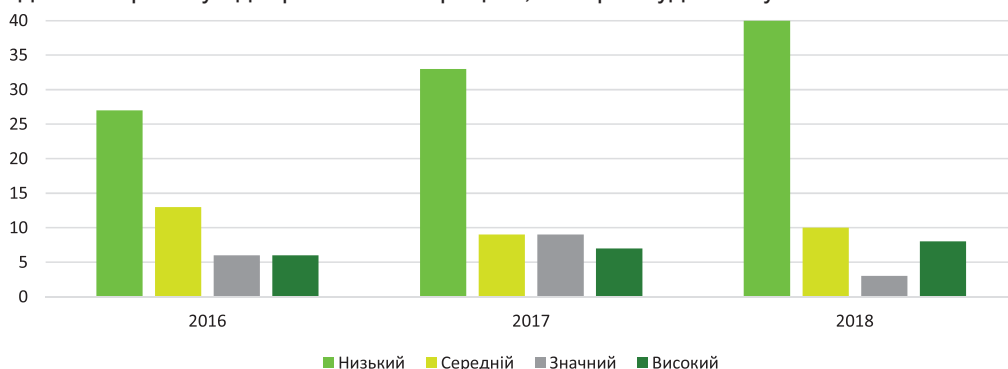

Рис. 3.5. Розподіл НФУ за рівнем ризику²⁵⁴

Як показує рисунок, переважає частка НФУ з низьким рівнем ризику і, крім цього, спостерігається динаміка збільшення цієї категорії протягом останніх 3 років. Таке збільшення відбувалось в основному за рахунок зменшення НФУ в категоріях середнього і значного ризиків. Частка НФУ в категорії високого ризику майже не змінювалась.

Крім цього, завдяки застосуванню НБУ ефективного ризик-орієнтованого нагляду за банками, останнім часом спостерігається тенденція переміщення фокусу діяльності зловмисників з банківського сектору в інші фінансові сектори, в яких регулювання і нагляд є менш досконалим.

Основним генератором ризику ФТ у НФУ можуть бути послуги зі здійснення переказу коштів за допомогою міжнародних систем переказу коштів та національних платіжних систем, операції з готівкою та використання електронних грошей. Виникнення ризику ФТ обумовлене швидкістю та простотою здійснення ФО з переказу коштів, у поєднанні з їх великою кількістю, збереження анонімності, а також можливістю використання інтернет-технологій, платіжних терміналів, інших варіантів відділеного доступу.

При цьому, складність відстеження ФО, метою яких може бути ФТ, обумовлена тим, що у більшості випадків такі операції здійснюються у незначних сумах, замасковані під звичайні перекази, такі як «допомога родичам», «пожертвування на лікування» тощо.

Низька ефективність пом'якшувальних заходів необхідних, для зниження ризику використання НФУ з метою ВК/ФТ пов'язана зокрема з:

- законодавчим обмеженням максимального рівня штрафів;
- низьким рівнем кваліфікації співробітників НФУ;
- низьким рівнем автоматизації процесів управління ризиками ВК/ФТ;
- здійсненням регулювання і нагляду НФУ з питань ПФК/ФТ з боку двох державних регуляторів.

Ризик використання НФУ в частині надання послуг з переказу коштів:

- ▶ з метою ВК оцінено як **високий**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **середній**

254 Звіт про оцінку ризиків ВК/ФТ у фінансово-банківському секторі України (2019): Національний банк України

3.1.2. Сектор небанківських фінансових послуг

Оцінка ризиків сектору небанківських фінансових послуг визначається через призму діяльності СПФМ, які беруть участь у наданні фінансових послуг, а саме:

- страхування;
- надання гарантій та поручительств;
- послуги у системі накопичувального пенсійного забезпечення в частині адміністрування недержавних пенсійних фондів та нагляду за діяльністю недержавних пенсійних фондів;
- залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення;
- управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю відповідно;
- адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах;
- надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту;
- фінансовий лізинг;
- факторинг;
- довірче управління фінансовими активами.

Всі фінансові послуги підлягають ліцензуванню відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»²⁵⁵.

Функціонування ринку небанківських фінансових послуг, як і загалом ринку фінансових послуг, пов'язане з підвищеними ризиками, які виникають у процесі акумулювання тимчасово вільних фінансових ресурсів населення (домогосподарств) через фінансові інститути, які у подальшому їх перерозподіляють, надаючи фінансові послуги безпосереднім споживачам фінансових послуг, у т. ч. небанківських.

Суб'єкти, які надають страхові послуги

Протягом 2016-2018 років спостерігається тенденція до зменшення кількості страхових компаній. Перевищення кількості суб'єктів, які надають страхові послуги, що перебувають на обліку в Держфінмоніторингу над фактичною кількістю зареєстрованих у Державному реєстрі фінансових установ пов'язано насамперед з недотриманням зазначеними суб'єктами вимог законодавства щодо зняття з обліку в Держфінмоніторингу у разі припинення діяльності.

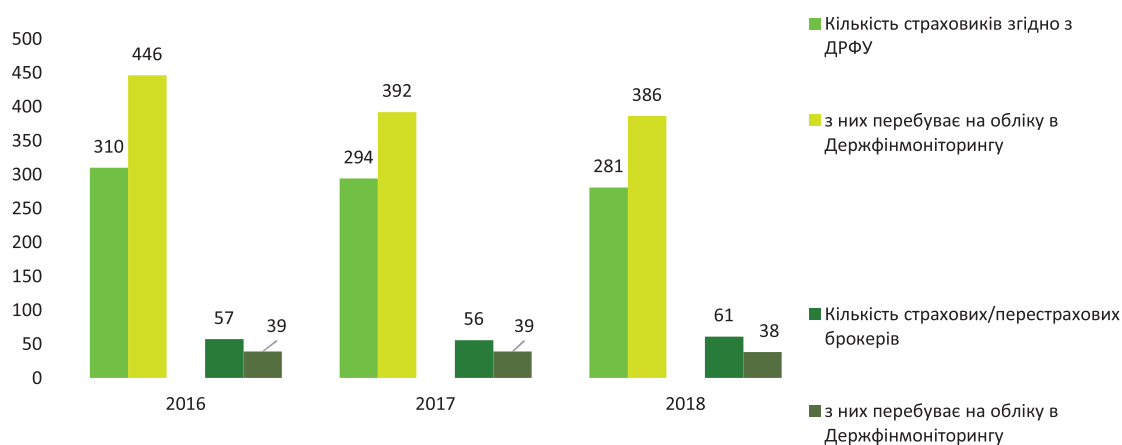

Рис. 3.6. Інформація щодо кількості суб'єктів, які надають страхові послуги²⁵⁶

При цьому, при зменшенні протягом 2016-2018 років кількості суб'єктів, які надають страхові послуги, рівень подання до Держфінмоніторингу інформації з ознаками фінансового моніторингу має тенденцію до зростання.

²⁵⁵ Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 №222-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>

²⁵⁶ Побудовано за інформацією Нацкомфінпослуг та Держфінмоніторингу

Рис. 3.7. Кількість взятої Держфінмоніторингом на облік інформації з ознаками фінансового моніторингу²⁵⁷

На рівень ймовірності настання ризику використання суб'єктів, які надають страхові послуги, з метою ВК/ФТ впливають такі фактори:

- страхування може використовуватись як механізм безпосереднього ВК;
- страхування може бути проміжною ланкою у ланцюгу ВК;
- страхування може використовуватись для оптимізації оподаткування.

Страхування широко використовує іноземних контрагентів і надає можливості для здійснення трансграничних операцій, в першу чергу – перестраховання.

За окремими видами страхування ймовірність настання страхового випадку може визначатись та залежати виключно від волі сторін договору (зокрема страхувальника).

Ринок страхування, окрім функції захисту споживачів цих послуг від можливих фінансових втрат, здійснює також соціально-економічну функцію, яка в тому числі передбачає зняття тягаря з бюджету за рахунок здійснення компенсацій виплат населенню (виплати потерпілим внаслідок стихійних лих, ДТП, техногенних катастроф, пенсійні виплати тощо.).

Відповідно, високий рівень злочинності на цьому ринку зменшує рівень довіри до нього, негативно впливає на його розвиток, і таким чином зменшує питому вагу його позитивної ролі в економіці країни, що також може призвести до додаткових витрат з державного бюджету.

Зважаючи на використання іноземних контрагентів у своїй діяльності, злочинні прояви можуть також негативно впливати як на репутацію окремої компанії за кордоном, так і ринку та держави в цілому на міжнародній арені.

Серед усіх небанківських фінансових установ законодавство зі страхування є найбільш розгалуженим.

Ризик використання суб'єктів, які надають страхові послуги:

- ▶ з метою ВК оцінено як **середній**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **низький**

257 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Фінансові компанії

Фінансові установи, які надають послуги з надання гарантій та поручительств, управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю, адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах, надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту, фінансового лізингу та факторингу обліковуються разом як фінансові компанії.

Протягом 2016-2018 років спостерігається тенденція до збільшення кількості фінансових установ, що стали на облік у Держфінмоніторингу за збільшення кількості отриманої Держфінмоніторингом інформації з ознаками фінансового моніторингу від таких суб'єктів.

Рис. 3.8. Інформація щодо стану обліку у Держфінмоніторингу фінансових установ та їх активності стосовно звітування про підозри у ВК²⁵⁸

За результатами аналізу проведених перевірок, встановлені найпоширеніші порушення законодавства, що регулює відносини у сфері фінансового моніторингу, допущені СПФМ:

- порушення порядку подачі інформації спеціально уповноваженому органу;
- невиявлення, несвоєчасне виявлення та порушення порядку реєстрації ФО, що відповідно до законодавства підлягають фінансовому моніторингу;
- порушення порядку призначення та здійснення своїх функцій СПФМ працівником, відповідальним за проведення фінансового моніторингу.

Надання гарантій та поручительств

Даний вид послуги є допустимим для суміщення з такими видами фінансових послуг: надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту, фінансовий лізинг та факторинг.

У переважній більшості фінансові установи, що звертаються із заявою про отримання ліцензії, віддають перевагу зазначати у заяві всі 4 зазначені послуги.

У ДРФУ міститься інформація про 940 таких фінансових компаній станом на 31.12.2018 із сумою активів 125,3 млрд UAH.

Обсяг наданих послуг з надання гарантій та поручительств за 2016-2018 роки показав найбільший приріст серед усіх ринків небанківських фінансових послуг та становив:

- у 2016 році – 1 962 млн UAH;
- у 2017 році – 5 455 млн UAH;
- у 2018 році – 9 475 млн UAH.

²⁵⁸ Побудовано за інформацією Нацкомфінпослуг та Держфінмоніторингу

Хоча послуга з надання гарантій та поручительств і підлягає ліцензуванню, проте відсутні спеціальні вимоги до надання такої послуги.

Вимоги до фінансових установ, що надають такі послуги, є базовими.

Ризик використання фінансових компаній, які надають послуги з надання гарантій та поручительств:

- ▶ з метою ВК оцінено як **середній**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **низький**

Управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю

Діяльність управителів ФФБ/ФОН врегульовується як спеціальним законом, так і рядом нормативно-правових актів Нацкомфінпослуг, якими визначаються вимоги до створення управителя, вимоги до мінімального розміру статутного капіталу, нормативи ліквідності, вимоги до резервів, інші пруденційні вимоги, зокрема вимоги до рейтингу банків, в яких розміщуються кошти, залучені від довіритель.

Проте ряд особливостей їхньої діяльності залишається нерегульованим, зокрема особливі умови щодо конфлікту інтересів між управителем та забудовником, управителем та довіритель, визначення джерел походження коштів та бенефіціарних власників, тому ряд пом'якшувальних заходів потребує додаткового врегулювання.

Діяльність управителів підлягає ліцензуванню.

Ризик використання фінансових компаній, які надають послуги з управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю:

- ▶ з метою ВК оцінено як **середній**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **низький**

Надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту

Належне функціонування ринку фінансових установ, що здійснюють діяльність з надання коштів у позику в Україні має дуже важливе значення з огляду на соціальні функції, які цей ринок має виконувати як альтернативний банківському сектору, особливо в частині мікрокредитування, спрощених умов отримання послуг у сфері кредитування, незважаючи на більш високу вартість за користування коштами. Крім того, стрімке зростання попиту на дану послугу за останні роки, в тому числі серед населення, може мати негативний вплив на репутацію даного ринку, а відповідно – і на економіку у разі реалізації ризиків ВК на ньому.

Хоча послуга і підлягає ліцензуванню, проте відсутні спеціальні вимоги до надання такої послуги.

Вимоги до фінансових установ, що надають такі послуги, є базовими.

Ризик використання фінансових компаній, які надають послуги з надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту:

- ▶ з метою ВК оцінено як **високий**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **середній**

Фінансовий лізинг

Даний вид послуги є допустимим для суміщення з такими видами фінансових послуг: надання гарантій та поручительств, надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту та факторинг. У переважній більшості фінансові установи, що звертаються із заявою про отримання ліцензії, віддають перевагу зазначати у заяві всі 4 зазначені послуги.

Таблиця 3.1

Інформація щодо вартості та кількості діючих договорів фінансового лізингу на кінець звітного періоду²⁵⁹

Станом на 31.12	Вартість договорів фінансового лізингу, на кінець звітного періоду (млн УАН)		Кількість договорів фінансового лізингу (од.), на кінець звітного періоду	
	юридичних осіб	фінансових компаній	юридичними особами	фінансовими компаніями
2016	22 904,4	273,1	17 314	56
2017	22 417,9	340,2	13 939	84
2018	24 920,9	305,5	14 472	360

Зважаючи на профіль основного споживача даного ринку, яким здебільшого виступають юридичні особи з метою придбання основних засобів, реалізація ризику ВК в окремих випадках матиме помірний вплив на цей ринок, його споживачів та економіку.

Ризик використання фінансових компаній, які надають послуги з фінансового лізингу:

- ▶ з метою ВК оцінено як **середній**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **низький**

Факторинг

У ДРФУ міститься інформація про 940 таких фінансових компаній станом на 31.12.2018 із сумою активів 125,3 млрд УАН.

Обсяги фінансових послуг з факторингу склали:

- за 2017 рік – 31 363,4 млн УАН.;
- за 2018 рік – 48 105 млн УАН.

З однієї сторони, даний ринок найбільш тісно пов'язаний з ринком надання коштів у позику, належне функціонування якого в Україні має дуже важливе значення з огляду на соціальні функції, які цей ринок має виконувати як альтернативний банківському сектору, особливо в частині мікрокредитування, спрощених умов отримання послуг у сфері кредитування, незважаючи на більш високу вартість за користування коштами.

Проте клієнтами за договорами факторингу виступають здебільшого фінансові установи.

Хоча послуга і підлягає ліцензуванню, проте відсутні спеціальні вимоги до надання такої послуги.

Вимоги до фінансових установ, що надають такі послуги, є базовими.

Ризик використання фінансових компаній, які надають послуги з факторингу:

- ▶ з метою ВК оцінено як **середній**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **низький**

²⁵⁹ Побудовано за інформацією Нацкомфінпослуг

Суб'єкти, які надають послуги у системі накопичувального пенсійного забезпечення в частині адміністрування недержавних пенсійних фондів

Оснoву недержавного пенсійного забезпечення становлять недержавні пенсійні фонди (НПФ), які можна визначити, як юридичні особи, що мають статус НПО, здійснюють свою діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснюють пенсійні виплати учасникам. Кошти, які накопичуються на індивідуальному пенсійному рахунку, як і кошти інших учасників, інвестуються з метою отримання інвестиційного доходу.

Ринок пенсійного забезпечення, окрім функції забезпечення населення належним рівнем фінансової підтримки у випадках настання пенсійного віку або інших можливих випадках втрати працездатності, здійснює також соціально-економічну функцію, яка в тому числі передбачає зняття тягаря з бюджету за рахунок здійснення пенсійних виплат населенню.

Відповідно, високий рівень злочинності на цьому ринку зменшує рівень довіри до нього, негативно впливає на його розвиток, і таким чином зменшує питому вагу його позитивної ролі в економіці країни, що також може призвести до додаткових витрат з державного бюджету.

Діяльність адміністраторів НПФ врегульовується як спеціальним законом, так і рядом нормативно-правових актів Нацкомфінпослуг, якими визначаються вимоги до створення адміністратора, до порядку ведення персоніфікованого обліку, обмеженість випадків проведення виплат, довгостроковий характер інвестицій в систему накопичувального пенсійного забезпечення, необхідність наявності документально підтверджених підстав для проведення пенсійних виплат, обмежений перелік інвестиційних інструментів, в які можуть розміщуватись пенсійні активи, тощо.

Діяльність адміністраторів НПФ підлягає ліцензуванню.

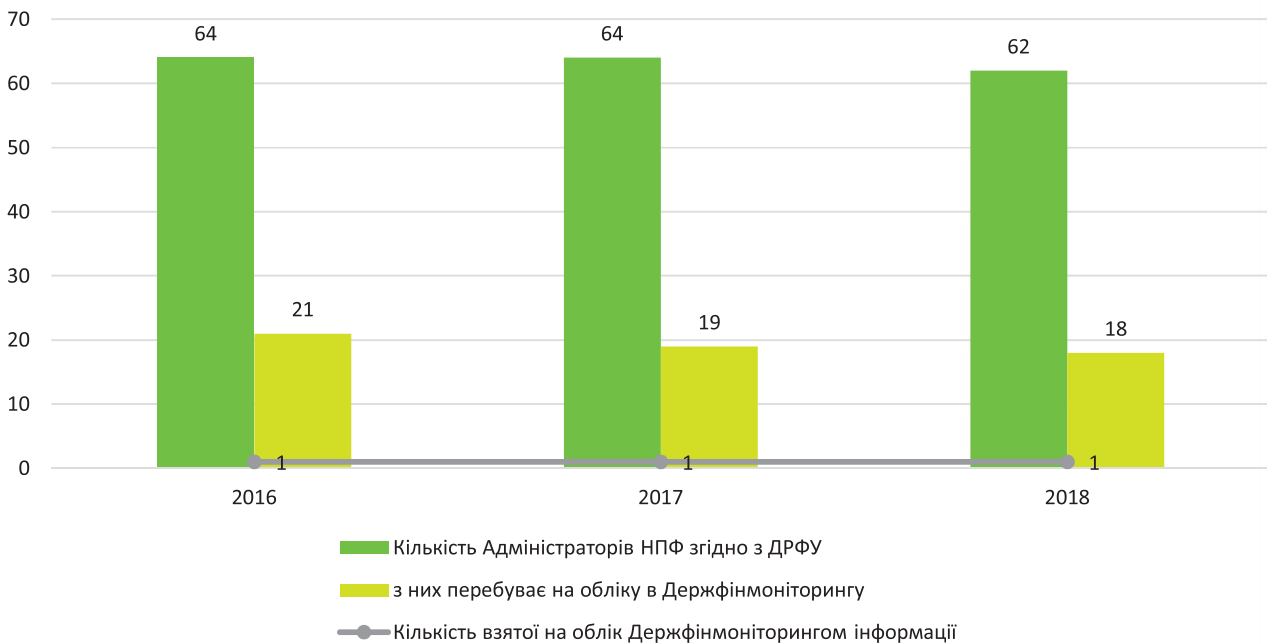

Рис. 3.9. Інформація щодо постановки на облік НПФ у Держфінмоніторингу та повідомлення про ФО з ознаками фінансового моніторингу²⁶⁰

Питома вага адміністраторів НПФ, які перебувають на обліку в Держфінмоніторингу складає в середньому 31% від загальної кількості зареєстрованих в ДРФУ та має тенденцію до зниження.

Крім того, протягом зазначеного Держфінмоніторингом від Адміністраторів НПФ взято на облік інформацію лише про 3 фінансових операції з ознаками фінансового моніторингу.

При цьому, зважаючи на обмеженість випадків проведення разових виплат адміністраторами НПФ та значний строк очікування виплат на загальних підставах, незначний обсяг ринку НПФ наразі, ймовірність використання адміністратора НПФ для цілей ФТ є незначною.

260 Побудовано за інформацією Нацкомфінпослуг та Держфінмоніторингу

Ризик використання суб'єктів, які надають послуги у системі накопичувального пенсійного забезпечення в частині адміністрування недержавних пенсійних фондів:

- ▶ з метою ВК оцінено як **НИЗЬКИЙ**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **НИЗЬКИЙ**

Кредитні спілки

Послугу із залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення серед установ, нагляд за якими здійснює Нацкомфінпослуг, наразі мають право надавати лише кредитні спілки. Дана послуга є аналогом банківського депозиту.

Також кредитні спілки мають право надавати послугу з надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту.

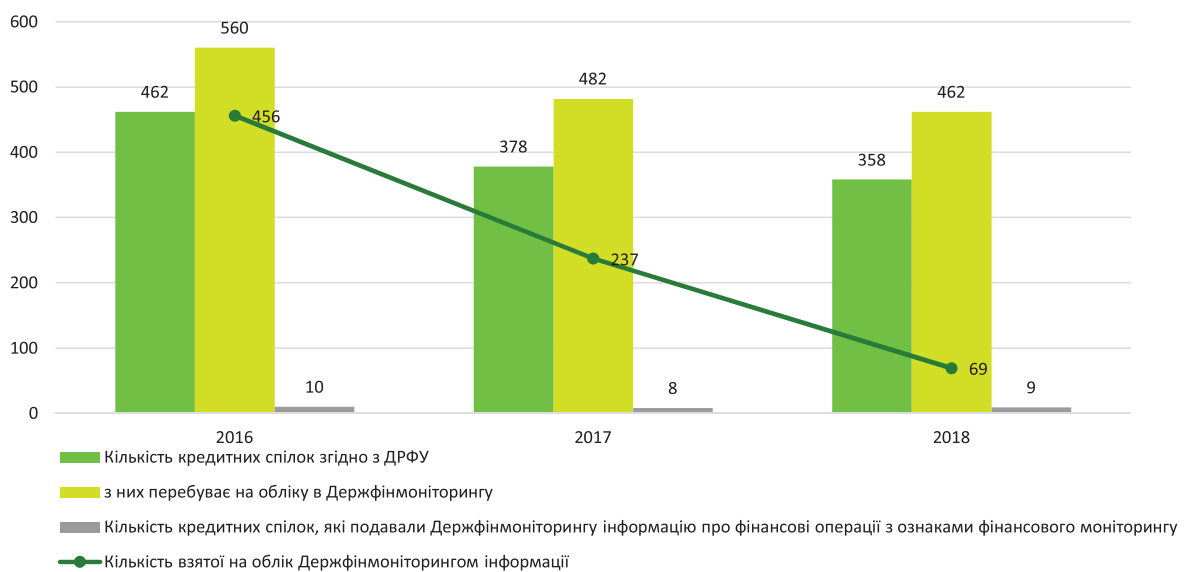

Рис. 3.10. Інформація щодо виконання кредитними спілками вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ²⁶¹

Протягом 2016-2018 років спостерігається тенденція до зменшення кредитних спілок та кількості поданої ними інформації про ФО з ознаками фінансового моніторингу.

Разом з тим, протягом 2016-2018 років лише 1,8% кредитних спілок із числа тих, що перебувають на обліку в Держфінмоніторингу виявляли ФО з ознаками фінансового моніторингу повідомляли про них Держфінмоніторингу.

Враховуючи специфіку ринку кредитної кооперації, яка полягає у об'єднанні фізичних осіб, які переважно поєднані певною ознакою (наприклад, територія села, міста), з метою отримання кредитів на споживчі цілі або з метою ведення певної діяльності (наприклад, фермерське господарство), а також враховуючи, що вкладниками та позичальниками кредитних спілок можуть бути лише члени кредитної спілки (її учасники і бенефіціари), даний ринок не є привабливим для використання в значній мірі для цілей ВК. Крім того, даний ринок є одним із найменших за сумою активів серед інших ринків небанківських фінансових послуг.

Спеціальне законодавство у сфері надання фінансових послуг кредитними спілками містить доволі широкий перелік вимог, норм та критеріїв, які значною мірою дозволяють запобігати здійсненню ними ризикової діяльності та зазначених ризикових операцій та мінімізувати наслідки проявів ризику ВК, зокрема через вимоги до:

- мінімального нормативного розміру резервного капіталу кредитної спілки;
- якості активів;

²⁶¹ Побудовано за інформацією Нацкомфінпослуг та Держфінмоніторингу

- достатності капіталу;
- платоспроможності кредитної;
- обмеження розміру надання одного кредиту одному члену кредитної спілки;
- обмеження загальної суми заборгованості за великими ризиками;
- граничного розміру залучених коштів від інших юридичних осіб;
- суми зобов'язання перед одним своїм членом;
- ліквідності (миттєвої та короткострокової) та прибутковості кредитної спілки.

Проте, наразі не врегульовано питання щодо обов'язкового формування кредитною спілкою резервів під прострочені проценти за кредитами.

Будь-які прояви ознак злочинів фінансування тероризму, в тому числі із залученням небанківського фінансового сектору є загрозою національній безпеці України.

Проте зважаючи на незначний обсяг даного ринку, така загроза не вбачається істотною.

Ризик використання кредитних спілок:

- ▶ з метою ВК оцінено як **низький**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **низький**

3.1.3. Сектор ринку цінних паперів

Відповідно до статті 2 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок»²⁶²:

- фондовий ринок (ринок цінних паперів) – сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів);
- учасники фондового ринку-емітенти (у тому числі іноземні) або особи, що видали неемісійні цінні папери, інвестори в цінні папери, інституційні інвестори, професійні учасники фондового ринку, об'єднання професійних учасників фондового ринку, у тому числі саморегулювні організації професійних учасників фондового ринку.

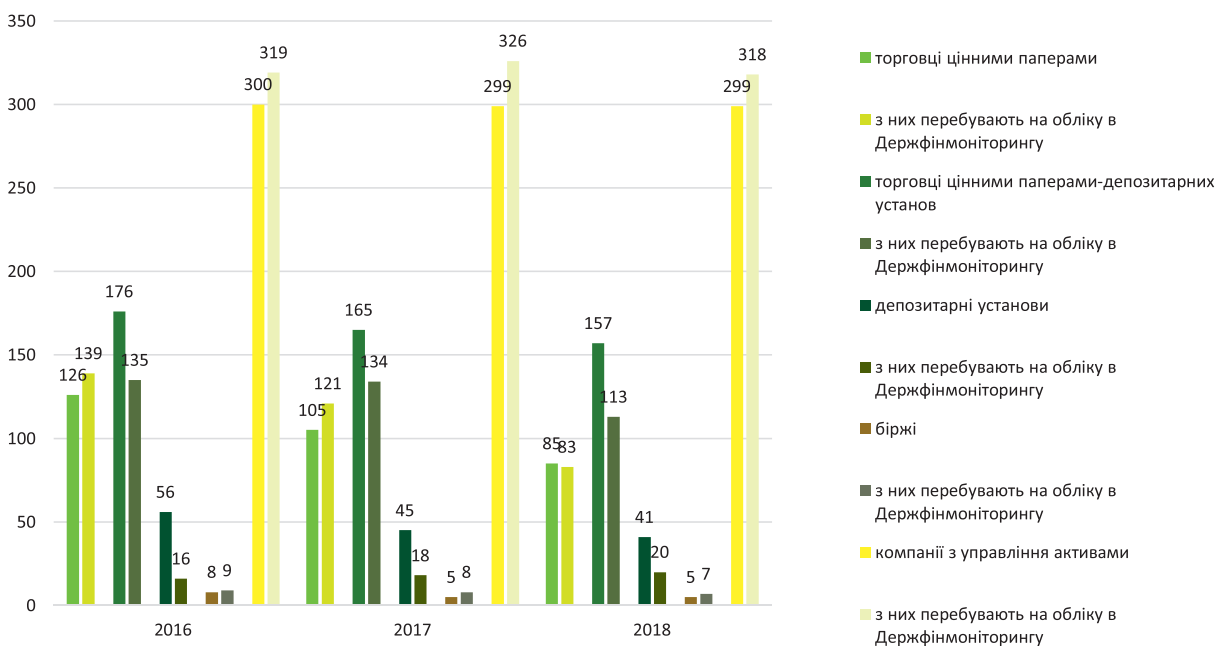

Рис. 3.11. Інформація щодо кількості учасників фондового ринку²⁶³

262 Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV: (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 31, ст. 268): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

263 Побудовано за інформацією НКЦПФР та Держфінмоніторингу

За період з 2016 по 2018 роки спостерігається тенденція до зниження загальної кількості учасників фондового ринку.

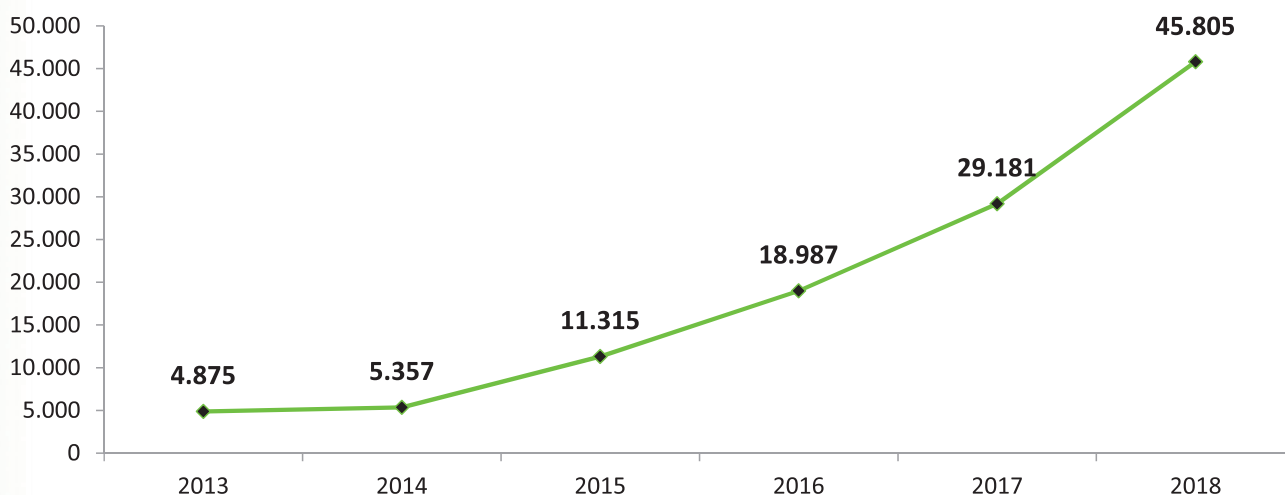

Рис. 3.12. Кількість ФО, взятих на облік Держфінмоніторингом, поданих учасниками фондового ринку²⁶⁴

Разом з тим, за період з 2013 по 2018 рік спостерігається тенденція до збільшення кількості взятих на облік Держфінмоніторингом ФО з ознаками фінансового моніторингу, поданих учасниками фондового ринку.

Зазвичай існують ризики використання професійних учасників фондового ринку у ВК.

Векселі є одним із найпоширеніших фінансових інструментів на фондовому ринку для ВК. Легкість їх використання у ВК, перш за все, зумовлена відсутністю єдиного державного реєстру векселів, що є перепорою для належного контролю за їх випуском та обігом. Велика номінальна вартість векселів не корелюється з статутним капіталом і обсягом господарської діяльності векселедавців, довгострокові терміни погашення свідчать про відсутність реальної потреби в отриманні коштів за векселем.

Акції товариств, які мають ознаки фіктивності, найбільше використовується як актив з завищеною/заниженою вартістю або як спосіб переказу грошових коштів за договорами купівлі продажу акцій між суб'єктами господарювання.

На ринку цінних паперів зустрічаються випадки, коли, активи інвестиційного фонду наповнені цінними паперами фіктивних товариств, що, в свою чергу, призводить до штучної вартості інвестиційних сертифікатів таких фондів. Подібним шляхом відбувається штучне нарощування статутних активів страхових компаній, суб'єктів господарювання.

Також, інвестиційні сертифікати можуть бути інструментом для мінімізації податкових зобов'язань. Зазвичай операції з купівлі-продажу певних інвестиційних сертифікатів здійснюється в межах групи товариств, які пов'язані між собою юридичними та господарськими відносинами, а також перебувають під безпосереднім чи опосередкованим контролем юридичної або фізичної особи (групи осіб), що може свідчити про мінімізацію податкових зобов'язань, оскільки економічної вигоди в даних операціях не вбачається.

Для отримання ЗД можуть використовуватись корпоративні інвестиційні фонди. Як приклад, підставним (набувають право власності напередодні прийняття рішення про виплату дивідендів) учасникам фонду-фізичним особам нараховуються дивіденди, які вони отримують готівкою в суб'єкта господарювання, який задіяний в протиправних діяннях.

Ризикованістю операцій з ОВДП, серед іншого, є: відсутність економічного сенсу, купівля цінних паперів на надто короткий термін, циклічність транзакцій, пов'язаність учасників і наявність у них ознак фіктивності, а також отримання однією стороною регулярних збитків, а іншою – регулярних доходів, розмір яких перевищує суму інвестицій.

Окрім цього, використання публічними особами та пов'язаними з ними особами схем щодо придбання за допомогою нерезидентів ОВДП з метою ВК як на біржовому так і на позабіржовому ринку, з метою штучного формування доходу і подальшого відображення легальності отриманих доходів.

За позицією НКЦПФР, офшорні юрисдикції часто використовуються у схемах ВК.

²⁶⁴ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Наприклад, в угодах задіяні особи, які зареєстровані в країнах із іншою юрисдикцією (зокрема, із непрозорою системою звітування, заниженими вимогами до контролерів), в інтересах яких діє торговель цінними паперами, які пов'язані між собою представниками (за довіреністю) та афілійованими особами.

При ВК через ринок цінних паперів використовуються наступні інструменти:

- цінні папери, емітентами яких є підприємства з ознаками фіктивності;
- цінні папери інститутів спільного інвестування;
- векселі, з обігом понад 3 роки або виписані новоствореними підприємствами;
- ОВДП.

Крім того, за позицією НКЦПФР, проявами ризику ФТ на ринку цінних паперів (фондовому ринку), можуть бути:

1. Здійснення ФО з ЦП професійними учасників фондового ринку, місцезнаходження яких територія ОРДЛО.
2. Здійснення ФО з ЦП професійними учасників фондового ринку за участю суб'єктів господарювання зареєстрованих на території ОРДЛО.
3. Участь професійних учасників фондового ринку у ФО з ЦП клієнтами, що мають КБВ зареєстрованого на території ОРДЛО.

На цей час залишається дуже обмежене коло учасників ринку цінних паперів – торговців цінними паперами та компаній з управління активами, які зареєстровані на території ОРДЛО. Частина з них надають до НКЦПФР адміністративні дані про проведенні операції з цінними паперами, частина не звітують і існують виключно юридично. Оскільки фінансова система України не має зв'язку з фінансовою системою на території ОРДЛО, розрахунки за договорами купівлі-продажу цінних паперів за участю суб'єктів господарювання розташованими на території ОРДЛО не можливі та може бути пов'язане з приховуванням реальних ФО та з операціями по ФТ.

З ряду ознак, які можуть бути характерними для схем фінансування тероризму можна виділити, зокрема:

Щодо клієнтів (учасників) ФО:

- одна особа одноособово є засновником, керівником та бухгалтером підприємства (одноосібний засновницько-посадовий склад);
- засновниками є особи, що проживають в регіоні, який відмінний від регіону реєстрації суб'єкта;
- засновниками є особи, що зареєстровані на непідконтрольних Україні територіях (АР Крим) або в зоні розмежування конфлікту (зона ОРДЛО);
- розташування клієнта та контрагента операції за однією юридичною адресою.

Щодо змісту ФО:

- заплутаний або незвичайний характер договору (угоди, операції), що не має економічного сенсу або очевидної законної мети;
- невідповідність фінансової операції діяльності клієнта (учасника);
- багаторазове здійснення операцій або угод з одним типом цінних паперів;
- регулярне здійснення особою ФО з векселями;
- суми, на які здійснюються ФО, не відповідають майновому (фінансовому) стану клієнта.

Схеми, які можуть використовуються злочинцями для ФТ:

- використання цінних паперів, які мають ознаки фіктивності, векселями;
- укладання угод за договірними зобов'язаннями, які не існують або підроблені.

Ризик використання учасників фондового ринку:

- ▶ з метою ВК оцінено як **середній**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **середній**

3.1.4. Сектор правових послуг

Сектор правових послуг включає наступних СПФМ:

- нотаріуси;
- адвокати, адвокатські бюро та об'єднання;
- суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги (крім осіб, що надають послуги в рамках трудових відносин).

При цьому здійснення суб'єктами сектору правових послуг функцій спеціально визначених суб'єктів не є достатньо ефективним, що обумовлено специфікою їх діяльності як представників нефінансової професії.

Нотаріуси

Порядок правового регулювання діяльності нотаріату в Україні встановлює Закон України «Про нотаріат»²⁶⁵.

Свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю видається та анулюється Мін'юстом на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату.

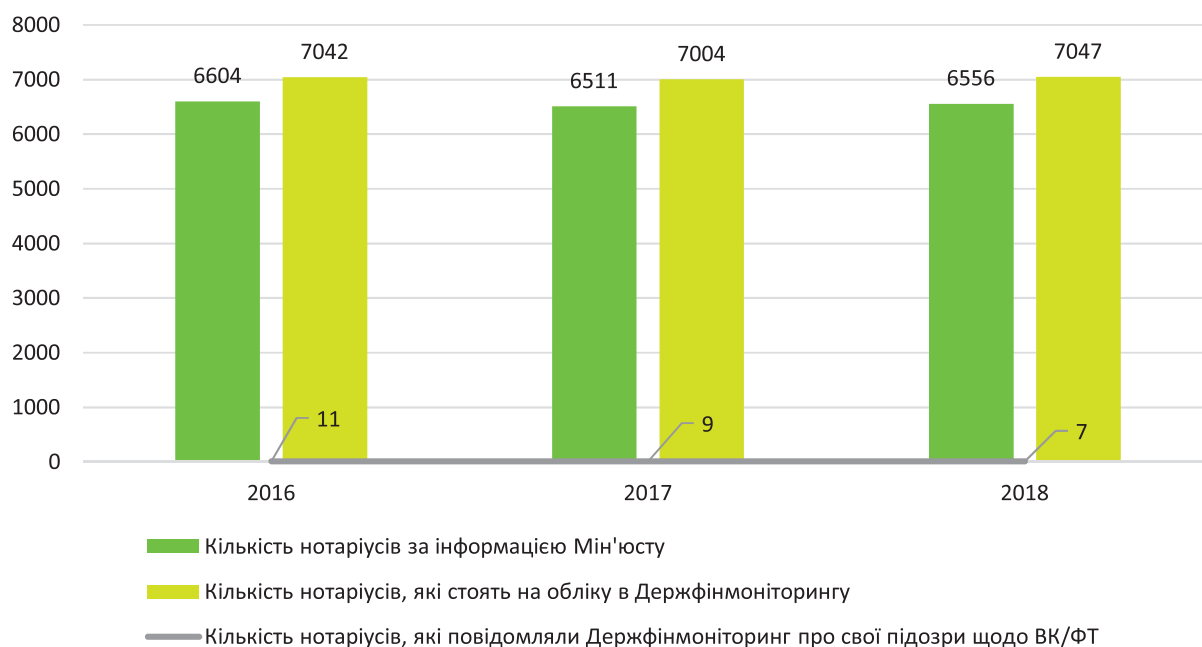

Рис. 3.13. Інформація щодо виконання нотаріусами обов'язків СПФМ²⁶⁶

Кількість нотаріусів, які стоять на обліку в Держфінмоніторингу як СПФМ є вищою фактичною кількістю нотаріусів за даними Мін'юсту, що вказує на неналежне виконання нотаріусами вимог закону в частині зняття з обліку в Держфінмоніторингу у разі припинення діяльності.

При цьому, із загальної кількості нотаріусів, які перебувають на обліку в Держфінмоніторингу лише в середньому 9 нотаріусів в рік (0,1% від загальної кількості) повідомляє Держфінмоніторинг про свої підозри щодо ВК, і цей показник є низьким.

²⁶⁵ Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 №3425-XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

²⁶⁶ Побудовано за інформацією Мін'юсту і Держфінмоніторингу

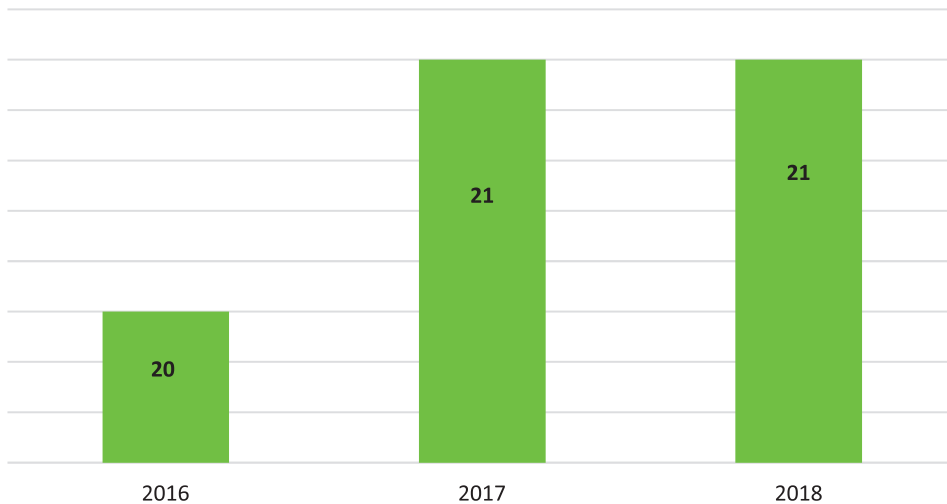

Рис. 3.14. Інформація щодо кількості повідомлень з ознаками фінансового моніторингу поданих нотаріусами та взято на облік Держфінмоніторингом

Основна кількість порушень вимог законодавства стосується випадків неналежного виконання нотаріусами вимог законодавства щодо порядку та строків подання до Держфінмоніторингу інформації, необхідної для взяття СПФМ на облік, внесення змін до цієї інформації, зняття СПФМ з обліку.

Ймовірними схемами ВК/ФТ з використанням СПФМ сектору правових послуг можуть бути:

- підроблення документів, які подаються для вчинення нотаріальних дій;
- надання фізичною особою за певну грошову винагороду своїх анкетних даних для реєстрації її засновником юридичної особи;
- придбання майна на окупованій території;
- спекуляція у сфері продажу нерухомості завдяки штучному завищенню її вартості, яка може включати фальсифікацію оціночної документації на нерухомість та розкривається при порівнянні реальної та ринкової вартості об'єктів нерухомості, а також при встановленні неодноразового здійснення операцій купівлі-продажу цього нерухомого майна;
- відсутність в деяких випадках можливості встановлення КБВ (контролера), зокрема, засновників іноземних юридичних осіб та відсутність можливості провести перевірку походження коштів, які використовуються для фінансової операції.

Ризик використання нотаріусів:

- ▶ з метою ВК оцінено як **середній**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **середній**

Адвокати, адвокатські бюро та об'єднання

Порядок правового регулювання діяльності адвокатури в Україні встановлює Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»²⁶⁷.

При цьому, адвокатське самоврядування здійснюється, зокрема, через діяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, які утворюються з метою визначення рівня фахової підготовленості осіб, які виявили намір отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, та вирішення питань щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури підконтрольна та підзвітна конференції адвокатів регіону.

267 Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст. 282): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

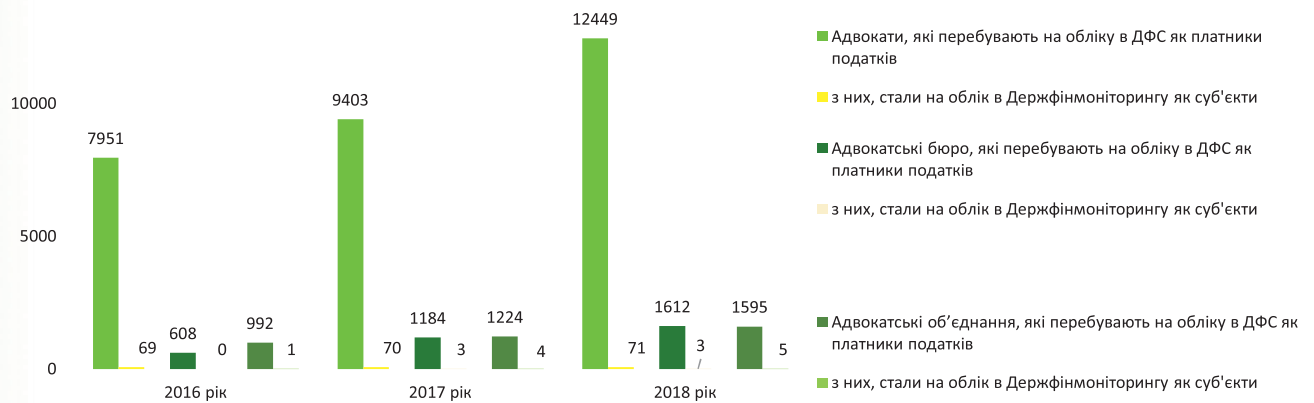

Рис. 3.15. Інформація щодо кількості адвокатів, адвокатських бюро та об'єднань²⁶⁸

Кількість адвокатів, адвокатських бюро та об'єднань, які стали на облік у Держфінмоніторингу як суб'єкти залишається на низькому рівні.

При цьому, до Держфінмоніторингу за період з 2010 по 2018 роки зазначеною категорією суб'єктів не було подано жодного повідомлення про свої підозри щодо ВК/ФТ, що свідчить про неналежний (недостатній) рівень виконання обов'язків суб'єкта та розуміння ризиків ВК/ФТ.

Ризик використання адвокатів, адвокатських бюро та об'єднань:

- ▶ з метою ВК оцінено як **середній**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **середній**

Суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги

В Україні відсутній Закон, який комплексно регламентує процедурні питання надання юридичних послуг. Законодавство не передбачає ліцензування чи отримання певних дозволів для можливості надання юридичних послуг в Україні.

Специфікою цієї категорії СПФМ – є те, що ними є лише суб'єкти господарювання.

Рис. 3.16. Інформація щодо кількості суб'єктів господарювання, які надають юридичні послуги²⁶⁹

Протягом 2016-2018 років спостерігається тенденція щодо збільшення кількості суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги з одночасним зменшенням частини тих, які перебувають на обліку в Держфінмоніторингу як СПФМ.

Зазначена тенденція може бути пов'язана з недосконалістю законодавчого регулювання такої категорії суб'єктів та прагненням таких суб'єктів уникнути додаткових обов'язків та відповідальності.

²⁶⁸ Побудовано за інформацією Мін'юсту і Держфінмоніторингу

²⁶⁹ Побудовано за інформацією Мін'юсту і Держфінмоніторингу

При цьому, до Держфінмоніторингу за період з 2010 по 2018 роки зазначеною категорією суб'єктів не було подано жодного повідомлення про свої підозри щодо ВК/ФТ, що свідчить про неналежний (недостатній) рівень виконання обов'язків суб'єкта та розуміння ризиків ВК/ФТ.

Ризик використання суб'єктів господарювання, які надають юридичні послуги:

- ▶ з метою ВК оцінено як **ВИСОКИЙ**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **ВИСОКИЙ**

Загальний ризик використання сектору правових послуг з метою ВК оцінено як **середній**, з метою ФТ оцінено як **середній**.

3.1.5. Сектор ринку нерухомості

Оцінка ризиків проведена через призму діяльності суб'єктів, які беруть безпосередню участь у здійсненні правочинів під час посередницької діяльності у ринку купівлі-продажу нерухомості, зокрема, суб'єктів підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна (ріелтори).

В Україні відсутнє правове регулювання діяльності ріелторів, що унеможлиблює проведення достатньо ефективної державної політики в сфері національного ринку нерухомості. На теперішній час ріелторська діяльність на ринку нерухомості не підлягає обов'язковій сертифікації, не ліцензується та не патентується, у зв'язку з цим є мало контрольованою з боку держави як за умовами так і за наслідками її здійснення.

Як правило, здійснення таких послуг представлено у вигляді підприємницької діяльності з надання інформаційних послуг.

Відсутність належного законодавчого регулювання ріелторської діяльності, як окремого виду господарської діяльності, щодо надання послуг, пов'язаних з вчиненням правочинів з нерухомістю, призводить до того, що досить часто ріелторською діяльністю займаються так звані «сірі» ріелтори.

Такі ріелтори діють напівлегально, що негативно відображається в першу чергу на рівні захисту прав та законних інтересів споживачів ріелторських послуг.

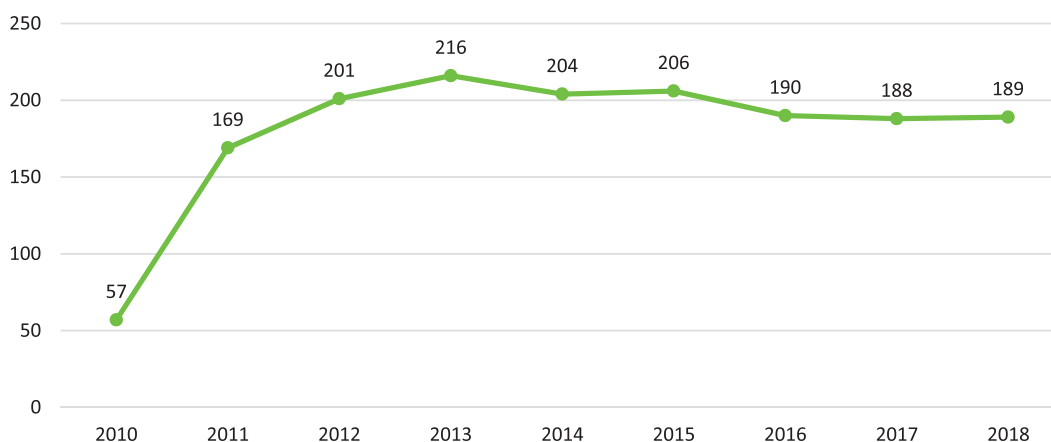

Рис. 3.17. Інформація щодо кількості ріелторів, які перебувають на обліку в Держфінмоніторингу²⁷⁰

Згідно з даними ДФС, близько 10 000 агентств з нерухомості перебувають на обліку, як платників податків. Як висновок, на обліку в Держфінмоніторингу перебуває вкрай незначна кількість ріелторів із числа тих, що мають стати на облік.

270 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

У свою чергу, протягом 2011-2018 рр. ріелторами до Держфінмоніторингу надано лише 3 повідомлення про ФО, що підлягають фінансовому моніторингу.

Враховуючи вищезазначений загальний огляд стану організації дотримання СПФМ вимог Закону, виконання посередниками на ринку купівлі продажу нерухомого майна вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу характеризується низьким рівнем:

постановки на облік спеціально визначених СПФМ, зокрема ріелторів;

подання СПФМ інформації про ФО, що підлягають фінансовому моніторингу;

проходження навчання та підвищення кваліфікації працівниками СПФМ.

Ризик використання ріелторів:

- ▶ з метою ВК оцінено як **високий**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **середній**

3.1.6. Сектор операторів поштового зв'язку

Мінінфраструктури забезпечує надання методологічної, методичної та іншої допомоги СПФМ – операторам поштового зв'язку, що надають поштові послуги.

Рис. 3.18. Інформація щодо кількості операторів поштового зв'язку, які перебувають на обліку в Держфінмоніторингу²⁷¹

При зменшенні протягом 2016-2018 років кількості операторів поштового зв'язку спостерігається тенденція до збільшення кількості інформації про ФО з ознаками фінансового моніторингу, яка взята Держфінмоніторингом на облік від цих суб'єктів.

Основна кількість порушень вимог законодавства стосується випадків неналежного виконання операторами поштового зв'язку вимог законодавства щодо порядку та строків подання до Держфінмоніторингу інформації, необхідної для взяття СПФМ на облік, внесення змін до цієї інформації, зняття СПФМ з обліку. Іншими порушеннями вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу у СПФМ – операторів поштового зв'язку є неподання ФО, що підлягають фінансовому моніторингу та недоліки щодо порядку роботи з переліком осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції.

Ризик використання операторів поштового зв'язку:

- ▶ з метою ВК оцінено як **низький**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **низький**

²⁷¹ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

3.1.7. Сектор товарних та інших бірж, що проводять ФО з товарами

Протягом 2016-2018 років спостерігається тенденція до збільшення загальної кількості товарних бірж (згідно з даними Держстату) з одночасним зменшенням кількості тих, які перебувають на обліку у Держфінмоніторингу як СПФМ.

Рис. 3.19 Кількість товарних та інших бірж, що проводять ФО з товарами²⁷²

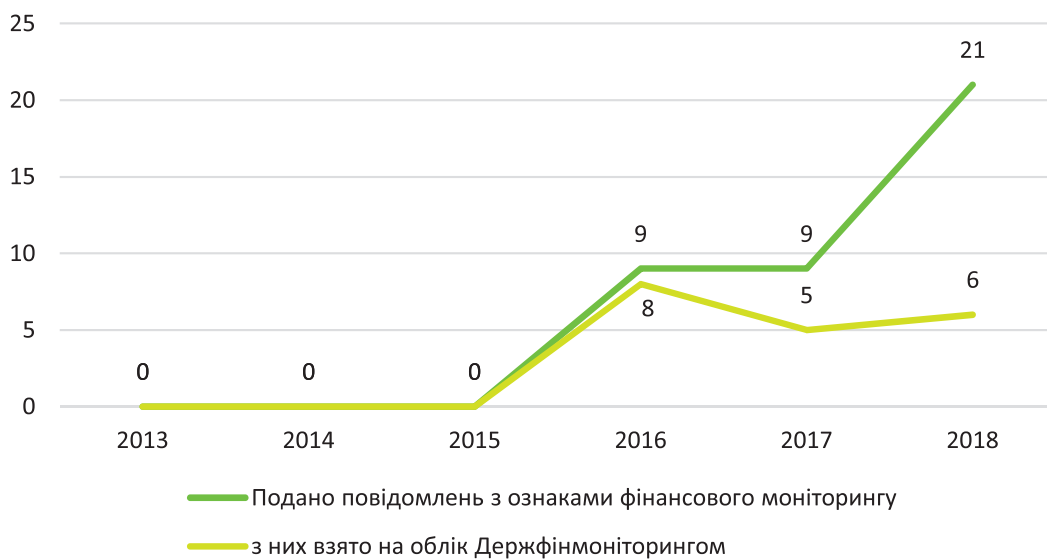

Рис. 3.20 Динаміка подання товарними та іншими біржами, що проводять ФО з товарами, повідомлень з ознаками фінансового моніторингу до Держфінмоніторингу²⁷³

Протягом 2016-2018 років спостерігається тенденція щодо збільшення кількості поданих товарними та іншими біржами, що проводять ФО з товарами, повідомлень з ознаками фінансового моніторингу до Держфінмоніторингу. При цьому, кількість повідомлень, які подані коректно (без помилок) залишається на низькому рівні, що може свідчити про недостатнє розуміння зазначеною категорією СПФМ завдань та обов'язків, що покладені на них Законом, а також відповідальності, яка настає за невиконання вимог Закону.

Враховуючи, що:

- всі біржові операції/аукціони на товарних біржах відповідно до товару розділені на напрямки/секції. Операції на біржі мають право вчиняти тільки ідентифіковані особи за процедурою акредитації/ідентифікації відповідно до внутрішніх документів товарної біржі;

272 Побудовано за інформацією Мінекономіки і Держфінмоніторингу

273 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

- відповідно до статті 9 Закону товарна біржа при реєстрації учасників здійснює ідентифікацію, верифікацію та вивчення клієнта;
- рахунки здійснюються за допомогою відкритих в установах банків рахунків, таким чином їх попередню ідентифікацію, а також мету операції здійснює банк. ФО готівкою не здійснюються;
- товарна біржа не є фінансовою установою, а лише реєструє укладені угоди між клієнтами;
- учасники використовують кваліфікований підпис або ЕЦП, АВП (електронні підписи) за угодою з товарною біржою,

ризик використання сектору товарних та інших бірж, що проводять ФО з товарами:

- ▶ з метою ВК оцінено як **низький**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **низький**

3.1.8. Сектор проведення лотерей та азартних ігор у тому числі казино, електронне (віртуальне) казино

Відповідно до статті 2 Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні»²⁷⁴ в Україні забороняється гральний бізнес та участь в азартних іграх.

Повноваження Мінфіну як органу ліцензування діяльності з випуску та проведення лотерей обмежені статтею 6 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»²⁷⁵, згідно з якою орган ліцензування здійснює контроль за додержанням ліцензіатами вимог ліцензійних умов. На сьогоднішній день в Україні жодний суб'єкт господарювання не має діючих ліцензій на провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей. Провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей без ліцензії заборонено відповідно до Господарського кодексу України, законів України «Про ліцензування видів господарської діяльності» та «Про державні лотереї в Україні»²⁷⁶. Поняття «державна» лотерея в Законі України «Про державні лотереї в Україні» фактично не містить ознак можливості державного управління лотереєюною діяльністю.

При цьому, відповідно до Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» лотерея не вважається азартною грою, хоча містить всі ознаки азартної гри.

Рис. 3.21. Інформація щодо виконання СПФМ, які проводять лотереї обов'язків згідно Закону²⁷⁷

274 Про заборону грального бізнесу в Україні: Закон України від 15 травня 2009 року № 1334-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17>

275 Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>

276 Про державні лотереї в Україні: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5204-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5204-17>

277 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Схеми, які можуть використовуватися злочинцями для ВК:

- організація проведення (розповсюдження) лотерей, з залученням платіжних сервісів (небанківських фінансових установ), в тому числі в мережі інтернет, за допомогою яких здійснюється незаконна конвертація грошових та електронних коштів в готівку, використовуючи реквізити підприємств з ознаками «фіктивності» та «транзитних», з їх подальшою легалізацією шляхом виведення за територію України;
- легалізація через вигреш в лотерею отриманої неправомірної вигоди особою, яка займає особливо відповідальне становище.

Ризик використання суб'єктів господарювання, які проводять лотереї та азартні ігри, у тому числі казино, електронне (віртуальне) казино:

- ▶ з метою ВК оцінено як **середній**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **низький**

3.1.9. Сектор аудиторських послуг

Протягом 2016-2018 років спостерігається тенденція до збільшення обсягу наданих послуг з аудиту СПФМ, які надають аудиторські послуги.

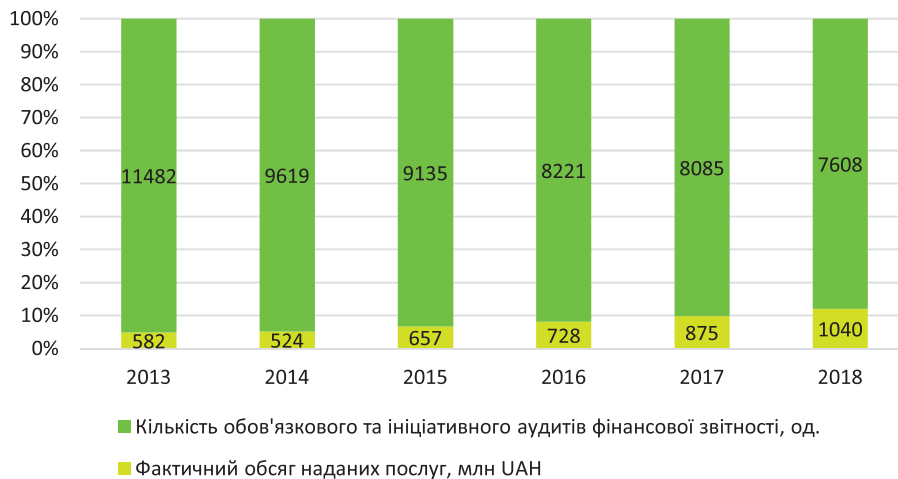

Рис. 3.22. Інформація щодо обсягу наданих послуг з аудиту²⁷⁸

Протягом 2016-2019 років спостерігається тенденція до збільшення кількості аудиторських фірм, які перебувають на обліку у Держфінмоніторингу як СПФМ.

Рис. 3.23. Інформація щодо СПФМ, які надають аудиторські послуги²⁷⁹

278 Побудовано за інформацією Мінфіну

279 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

За період з 2016 по 2018 роки жодної інформації про підозрілі ФО зазначеною категорією СПФМ до Держфінмоніторингу не надходило.

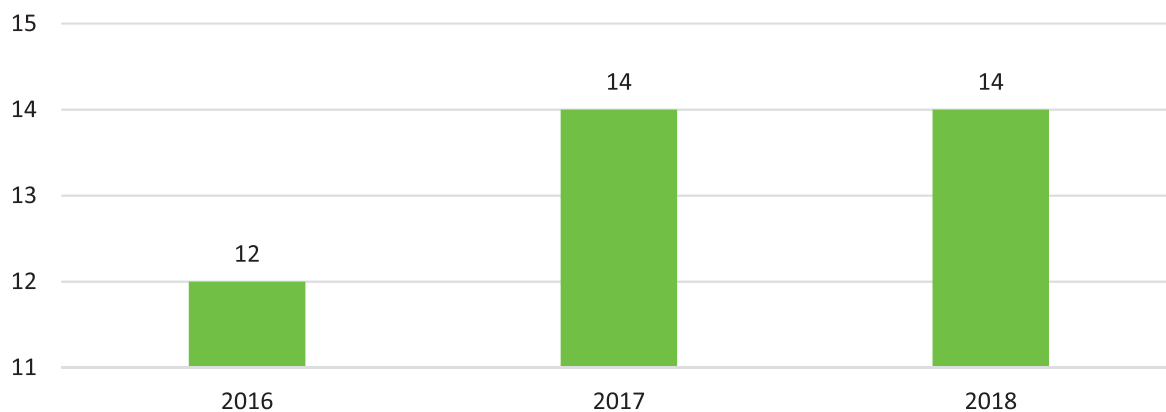
Зважаючи на незначний обсяг аудиторів в секторі аудиторських послуг, загроза їх використання з метою ВК є невисокою.

Ризик використання аудиторських послуг:

- ▶ з метою ВК оцінено як **середній**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **низький**

3.1.9. Сектор бухгалтерських послуг які надають фізичні особи – підприємці

Мінфін забезпечує надання методологічної, методичної та іншої допомоги СПФМ – фізичним особам – підприємцям, які надають послуги з бухгалтерського обліку (за винятком осіб, що надають послуги у рамках трудових правовідносин).

■ Кількість фізичних осіб-підприємців, які надають послуги з бухгалтерського обліку, що перебувають на обліку в Держфінмоніторингу

Рис. 3.24. Інформація щодо кількості СПФМ – фізичних осіб – підприємців, які надають послуги з бухгалтерського обліку, що перебувають на обліку в Держфінмоніторингу

За період з 2016 по 2018 роки жодної інформації про підозрілі ФО зазначеною категорією СПФМ до Держфінмоніторингу не надходило.

Зважаючи на незначний обсяг частки ФОП, які надають послуги з бухгалтерського обліку в секторі бухгалтерських послуг, загроза їх використання з метою ВК є невисокою.

Ризик використання ФОП, які надають послуги з бухгалтерського обліку:

- ▶ з метою ВК оцінено як **низький**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **низький**

3.1.10. Сектор торгівлі за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них

Враховуючи встановлені НБУ обмеження на розрахунки готівкою²⁸⁰ на суму вище 50 тис. УАН, у суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них на сьогодні відсутні «умови» за яких вони повинні виконувати свої обов'язки як СПФМ.

З 2016 по 2018 роки кількість СПФМ, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, зменшилась.

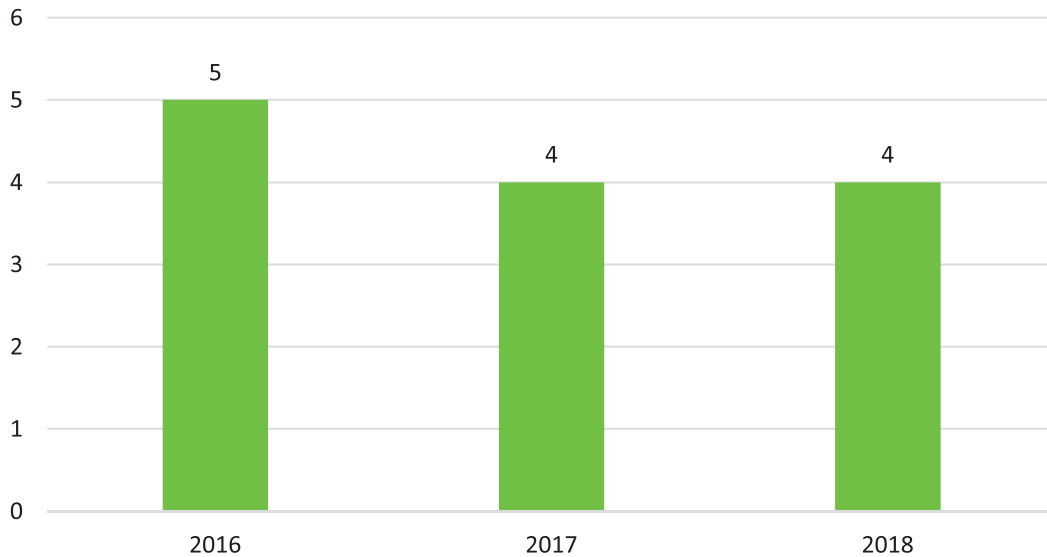

Рис. 3.25. Інформація щодо СПФМ, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, що перебувають на обліку в Держфінмоніторингу²⁸¹

Ризик використання суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них:

- ▶ з метою ВК оцінено як **низький**
- ▶ з метою ФТ оцінено як **низький**

²⁸⁰ Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова правління Національного банку України від 29.12.2017 № 148: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>

²⁸¹ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Таблиця 3.2

Зведені результати секторальних оцінок ризиків щодо використання СПФМ з метою ВК

№ з/п	Сектор СПФМ	Рівень ймовірності настання ризику	Рівень наслідків прояву ризику	Загальний рівень ризику	Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	Рівень чистого ризику
1	Банківський сектор	3	3	9	2	6
2	Сектор небанківських фінансових установ (у частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів)	3	3	9	3	9
3	Сектор небанківських фінансових послуг, з них:	2	3	6	3	6
3.1	Суб'єкти, які надають страхові послуги	3	3	9	2	6
3.2	Суб'єкти, які надають послуги у системі накопичувального пенсійного забезпечення в частині адміністрування недержавних пенсійних фондів	1	3	3	2	2
3.3	Надання гарантій та поручительств	3	2	6	3	6
3.4	Управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю	2	3	6	2	4
3.5	Надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту	3	3	9	3	9
3.6	Фінансовий лізинг	3	2	6	3	6
3.7	Факторинг	3	2	6	3	6
3.8	Кредитні спілки	1	2	2	2	2
4	Сектор ринку цінних паперів	2	2	4	2	4
5	Сектор правових послуг, з них:	3	2	6	3	6
5.1	Нотаріуси	2	2	4	2	4
5.2	Адвокати, адвокатські бюро та об'єднання	3	2	6	3	6
5.3	Суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги	3	3	9	3	9
6	Сектор ринку нерухомості	3	3	9	3	9
7	Сектор операторів поштового зв'язку	2	2	4	2	4
8	Сектор товарних на інших бірж, що проводять ФО з товарами	1	2	1	2	2
9	Сектор проведення лотерей та азартних ігор у тому числі казино, електронне (віртуальне) казино	3	2	6	3	6
10	Сектор аудиторських послуг	2	2	4	2	4
11	Сектор бухгалтерських послуг які надають фізичні особи – підприємці	1	2	1	2	2
12	Сектор торгівлі за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них	1	2	1	2	2
Загальна оцінка сектору СПФМ		2	2	4	2	4

Таблиця 3.3

Зведені результати секторальних оцінок ризиків щодо використання СПФМ з метою ФТ

№ з/п	Сектор СПФМ	Рівень ймовірності настання ризику	Рівень наслідків прояву ризику	Загальний рівень ризику	Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	Рівень чистого ризику
1	Банківський сектор	3	3	9	1	3
2	Сектор небанківських фінансових установ (у частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів)	3	3	9	2	6
3	Сектор небанківських фінансових послуг, з них:	1	2	2	2	4
3.1	Суб'єкти, які надають страхові послуги	1	3	3	2	2
3.2	Суб'єкти, які надають послуги у системі накопичувального пенсійного забезпечення в частині адміністрування недержавних пенсійних фондів	1	2	2	1	1
3.3	Надання гарантій та поручительств	1	3	3	2	2
3.4	Управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю	1	2	2	2	2
3.5	Надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту	2	2	4	2	4
3.6	Фінансовий лізинг	1	1	1	2	2
3.7	Факторинг	1	1	1	2	2
3.8	Кредитні спілки	1	2	2	2	2
4	Сектор ринку цінних паперів	1	1	1	2	2
5	Сектор правових послуг, з них	3	2	6	3	6
5.1	Нотаріуси	2	2	4	2	4
5.2	Адвокати, адвокатські бюро та об'єднання	3	2	6	3	6
5.3	Суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги	3	3	9	3	9
6	Сектор ринку нерухомості	3	3	9	2	6
7	Сектор операторів поштового зв'язку	2	2	4	2	4
8	Сектор товарних на інших бірж, що проводять ФО з товарами	1	2	1	2	2
9	Сектор проведення лотерей та азартних ігор у тому числі казино, електронне (віртуальне) казино	1	2	2	2	2
10	Сектор аудиторських послуг	1	1	1	2	2
11	Сектор бухгалтерських послуг які надають фізичні особи – підприємці	1	1	1	2	2
12	Сектор торгівлі за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них	1	2	1	2	2
Загальна оцінка сектору СПФМ		2	2	4	2	4

З урахуванням результатів аналізу масиву даних, що був отриманий і опрацьований під час проведення секторальних оцінок ризиків виділені наступні зони високого та низького ризику використання СПФМ для ВК/ФТ:

1. Зона низького ризику:

1.1. Зона мінімального ризику

До зазначеного сегменту відносяться фізичні особи, підприємства, установи, організації, які несуть найменші ризики ВК/ФТ для СПФМ, за умови відсутності підозр щодо ВК/ФТ в тому числі корупції. Відповідно до зазначених нижче категорій осіб СПФМ, з урахуванням РОП, можуть застосовувати особливості (спрощені заходи) ідентифікації, верифікації та вивчення клієнтів, що визначені у їх внутрішніх документах з питань ПВК/ФТ, за умови відсутності підозр щодо ВК/ФТ, в тому числі корупції:

Таблиця 3.4

Клієнти, віднесені до зони мінімального ризику

№ з/п	Категорії суб'єктів, які становлять мінімальний ризик ВК/ФТ	Підстави для застосування спрощених заходів належної перевірки
1	Органи державної влади України ²⁸²	Включають в себе органи законодавчої, виконавчої та судової влади, а також інші державні органи, які діють від імені держави та наділені державно-владними повноваженнями. Створюються на підставі нормативно-правового акту та перебувають у державній власності.
2	Міжнародні установи чи організації, у яких бере участь Україна відповідно до міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана ВРУ	Участь України в цих установах визначена міжнародними договорами на державному рівні. Відповідно до частини 1 статті 22 Базового Закону міжнародне співробітництво у сфері ПВК/ФТ здійснюється за принципом взаємності відповідно до Базового Закону, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, інших нормативно-правових актів
3	Установи, органи, офіси або агентства Європейського Союзу	Керуються європейським публічним правом, діють на міждержавному рівні – створені з метою сприяння регулюванню діяльності окремих секторів на рівні ЄС
4	Дипломатичні представництва іноземної держави – члена Організації економічного співробітництва та розвитку, акредитовані в Україні в установленому порядку ²⁸³	Це державні установи, завданням яких є підтримка і розвиток офіційних стосунків з країною перебування та захист прав та інтересів своєї держави, її громадян і юридичних осіб. Заснування на основі взаємної угоди між державами
5	Емітенти, що відповідно до законодавства або умов публічного розміщення акцій на міжнародно визнаних біржах зобов'язані публічно розкривати відомості про КБВ (контролерів), або є дочірніми підприємствами чи представництвами таких емітентів.	Якщо юридична особа допущена до лістингу на міжнародно визнаних біржах, це означає, що нею були подані всі необхідні документи та що вона відповідає визначеним вимогам, в тому числі щодо дотримання правил розкриття інформації згідно з чинним законодавством
6	Особи, які мають рахунки виключно для отримання заробітної плати, стипендій, пенсійних або інших соціальних виплат;	Особи, що використовують визначений вузькоспеціалізований набір послуг СПФМ (цільове використання послуг, яке можна перевірити)
7	Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку	НПО, функціонують за рахунок внесків їх членів
8	Фізичні особи, що здійснюють регулярні платежі за житлово-комунальні послуги на незначні суми, а також підприємства житлово-комунального господарства, провайдери доступу в Інтернет та до послуг телебачення, з якими фінансові установи – СПФМ укладають договори про приймання регулярних платежів від фізичних осіб без відкриття рахунку на незначні суми, за умови якщо такі договори передбачають безготівкове перерахування прийнятих коштів виключно на рахунок клієнта, відкритий в іншій фінансовій установі	Визначене вузькоспеціалізоване цільове використання послуг СПФМ

282 Приймаючи до уваги, що органи державної влади України створюються на підставі нормативно-правового акту, перебувають у державній власності та діють від імені держави, СПФМ можуть застосовувати спрощені заходи ідентифікації, верифікації та вивчення клієнтів – органів державної влади. Разом з тим, СПФМ повинні застосовувати додаткові заходи антикорупційної перевірки таких клієнтів у зв'язку з високим рівнем корупції в Україні.

283 Приймаючи до уваги, що СПФМ можуть застосовувати спрощені заходи ідентифікації, верифікації та вивчення клієнтів – дипломатичних представництв іноземних держав, що є членами ОЕСР, враховуючи ризики залучення таких держав та їх дипломатичних представництв до ВК/ФТ, базуючись на критеріях рівня їх економічного розвитку та міжнародної репутації.

Застосування спрощених заходів ідентифікації, верифікації та вивчення клієнтів сприятиме отриманню вільного доступу пересічних громадян до послуг СПФМ, спрощенню діяльності низько ризикових категорій клієнтів СПФМ, а також надасть змогу вивільнити ресурси СПФМ для зосередження уваги на зонах найбільшого ризику.

1.2. Зона низького ризику

До цього сегменту ризику відносяться компанії, що здійснюють зрозумілі для СПФМ ФО, звичайну господарську діяльність, сплачують податки, стосовно яких відсутні підозри щодо ВК/ФТ, в операціях яких відсутні ознаки фіктивності і які не здійснюють великомасштабні операції. СПФМ застосовують заходи ідентифікації, верифікації та вивчення таких клієнтів відповідно до положень законодавства ПВК/ФТ.

2. Зона високого ризику:

2.1. Зона високого ризику

Клієнти, які відносяться до цієї зони потребують особливої уваги з боку СПФМ у зв'язку з притаманними їм високими ризиками ВК/ФТ. Дана категорія включає:

- ПЕП;
- Громадські об'єднання;
- НПО
- Політичні партії.

Крім цього, до зони високого ризику ВК/ФТ потрапляють клієнти, щодо яких є підозра/сумнів про здійснення ними операцій ВК/ФТ, підозра належності клієнтів до компаній-оболонки (компаній з ознаками фіктивності), а також підозра/сумнів про здійснення інших злочинів.

Операціям з віртуальними активами притаманні ознаки, що роблять їх вразливими до використання з метою ВК/ФТ. Зважаючи на відсутність в Україні належного законодавчого регулювання та відповідно адекватного нагляду та контролю на ринку віртуальних активів, зокрема у сфері фінансового моніторингу, ризик здійснення операцій з віртуальними активами з метою ВК та ФТ залишається високим, що вимагає від СПФМ особливої уваги та посиленого контролю за такими операціями.

У разі встановлення ознак діяльності чи категорій клієнтів, які належать до зони найбільшого ризику СПФМ повинні застосовувати до них посилені заходи ідентифікації, верифікації і вивчення з боку СПФМ.

2.2. Зона неприйнятно високого ризику

До цієї зони ризику відносяться клієнти, які становлять максимально високий ризик, який не може бути прийнятий СПФМ відповідно до внутрішніх документів з питань ВК/ФТ, а саме:

- Особи, що включені до переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності
- Особи, щодо яких застосовано міжнародні санкції
- Особи, щодо яких є підстави вважати, що вони здійснюють фіктивне підприємництво або є компаніями оболонками з метою здійснення ВК/ФТ
- Клієнти, щодо яких є підстави вважати про здійснення ними операцій ВК/ФТ, інших злочинів та/або належності до компаній-оболонки (компаній з ознаками фіктивності).

СПФМ повинні ефективно запобігати використанню своїх послуг з метою ВК/ФТ шляхом відмови клієнтам в проведенні ФО, встановленні (підтриманні) ділових відносин, у тому числі шляхом розірвання ділових відносин.

3.2. Неприбутковий сектор

Міжнародна та внутрішньодержавна боротьба з ФТ продемонструвала, що терористи та терористичні організації використовують сектор НПО з метою отримання і переміщення коштів, надання матеріально-технічної підтримки, заохочення вербування терористів чи підтримання терористичних організацій та операцій іншим чином.

Так, НПО можуть використовуватись як пряме джерело прибутку і як прикриття переміщення коштів між країнами в складних схемах із ВК або ФТ. Вони також можуть використовуватись і для прикриття переміщення терористів, надання їм організаційної підтримки тощо.

Тобто, використання НПО для ФТ може набувати різних форм. Досить поширеним прикладом однієї з форм є створення НПО із заявленими добродійними цілями, які насправді існують лише для переведення коштів на користь терористів або терористичної організації.

Іншою можливістю є проникнення терористів чи їх прибічників у НПО, створену для цілком законних гуманітарних чи добродійних цілей. Після того, як такі особи обіймуть провідні посади в НПО, вони можуть переказати частину коштів, зібраних на благодійні цілі, для прямої чи непрямой підтримки терористів або терористичної організації. Іноді це робиться без прямого відому засновників, керівництва та працівників самої НПО.

Що стосується фінансування терористичних організацій, які діють на не підконтрольній українській владі території Донецької та Луганської областей, то НПО можуть використовуватись для отримання фінансової підтримки «ДНР»/«ЛНР».

Для проведення неконтрольованих ФО для ВК/ФТ, НПО використовують заборонені на території України небанківські електронні платіжні системи («WebMoneyTransfer», «Money.Yandex.ru», «QIWI Wallet»).

Застосування механізмів перерахунку та переведення в готівку електронних коштів з використанням онлайн-обмінників дає змогу приховувати дані щодо власників електронних гаманців та руху коштів між платіжними системами і банківськими установами, терористичними та сепаратистськими угрупованнями.

Окрім того, НПО можуть проводити «нульові ICO» (Initiation Offering, або «первинна пропозиція монет» – це відносно нова форма інвестування, тісно пов'язана з технологією блокчейн та криптовалютами). Цей метод полягає в розробці особою (ініціатором) примітивного ICO-проєкту з головним офісом у регіоні, куди потрібно вивести грошові кошти.

Після проведення підготовки оголошується початок первинного продажу токенів (зазвичай закритого характеру), при цьому до інвестування допускається лише ініціатор ICO, який скуповує 100% емітованих токенів.

Таким чином, кошти інвестора осідають на банківських рахунках компанії, яка оголошувала ICO та перебуває в потрібному регіоні. У такий спосіб фіатні кошти можуть незаконно виводитись за межі України для переведення на рахунки міжнародних злочинних угруповань, терористичних організацій, груп та окремих осіб, які працюють за завданнями спецслужб іноземних держав.

На сьогодні роль моніторингу ВК/ФТ через НПО є особливою.

Сучасна система загроз у сфері ПВК/ФТ має такі риси:

- висока динаміка змін, пов'язана з постійною появою нових загроз, зумовлених чинниками, які до загострення могли не вважатися критичними;
- зростання тіньової економіки як середовища, що генерує ці загрози;
- посилення транснаціональності загроз, що традиційно розглядалися як внутрішні, – набувають характеру зовнішніх, а зовнішні загрози регіонального чи національного рівня набувають характеру глобальних;
- відсутність розмежування між внутрішніми та зовнішніми загрозами, а також між глобальними, національними, регіональними та локальними, що обумовлене загальними процесами транснаціоналізації суспільного життя, формуванням єдиного соціального середовища;
- глобалізація загроз, їх універсальний характер.

У ЄДР за станом на 01.01.2019, зареєстровано 1 298 435 юридичних осіб з яких 197 952 НПО, що складає 15% від загальної кількості осіб.

У 2018 році Держфінмоніторингом отримано **169 312** повідомлень про ФО, які здійснені за участю **7 681** НПО, на загальну суму понад **439 млрд UAH**.²⁸⁴

284 Огляд щодо використання неприбуткових організацій в незаконних цілях у 2018 році: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2019/20190405/oglad_npo_2018.pdf

Таблиця 3.5

Розподіл повідомлень про ФО, отриманих Держфінмониторингом, які здійснені за участю НПО, за 2018 рік²⁸⁵

Назва показника	Кількість ФО, од	%	Сума ФО, млн УАН	%
Загалом	169 312	100%	439 731,3	100%
ОФМ	167 399	98,9%	436 963,1	99,37%
ВФМ	869	0,5%	141,5	0,03%
ОФМ та ВФМ	1 044	0,6%	2 626,7	0,6%

Слід зазначити, що 98,9% ФО відносно НПО отримано за ознаками обов'язкового фінансового моніторингу.

Найбільша частка повідомлень щодо ФО проведених за участю НПО надійшла за наступними ознаками фінансового моніторингу:

- **ознаки обов'язкового фінансового моніторингу** (наведені ознаки охоплюють 75,7% повідомлень проведених за участю НПО що надійшли за ознаками обов'язкового фінансового моніторингу):
 - перерахування коштів НПО (28,0%);
 - отримання коштів НПО (25,2%);
 - ФО з переказу коштів особами, щодо яких встановлено високий ризик (11,8%);
 - ФО з отримання коштів особами, щодо яких встановлено високий ризик (10,7%);
- **ознаки внутрішнього фінансового моніторингу** (наведені ознаки охоплюють 81,7% ФО проведених за участю НПО що надійшли за ознаками внутрішнього фінансового моніторингу):
 - інші ФО, для яких у СПФМ виникають підстави вважати, що фінансова операція проводиться з метою ВК/ФТ (59,1%);
 - прийняття СПФМ коштів (платіжних документів до їх оплати) від особи, яка надсилає кошти на адресу іншої сторони цивільно-правової угоди, внаслідок чого такі кошти повертаються без виконання фінансової операції у зв'язку з її відмовою щодо їх прийняття (11,8%);
 - регулярне одержання або надання фінансової допомоги, в тому числі від нерезидентів, чи надання фінансової допомоги нерезидентам (10,8%).

Детальна інформація щодо аналізу учасників ФО наведена у таблиці.

Таблиця 3.6

Детальна інформація щодо аналізу учасників ФО²⁸⁶

№	Вид НПО	Кількість суб'єктів, од	%	Кількість ФО, од	%	Сума ФО, млн УАН	%
Загалом		7 861	100%	16 312	100%	439 731,3	100%
1	Громадські організації	1 566	20%	31 469	18,6%	73 677,4	16,8%
2	Благодійні фонди (організації)	998	13%	27 950	16,5%	26 225,6	6%
3	Професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок	1 218	15,9%	21 320	12,6%	11 951,7	2,7%
4	Житлово-будівельні кооперативи, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків	1 346	17,5%	19 349	11,4%	9 161,3	2,1%
5	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	378	4,9%	16 043	9,5%	18 348,1	4,2%

285 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

286 Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

№	Вид НПО	Кількість суб'єктів, од	%	Кількість ФО, од	%	Сума ФО, млн УАН	%
6	Установи, організації, створені органами державної влади України, що утримуються за рахунок коштів відповідних бюджетів	511	6,7%	15 866	9,4%	15 877,5	3,6%
7	Інші види НПО	1 664	21,7%	37 315	22,0%	284 499,7	64,7%

У 2018 році Держфінмоніторингом направлено до ПО **65** УМ стосовно підозрілих операцій, проведених за участю НПО.

Таблиця 3.7

Розподіл переданих до ПО матеріалів за видами можливих ознак злочинів²⁸⁷

Назва показника	Кількість УМ, од	%
Загалом	65	100%
БК	36	55,4%
ФТ	4	6,2%
Учинення іншого злочину, визначеного КК України	119	38,5%

У складі таких матеріалів до ПО передано **2 890** ФО, які здійснені за участю **127** НПО, на загальну суму **2 994,8** млн УАН.

Таблиця 3.8.

Розподіл переданих ФО в розрізі видів НПО наведено у таблиці²⁸⁸

№	Вид НПО	Кількість суб'єктів, од	%	Кількість ФО, од	%	Сума ФО, млн УАН	%
Загалом		127	100,0%	2890	100,0%	2994,8	100,0%
1	Благодійні фонди (організації)	26	20,5%	1222	42,3%	1701,8	56,8%
2	Житлово-будівельні кооперативи, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків	53	41,7%	882	30,5%	553,8	18,5%
3	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	9	7,1%	376	13,0%	223,5	7,5%
4	Громадські організації	13	15,7%	33	2,2%	19,3	1,4%
5	Політичні партії	3	2,4%	4	0,1%	0,9	0,03%
6	Інші види НПО	19	15,0%	344	11,9%	486,6	16,2%

²⁸⁷ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

²⁸⁸ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

Таблиця 3.9

Розподіл ФО переданих до ПО за ознаками фінансового моніторингу²⁸⁹

Назва показника	Кількість ФО, од	%
Загалом	2890	100%
ОФМ	2749	95,1%
ВФМ	22	0,8%
ОФМ та ВФМ	119	4,1%

Найбільш розповсюдженими ознаками ризику використання НПО для ВК/ФТ є:

- введення в оману, створення фіктивних НПО;
- подрібнення ФО здійснених за участю НПО;
- проведення ФО за участю НПО без належного пояснення суті таких операцій;
- переказ коштів НПО на користь юридичних осіб, діяльність яких не має спільних інтересів;
- участь у фінансуванні придбання товарів подвійного призначення;
- проведення НПО діяльності на територіях, які є прилеглими до здійснення військових дій;
- переказ коштів на користь осіб, пов'язаних з НПО;
- витрачання коштів НПО без формування відповідної звітності про їх використання;
- для відкриття банківських рахунків НПО використовуються треті особи, які діють за дорученням;
- витрати НПО не відповідають задекларованим напрямкам діяльності;
- причетність осіб, які пов'язані із вчиненням злочинів, до діяльності НПО;
- фіктивна діяльність НПО.

Зазначені ознаки не є вичерпними, а є лише індикаторами для подальшого більш детального аналізу діяльності НПО. Сукупність встановлених ознак ризикованої діяльності свідчить про високий ризик такого суб'єкта НПО для ВК/ФТ.

Проаналізована інформація свідчить, про високі ризики використання НПО з метою вчинення предикатного злочину та/або для ВК та/або ФТ/ЗМЗ, а також слугувати прикриттям для іншої незаконної діяльності.

Також з'являються нові загрози, пов'язані з гібридними війнами та використанням цілих територій.

НПО використовуються під час вчинення предикатних злочинів та ВК, зокрема, щодо:

- привласнення, розтрата майна або заволодіння ним;
- фіктивного підприємництва;
- нецільового використання бюджетних коштів;
- ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);
- фінансування тероризму;
- зловживання владою або службовим становищем;
- незаконного збагачення.

Найбільш уразливими серед видів НПО є наступні:

- громадські організації;
- житлово-будівельні кооперативи, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків;
- благодійні фонди.

Найбільш поширеними є наступні способи та ризики злочинного використання НПО:

- перенаправлення фінансових потоків;
- зв'язок зі злочинними осередками;
- невідповідність діяльності НПО заявленим цілям;
- співучасть щодо фінансування злочинних осередків;
- створення фіктивних НПО для злочинних цілей.

Розуміння загроз та способів незаконного використання НПО та оцінювання відповідних ризиків дозволить нівелювати ймовірність використання їх терористами.

²⁸⁹ Побудовано за інформацією Держфінмоніторингу

ДФС проведено аналіз ризиків за видами НПО та встановлені особливості щодо ризиків порушення законодавства за видами НПО, результати якого зазначені у таблиці.

Таблиця 3.10

Аналіз ризиків порушення законодавства за видами неприбуткових організацій²⁹⁰

Код ознаки неприбутковості	Назва ознаки неприбутковості	Значення рівня ризику
1	2	3
0031	бюджетні установи;	середній
0032	громадські об'єднання;	високий
0033	політичні партії;	високий
0034	творчі спілки;	середній
0035	релігійні організації;	середній
0036	благодійні організації;	високий
0037	пенсійні фонди;	середній
0038	спілки;	середній
0039	асоціації та інші об'єднання юридичних осіб;	середній
0040	житлово-будівельні кооперативи	високий
0041	дачні дачно-будівельні кооперативи;	високий
0042	садівничі та гаражні гаражно-будівельні кооперативи товариства;	середній
0043	об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, асоціації власників жилих будинків;	середній
0044	професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок;	середній
0045	організації роботодавців та їх об'єднання;	середній
0046	сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи;	високий
0047	кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;	середній
0048	інші юридичні особи, діяльність яких відповідає вимогам, встановленим пунктом 133.4 статті 133 Кодексу.	високий

Таким чином, можливо зробити висновок, що НПО використовуються з метою фіктивного підприємництва, ухилення від сплати податків, зборів нецільового використання бюджетних коштів, привласнення, розтрати майна або заволодіння ним, зловживання владою або службовим становищем, ВК/ФТ.

²⁹⁰ Побудовано за інформацією ДФС

3.3. Аналіз організаційно-правових форм господарювання

Пояснювальною запискою до рекомендації 24 ФАТФ (прозорість та бенефіціарна власність юридичних осіб) визначено, що країни повинні мати механізми, що оцінюють ризики відмивання коштів та фінансування тероризму, пов'язані з різними видами юридичних осіб, заснованих у країні.

У зв'язку з наведеним, в ході другого раунду НОР Україною здійснено оцінку ризиків різних організаційно-правових форм юридичних осіб.

За даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ЄДР) станом на 01.01.2019 зареєстровано 1 298 435 юридичних осіб.

Рис. 3.26. Розподіл юридичних осіб (за їхніми організаційно-правовими формами), які представлені найбільшою часткою у загальній кількості зареєстрованих в ЄДР²⁹¹

291 Побудовано за інформацією Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2019/xls/ks_opfg_0119.xls

Розподіл юридичних осіб у розрізі організаційно-правових форм, які займають меншу частку в загальній кількості зареєстрованих в ЄДР відображено на наступному рисунку.

Рис. 3.27. Розподіл юридичних осіб (за їхніми організаційно-правовими формами), які представлені найменшою часткою у загальній кількості зареєстрованих в ЄДР²⁹²

292 Побудовано за інформацією Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2019/xls/ks_opfg_0119.xls

Найбільша кількість юридичних осіб зареєстрована у м. Києві, Дніпропетровській, Донецькій, Одеській, Харківській, Львівській та Київській областях.

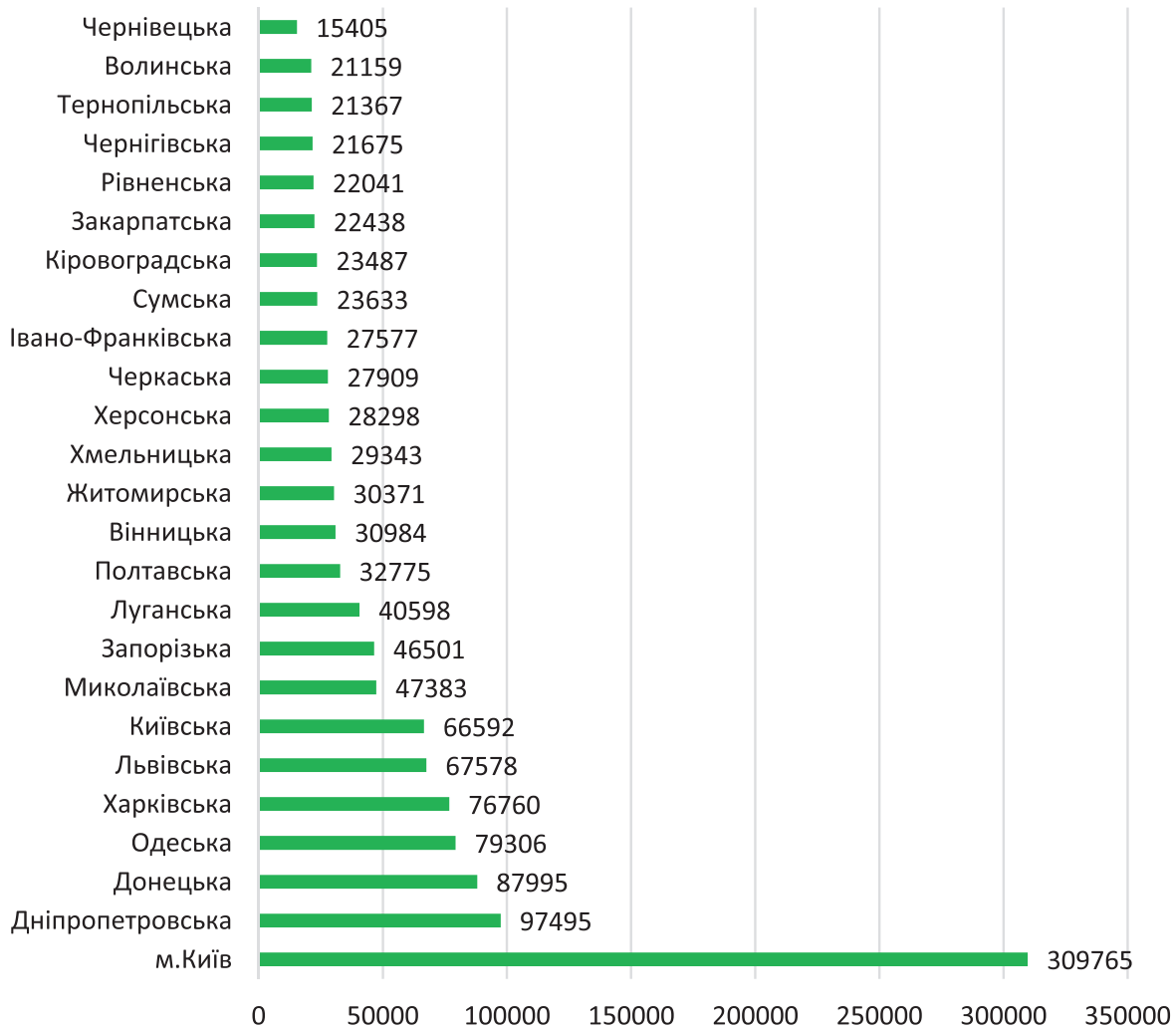

Рис. 3.28. Регіональний розподіл зареєстрованих юридичних осіб²⁹³

За результатами опитування респондентів державного та приватного секторів виявлено, що у схемах ВК/ФТ зазвичай використовуються особи з непрозорою структурою власності або з підставними (неформальними) бенефіціарними власниками.²⁹⁴

Найчастіше таких суб'єктів використовують з метою:

- приховування реального КБВ/кінцевого вигодонабувача, в т. ч. публічної особи;
- уникнення міжнародних санкцій (наприклад, санкцій РБ ООН) та національних санкцій (наприклад, санкцій РНБО України), які застосовані до реальних власників бізнесу;
- ухилення від сплати податків та обов'язкових платежів;
- шахрайства юридичних осіб з прямими та непрямими податками;
- приховування корупційних схем при здійсненні публічних закупівель, коли засновниками юридичних осіб – учасниками публічних закупівель, є державні посадовці (які мають вплив на прийняття рішення щодо таких замовлень) або їхні близькі особи;
- використання у структурі власності нерезидентів, які є номінальними утримувачами, для виведення капіталів за кордон, зокрема, як виплата дивідендів;
- приховування документального підтвердження джерел походження капіталів КБВ, у т.ч. які є публічними особами;

293 Побудовано за інформацією Державної служби статистики: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/edrpoju/ukr/EDRPU_2019/xls/ks_za_ps_0119.xls

294 Державна служба фінансового моніторингу України: Типологічне дослідження «Ризики використання суб'єктів з непрозорою структурою власності у схемах відмивання кримінальних доходів»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2019/20190403/Typology2018_UA.pdf

- ухилення від відповідальності, в т.ч. кримінальної, реальних власників компаній при здійсненні незаконної діяльності;
- уникнення репутаційних ризиків реальними власниками бізнесу при здійсненні незаконної діяльності;
- приховування здійснення контролю національним ПЕП над учасником публічних закупівель, з метою власного збагачення шляхом виведення бюджетних коштів;
- приховування джерел доходів, у т.ч. отриманих від корупційної діяльності;
- приховування осіб, причетних до протиправної діяльності.

Принадно зазначимо, що у липні 2018 року в Україні стартувала Програма «Лабораторія проєктів для імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» (EU Association Lab). Програма супроводжувалась Консультаційним фондом підтримки асоціації Україна-ЄС, що імплемтувалась Німецьким агентством «Співпраця з Німеччиною заради розвитку GIZ Україна» за дорученням Уряду Німеччини, спільно з його бенефіціаром, Урядовим офісом координації європейської та євроатлантичної інтеграції та за участю «1991 Open Data Incubator».²⁹⁵

У рамках даної Програми, з огляду на те, що приховування реальних власників компаній є одним із суттєвих ризиків системи боротьби з відмиванням коштів, – з ініціативи Державної служби фінансового моніторингу України була сформована команда, головною метою якої була реалізація ідеї щодо розробки механізму валідації та верифікації даних про КБВ для забезпечення прозорості корпоративної власності в Україні. До складу команди також увійшли інші державні органи та громадські організації. За результатами кількомісячної роботи, командою було розроблено прототип Концепції із 33 кроків. Суть Концепції полягає у наповненні Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ЄДР) повною, актуальною (своєчасно оновлювальною) та достовірною (валідованою та верифікованою) інформацією про КБВ юридичних осіб. Концепція включає в себе законотворчі пропозиції, процедури їх імплементації та запровадження передових ІТ-рішень.

Державна служба фінансового моніторингу України продовжує працювати над реалізацією прототипу Концепції та спільно з партнерами по команді продовжує роботу у напрямі запровадження механізму перевірки КБВ юридичних осіб, зареєстрованих в Україні.

Одним із важливих етапів роботи вищевказаної проєктної команди був аналіз існуючого статус-кво, пов'язаного із станом розкриття даних про КБВ на сучасному етапі в Україні. Основні висновки мають наступні характеристики.

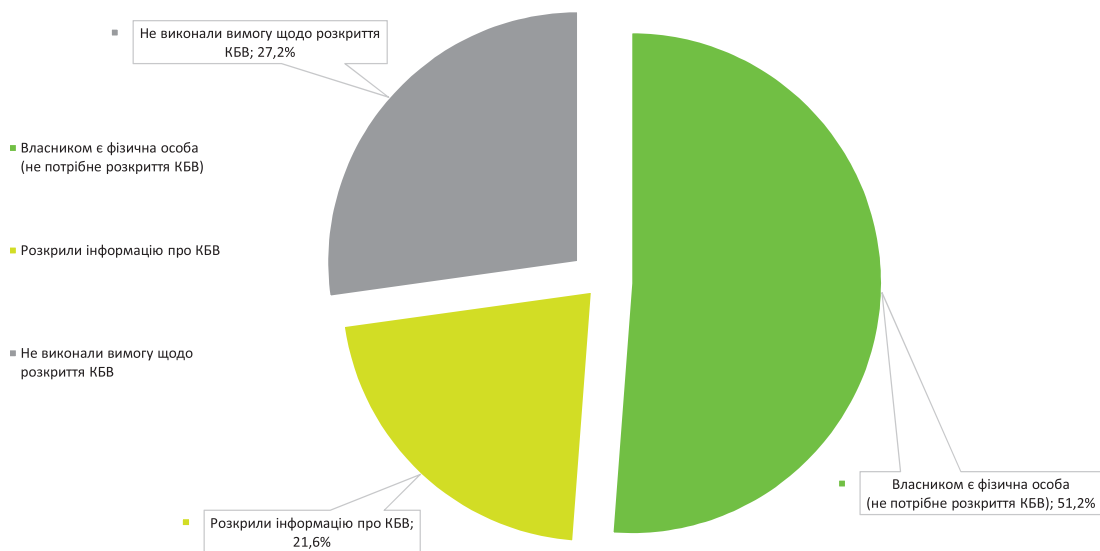

Рис. 3.29. Розкриття інформації про КБВ сукупністю із **1 672 576 юридичних осіб**, зареєстрованих у ЄДР за станом на **25.06.2019 р.**²⁹⁶

Із сукупності 360 660 юридичних осіб, які розкрили інформацію про КБВ, 78% зазначили у якості КБВ хоча б одну фізичну особу, у той час як 22% зазначили, що КБВ є інші юридичні особи або про те, що встановити КБВ неможливо. 47 юр. осіб, подали понад 20 КБВ, 137 – подали від 11 до 19, рекорд – 568 КБВ в однієї юридичної особи.

²⁹⁵ EU Association Lab: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eulab.com.ua/>

²⁹⁶ Побудовано за результатами аналізу, проведеного експертами ГО «Центр протидії корупції» – учасниками проєктної команди.

Серед іншого, шляхом аналізу відкритого API ЄДР, експертами ГО «Центр протидії корупції» встановлено, що: 47 000 юридичних осіб зазначили, що КБВ у них відсутній або його неможливо встановити, 165 406 юридичних осіб вказали КБВ свого керівника; кожна 5-та юридична особа в Україні має материнську компанію яка припинена.

Мають місце численні випадки розкриття номінальних бенефіціарів без жодної попередньої їхньої бізнес-історії. Непоодинокими є також випадки виявлення «кругової» структури власності (модель «уроборос»): 2 040 юр. осіб безпосередньо є співвласниками самих себе; понад 1700 юр. осіб «володіють» собою через кругову структуру власності; для приховання КБВ вводять у структуру власності «сторонню» особу з часткою власності від 0.01% до 20%.

Географічна структура бенефіціарної власності українських компаній характеризується наступними фактами: більше 19 000 українських юридичних осіб мають своїми КБВ громадян іноземних країн; 2 780 юр. осіб зазначило своїми бенефіціарами кіпріотів; 37 громадян Кіпру є бенефіціарами 613 українських компаній; рекорд – одна кіпріотка бенефіціар 48 юр. осіб. Більш детально географічна структура КБВ українських юридичних осіб показана на рис. 3.30:

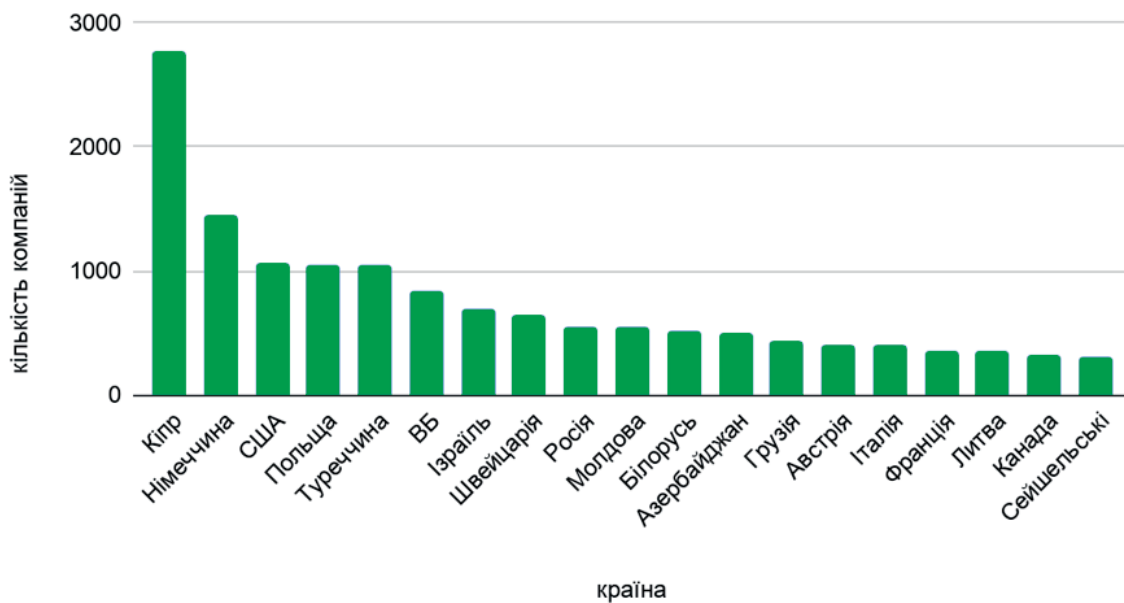

Рис. 3.30. Географічна структура КБВ українських юридичних осіб.²⁹⁷

²⁹⁷ Побудовано за результатами аналізу, проведеного учасниками проектної команди – експертами ГО «Центр протидії корупції».

У розрізі організаційно-правових форм, частка розкриття КБВ показана на рис. 3.31:

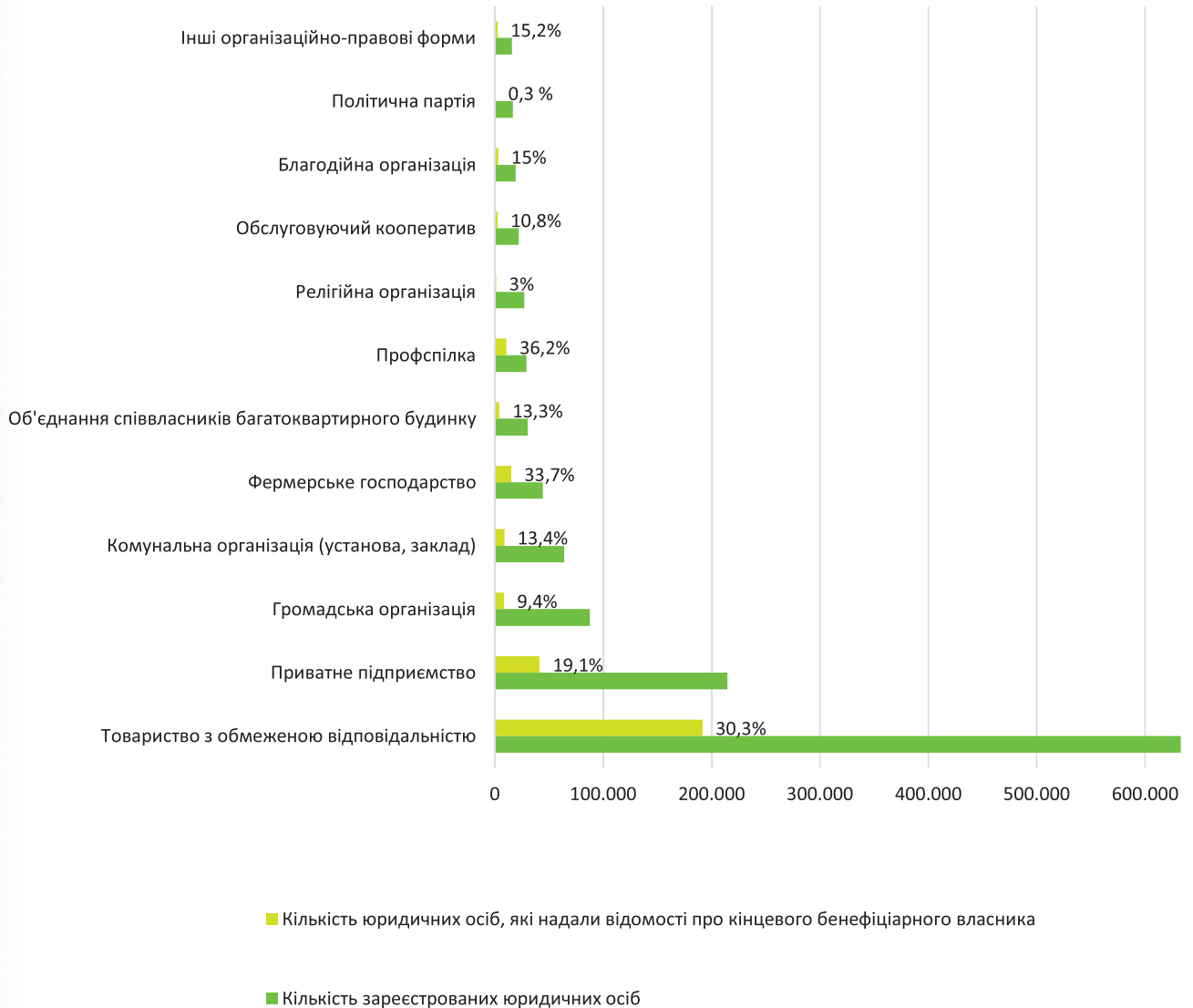

Рис. 3.31. Розподіл юридичних осіб, які надали відомості про КБВ, за організаційно-правовою формою за даними ЄДР (станом на 16.08.2018)

На сьогодні клієнтами українських банків все частіше стають нерезиденти, які зареєстровані в організаційно-правових формах, не передбачених законодавством України, наприклад, інвестиційні фонди, трасти, інші форми управління майном.

Такі клієнти-нерезиденти відрізняються своїми організаційними та правовими аспектами, що у свою чергу призводить до ускладнення процедури встановлення їх фактичних КБВ, а також визначення осіб, які мають право розпоряджатися рахунками та/або майном, та осіб, які є представниками таких клієнтів, з метою встановлення ідентифікаційних даних таких осіб відповідно до вимог законодавства України.

Враховуючи вищезазначене, слід наголосити, що будь-який суб'єкт із вищенаведених суб'єктів в розрізі організаційно-правових форм може бути залучений до схем відмивання кримінальних доходів. Проте, обрана КБВ форма побудови бізнесу має додаткову інформацію для подальшого аналізу.

Таблиця 3.11.

Оцінка ризиків ВК/ФТ різних організаційно-правових форм клієнтів²⁹⁸

№	Тип клієнта	Оцінка ризику	
		ВК	ФТ
1	2	3	4
1	Фізична особа	5	4
2	Фізична особа-підприємець	4	4
3	Юридична особа за організаційно-правовою формою господарювання:		
3.1	фермерське господарство	2	1
3.2	приватне підприємство	5	4
3.3	державне підприємство	4	1
3.4	казенне підприємство	4	1
3.5	комунальне підприємство	2	1
3.6	дочірнє підприємство	2	3
3.7	іноземне підприємство	3	3
3.8	підприємство громадського об'єднання (релігійної організації, профспілки)	6	7
3.9	підприємство споживчої кооперації	3	2
3.10	публічне акціонерне товариство	3	3
3.11	приватне акціонерне товариство	3	2
3.12	товариство з обмеженою відповідальністю	6	5
3.13	товариство з додатковою відповідальністю	3	3
3.14	повне товариство	2	2
3.15	командитне товариство	2	2
3.16	виробничий кооператив	2	1
3.17	обслуговуючий кооператив	3	2
3.18	споживчий кооператив	2	2
3.19	сільськогосподарський виробничий кооператив	2	1
3.20	сільськогосподарський обслуговуючий кооператив	2	1
3.21	державна організація (установа, заклад)	3	2
3.22	комунальна організація (установа, заклад)	3	1
3.23	приватна організація (установа, заклад)	3	2
3.24	організація (установа, заклад) громадського об'єднання	6	7
3.25	асоціація	2	2
3.26	корпорація	2	2
3.27	консорціум	2	2
3.28	концерн	2	1

298 За інформацією Національного банку України, враховуючи опитування банків

№	Тип клієнта	Оцінка ризику	
		ВК	ФТ
1	2	3	4
3.29	спілка споживчих товариств	2	1
3.30	інші об'єднання юридичних осіб	2	2
3.31	товарна біржа	2	1
3.32	кредитна спілка	7	5
3.33	споживче товариство	3	1
3.34	недержавний пенсійний фонд	2	1
3.35	політична партія	7	7
3.36	громадська організація	6	7
3.37	громадська спілка	6	7
3.38	релігійна організація	7	9
3.39	профспілка, об'єднання профспілок	2	2
3.40	творча спілка (інша професійна організація)	1	2
3.41	благодійна організація	7	9
3.42	об'єднання співвласників багатоквартирного будинку	1	1
3.43	орган самоорганізації населення	1	1

Під час оцінки ризиків використання організаційно-правових форм господарювання клієнтів **іноземні банки присвоюють більш високий рівень ризику різним типам організаційно-правових форм юридичних осіб ніж банки з українським капіталом**. В той же час, надання банківських послуг фізичним особам іноземні та державні банки оцінили як діяльність з підвищеним ризиком.

Також, банки повідомили про підвищений ризик використання таких організаційно-правових форм для ВК/ФТ: іноземне підприємство, підприємство громадського об'єднання (релігійні організації, профспілки), товариство з обмеженою відповідальністю, кредитна спілка, політична партія, громадська спілка, благодійна та релігійна організація. Стосовно громадських, релігійних організацій банками було зазначено, що з одного боку високий ризик ВК пов'язаний з можливістю використання готівкових коштів/пожертв без визначення джерел походження коштів, з іншого боку високий ризик ФТ пов'язаний з можливістю використання пожертв з метою вербування терористів, підготовки терористичних актів, негативного морального впливу членів організації.

4. ОЦІНКА ЗАГРОЗ, ВРАЗЛИВОСТЕЙ ТА РИЗИКІВ СИСТЕМИ ПБК/ФТ

4.1. Реалізація управлінських заходів на 2017-2019 роки за результатами першого раунду Національної оцінки ризиків

Планом заходів на 2017-2019 роки з реалізації Стратегії розвитку системи ПБК/ФТ до 2020 року сформовано та визначено 88 заходів для досягнення у 2017-2019 роках наступних концептуальних цілей у сфері фінансового моніторингу, з метою зменшення та управління ризиками, виявлених при проведенні першої НОР, зокрема:

- забезпечення утвердження Україною статусу надійного партнера міжнародної спільноти у сфері ПБК/ФТ;
- вжиття заходів для запобігання виникненню передумов відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;
- удосконалення законодавства у сфері ПБК/ФТ та мінімізація ризиків використання фінансової системи України з метою відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;
- удосконалення діяльності ПО та інших державних органів у сфері ПБК/ФТ;
- удосконалення механізму регулювання та нагляду за СПФМ;
- підвищення кваліфікації спеціалістів, організація ефективного міжнародного співробітництва та забезпечення інформування громадськості про вжиті заходи щодо ПБК/ФТ.

За результатами виконання державними органами Плану заходів з мінімізації виявлених ризиків та їх управління, було переглянуто перелік ризиків, ідентифікованих при першій НОР.

Зважаючи на вказаний аналіз, актуальними залишаються 22 ризики з урахуванням виявлених під час другого раунду НОР загроз та вразливостей.

Таблиця 4.1

Таблиця скорегованих та мінімізованих ризиків, виявлених за результатами першого раунду НОР, та заходи щодо управління ризиками

Ідентифіковані ризики в рамках першої НОР	Ідентифіковані ризики в рамках другої НОР	Коментар щодо вжитих заходів для управління ризиком
1	2	3
1. Низький рівень доходів населення	1. Низький рівень доходів населення	<p>Завдяки нарощуванню темпів економічного зростання та підвищенню державних соціальних гарантій суттєво зросли доходи населення. Так, середня заробітна плата в Україні в грудні 2018 року становила 10 573 гривні, що у 2,8 рази більше показника МЗП.</p> <p>МЗП у 2018 році збільшилась на 16,3% порівняно з 2017 роком і становила 3723 гривні. Станом на 1 січня 2019 р. МЗП становить 4173 гривні. Загалом, за період роботи Уряду, МЗП зросла у 3 рази.</p> <p>Завдяки проведеним заходам щодо удосконалення солідарної системи пенсійного забезпечення у 2018 році вдалося значно (на 35,6%) підвищити розмір середньої пенсії, що дозволило зробити зростання пенсій загалом за період 2016-2018 років вищим за темпи інфляції. Станом на 1 січня 2019 року мінімальний розмір пенсії за віком, за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу, становить 1497 УАН, максимальний розмір пенсії – 14970 УАН, середній розмір пенсії – 2645,7 УАН.²⁹⁹</p>
2. Недостатнє матеріально-технічне забезпечення ПФР	<i>Ризик не потребує подальшого моніторингу</i>	<p>У 2017 році виділено додаткові асигнування на бюджетну програму КПКВ 3509010 «Керування та управління у сфері фінансового моніторингу», частина яких у розмірі 81 377,89 тис. УАН. спрямована на реалізацію заходів з забезпечення функціонування ІСФМ та її розвиток відповідно до проекту Модернізації ІСФМ.</p> <p>Проведена у 2018 році дослідна експлуатація оновленого наприкінці 2017 року апаратно-програмного комплексу ІСФМ (АПК ІСФМ) підтвердила високу продуктивність та надійність впроваджених рішень.</p> <p>Перша черга модернізації ІСФМ, крім покращення технічної спроможності ІСФМ, захисту інформаційних ресурсів ІСФМ також забезпечила вдосконалення функціональної спроможності підрозділів Держфінмоніторингу.</p>
3. Низька заробітна плата персоналу ПФР	<i>Ризик не потребує подальшого моніторингу</i>	<p>Урядом здійснено ряд заходів, спрямованих на збільшення розміру бюджетних асигнувань Держфінмоніторингу за напрямком виплати заробітної плати та нарахувань на неї на 77,1% у 2017 році у порівнянні з 2016 роком та на 13% у 2018 році в порівнянні з 2017 роком.</p>
4. Низький рівень довіри до фінансової системи	2. Низький рівень довіри до фінансової системи	<p>Реформа фінансового сектору є однією з найважливіших реформ, проведення якої прописано у Стратегії сталого розвитку «Україна-2020»³⁰⁰. Головним завданням реформування фінансової системи, виходячи з поточних реалій, є відновлення довіри до банківської системи, запуск кредитування, посилення захисту прав споживачів фінансових послуг та ін.</p>
5. Неосучаснена (неефективна) система аналізу інформації про підозрілі фінансові операції	<i>Ризик не потребує подальшого моніторингу</i>	<p>У Держфінмоніторингу впроваджене програмне забезпечення для проведення аналізу інформації, розроблені та постійно оновлюються процедури збору, обробки та аналізу вхідних повідомлень. Первинна аналітична обробка інформації здійснюється в закритому аналітичному сегменті Єдиної інформаційної системи фінансового моніторингу.</p> <p>Всі повідомлення, отримані Держфінмоніторингом, розділяються за ступенем ризику та підлягають ґрунтовному аналізу з урахуванням всієї наявної інформації. За результатами такого аналізу створюються досьє для проведення фінансового розслідування.</p> <p>Держфінмоніторинг здійснює аналіз ФО, який заснований на ризикоорієнтованому підході з урахуванням міжнародного досвіду боротьби з ВК/ФТ.</p> <p>Також, Держфінмоніторингом у 2018 році забезпечено оновлення системи аналітичної обробки інформації на платформі MicroStrategy та програмного забезпечення та послуг з оновлення системи візуалізації аналізу інформації на платформі i2.</p>

299 Звіт Уряду 2018, Електронний ресурс, Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/zvit-uryadu-za-2018-rik>

300 Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», Указ Президента від 12.01.2015, Електронний ресурс, Режим доступу: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

Ідентифіковані ризики в рамках першої НОР	Ідентифіковані ризики в рамках другої НОР	Коментар щодо вжитих заходів для управління ризиком
1	2	3
6. Неefективна система розслідування матеріалів ПФР	3. Неefективна система розслідування матеріалів ПФР	У 2017 році ГПУ надано пропозиції Держфінмоніторингу щодо швидкої та якісної співпраці з розгляду та інформування про результати розгляду УМ. З метою забезпечення належної організації розгляду УМ було запропоновано скеровувати УМ виключно до ГПУ, які в подальшому організують їх розгляд та здійснюють моніторинг ЄРДР стосовно фігурантів УМ та скеровують матеріали за належністю до місцевих прокуратур та ПО.
7. Недостатня взаємодія правоохоронних органів з ПФР		Взаємодія Держфінмоніторингу з ПО та РО відбувається відповідно до Базового Закону та спільних наказів Мінфіну. Періодично (щопівроку) проводяться взаємозвірки стану розгляду переданих УМ. Держфінмоніторингом щоквартально здійснюється аналіз стану розгляду ПО УМ та встановлювались ризики, загрози та тенденції у сфері ПВК/ФТ.
8. Невідповідність міри покарання тяжкості злочинів ВК/ФТ	4. Злочини ВК не підлягають ефективним, пропорційним та переконливим санкціям	За результатами розгляду КП, пов'язаних із злочином ВК протягом 2016-2018 років судами засуджено 59 осіб (15% від загальної кількості осіб, які фігурували у КП), рішення про конфіскацію коштів та майна прийнято стосовно 19 осіб (32% від загальної кількості засуджених). При цьому сума конфіскованих протягом 2016-2018 року коштів за злочини ВК, вироки щодо яких набрали законної сили складає 2 091 млн UAH.
9. Відсутність правового регулювання діяльності деяких представників ВНУП	5. Відсутність правового регулювання деяких представників ВНУП	За ініціативи Держфінмоніторингу, Фонд державного майна України разом із громадськими організаціями та заінтересованими державними органами у червні 2019 року завершено розробку законопроекту «Про брокерську діяльність у сфері нерухомості». До ВРУ внесено урядовий законопроект «Про державне регулювання діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор» (реєстр. №2285 від 17.10.2019), який передбачає нову систему ліцензування діяльності у сфері азартних ігор: з обмеженою кількістю ліцензій, диференційованим розміром плати за них залежно від виду азартної гри, кількості грального обладнання та розташування грального закладу. Ліцензії видаватимуться за результатами електронних аукціонів, для участі в яких організатори азартних ігор зобов'язані відповідати кваліфікаційним та фінансовим вимогам, які передбачені законопроектом. Посилюється фінансова, адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення законодавства у сфері грального бізнесу.
10. Прояви тероризму та сепаратизму	6. Прояви тероризму та сепаратизму	Протягом 2016-2018 років за напрямом боротьби з тероризмом та сепаратизмом слідчими СБУ розслідувалось понад 10 тис. КП. У 2018 році: У рамках протидії терористичним проявам попереджено вчинення 6 терористичних актів, затримано 11 осіб. Розкрито 3 терористичні акти та затримано 7 осіб, причетних до їх вчинення. Розкрито 244 зафіксованих анонімних повідомлення про мінування об'єктів різних форм власності, у т. ч. 123 анонімних повідомлення про мінування органів державної влади, місцевого самоврядування, судів України. Розшукано 228 осіб. У рамках протидії міжнародному тероризму заборонено в'їзд в Україну 422 іноземним громадянам, причетним до діяльності міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій. На території України виявлено 248 та затримано 17 осіб, причетних до діяльності міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій. Примусово повернуто до країни походження 116 осіб, видворено 6 осіб.
11. Прогресування політичного ризику та політичної нестабільності	<i>Ризик не потребує подальшого моніторингу</i>	Вибори різних рівнів відбуваються у строки відповідно до чинного законодавства без суттєвих порушень та визнаються легітимними у світі. Масові протестні настрої (бажання виходити на вуличні протести) є низькими. Разом з тим, за результатами п'ятого раунду оцінки України Комітетом MONEYVAL Україну визнано надійною юрисдикцією у питаннях ПВК/ФТ, яка не потребує спеціальних контрольних заходів (маяків) з боку Комітету Ради Європи MONEYVAL та FATF. Отже політичні ризики на сьогодні не несуть в собі суттєвих загроз та впливу на ризики ВК/ФТ, що підтверджено міжнародною оцінкою MONEYVAL.

Ідентифіковані ризики в рамках першої НОР	Ідентифіковані ризики в рамках другої НОР	Коментар щодо вжитих заходів для управління ризиком
1	2	3
12. Неналежне виявлення та санкціонування підозрілих фінансових операцій національних публічних діячів	7. Неналежне виявлення та санкціонування підозрілих фінансових операцій публічних діячів	<p>У 2018 році з огляду на збільшення загальної кількості (на 1 945,79 тис. повідомлень) та обсягу (на 4 752,1 млрд УАН) повідомлень які надійшли до Держфінмоніторингу в порівнянні з аналогічними показниками 2017 року, в абсолютному вираженні показники кількості та обсягу повідомлень про ФО здійснені ПЕП та пов'язаними з ПЕП особами в 2018 році зросли, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> – кількість збільшилась на 506 240 повідомлень; – обсяг повідомлень збільшився на 2 895,6 млрд УАН. <p>На підставі вказаних повідомлень Держфінмоніторингом у 2018 році підготовлено та передано до ПО України 83 УМ та 34 ДУМ, у яких містилися повідомлення про ФО здійснені за участю ПЕП та пов'язаних з ПЕП осіб, відповідно до кодів ознак, що становить 12,5% від загальної кількості УМ (934 УМ та ДУМ), переданих до ПО України у 2018 році. В порівнянні з минулим роком даний показник знизився на 1,4% (у 2017 році показник становив 13,9%, 99 УМ та ДУМ).</p> <p>Слід зазначити, що в порівнянні з 2017 роком кількість матеріалів, у яких містилися вищезазначені повідомлення збільшилась на 18 УМ та ДУМ.</p> <p>У вищевказаних 117 УМ містилось 8,09 тис. повідомлень про ФО здійснені за участю ПЕП та пов'язаних з ПЕП осіб, відповідно до кодів ознак, на загальну суму 17,04 млрд УАН.</p>
13. Неefективні заходи із встановлення кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) і контролю над ними	8. Неefективні заходи із встановлення кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) і контролю над ними	<p>У 2017 році КМУ визначив заходи з реалізації Стратегії розвитку системи ПБК/ФТ на період до 2020 року, зокрема в частині підвищення ефективності щодо встановлення КБВ і контролю над ними.</p> <p>Серед таких заходів Урядом було передбачено:</p> <ul style="list-style-type: none"> запровадження інструментів перевірки достовірності наданої юридичними особами інформації про КБВ; підготовка пропозицій щодо посилення відповідальності за ненадання, несвоєчасне надання, та надання недостовірної інформації про КБВ під час реєстраційних процедур.
14. Неналежне виявлення та неналежне нівелювання чинників тінізації та офшоризації фінансової системи	9. Тінізація та офшоризація національної економіки	<p>Державною фіскальною службою України розроблено та відповідно до протоколу № 6 від 26.06.2018 р. Вченою радою Університету державної фіскальної служби України рекомендовано до друку навчальний посібник «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ»³⁰¹, який виданий у 2019 році.</p>
15. Високий обіг готівки	10. Високий обіг готівки	<p>На сьогодні діючим нормативно-правовим актом, який визначає порядок ведення касових операцій у національній валюті України суб'єктами господарювання та граничні суми розрахунків готівкою для фізичних осіб та суб'єктів господарювання, є Положення 148³⁰², відповідно до положень якого суб'єкти господарювання мають право здійснювати розрахунки готівкою протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) між собою – у розмірі до 10 тис. УАН включно; 2) з фізичними особами – у розмірі до 50 тис. УАН включно.
16. Відтік фінансового капіталу з країни	11. Відтік фінансового капіталу з країни	<p>Україною підписано Багатосторонню конвенцію щодо виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування (Багатостороння конвенція MLI).</p>

301 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/aref_Tilchik_O_V.pdf

302 Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, Постанова НБУ від 29.12.2017 № 148: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>

Ідентифіковані ризики в рамках першої НОР	Ідентифіковані ризики в рамках другої НОР	Коментар щодо вжитих заходів для управління ризиком
1	2	3
17. Недостатньо ефективні заходи компетентних органів у протидії фінансуванню тероризму та сепаратизму	12. Неefективне розслідування злочинів ФТ	Протягом 2016-2018 років за напрямом протидії ФТ та сепаратизму слідчими СБУ розслідувалось 447 КП. Детальна інформація щодо проведеної роботи вказана у загальній частині Звіту.
18. Неefективне розслідування терористичних злочинів		Протягом 2016-2018 років за напрямом боротьби з тероризмом та сепаратизмом слідчими СБУ розслідувалось понад 10 тис. КП. Також, у 2016 році СБУ на стадії підготовки попереджено скоєння понад 10 терористичних актів. Попереджено 15 фактів закладення вибухових пристроїв, призначених для вчинення терористичного акту. Розкрито 11 терористичних проявів. Установлено 110 та затримано 56 учасників терористичних і диверсійно-розвідувальних груп, причетних до підготовки або вчинення терористичного акту. У 2017 році, у рамках протидії терористичним проявам попереджено вчинення 17 терористичних актів. Розшукано 154 виконавця анонімних телефонних погроз терористичного характеру про мінування об'єктів різних форм власності. У рамках протидії міжнародному тероризму виявлено 166 та затримано 46 осіб, причетних до діяльності міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій. У 2018 році, у рамках протидії терористичним проявам попереджено вчинення 6 терористичних актів, затримано 11 осіб. Розкрито 3 терористичні акти та затримано 7 осіб, причетних до їх вчинення. Розкрито 244 зафіксованих анонімних повідомлення про мінування об'єктів різних форм власності, у т. ч. 123 анонімних повідомлення про мінування органів державної влади, місцевого самоврядування, судів України. Розшукано 228 осіб.
19. Невідповідність організаційно-правової форми Навчально-методичного центру Держфінмоніторингу вимогам Закону	<i>Ризик не потребує подальшого моніторингу</i>	Наказом Держфінмоніторингу від 14.12.2017 № 179, Навчально-методичний центр перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу в сфері ПВК/ФТ реформовано у Державний заклад післядипломної освіти «Академія фінансового моніторингу».
20. Неefективні санкції за порушення вимог законодавства у сфері ПФК/ФТ	13. Неefективні санкції за порушення вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ	Проектом Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (реєстр. 25.09.2019 за №2179) передбачено зміну підходів до застосування штрафних санкцій до СПФМ за результатами перевірок дотримання законодавства у сфері ПВК/ФТ. Законопроект передбачає суттєве збільшення розміру штрафних санкцій за порушення законодавства з фінансового моніторингу.
21. Неefективне розслідування злочинів ВК	14. Неefективне розслідування злочинів ВК	Протягом 2016-2018 років спостерігається тенденція до зменшення випадків закриття кримінальних правопорушень за ст. 209 КК України з 13% у 2016 році до 8% у 2018 році. В свою чергу, протягом зазначеного періоду спостерігається позитивна тенденція щодо збільшення кількості кримінальних правопорушень, інформація про які направлена ПО до суду з обвинувальним актом за ст. 209 КК України із 13% у 2016 році до 24% у 2018 році, що свідчить про поступове підвищення ефективності роботи правоохоронної системи.

Ідентифіковані ризики в рамках першої НОР	Ідентифіковані ризики в рамках другої НОР	Коментар щодо вжитих заходів для управління ризиком
1	2	3
22. Зростання організованої злочинності	15. Зростання організованої злочинності	У межах, необхідних для виконання оперативно-службових завдань, на постійній основі забезпечується взаємодія між СБУ, НПУ, Державної міграційної служби України, Держприкордонслужби, ДФС та іншими органами державної виконавчої влади в розробленні й реалізації заходів в боротьбі з ОЗ.
23. Неефективне розслідування злочинів ОЗ		Згідно з даних статистичних звітів ГПУ, ПО держави упродовж 2017 року викрито на третину більше злочинних угруповань – 210, якими вчинено майже дві тисячі кримінальних правопорушень. До кримінальної відповідальності притягнуто понад тисячу членів злочинних об'єднань. У злочинців вилучено 32 одиниці вогнепальної зброї, майже півтори тони наркотиків та психотропних речовин, на їх майно накладено арешт на суму понад 2,2 млрд УАН. Судами розглянуто 109 КП цієї категорії. Засуджено 281 члена злочинних груп, з яких 144 – до реального позбавлення волі. Упродовж 2018 року всіма ПО, було викрито 288 організованих злочинних груп, якими вчинено 2 513 кримінальних правопорушень, що майже вдвічі більше ніж у два попередніх роки: у 2017 році – 1 727, у 2016-1 235. Обвинувальні вироки судами постановлено в 137 провадженнях про злочини, вчинені ОЗГ, та 14 – про злочини, вчинені ЗО (з них 8 вироків – також із затвердженням угоди про визнання винуватості). В 2018 році злочинами цієї категорії завдано матеріальних збитків на суму 518 млн УАН, з яких у ході досудового розслідування відшкодовано 44,4 млн УАН.
24. Неефективне розслідування предикатних до ВК злочинів	16. Неефективне розслідування предикатних до ВК злочинів	За результатами розгляду судами протягом 2016-2018 років КП щодо вчинених 14 341 особою кримінальних правопорушень, які визначені в структурі основних предикатних злочинів, 10214 осіб (71 %) були засуджені з числа тих щодо яких розглянуто судами КП. Найбільше осіб було засуджено за злочин шахрайство (ст. 190 КК України) – 5865 осіб або 57,4%, підроблення документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) – 2041 особа або 20,0% та привласнення, розтрата майна шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України) – 1261 особа або 12,3%.
25. Неефективне розслідування податкових злочинів		За матеріалами ДФС у 2016 році виявлено ознаки злочинів та розпочато 192 КП за виявленими фактами незаконно заявлених до відшкодування майже 2 млрд УАН та незаконно відшкодованих з бюджету 104,8 млн УАН ПДВ. Виявлено ознаки кримінальних правопорушень та розпочато 1026 досудових розслідувань за виявленими фактами ухилення від сплати ПДВ на суму 8,3 млрд УАН. За матеріалами ДФС у 2017 році виявлено ознаки злочинів та розпочато 13 КП за виявленими фактами незаконно заявленого до відшкодування ПДВ на суму 2,3 млрд УАН та незаконно відшкодованих до бюджету 303,5 млн УАН ПДВ. Виявлено ознаки кримінальних правопорушень та розпочато 493 досудових розслідувань за виявленими фактами ухилення від сплати ПДВ на суму 2,4 млрд УАН. За матеріалами ДФС у 2018 році виявлено ознаки злочинів та розпочато 178 КП за виявленими фактами незаконно заявленого до відшкодування ПДВ на суму 1,3 млрд УАН та незаконно відшкодованих до бюджету 345,8 млн УАН ПДВ.
26. Здійснення ВК/ФТ через гральний бізнес		У 2017 році за матеріалами СБУ розпочато 5 КП, у 2018-4 КП за ст. 203-2 (Зайняття гральним бізнесом) КК України. У 2017 році НПУ відкрито 647 КП за статтею 203-2 «Зайняття гральним бізнесом» КК України. У провадженні слідчих підрозділів НПУ протягом 12 місяців 2018 року перебувало 1735 кримінальних правопорушень за фактами вчинення злочинів, передбачених ст. 203-2 КК України.
27. Використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ	17. Використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ	ДФС та СБУ проведено оцінку ризиків використання НПО з метою ВК/ФТ за 2016-2018 роки. Держфінмоніторингом підготовлено та розміщено на офіційному вебсайті Огляд щодо використання НПО в незаконних цілях у I півріччі 2018 року та у 2018 році.

Ідентифіковані ризики в рамках першої НОР	Ідентифіковані ризики в рамках другої НОР	Коментар щодо вжитих заходів для управління ризиком
1	2	3
28. Неподання ВНУП інформації про підозрілі фінансові операції	18. Ризик використання СПФМ з метою ВК	Держфінмоніторинг постійно розміщує на офіційному вебсайті рекомендації для ВНУП щодо виявлення ФО з ознаками фінансового моніторингу та порядку подання такої інформації. Крім цього, при Держфінмоніторингу постійно функціонує телефон «гарячої лінії» з питань здійснення фінансового моніторингу.
29. Недостатність кадрів та ресурсів для ефективного здійснення нагляду	19. Ризик використання СПФМ з метою ФТ	У Держфінмоніторингу у 2017 році збільшено кількість працівників задіяних у здійсненні перевірок СПФМ. У Нацкомфінпослуг проводиться робота щодо перерозподілу в межах наявної штатної чисельності функцій працівників інспекційних підрозділів по відповідним фінансовим ринкам щодо проведення перевірок СПФМ. НКЦПФР, Мін'юст та Мінінфраструктури внесуть пропозиції щодо збільшення кількості працівників з нагляду, якщо збільшиться чисельність працівників їх апаратів.
30. Недостатній рівень розуміння ризиків ВК/ФТ		Держфінмоніторингом спільно з СДФМ, а також органами державної влади, в тому числі ПО та РО, кожного року готує типологічні дослідження. У 2017 році було підготовлено типологічні дослідження на тему: «Ризики використання готівки» та «Ризики тероризму та сепаратизму», в яких наведено основні методи та схеми, за допомогою яких злочинці та злочинні угруповання переводять безготівкові кошти у готівку та здійснюють фінансування тероризму (сепаратизму). У 2018 році – на тему: «Ризики використання суб'єктів з непрозорою структурою власності у схемах відмивання кримінальних доходів», яке спрямоване на вивчення питання приховування бенефіціарної власності у схемах відмивання кримінальних доходів та фінансування тероризму.
31. Неможливість перевірити представниками ВНУП інформації, що надається клієнтом		На початку 2017 року відкрито онлайн-сервіс Державної міграційної служби – бази даних недійсних, викрадених або втрачених документів, що посвідчують особу. Новий сервіс дає можливість перевірити наявність паспорта громадянина України в базі даних МВС, а також у базі даних ДМС, яка здійснює облік документів, які визнані недійсними. Крім того, новий онлайн-сервіс дає можливість за серією та номером перевірити не тільки паспорти, внутрішній і закордонний, а низку інших документів, що засвідчують особу, зокрема посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, що можуть підробляти та використовувати у шахрайських схемах. Разом з тим на сайті МВС можна самостійно відшукати викрадений або втрачений паспорт громадянина України.
32. Недосконала система первинного виявлення підозрілих фінансових операцій		КМУ прийнято розпорядження від 23 серпня 2016 р. № 608-р, яким схвалено Стратегію реформування системи звітності у сфері ПВК/ФТ. Проектом Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (25.09.2019 за № 2179) деталізується положення про застосування ризик-орієнтованого підходу під час аналізу та виявлення ФО.
33. ВК/ФТ через дистанційні послуги	20. ВК/ФТ через дистанційні послуги або з використанням віртуальних валют	Протягом 2017 року Держфінмоніторингом до НПУ направлено 14 УМ, які були пов'язані з підозрами, щодо списання та спроб списання грошових коштів з рахунків клієнтів без їх відома. За 2017 рік Держфінмоніторингом виявлено 48 фактів шахрайських дій із заволодінням коштами громадян та юридичних осіб, шляхом введення в оману (направлено до ПО 21 УМ та 1 ДУМ). Протягом 2018 року Держфінмоніторингом виявлено 18 фактів заволодіння коштами фізичних та юридичних осіб, шляхом вчинення кіберзлочинів та направлено НПУ 14 матеріалів (12 УМ та 2 ДУМ), які були пов'язані з підозрами щодо списання та спроб списання грошових коштів з рахунків клієнтів без їх відома. За 2018 рік Держфінмоніторингом виявлено 91 факт шахрайських дій із заволодінням коштами фізичних та юридичних осіб, шляхом введення в оману (направлено до ПО 29 УМ та 8 ДУМ).

Ідентифіковані ризики в рамках першої НОР	Ідентифіковані ризики в рамках другої НОР	Коментар щодо вжитих заходів для управління ризиком
1	2	3
		<p>НКЦПФР розміщено на офіційному вебсайті рекомендації для підзвітних СПФМ з управління ризиками клієнтів СПФМ, щодо ризиків дистанційних послуг, щодо ризиків, пов'язаних із фінансуванням сепаратистських та терористичних заходів на території України, а також під час проведення перевірок підзвітних СПФМ, перевіряються заходи щодо дистанційних сервісів пов'язаних з послугами, що надаються з використанням новітніх технологій. Крім того, НКЦПФР рішенням від 07.03.2018 № 149 зобов'язала депозитарні установи створити КСЗІ в інформаційно-телекомунікаційних системах забезпечення депозитарного обліку.</p> <p>НБУ розроблено Положення про організацію заходів із забезпечення інформаційної безпеки в банківській системі України, яке затверджено постановою Правління НБУ від 28 вересня 2017 року № 95, розроблені рекомендації СПФМ з метою мінімізації ризиків під час надання ними дистанційних послуг. НБУ здійснюється постійний контроль за станом інформаційної безпеки в банківських та інших установах, які використовують засоби захисту інформації НБУ.</p> <p>СБУ у 2017 році зафіксовано велику кількість кібератак, об'єктами яких були інформаційно-телекомунікаційні системи дипломатичних установ, правоохоронних структур, складові елементи оборонно-промислового комплексу України, розпочато 3 КП. У 2018 році викрито 5 злочинних проявів. Крім того, з метою вдосконалення системи кібербезпеки України спеціалісти СБУ брали участь у розробці Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 № 2163-VIII, рішення Ради національної безпеки України від 29.12.2016 «Про загрози кібербезпеці держави та невідкладні заходи з їх нейтралізації», введене в дію Указом Президента України від 13.02.2017 № 32. Також на базі СБУ у січні 2018 року відкрито Ситуаційний центр забезпечення кібербезпеки.</p> <p>НПУ у 2017 році виявлено 6974 кіберзлочини (до суду направлено 764 обвинувальних акти), у 2018 році розслідувались КП щодо 8559 кримінальних правопорушень, що вчинені з використанням високо інформаційних технологій (у відношенні 305 осіб складено обвинувальні акти).</p>
34. Непрозорі фінансування політичних партій	<i>Ризик не потребує подальшого моніторингу</i>	<p>У жовтні 2015 року ВРУ ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання політичній корупції», згідно з яким з 1 липня 2016 року було введено державне фінансування партій, пропорційне рівню їх підтримки на виборах. Право на фінансування отримали партії, які на парламентських виборах 2014 року пройшли у ВРУ (пододали 5% бар'єр).</p> <p>НАЗК забезпечує щоквартальне перерахування коштів, виділених з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій, на окремі рахунки відповідних політичних партій. Кошти перераховуються на рахунки зазначених партій у розмірі 25% загального розміру щорічного державного фінансування для кожної політичної партії на початку кожного кварталу.</p> <p>У 2018 році на фінансування статутної діяльності політичних партій було виділено 513 671 000 UAH. Збільшення у 2019 році видатків за бюджетною програмою «Фінансування статутної діяльності політичних партій» зумовлене підвищенням розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, який застосовується при розрахунку обсягів фінансування парламентських політичних партій.</p> <p>НАЗК постійно приймає та опрацьовує квартальні звіти політичних партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру (далі – Звіти). У 2017 році у відношенні 14 партій, у 2018-6 партій були відкриті КП за розкриття недостовірної інформації у звітах. У 2017 було складено 245 адміністративних протоколів, у 2018 році – 401. У 2017 році судами накладено штрафні санкції у сумі 26,7 тис. UAH, конфісковано внесків на суму 1,2 млн UAH, у 2018 році – 401 тис. UAH та 289 тис. UAH відповідно.</p>
35. Недостатній рівень підготовки учасників системи ПВК/ФТ	21. Недостатній рівень підготовки учасників системи ПВК/ФТ	<p>Протягом 2005 (перші групи слухачів) – 2018 років було підготовлено 13 507 фахівців з питань фінансового моніторингу, з них 7663 – протягом 2014-2018 років. У 2018 році в Академії фінансового моніторингу пройшли навчання 1749 слухачів (12,9% від загальної кількості слухачів, які пройшли навчання протягом 2005-2018 років), які є представниками органів державної влади, ПО, РО, судових органів та СПФМ, в тому числі: 600 фахівців – в рамках державного замовлення, з них 147 – представники органів державної влади, 453 – представники ПО, РО та судових органів.</p> <p>В 2018 році в Академії пройшли навчання 20 представників антикорупційних органів України.</p>

Ідентифіковані ризики в рамках першої НОР	Ідентифіковані ризики в рамках другої НОР	Коментар щодо вжитих заходів для управління ризиком
1	2	3
36. Відсутність секторальної оцінки ризиків СПФМ у сфері ПБК/ФТ	<i>Ризик не потребує подальшого моніторингу</i>	Пунктом 53 плану заходів на 2017-2019 роки з реалізації Стратегії розвитку системи ПБК/ФТ до 2020 року, передбачено проведення у I кварталі 2019 року СДФМ оцінки ризиків використання СПФМ для ВК/ФТ та її використання під час планування проведення перевірок СПФМ щодо дотримання законодавства у сфері ПБК/ФТ. Всі СДФМ провели секторальну оцінку ризиків.
37. Неповна імплементація в національне законодавство положень Директиви ЄС 2015/849 Європейського Парламенту і Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом	22. Непроведення законодавства в сфері ПБК/ФТ до вимог міжнародних рекомендацій	Мінфіном спільно з Держфінмоніторингом, НБУ, із залученням фахівців Верховного Суду, з метою повної імплементації норм четвертої Директиви (ЄС) 2015/849 «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму» та норм Регламенту (ЄС) 2015/847 «Про інформацію, що супроводжує грошові перекази» було розроблено проект Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (реєстр 25.09.2019 за №2179) який 01.11.2019 на засіданні ВРУ прийнято за основу.
-	23. Неefективна боротьба з корупцією	Згідно доступних даних ДСА протягом 2017-2018 років засуджено 4253 особи, у тому числі: – 1110 (26%) осіб за статтею 191 КК України (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем); – 745 (17,5%) осіб за статтею 366 (службове підроблення) КК України; – 611 осіб (14,4%) з статтею 3661 (декларування недостовірної інформації) КК України; – 433 особи (10,2%) за статтею 368 (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою) КК України; – 396 осіб (9,3%) за статтею 369 (пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі) КК України; – 393 особи (9,2%) за статтею 367 (службова недбалість) КК України; – 333 особи (7,8%) за статтею 3692 (зловживання впливом) КК України; – 232 особи (5,5%) за статтями 364 (зловживання владою або службовим становищем) КК України, 364-1 (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми) КК України, 365 (перевищення влади або службових повноважень працівником ПО) КК України, 365-2 (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги), 368-3 (підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми) КК України, 368-4 (підкуп особи, яка надає публічні послуги) КК України, 369-3 (протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань) КК України та за іншими злочинами у сфері службової діяльності.
-	24. Ризик фальсифікації рахунків фактур (інвойсів) у зовнішньоекономічній діяльності (ризик іллегальних фінансових відтоків з країни)	В червні 2018 року КМУ спільно з МВС, ГПУ, НАБУ, САП, ДФС, СБУ направили план дій, направлений на ефективну боротьбу з контрабандою та тіншовими схемами на митниці. Програма отримала назву «Україна без контрабанди».

4.2. Ідентифіковані загрози, вразливості та ризики системи ПБК/ФТ

За результатом проведеного аналізу факторів, які можуть впливати на ефективність функціонування національної системи ПБК/ФТ, ідентифіковано зовнішні та внутрішні загрози системи ПБК/ФТ.

Зовнішні загрози – загрози, які можуть охоплювати будь-які події на фінансовому ринку або в економіці. Зовнішні загрози формуються за межами системи ПБК/ФТ та протистояння ним неможливе лише за рахунок зусиль учасників національної системи фінансового моніторингу.

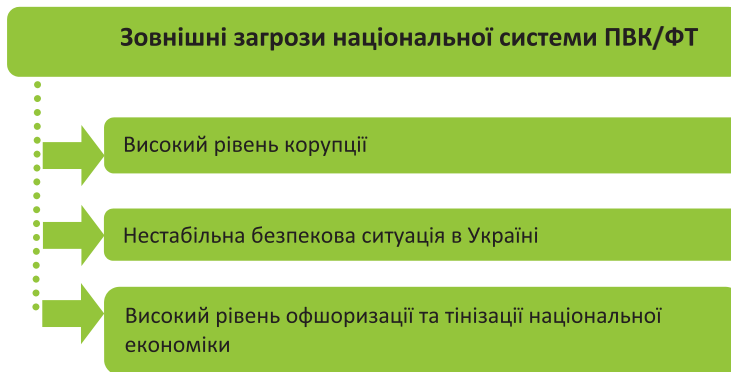

Рис. 4.1. Зовнішні загрози системи ПБК/ФТ

Внутрішні загрози – загрози, які можуть охоплювати події, що пов'язані із функціонуванням системи ПБК/ФТ.

Внутрішні загрози формуються в межах системи ПБК/ФТ та для протистояння ним використовуються власні зусилля учасників системи фінансового моніторингу.

Рис. 4.2. Внутрішні загрози системи ПБК/ФТ

За результатами вивчення встановлених загроз визначено вразливості системи ПБК/ФТ їх характер, джерела, ймовірності та наслідки.

Шляхом поєднання загроз, вразливостей та наслідків їх прояву проведено оцінку ідентифікованих ризиків.

Таблиця 4.2
Оцінка ідентифікованих ризиків

Ризик 1		Неефективна боротьба з корупцією	
Загроза		Високий рівень корупції	
Вразливість		Сфера державного управління, оборонно-промисловий комплекс	
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	<p>Існування корупційних практик обумовлено, зокрема, невдалим реформуванням економічних відносин в державі, політичним прийняттям необґрунтованих рішень, недотриманням етичних правил поведінки публічними службовцями через низький рівень культури управління в державних органах та низький рівень матеріального становища населення.</p> <p>Національні ПЕП наділені широкими владними повноваженнями, що дає їм змогу здійснювати контроль над значними фінансовими потоками держави, використовувати своє службове становище з метою отримання власної вигоди.</p> <p>Найбільш вразливою до корупції залишається сфера державних закупівель. Прояви корупції в цій сфері виражені в хабарництві за перемогу в тендерах, розкраданні бюджетних коштів шляхом підписання посадовими особами фіктивних актів, наданні переваг афільюваним особам через необґрунтоване відхилення конкурентних заявок для інших потенційних постачальників, розголошенні посадовою особою замовника конфіденційної інформації щодо пропозицій учасників. Також, поширеним корупційним явищем є так звана «торгівля» службовими повноваженнями, тобто використання посадовими особами службового становища з метою отримання економічної вигоди. Такі ризики виникають, зокрема, через ймовірність зловживання посадовими особами під час підготовки, складання, використання і видачі документів, наявності у посадових осіб, які надають адміністративні послуги, виконують організаційно-розпорядчі повноваження чи функції нагляду (контролю), дискреційних повноважень.</p> <p>Інші сфери діяльності державних органів є вразливими до корупції через ймовірність, зокрема, прийняття на посади осіб, які не відповідають встановленим вимогам, нечіткого визначення завдань та функціональних обов'язків кожного працівника, неефективного використання бюджетних коштів та недобросовістності посадових осіб при перевірках цільового використання бюджетних коштів підвідомчими установами, розголошенні таємниці досудового розслідування, що охороняється законом та ін.</p> <p>Крім того, ризики корупції в діяльності державних органів можуть мати місце у разі неврегульованості процедури роботи з повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами, неналежного забезпечення конфіденційності викривачів та недобросовістності посадових осіб щодо повідомлення про наявність потенційного чи реального конфлікту інтересів.</p> <p>Також, передумовою для виникнення корупції може стати недосконалість нормативно-правового забезпечення сфери надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю. Кошти, отримані від реалізації корупційних схем, в подальшому використовуються на придбання елітного житла, автомобілів VIP-класу, яхт, дорогоцінних металів та каміння, антикваріату, цінних паперів, організації вишуканого відпочинку, вкладаються в бізнес та інші власні потреби.</p> <p>Відмивання корупційних доходів носить транскордонний характер, коли початок злочину може мати місце в одній країні, а його завершення в іншій. Тому походження корупційних доходів, що використовуються для відмивання, може відбуватися як із внутрішніх, так із зовнішніх джерел.</p>
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	<p>За результатами дослідження Трансперенсі Інтернешнл Україна в частині Індексу сприйняття корупції, в 2018 році Україна займає 120 місце серед 180 країн.</p> <p>Основні наслідки прояву корупції в Україні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - гальмування та викривлення соціально-економічних реформ; - поглиблення соціальної нерівності громадян; - збільшення соціальної напруги в суспільстві; - підрив економічних основ держави; - зниження іноземних інвестицій; - «тінізація» економіки; - зростання впливу організованих злочинних груп; - підрив політичної системи; - зниження рівня легітимності політичної влади як всередині держави так і на міжнародній арені; - порушення принципів формування і функціонування демократичних засад суспільства і держави. <p>Як наслідок, корупція загрожує національній безпеці України, уповільнює економічний розвиток держави, ускладнює відносини України з іноземними партнерами, а також нівелює довіру населення до державних органів та органів місцевого самоврядування.</p> <p>Відомості про розмір збитків і шкоди, завданих корупційними правопорушеннями та правопорушеннями, пов'язаними з корупцією:</p>

Ризик 1		Неефективна боротьба з корупцією	
		<p>Органи прокуратури За 2016 рік у закінчених КП, розслідуваних слідчими органів прокуратури, корупційними правопорушеннями завдано збитків на загальну суму 3 млрд 331 млн УАН; за 2017 рік – 13 млрд 37 млн УАН; за 2018 рік – 2 063 млн УАН. Адміністративними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, у 2016 році завдано збитків на суму 148 тис. УАН; у 2017 році – 232 тис. УАН. НАБУ У 2016 році у КП, розслідуваних детективами НАБУ та направлених до суду, загальна сума завданих збитків склала 82, 9 млрд УАН; у 2017 році – 153,3 млрд УАН; у 2018 році – 220 млрд УАН. НПУ У 2016 році сума встановлених матеріальних збитків за закінченими КП, досудове розслідування у яких здійснювалося органами НПУ, становить 432 млн 999 тис. 784 УАН та у 2017 році – 87, 287 млн УАН. Адміністративними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, у 2017 році завдано збитків на суму 225 тис. УАН³⁰³.</p>	
Загальний рівень ризику		9	
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар	<p>З метою належного виконання міжнародних зобов'язань, взятих Україною в рамках членства в GRECO, українською делегацією взято участь у 76 пленарному засіданні GRECO (19–23 червня 2017 року), на якому затверджено Оціночний звіт щодо України за результатами Четвертого раунду оцінювання щодо запобігання корупції серед депутатів парламенту, суддів та прокурорів, у якому визначено 31 рекомендацію. 5 рекомендацій стосуються удосконалення діяльності новостворених антикорупційних органів, 7 – запобігання корупції у діяльності народних депутатів України, 9 – запобігання корупції в судах, а решта 10 – запобігання корупції серед прокурорів. В частині конкретизації стратегічних дій з розвитку антикорупційної політики в Україні на сьогодні слід відзначити наступні заходи. Належне та ефективне функціонування Єдиного державного реєстру декларацій Загалом на кінець 2018 року в Реєстрі зареєстровано понад 1 млн 256 тис. користувачів, подано понад 2 млн 885 тис. електронних документів, в тому числі: більше 2 млн 457 тис. електронних декларацій, близько 313 тис. виправлених електронних декларацій та майже 115 тис. повідомлень про суттєві зміни у майновому стані. З метою підвищення продуктивності проведення повних перевірок декларацій НАЗК впровадило систему верифікації електронних декларацій. В постігну (промислову) експлуатацію прийнято інформаційно-телекомунікаційну систему логічного та арифметичного контролю декларацій, доопрацьовано та затверджено Правила, на базі яких відбувається такий контроль, внесені необхідні зміни до Порядку, що встановлює процедуру проведення повної перевірки декларацій. Функціонування системи контролю електронних декларацій передбачає автоматизований обмін інформацією з 16 реєстрами та інформаційними базами даних державних органів України. НАЗК вже затвердило відповідні порядки та протоколи автоматизованого обміну інформацією для доступу до 13 державних реєстрів. Підвищення рівня доброчесності публічних службовців та громадськості Так, за підсумками 2018 року 97% загальної кількості державних органів, за активної участі представників громадськості та експертів, утворили комісії для оцінки корупційних ризиків, а протягом року на погодження до НАЗК надійшло 129 антикорупційних програм, з яких було погоджено з пропозиціями 115. Всі антикорупційні програми розміщуються на вебсайті НАЗК, а участь громадськості та експертів у їх опрацюванні реалізується шляхом надання пропозицій до їхнього змісту. Забезпечення ефективної комунікаційної підтримки реформи Задля забезпечення ефективної комунікації НАЗК у 2018 році затвердило Комунікаційну стратегію на 2018–2020 роки та провело низку інформаційних кампаній за участю засобів масової інформації для визначених цільових аудиторій. Удосконалення системи контролю за партійними фінансами Так, у 2018 році було розроблено та подано на розгляд ВРУ проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку притягнення до відповідальності за порушення, пов'язані з наданням фінансової підтримки політичним партіям та їх фінансовою звітністю», прийняття якого дасть змогу встановити ефективні, пропорційні та дієві санкції за порушення у сфері фінансування партій, забезпечить невідворотність адміністративної відповідальності за відповідні правопорушення. Наразі, за власною ініціативою НАЗК продовжує розпочату ним роботу над створенням інформаційно-телекомунікаційної системи «Єдиний державний реєстр звітності політичних партій та кандидатів», яка забезпечить публічність звітності та автоматизує процес перевірки звітів партій та кандидатів у депутати.</p>

303 Національні доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2016–2018 роках: НАЗК: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/Natsdopovid-2016.pdf>; <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/Natsdopovid-2017.pdf>; <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Natsdopovid-2018.pdf>

Ризик 1	Неефективна боротьба з корупцією
	<p>Держфінмоніторинг Держфінмоніторингом протягом 2016 – 2018 років до ПО передано 803 матеріали (з них 229 УМ та 574 ДУМ) стосовно ФО, пов'язаних з корупційними діями, у т. ч.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ГПУ – 289 матеріалів; - СБУ – 30 матеріалів; - НАБУ – 472 матеріали; - НПУ – 10 матеріалів; - ДФС – 2 матеріали. <p>У вказаних матеріалах сума підозрілих ФО, які можуть бути пов'язані із ВК або з учиненням іншого кримінального правопорушення, становить 298,4 млрд УАН.</p> <p>НАБУ Станом на 27.01.2017 детективами НАБУ за погодженням з прокурорами САП повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень 158 осіб та щодо 69 осіб складені обвинувальні акти, які в подальшому скеровано до суду. Станом на 31.12.2017 детективами НАБУ спільно з прокурорами САП ГПУ повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень 149 осіб та щодо 165 осіб складені обвинувальні акти. Відповідно станом на 31.12.2018 детективами НАБУ повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень 153 особи та щодо 292 осіб обвинувальні акти скеровано до суду. Протягом 2016 року детективами НАБУ в результаті інформаційно-аналітичної роботи підготовлено та скеровано до уповноважених державних органів для подальшого розгляду та реагування 17 подань про усунення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ, у 2017 році скеровано 16 таких подань та протягом 2018 року – 20. Розмір відшкодованих збитків у КП пов'язаних з корупцією станом на 31.12.2017 склали 253,3 млн УАН, станом на 31.12.2018 – 452,37 млн УАН.</p> <p>ДБР У 2018 році тривав процес налагодження роботи ДБР, за результатами конкурсів до організації приєдналися понад 500 працівників, з яких 285 – у якості слідчих. Відбувалася і побудова регіональної мережі – територіальні управління ДБР відкрито у Києві, Краматорську, Львові, Мелітополі, Миколаєві, Полтаві, Хмельницькому, було затверджено їх положення та річні програми. Станом на 01.01.2019 ДБР як ПО здійснювалося досудове розслідування понад 2400 КП, з яких 569 – розпочато слідчими ДБР. Скеровано до суду 70 КП.</p> <p>АРМА Протягом 2018 року здійснювались заходи щодо завершення процесу забезпечення функціональної спроможності виконання АРМА покладених на нього функцій з виявлення, розшуку та управління активами. Зокрема, було укомплектовано центральний апарат Агентства, утворено шість територіальних управлінь. За підсумками року завдяки роботі АРМА забезпечено понад 9 млн УАН надходжень від управління арештованими активами до Державного бюджету України, а реалізація арештованих активів принесла додаткові 3,1 млн УАН.</p> <p>Вищий антикорупційний суд 07.06.2018 ВРУ прийнято Закон України № 2447-VIII «Про Вищий антикорупційний суд», який набрав чинності 14.06.2018, крім підпункту 3 пункту 2 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» (зміни до КПК України), який набирає чинності з дня початку роботи Вищого антикорупційного суду.</p> <p>НАЗК Протягом 2016-2018 років за фактами можливого порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» НАЗК складено та направлено до суду 2310 протоколів про адміністративні правопорушення, з яких за кваліфікацією:</p> <ul style="list-style-type: none"> - порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (стаття 1724 КУпАП) – 138 протоколів; - порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (стаття 1725 КУпАП) – 36 протоколів; - порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (стаття 1727 КУпАП) – 2132 протоколи; - невиконання законних вимог (приписів) НАЗК (стаття 18846 КУпАП) – 4 протоколи. <p>Керівникам відповідних органів, підприємств, установ, організацій за період з 2016 року по 2018 рік НАЗК внесено 146 приписів про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».³⁰⁴</p>
Рівень чистого ризику	6

304 Національні доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2016-2018 роках: НАЗК: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/Natsdopovid-2016.pdf>; <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/Natsdopovid-2017.pdf>; <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Natsdopovid-2018.pdf>

Ризик 2	Ризик фальсифікації рахунків фактур (інвойсів) у зовнішньоекономічній діяльності (ризик іллегальних фінансових відтоків з країни)		
Загроза	Високий рівень офшоризації та тінізації національної економіки		
Вразливість	Фінансовий сектор, нефінансовий сектор, сфера оподаткування		
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	<p>Поширеним способом ухилення від сплати податків та зборів при імпорті шляхом заниження об'єкту оподаткування, є заниження ввізної (митної) вартості імпортованого товару (продукції). При цьому, як правило, здійснюється фальсифікація документів, найчастіше – вантажних митних декларацій та рахунків-фактур. Також фальсифікуються інші документи (довідки, додатки до контрактів тощо). Часто використовуються реквізити фіктивних фірм у режимі тимчасового ввезення підакцизних товарів. Після ввезення підакцизних товарів (продукції), які перебувають під митним контролем зникають.</p> <p>При імпорті широко використовується практика укладення фіктивних угод, як з метою незаконного використання податкових пільг, так і для маскування реально здійснених розрахунків із справжніми постачальниками та приховування джерел походження товарно-матеріальних цінностей.</p> <p>Фальсифікація договорів на переробку давальницької сировини нерезидентами є одним з варіантів дій, спрямованих на зниження об'єкту оподаткування.</p> <p>Крім зовнішньо економічних контрактів і залізничних накладних на відправку давальницької сировини фальсифікуються вантажні митні декларації, рахунки-фактури, сертифікати, специфікації на товар, експортні висновки. Зокрема, такі дії застосовуються для ввезення підакцизних товарів під виглядом схожих за певними характеристиками не підакцизних.</p> <p>Часто суб'єкти підприємницької діяльності, щоб знизити витрати на придбання товарів, використовують як прикриття гуманітарні фонди та благодійні організації.</p>
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	<p>За даними «Укртютюну», у 2018 році обсяг легальних продажів сигарет скоротився на 19%, рівень споживання впав на 10%, а обіг нелегальної продукції збільшився на понад 70%. «У 2018 році рівень нелегальної торгівлі досяг історичного максимуму за останні 3 роки і становить 4% від загального обсягу, невиконання плану надходжень з акцизного податку на тютюнові вироби на 10%, або майже на 5 млрд UAH.»⁴¹</p> <p>Україна уже другий рік поспіль (2017-2018 роки) продовжує займати першу позицію у рейтингу країн-джерел ввозу до ЄС контрабандних сигарет. Понад 4.8 млрд контрабандних сигарет постачається саме з України, що становить майже 11% усього обсягу контрабанди до країн ЄС та понад 1 млрд євро бюджетних втрат ЄС. Про це йдеться у звіті про ринок нелегальної торгівлі сигаретами в Європі у 2017 році, опублікованому компанією KPMG³⁰⁵</p> <p>Протягом 2014 – 2018 років у межах чотирьох областей України фіксуються масові факти нелегального видобутку бурштину. За світовими мірками, в Україні бурштину не багато, але він високої якості. Близько 90% світових запасів знаходиться у Калінінградській області Росії, а решта розподілено між Польщею, Литвою, Україною та іншими країнами. Бум нелегального видобутку припадав на 2016 – 2017 роки. Офіційний річний обсяг видобутку протягом останніх років коливався від 2,5 до 5 тонн, тоді як незаконний видобуток за різними оцінками – від 70 до 350 тонн на рік³⁰⁶.</p> <p>Уряд України заявляє, що площа незаконного видобутку становить 5500 гектарів³⁰⁷.</p> <p>Україна є головним експортером нелегальної деревини та продуктів її первинної переробки до Євросоюзу. Про це йдеться в доповіді британської неурядової організації Earthsight, яка займається вивченням проблем незаконної вирубки лісів у світі.</p>
Загальний рівень ризику	9		

305 A study of the illicit cigarette market in the European Union, Norway and Switzerland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/uk/pdf/2018/08/project_sun_exec_summary.PDF

306 Вивести бурштин із тіні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.liga.net/ekonomika/all/opinion/vyvesti-yantar-iz-teni-cto-predlagaet-kabmin-i-pomojet-li-eto>

307 Чорний бурштин. Які держоргани задіяні та що потрібно зробити, аби припинити нелегальний видобуток (Аналітична записка). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/news/editorial/read/95763/Chornyj_burshtyn_Jaki_derzhorgany_zadijani_ta_shho?a_offset=

Ризик 2	Ризик фальсифікації рахунків фактур (інвойсів) у зовнішньоекономічній діяльності (ризик іллегальних фінансових відтоків з країни)	
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	3 Коментар	<p>Всього в 2017 році слідчими ДФС проводилось досудове розслідування близько за 300 КП, пов'язаних з фактами можливого незаконного виготовлення тютюнових виробів, у 2018 році – 240.</p> <p>До суду в 2017 році направлено 64, у 2018 – 50 КП, в яких особам оголошено підозру у скоєнні злочину, передбаченого ст.204 КК України щодо дій, пов'язаних з незаконним виготовленням тютюнових виробів³⁰⁸.</p> <p>Схожа ситуація спостерігається і з незаконним виготовленням алкогольної продукції та лікарських засобів.</p> <p>ПО постійно оприлюднюється інформація щодо викриття протиправної діяльності, пов'язаної із виготовленням фальсифікованих лікарських засобів та їх подальшої реалізації. В більшості випадків така продукція реалізується через інтернет. В червні 2018 року КМУ спільно з МВС, ГПУ, НАБУ, САП, ДФС, СБУ напрацювали план дій, направлений на ефективну боротьбу з контрабандою та тінювими схемами на митниці. Програма отримала назву «Україна без контрабанди». За різними оцінками обсяг контрабанди в Україні досяг розміру в 70-100 млрд УАН, а за деякими товарними позиціями тінювий імпорт сягнув 60-80%. Контрабанда стала реальною загрозою не тільки наповненню державного бюджету, а й розвитку цілих галузей національної промисловості.³⁰⁹</p>
Рівень чистого ризику		9

308 Табачные миллиарды: как устроен черный рынок сигарет: Цензор НЕТ: Електронний ресурс, Режим доступу: <https://censor.net.ua/r3095756>

309 Глава Уряду про контрабанду лісу: Прослідкуємо весь ланцюг змови, на середину вересня підготуємо звіт: Урядовий портал Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/glava-uryadu-pro-kontrabandu-lisu-proslidkuyemo-ves-lancyug-zmovi-na-seredinu-veresnya-pidgotuyemo-zvit>

Ризик 3		Низький рівень довіри до фінансової системи	
Загроза		Високий рівень корупції	
Вразливість		Фінансовий сектор, стабільність національної валюти, фінансова грамотність населення	
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	<p>Сприятливе середовище для фінансового сектору будь-якої країни здебільшого ґрунтується на двох головних компонентах: 1) достатність законодавчої, регуляторної та наглядової бази фінансових ринків і 2) рівень довіри населення до фінансових установ та ринкової практики.</p> <p>Спеціальне дослідження щодо рівня обізнаності українців про систему гарантування вкладів, проведене Фондом за підтримки проєкту USAID «Трансформація фінансового сектору», показало, що рівень обізнаності українців про систему гарантування вкладів за останні 2 роки підвищився до 50%, а з деяких питань – і до 70%.</p> <p>Довіра українців до фінансових установ знаходиться на рівні близько 20%. Повністю довіряють фінансовим установам лише 3%.</p> <p>Все це відображається на ставленні та поведінці споживачів фінансових послуг. Люди загалом не цікавляться і не хочуть цікавитися фінансовими послугами, користуються виключно мінімальним набором, як правило, обов'язкових послуг (страхування, картки), і лише дуже невелика кількість цікавиться чи має депозити у банку.</p> <p>Близько 55% опитаних заявили, що не мають коштів у банках і головними причинами назвали дві: низькі доходи та недовіра до банківської системи; 45% не тримають кошти у банках, тому що не довіряють. Для порівняння, у 2015 році цей показник складав 19%.</p>
Рівень наслідків прояву ризику	2	Коментар	<p>Недовіра фізичних та юридичних осіб до фінансової системи країни в цілому та до банківських установ зокрема, які є системоутворюючими інститутами вітчизняної фінансової системи, призводить до переміщення нагромаджень населення та фінансових ресурсів юридичних осіб у тіньовий сектор, а також спонукає відтік капіталу за кордон.</p> <p>Інформаційна асиметрія на фінансовому ринку, яка є ключовою причиною вкрай низького рівня довіри до фінансових установ, призводить до розвитку та вкорінення в українському соціально-інституційному просторі в цілому та в банківському секторі зокрема синдрому «змушеного споживача» та «відбору, що погіршується» (adverse selection), які характеризуються неефективною роботою фінансового ринку та неефективним розміщенням ресурсів на ньому.</p>
Загальний рівень ризику	6		
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар	<p>НБУ анонсував створення нового механізму захисту прав споживачів фінансових послуг, який передбачатиме відповідальність банків та небанківських фінансових установ за якість пропонованих ними послуг. З цією метою НБУ підготував Концепцію захисту прав споживачів фінансових послуг, якою змінює підходи до розкриття банками та небанківськими фінансовими установами інформації про вартість послуг та правил їх спілкування з клієнтами. Крім того, у структурі НБУ створюється окреме управління, що опікуватиметься захистом прав клієнтів фінансових установ³¹⁰.</p> <p>Для зміцнення довіри та збільшення відкритості НБУ вперше розробив та публічно презентував свою Стратегію, публічна презентація якої відбулася 16 березня 2018 року, одним з основних напрямків якої є розвиток фінансової інклюзії.</p> <p>Проєкт USAID «Трансформація фінансового сектору», НБУ та Незалежна асоціація банків України оголосили конкурс «ФінТех Виклик» для сприяння фінансовій інклюзивності в Україні.</p> <p>У червні 2018 року уперше в Україні пройшов масштабний Форум з фінансової інклюзії Finclusion UA, організований НБУ і Mastercard.</p> <p>Крім цього, НБУ, Агентством США з міжнародного розвитку USAID був реалізований спільний освітній проєкт «Дні фінансової обізнаності» у рамках проєкту «Трансформація фінансового сектору» та міжнародної платіжної системи Visa. 07.02.2019 набув чинності Закон України від 21.06.2018 №2473-VIII «Про валюту та валютні операції». Цей закон визначає правові засади здійснення валютних операцій, валютного регулювання та валютного нагляду тощо.</p>
Рівень чистого ризику	4		

310 Національний банк планує впровадити нові підходи до захисту прав споживачів фінансових послуг: Національний банк України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=96706968&cat_id=55838

Ризик 4		Прояви тероризму та сепаратизму	
Загроза		Нестабільна безпекова ситуація в Україні	
Вразливість		Активізація сепаратистських рухів, агресивні дії РФ щодо України, незаконний обіг вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових та отруйних речовин	
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	<p>У лютому 2014 року втратила частину своєї території – відбулась тимчасова окупація Автономної Республіки Крим.</p> <p>Також, з квітня 2014 року по сьогоднішній день, велика частина території Донецької і Луганської областей України окуповано незаконними так званими терористично-сепаратистськими утвореннями як «ДНР» та «ЛНР».</p> <p>Зважаючи на зазначене, в Україні з 14 квітня 2014 року запроваджено АТО на території Донецької та Луганської областей, яка тривала до 30 квітня 2018 року. Після АТО на сході України введено ООС.</p> <p>Відповідно до доповіді Інституту економіки і миру щодо глобального індексу тероризму (GTI) за 2018 рік³¹¹, за 2018 рік (з урахуванням даних за 2017-й), Україна посідає 21-ше місце серед 163 країн світу із показником 6,048, що класифікується як «висока» терористична небезпека. Водночас порівняно із попереднім роком держава покращила свої позиції (знизилася у рейтингу небезпеки на чотири сходинки). Серед головних тенденцій глобального індексу тероризму за 2018 рік експерти відзначають зменшення майже на третину – на 27% – кількості летальних випадків від скоєних терактів (загинули 18 814 осіб), порівняно з попереднім роком, а також у контексті найбільшого зростання у 2014-му.</p>
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	<p>Внаслідок вказаної нестабільної ситуації, пов'язаною із безпекою, що розпочалась в 2014 році та триває по сьогоднішній день, за даними ООН загинуло близько десяти тисяч людей, з числа українських військових та мирного населення.</p> <p>Крім того, наслідком бойових дій на Сході України та у зв'язку з тимчасовою окупацією АР Крим є великі економічні втрати України, зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> – відбулося різке скорочення промислового виробництва та експортних надходжень; – зруйновано та пошкоджено значну частину транспортної інфраструктури Донецької та Луганської областей; – зруйновано тисячі житлових будинків та енергетичних об'єктів; – зупинена робота великих бюджетоутворюючих металургійних та інших підприємств; – паливно-енергетичний комплекс втратив половину вугільних шахт, тощо. <p>За даними Інституту стратегічних досліджень України, за час неоголошеної війни Україна втратила близько 20% економічного потенціалу, збиток втрат від тимчасової окупації Криму сягає 1 трильйона 200 мільярдів гривень, а кожен день війни на Сході України обходиться Україні приблизно 5 мільйонів USD в день.</p>
Загальний рівень ризику	9		
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	3	Коментар	<p>СБУ, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю, вживає дієві заходи з протидії ризикам та загрозам тероризму та сепаратизму.</p> <p>Протягом 2016–2018 років за напрямом боротьби з тероризмом та сепаратизмом слідчими СБУ розслідувалось понад 10 тис. КП.</p> <p>Окрім того, вживались інші заходи, зокрема:</p> <p>У 2016 році:</p> <p>На стадії підготовки попереджено скоєння понад 10 терористичних актів. Попереджено 15 фактів закладення вибухових пристроїв, призначених для вчинення терористичного акту. Розкрито 11 терористичних проявів.</p> <p>Установлено 110 та затримано 56 учасників терористичних і диверсійно-розвідувальних груп, причетних до підготовки або вчинення терористичного акту. Розкрито 168 зафіксованих анонімних телефонних повідомлень про мінування об'єктів різних форм власності.</p> <p>У взаємодії з іноземними партнерськими спецслужбами виявлено та припинено функціонування 11 “перевалочних пунктів” членів міжнародної терористичної організації “Ісламська держава” (ІД), заблоковано діяльність 2 осередків ІД, які забезпечували перебування бойовиків в Україні та їх подальше переправлення до сирійсько-іракської зони.</p> <p>У ході ліквідації каналів нелегального переправлення бойовиків та членів їх родин із країн Кавказу та Центральної Азії до сирійсько-іракської зони виявлено та затримано 9 прихильників ІД з числа іноземних громадян. У порядку ст. 582 (“Особливості затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України”) КПК України затримано 7 іноземців – членів міжнародних терористичних організацій ІД та “Фронт ан-Нусра”, які перебували в розшуку по лінії Інтерполу. Примусово повернуто до країн постійного проживання 21 іноземного громадянина та 1 особу без громадянства, які сприяли діяльності ІД.</p>

311 Global-Terrorism-Index-2018: Measuring the impact of terrorism: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/12/Global-Terrorism-Index-2018-1.pdf>

Ризик 4	Прояви тероризму та сепаратизму
	<p>На підставі отриманої по лінії міжнародного співробітництва інформації заборонено в'їзд в Україну 602 іноземним громадянам, причетним до діяльності міжнародних терористичних організацій, з яких 443 – активні учасники ІД, які могли використати територію України для проведення протиправної діяльності.</p> <p>У 2017 році: У рамках протидії терористичним проявам попереджено вчинення 17 терористичних актів. Розшукано 154 виконавця анонімних телефонних погроз терористичного характеру про мінування об'єктів різних форм власності. У рамках протидії міжнародному тероризму виявлено 166 та затримано 46 осіб, причетних до діяльності міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій. Припинено функціонування 2 міжнародних каналів переправлення членів терористичних організацій та 3 осередків бойовиків ІД, члени яких, з метою фінансування терористичної діяльності, здійснювали вимагання, розбійні напади, інші кримінальні правопорушення, а також надавали підтримку членам та прихильникам МТО у незаконному проникненні на територію України. Припинено діяльність 5 перевалочних пунктів, що використовувались для переховування бойовиків на території ряду областей. Заборонено в'їзд в Україну 627 іноземним громадянам, причетним до діяльності міжнародних терористичних та релігійно-екстремістських організацій, у т.ч. 393 активним учасникам ІД. Видворено до країни походження 57 іноземних громадян, у т.ч. 15 прибічників ІД.</p> <p>У 2018 році: У рамках протидії терористичним проявам попереджено вчинення 6 терористичних актів, затримано 11 осіб. Розкрито 3 терористичні акти та затримано 7 осіб, причетних до їх вчинення. Розкрито 244 зафіксованих анонімних повідомлення про мінування об'єктів різних форм власності, у т.ч. 123 анонімних повідомлення про мінування органів державної влади, місцевого самоврядування, судів України. Розшукано 228 осіб. У рамках протидії міжнародному тероризму заборонено в'їзд в Україну 422 іноземним громадянам, причетним до діяльності міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій. На території України виявлено 248 та затримано 17 осіб, причетних до діяльності міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій. Примусово повернуто до країни походження 116 осіб, видворено 6 осіб.</p>

Рівень чистого ризику

9

Ризик 5		Зростання організованої злочинності	
Загроза		Нестабільна безпекова ситуація в Україні	
Вразливість		Контрабанда, незаконний обіг зброї, торгівля людьми, фінансові шахрайства	
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	<p>Причинами та умовами, які можуть найбільше сприяти проявам ОЗ є, насамперед: військовий конфлікт на сході країни, окупація АР Крим, недосконалість законодавства у сфері міжвідомчої взаємодії ПО у боротьбі з ОЗ, девальвація національної валюти; високий рівень тіньової економіки; значний рівень безробіття; низький розмір мінімальної та середньомісячної номінальної заробітної плати порівняно з країнами ЄС; триваючі процеси створення або реформування суб'єктів, які беруть участь у протидії ОЗ, а саме: поліції, прокуратури, ДБР, ДФС. В умовах падіння купівельної спроможності населення істотним соціальним подразником є непопулярні рішення Уряду у сфері підвищення житлово-комунальних тарифів. На цьому підґрунті плануються та розгортаються протестні заходи, обурення громадськості.</p>
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	<p>Сучасна ОЗ становить небезпеку не лише національним інтересам окремих держав, а й пряму загрозу міжнародній безпеці, набуваючи транснаціонального характеру. Особливу небезпеку ОЗ утворює для країн із нестабільною соціально-політичною та економічною обстановкою, що знаходяться у стані економічної і політичної трансформації до яких належить й Україна.</p> <p>Згідно з даними рейтингу, складеного фахівцями Всесвітнього економічного форуму, Україна зайняла 113-є місце з 137 країн світу за рівнем впливу ОЗ на бізнес та опинилася поряд з країнами Латинської Америки та Африки, розмістившись по сусідству з Угандою (112-е місце) та Тринідадом і Тобаго (114-е місце). За витратами бізнесу на задоволення запитів рекетирів і здирників з ОЗГ Україна отримала індекс 3,9 за семибальною шкалою – «1» означає, що вимогання призводить до величезних витрат підприємців, а «7» – не викликає витрат.</p> <p>Організована економічна злочинність інтегрована у високоприбутковий галузі економіки та є одним із чинників, що становить реальну загрозу національній безпеці України.</p> <p>Вразливою перед наслідками ОЗ є сфера економіки України. Економічна злочинність, маючи корупційне підживлення, реально загрожує національній безпеці України, впливає практично на всі сфери суспільного життя – соціальну, правову, політичну і т. ін. Сучасна ОЗ в економічній сфері має транснаціональний характер. ОГ та ЗО створюють транснаціональні компанії, які зайняті злочинним бізнесом у різних галузях економіки.</p> <p>Будучи пов'язаними з незаконними операціями з переміщення через державні кордони матеріальних і нематеріальних засобів, які приносять істотну економічну вигоду, ОГ та ЗО, використовуючи сприятливу ринкову кон'юнктуру інших держав, значні розходження в системах кримінального правосуддя різних країн, сучасні комунікаційні технології, банківські системи електронних розрахунків, проникають в легальну економіку інших країн за допомогою корупції й насильства.</p>
Загальний рівень ризику	9		
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар	<p>У межах, необхідних для виконання оперативно-службових завдань, на постійній основі забезпечується взаємодія між СБУ, НПУ, Державної міграційної служби України, Держприкордонслужби, ДФС та іншими органами державної влади в розробленні й реалізації заходів в боротьбі з ОЗ.</p> <p>Крім того, на офіційному вебсайті СБУ у рубриці «Напрями діяльності/Протидія корупції та організованій злочинності» на постійній основі висвітлюються заходи вжиті СБУ спільно з ПО, спрямовані на боротьбу з національною та транснаціональною ОЗ.</p> <p>У 2018 році з метою оптимізації та підвищення ефективності боротьби з ОЗ в НПУ створено новий підрозділ – Департамент стратегічних розробок та аналізу, який займатиметься боротьбою з ОЗ.</p> <p>Протягом 2016-2018 років представники ПО взяли участь в зустрічах та навчаннях щодо виявлення та припинення діяльності організованих злочинних угруповань, зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> - у семінарі, організованому у Штаб-квартирі ООН у м. Відні (Австрія), щодо питань міжнародних мереж ВК «Financial Disruption Workshop» (липень 2018); - у засіданні Спеціальної групи боротьби з незаконним обігом тютюнових виробів, яке відбулось у м. Одеса за ініціативою EUBAM (жовтень 2018). Метою заходу було обговорення співробітництва ПО, митних служб та бізнесу у сфері протидії незаконному виробництву й обігу тютюнових виробів. - у міжнародній конференції, організованій INTERPOL, яка відбулась у м. Київ (13-15 березня) на тему «Боротьба з незаконним обігом контрафактної продукції та захист прав інтелектуальної власності»; - у прийомі в Україні делегації Митної служби Республіки Болгарія, що відбувся з ініціативи СБУ в м. Київ (4-6 червня), з питань налагодження двостороннього співробітництва у сфері протидії незаконному переміщенню через територію України до країн ЄС великих партій підкацизних товарів (тютюнових виробів);

Ризик 5

Зростання організованої злочинності

– у рамках Програми поліцейського співробітництва країн Східного партнерства (EuroEastPolice) здійснено навчальний візит до м. Париж та взято участь в навчальному семінарі «Злодії у законі» з 22 по 26 січня 2018 року
- 17 квітня 2018 року робоча зустріч по обговоренню проблемних питань протидії відмиванню коштів з представниками Проєкту «Дія-ЄС: заходи ЄС з протидії наркотикам та організованій злочинності».
- з 06 по 13 червня 2018 року працівниками Федерального відомства кримінальної поліції Республіки Німеччини для працівників підрозділів протидії наркозлочинності проведено тренінги на тему: «Боротьба з наркозлочинністю як особливою формою прояву організованої злочинності».
- з 12-16 листопада 2018 року працівниками відділу з правоохоронних питань Посольства Сполучених Штатів Америки в Україні для працівників підрозділів протидії наркозлочинності НПУ проведено навчально-тренувальні заходи на тему: «Поглиблений курс з розслідування справ, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків».
- з 11 по 15 червня 2018 року представниками Держприкордонслужби взято участь в п'ятиденному семінарі на тему «Незаконне фінансування тероризму, злочинних угруповань, масових заворушень в Європі». Семінар проходив в м. Києві, організатор – Європейське командування Збройних сил США.
- та інші.
Протягом 2016-2018 років ПО виявлено 634 ОГ і ЗО, з них 89 з міжрегіональними зв'язками та 22 з транснаціональними зв'язками. Серед виявлених ОГ і ЗО 476 діяли до 1-го року, 95- до 2-х років, 17- від 3-х до 6 років та 3 – більше 6 років. У складі ОГ і ЗО виявлено 2976 осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, з них 491 особа з міжрегіональними зв'язками та 106 осіб з транснаціональними зв'язками.
При цьому, ПО протягом 2018 року розпочато 780 КП про кримінальні правопорушення, вчинені ОГ і ЗО, закінчено протягом року - 731, направлено до суду з обвинувальним актом – 722 щодо 3245 осіб. Встановлена сума матеріальних збитків від діяльності ОГ і ЗО на суму 3 781 658,81 тис. УАН. При цьому відшкодовано збитків на суму 158 793,04 тис. УАН. Накладено арешт на майно на суму 2 603 819,14 тис. УАН.

Рівень чистого ризику

6

Ризик 6		Високий обіг готівки	
Загроза		Високий рівень офшоризації та тінізації національної економіки	
Вразливість		Економіка країни та фінансова система в цілому	
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	<p>За результатами 5-го раунду оцінювання Комітетом експертів Ради Європи з питань оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL) визначено, що рівень готівкового обігу в Україні є високим та вважається значною загрозою для фінансової системи та економіки країни. Також експертами було зосереджено увагу, що фактичні обсяги готівкового обігу сприяють розвитку тіншової економіки та діяльності конвертаційних центрів.</p> <p>На жаль в Україні ще залишається низький рівень проникнення безготівкових розрахунків у порівнянні з Європейськими країнами. Серед більшості розвинутих країн Україна виділяється високим показником співвідношення готівкової маси до ВВП (14,6% у 2015р).</p> <p>Організація готівкового грошового обігу, емісійно-касові операції та перевезення цінностей – справа дорога і витратна для держави, НБУ, банківських установ, торговців та громадян.</p> <p>Проте, більше 2/3 готівки, що знаходиться в обігу, знята в банкоматах держателями платіжних карток замість їх використання у безготівкових транзакціях.</p> <p>Високий рівень тіншової економіки в країні та низький рівень довіри до банків забезпечує попит на готівку.</p> <p>У готівковому обігу України станом на 1 січня 2019 року перебувало готівки на загальну суму 400,1 млрд UAH, у тому числі монет – 2,2 млрд UAH (13,1 млрд штук) та банкнот – 397,8 млрд UAH (2,95 млрд штук).</p> <p>Середня кількість банкнот на одного українця становила 69 штук, а розмінних монет – 293 штуки.</p> <p>Окремо слід зазначити, що готівка користується значним попитом у терористичних груп, що дає їм можливість уникнути відслідковування платежів і не потребує спеціальних знань щодо її використання.</p> <p>Оцінюючи вразливість використання готівки з метою ФТ слід відмітити, що рівень ризику підвищується завдяки можливості швидко і анонімно переказувати кошти, перемішувати значні обсяги готівки через кордон, при цьому можуть бути залучені регіони і клієнти високого ризику.</p>
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	<p>Високий рівень готівки в господарському обороті гальмує ріст економіки, знижує рівень прозорості та затримує активний розвиток сучасних сервісів та технологій.</p> <p>Слід зазначити також, що зростання готівкового грошового обігу, яке опосередковано пов'язане зі збільшенням тіншового грошового обігу в економіці, уникненням господарюючих суб'єктів від оподаткування, ускладнює боротьбу з корупцією, ВК, злочинністю та тероризмом.</p>
Загальний рівень ризику	9		
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	3	Коментар	<p>Відповідно до статті 33 Закону про НБУ для забезпечення організації готівкового грошового обігу НБУ здійснює визначення порядку ведення касових операцій для банків, інших фінансових установ, підприємств і організацій.</p> <p>На сьогодні діючим нормативно-правовим актом, який визначає порядок ведення касових операцій у національній валюті України суб'єктами господарювання та граничні суми розрахунків готівкою для фізичних осіб та суб'єктів господарювання, є Положення 148³¹², відповідно до положень якого суб'єкти господарювання мають право здійснювати розрахунки готівкою протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) між собою - у розмірі до 10 тис. UAH включно; 2) з фізичними особами - у розмірі до 50 тис. UAH включно. <p>В той же час фізичні особи мають право здійснювати розрахунки готівкою:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) із суб'єктами господарювання протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами - у розмірі до 50 тис. UAH включно. Платежі на суму, що перевищує 50 тис. UAH, проводяться через банки або НФУ, які в установленому законодавством України порядку отримали ліцензію на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунку, шляхом переказу коштів із поточного рахунку на поточний рахунок або внесення коштів до банку чи НФУ для подальшого їх переказу на поточні рахунки в банку; 2) між собою за договорами купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному посвідченню, у розмірі до 50 тис. UAH включно. <p>Одним із стратегічних напрямків розвитку банківської системи України є втілення проекту безготівкових розрахунків - Cashless economy. Першочерговими напрямками впровадження Cashless economy є забезпечення можливості здійснення повсякденних операцій з використанням платіжних карток (оплата транспорту, комунальних послуг та інше). Загалом показники ринку платіжних карток протягом 2016-2018 років демонстрували стабільне зростання кількості та обсягів безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток українських банків.</p> <p>НБУ продовжує реалізовувати заходи щодо розвитку Національної платіжної системи «Український платіжний простір» (далі - НПС «ПРОСТІР»), яка є важливою складовою проєкту Cashless economy, а саме у 2-му півріччі 2018 року в НПС «ПРОСТІР»:</p> <ul style="list-style-type: none"> • збільшено мережу платіжних терміналів, що приймають до оплати картки національної платіжної системи до 95%; • розширено продуктовий ряд системи: впроваджено нові карткові продукти «ПРОСТІР – Класичний» та «ПРОСТІР – Винагорода»; • реалізовано проєкт на базі електронних грошей НПС «ПРОСТІР» у партнерстві з найбільшим телекомунікаційним оператором України – Київстар; • впроваджено нові технології: двофакторну аутентифікацію платежів в Інтернеті, міжбанківські r2r-перекази. <p>Станом на грудень 2018 року кількість учасників НПС «ПРОСТІР» складає 51 установу, з яких 50 банків та 1 національний оператор поштового зв'язку ПАТ «Укрпошта».</p>
Рівень чистого ризику	9		

312 Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: постановою НБУ від 29.12.2017 № 148: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>

Ризик 7		Тінізація та офшоризація національної економіки	
Загроза		Високий рівень офшоризації та тінізації національної економіки	
Вразливість		Управління державними фінансами, фіскальне адміністрування, приховане безробіття	
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	<p>Про тінізацію економіки свідчить наявність діяльності різних учасників економічного процесу поза державним контролем із порушенням правових приписів, що є ключовою ознакою. Саме ця ознака дозволяє визначати тінізацію економіки як загрозу національній безпеці у сфері економіки та формувати перспективні способи державного впливу з метою недопущення виникнення та існування такої загрози. Відповідно до звітів Мінекономіки рівень тіншової економіки у 2017-2018 року складав біля 32 відсотки ВВП, та на даний час, залишається непристойно великим.</p> <p>Аналіз положень нормативно-правових актів, висвітлює наявність проблем інституційного забезпечення протидії тінізації, відсутність послідовних системних рис, наявність суперечних адміністративно-правових актів підзаконного характеру. Високим рівнем небезпеки у законодавчому полі відзначаються відсутність законодавчого врегулювання важливих економічних визначень та понять.</p> <p>Так, відповідно до Закону України 21.06.2018 року № 2469-VIII «Про національну безпеку України» Не містить визначення «економічна безпека».</p> <p>Введення в дію мораторіїв, регуляторних актів які обмежують права і обов'язки органів доходів і зборів.</p> <p>Направлення податкового законодавства на протидію правопорушенням, одночасно є недостатнім рівень законодавчого забезпечення профілактики та запобігання таких правопорушенням.</p> <p>Основні причини популярності офшорів перебувають у площині:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уникнення оподаткування всередині країни (легальне зниження податкового навантаження); • зниження ризиків і спрощення судового захисту своїх інтересів (втеча капіталів внаслідок низького рівня захисту інвестицій/заощаджень); • виведення фінансових результатів корупції. <p>Актуальність всіх трьох вищевикладених чинників пояснює той факт, що за останні три роки досягнення України в галузі деофшоризації мають виключно косметичний, показний характер – в активі лише формальне приєднання (більше року тому) до Плану BEPS і підписання із США договору по FATCA.</p> <p>Таким чином, використання офшорів продовжує залишатися найпопулярнішим національним інструментом ухилення від податків і виведення капіталів.</p>
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	<p>Не зважаючи на певне зменшення рівня тіншової економіки, за розрахунками Мінекономіки, його рівень залишається високим і серед основних негативних наслідків слід виділити:</p> <ul style="list-style-type: none"> – недоотримання державним бюджетом значних коштів у вигляді несплачених податків; – викривлення внутрішньої конкуренції, внаслідок конкурентних переваг у підприємств тіншового сектору, що застосовують різні схеми з мінімізації податкових платежів; – зростання загального рівня корупції та зниження довіри до державних інституцій тощо. <p>Згідно з даними дослідження Financial Secrecy Index – 2018, загальносвітової обсяг незаконних транскордонних фінансових потоків оцінюється в діапазоні 1-1,6 трлн USD на рік, а розміри розміщених в офшорних юрисдикціях і податкових гаванях активів досягають астрономічної суми в 32 трлн USD. За оцінками Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), в результаті застосування шкідливих податкових практик країни втрачають щорічно до 250 млрд USD податкових надходжень.</p> <p>Масштаби офшоризації національної економіки вражають:</p> <ul style="list-style-type: none"> • офшори є локомотивом зовнішньоекономічної діяльності. Частка зовнішньоекономічних контрактів, в межах яких товар проходить через компанії, зареєстровані в податкових гаванях, перевищує 80%, при цьому в 2012-2013 рр. аналогічний показник не перевищував 40%; • офшори відіграють важливу роль в інвестиціях. За 2017 рік з 1,87 млрд USD прямих іноземних інвестицій в Україну 0,51 млрд USD або 27% мають кіпрське походження (за даними державної служби статистики), Кіпр – офіційно визнана офшорна юрисдикція – довгі роки залишається найбільшим інвестором України; • офшори є головним інструментом втечі капіталу і ухилення від податків. Виводяться величезні кошти (від 4,5 до 9% ВВП на рік), Україна входить до ТОП-15 країн, що розвиваються, (з 75 юрисдикцій), вражених недоугою втечі капіталу в офшори та податкові гавані. За альтернативними підрахунками міжнародної організації Global Financial Integrity, протягом 2004-2013 рр. з України до низькоподаткових юрисдикцій було виведено близько 116 млрд USD. Якщо припустити, що подібна тенденція зберігається, а наведені вище дані свідчать, що це цілком імовірно, то йдеться про виведення капіталів у 2017 році на суму 8-9 млрд USD, а відповідні втрати бюджету від несплати податку на прибуток становлять близько 50 млрд UAH на рік.

Загальний рівень ризику

9

Ризик 7	Тінізація та офшоризація національної економіки	
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	<p>Коментар</p> <p>З метою вдосконалення правових засад адміністративно-правового забезпечення протидії тінізації економіки ДФС розроблено шляхи розвитку та вдосконалення чинного законодавства у сфері протидії тінізації економіки та формування системи суб'єктів такої протидії, до якої повинні бути включені суб'єкти метою діяльності яких є: формування державної політики у сфері економіки; реалізація державної політики щодо належного забезпечення контролю у економічній сфері, запобігання корупції, протидії злочинності, ВК, захист прав і свобод людини і громадянина.</p> <p>Планом заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки, затвердженим розпорядженням КМУ від 24 травня 2017р № 415-р передбачений напрям «Управління фіскальними ризиками» з відповідальними виконавцями Мінфіном та Мінекономіки за участю інших центральних органів виконавчої влади. У підсумку реалізації цього напрямку, зокрема передбачено:</p> <ul style="list-style-type: none"> - включення фіскальних ризиків, пов'язаних з діяльністю суб'єктів господарювання державного сектору економіки, до бюджетної декларації на 2018-2020 роки, що відповідає Кодексу фіскальної прозорості МВФ; - врахування у бюджетній декларації на 2019-2020 роки розширеної оцінки фіскальних ризиків, що також відповідає Кодексу фіскальної прозорості МВФ; - опублікування щорічного розширеного звіту про фіскальні ризики, який містить заходи з мінімізації основних фіскальних ризиків, - забезпечення впровадження інформаційно-аналітичної системи для обробки даних щодо фіскальних ризиків. <p>Для встановлення областей ризиків, зменшення вразливості системи функціонування органів доходів і зборів ДФС проводяться науково-практичні та навчальні заходи, до яких залучаються наукові співробітники профільного закладу - Університету Державної фіскальної служби України.</p> <p>Державною фіскальною службою України розроблено та відповідно до протоколу № 6 від 26.06.2018р Вченою радою Університету державної фіскальної служби України рекомендовано до друку навчальний посібник «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ», який виданий у 2019 році.</p> <p>З метою виявлення загроз економічній безпеці держави, виявлення інституційних та програмних ризиків ДФС проведено 2 міжнародні форуми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) 31 травня – 1 червня 2018 міжнародний форум «Фінансова та митна безпека України: міжнародне співробітництво у гармонізованому Європейському просторі». 2) 06 червня 2019 року II Міжнародний форум «Фінансова та митна безпека держави: інформаційно-аналітичне, нормативне та інституційне забезпечення». <p>Практична реалізація зазначених вище заходів надає змогу органам ДФС розробити та удосконалити механізми протидії негативним факторам тінізації економіки, що зменшує загрози економічній захищеності та має вплив на сталий розвиток України. Таким чином, встановлюються нові напрями реалізації повноважень Державної фіскальної служби України, забезпечення організації взаємодії ДФС з державними органами та міжнародними організаціями.</p>
Рівень чистого ризику		6

Ризик 8		Відтік фінансового капіталу з країни	
Загроза		Високий рівень офшоризації та тінізації національної економіки	
Вразливість		Вивід капіталу в «офшори», слабка державна підтримка приватного бізнесу, відсутність сприятливого інвестиційного клімату	
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	<p>Відтік капіталу відбувається, як правило, у грошовій формі і здійснюється двома основними способами:</p> <ul style="list-style-type: none"> – шляхом легального переміщення коштів з однієї країни в іншу; – незаконним шляхом, тобто з порушенням національного валютного і зовнішньоторговельного законодавства. <p>Відтік фінансового капіталу пов'язаний з одного боку з низьким рівнем довіри та поваги до держави в цілому, державних інститутів та національної фінансової системи, з іншого з неспроможністю тих самих державних інститутів якісно виконувати власні повноваження.</p> <p>В українському варіанті причин відтоку капіталу з країни можна назвати такі:</p> <ul style="list-style-type: none"> – тривалий період бездержавності, а особливо за часів радянської окупації відбувався тиск з боку тодішніх органів влади на місцеве населення, що змушувало останнє якимось хитрувати. Така тенденція продовжується і зараз; – небажання платити податки, яке пов'язане, з одного боку з відчуттям майбутнього неефективного витрачання бюджетних коштів чи їх розкраданням та складними адміністративними процедурами оподаткування та інших платежів, що часто змінюються, з іншого – демонстрація неповаги до держави; – значна частина виробництва немає доданої вартості, ресурсноорієнтований експорт у тому числі з продукції рослинництва в аграрному секторі (коли непотрібна велика кількість робочої сили) не сприяє появі зацікавленості у фінансуванні удосконалення виробничих процесів чи розвитку місцевих громад; – низький рівень захисту прав інвестора, інвестицій, а також наявність шахрайських схем використання грантових іноземних коштів; – відсутні традиції меценатства.
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	<p>Відтік капіталу за кордон є однією з істотних загроз економічній безпеці країни. Відтік капіталу викликає низку негативних наслідків, серед яких можна виділити такі:</p> <ul style="list-style-type: none"> – скорочення дохідної частини державного та місцевих бюджетів, що у свою чергу не сприяє фінансуванню різних державних та місцевих програм розвитку та примушує державу звертатися до зовнішніх запозичень – як наслідок відбувається зменшення валютних резервів і власних джерел погашення зовнішньої заборгованості; – зменшення фінансування заходів у рамках державно-приватного партнерства; – зниження показників платіжного балансу через здійснення трансфертних операцій; – зниження обсягів виробництва та уповільнення темпів росту ВВП через відсутність інвестування у розвиток виробництва. <p>Також, проблема непродуктивного відтоку капіталу з України є вагомим ризиком для фінансової стабільності і, як наслідок, стримує більш активну лібералізацію валютного регулювання, особливо стосовно операцій фізичних осіб.</p>
Загальний рівень ризику	9		
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар	<p>У міжнародному пункті пропуску «Бориспіль-Аеропорт» Київської митниці ДФС розпочав роботу другий підрозділ портового контролю (перший підрозділ портового контролю працює в Одесі з березня 2018 року). Затверджено План-графік запровадження в пунктах пропуску для автомобільного сполучення взаємодії між інформаційними системами ДФС та ДПСУ.</p> <p>НБУ була затверджена нова редакція Положення про порядок надання небанківським фінансовим установам, національному оператору поштового зв'язку генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій (затверджена постановою Правління НБУ № 137 від 21 грудня 2017 року). Крім того, НБУ звернувся до Мінфіну щодо переведення пунктів обміну валют на спрощену систему оподаткування з метою їх виходу з «тіні».</p> <p>Новий Закон України від 21.06.2018 №2473-VIII «Про валюту та валютні операції» вводить новий режим валютного регулювання, яке є наближеним до норм Євросоюзу.</p> <p>З метою поліпшення інвестиційного клімату прийнято Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій», «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування доходів нерезидентів-інвесторів у цінні папери», розроблено законопроекти «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо удосконалення механізму фінансування регіонального розвитку», «Про внесення змін до Податкового кодексу України з метою імплементації Плану протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування» та щодо запровадження податку на виведений капітал.</p>

Ризик 8

Відтік фінансового капіталу з країни

Розпорядженням КМУ від 21.03.2018 № 174-р створено державну установу «Офіс із залучення та підтримки інвестицій». Постановою КМУ від 21 березня 2018 року № 226 утворено міжвідомчу робочу групу з питань підготовки пропозицій щодо розв'язання системних проблем і налагодження ефективної співпраці та діалогу з іноземними інвесторами для реалізації їх пропозицій щодо поліпшення інвестиційного клімату.

03.04.2018 ВРУ прийнятий за основу в першому читанні законопроект «Про концесії» № 8125. Метою законопроекту є досягнення збалансованості інтересів усіх зацікавлених сторін з метою модернізації інфраструктури та підвищення якості суспільно важливих послуг.

15.03.2017 підписано Угоду між Урядом України та Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо приєднання України до Декларації про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства. Також Україна стала асоційованим членом Інвестиційного Комітету ОЕСР.

НБУ спрощено для іноземних інвесторів порядок повернення інвестицій та доходів від їх здійснення та дозволена репатріація дивідендів.

Також НБУ запровадив ефективні інструменти запобігання і контролю незаконного витоку капіталу за кордон.

Водночас, прийнято План заходів з реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року (розпорядження КМУ від 10.05.2018 № 292), схвалено Концепцію реформування інституту саморегулювання в Україні (постанова КМУ від 10.05.2018 № 308), наказом Мінекономіки від 02.11.2018 № 1607 створено державну організацію «Агенція з питань підтримки державно-приватного партнерства» та утворено (при Мінекономіки) консультативно-дорадчий орган – Офіс розвитку малого і середнього підприємництва.

Рівень чистого ризику

6

Ризик 9	Низький рівень доходів населення	
Загроза	Високий рівень офшоризації та тінізації національної економіки Високий рівень корупції	
Вразливість	Стабільність національної валюти, розвиток національної економіки, зайнятість вразливих категорій населення, соціальний захист громадян	
Рівень ймовірності настання ризику	3	<p>Коментар</p> <p>Внаслідок воєнних дій на сході країни рівень життя населення України суттєво погіршився. Зупинка підприємств на окупованих територіях, мільйони біженців, девальвація національної грошової одиниці та інфляція без належної індексації доходів населення призвели до суттєвого зростання кількості осіб, що мають загальні доходи нижче фактичного прожиткового мінімуму. Це зумовило значне зростання витрат на соціальний захист, при цьому, незважаючи на високий відсоток ВВП, що витрачається на ці цілі (9,8% на Пенсійний фонд та 4,9% на соціальний захист зі зведеного бюджету), спостерігається їх низька ефективність. Так за оцінками CASE-Україна лише 38,3% житлових субсидій отримали дійсно бідні українці, тобто майже дві третини коштів витрачаються на підтримку домогосподарств, які здатні самостійно себе забезпечити. Схожа картина також і по інших соціальних видатках. Як результат, не зважаючи на високу частку видатків на соціальний захист, ця допомога незадовільною мірою досягає своєї мети і значна частина громадян, які дійсно потребують допомоги від держави, отримують її в недостатньому обсязі. Однією з причин такого стану є заниження реального рівня прожиткового мінімуму, що призводить до викривлення об'єктивної оцінки ситуації в Україні. Це суттєво збільшує соціальне напруження в суспільстві, призводить до зростання підтримки популістичних гасел та партій, які транслюють відповідні політичні лозунги, що у свою чергу може привести до прийняття рішень, які погіршують економічну ситуацію в країні та до дестабілізації макроекономічної ситуації в країні, а відповідно, несе пряму загрозу економічній безпеці країни.</p> <p>Інші соціально-демографічні тренди характеризуються наступними показниками:</p> <ul style="list-style-type: none"> – спостерігається значне розшарування суспільства на вузьке коло багатих і значну кількість бідних людей. Зокрема за оцінками Світового банку у 2017 році чиста вартість активів трьох найбагатших фізичних осіб перевищувала 6% ВВП України, що майже вдвічі більше, ніж у Росії та втричі більше, ніж у Польщі; – порівняно висока частка бідних верств населення, створює соціальну і кримінальну напруженість, а також зумовлює поширеність таких негативних явищ як наркоманія, алкоголізм, проституція, дитяча і підліткова безпритульність, бродяжництво тощо; – зберігається заборгованість із заробітної плати; – зменшення частки тіньових заробітних плат внаслідок зниження ставки ЄСВ, що спостерігалось у 2016-2017 рр. - у 2018 році призупинилось, оскільки навіть після зниження ЄСВ податкове навантаження на працю в Україні продовжує залишатися «надмірним», складаючи 41,5 відсотка від розміру заробітної платні. При цьому середній показник серед країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) не перевищує 30%. Згідно з підрахунками Пенсійного фонду України, його збитки від тіньової зайнятості минулого року склали 30 мільярдів UAH, а частка нелегально працевлаштованих в країні сягала 23,1 відсотка. Неефективна державна політика в сфері оплати праці полягає у підвищеному рівні зарегульованості трудових відносин, зокрема застарілому кодексу законів про працю, що не відповідає вимогам часу. Завищені вимоги до офіційного працевлаштування часто мають зворотній ефект: замість підвищення рівня захисту прав та інтересів працівників, вони спонукають роботодавців і працівників до відмови від офіційного оформлення трудових відносин, що призводить до повної втрати працівником всіх соціальних гарантій та, відповідно, незахищеності працівника навіть проти прямого шахрайства. Високий рівень штрафних санкцій не має належного ефекту, а враховуючи рівень розвитку українських інститутів - лише підвищує рівень корупції як контролюючих органів, так і судової системи.
Рівень наслідків прояву ризику	3	<p>Коментар</p> <p>Низький рівень доходів є головною причиною бідності населення. До бідних верств суспільства належать ті, хто не з власної волі позбавлений необхідного: нормального житла, їжі, одягу, здоров'я, можливості здобувати освіту. Проблема бідності настільки актуальна, що до неї зводяться багато інших проблем. З бідністю прямо пов'язані питання демографії, зайнятості населення, безробіття; бідність має безпосередній вплив на здоров'я населення, рівень утворення й культуру громадян, їх виховання, соціалізацію й моральність, вона є одним із факторів, які гальмують розвиток науки. Бідність сприяє дегуманізації людських відносин, зростанню злочинності й тероризму, призводить до зниження рівня і якості життя. Вона специфічно впливає на політичні відносини, реалізацію державної політики на всіх рівнях, гальмує становлення цивільного суспільства. Масштаби бідності вражають, адже бідність є гальмом прогресу, як технічного, так і економічного (маючи на увазі звуження торгівлі, спад виробництва, низькі темпи зростання тощо) та соціального (низький життєвий рівень населення, відсутність соціального благополуччя) тощо.</p>

Ризик 9		Низький рівень доходів населення	
Загальний рівень ризику		9	<p>Україна належить до категорії «молодих і бідних» країн лише за критерієм бідності, натомість демографічні тенденції в нас цілком відповідають європейським. Якщо Індія, Бангладеш, Мексика та Китай, населення яких теж активно мігрує до країн G20, мають демографічний приріст у межах 1,1–1,6%, то в Україні цей показник уже давно від'ємний (див. рис. 2.3.)</p> <p>Україна не здатна компенсувати втрату працездатного населення, яке виїжджає за кордон, народжуваністю. І це обертається проблемами: вже зараз, за даними Держстату, з 42 млн громадян лише 17,8 млн є економічно активними. Звичайно, офіційна статистика «не бачить» зайнятих у тіньовому секторі, але навіть вікова структура населення змушує замислитися. Станом на 2016-й рік українців віком 15–64 роки було близько 29 млн. Це означає, що трудові мігранти сьогодні становлять близько 17% населення працездатного віку.</p> <p>Якщо кількість заробітчан зростатиме, а населення України зменшуватиметься й старішатиме, у недалекому майбутньому демографічно-трудова втрата доведеться компенсувати, як це робить, наприклад, Польща. Але проблема в тому, що Україна не належить до економічно розвинених країн, а отже, не є привабливою для іноземних мігрантів. Через нашу територію пролягає потужний міграційний коридор, яким користуються для того, щоб потрапити до ЄС. Однак, лишатися тут мігранти не прагнуть.</p>
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	3 Коментар		<p>Розпорядженням КМУ від 16 березня 2016р № 161-р схвалено Стратегію подолання бідності, якою визначено механізми запобігання бідності та основні завдання з розв'язання цієї проблеми на період до 2020 року. До того ж, розв'язання проблеми подолання бідності є одним із першочергових завдань світової спільноти, що регламентуються Європейською соціальною хартією, а також Цілями сталого розвитку, що схвалені на Саміті ООН на період з 2015 до 2030 року. До опрацювання проєкту Стратегії були залучені експерти ПРООН, ЮНІСЕФ, МОП. Серед стратегічних напрямів зниження рівня бідності – сприяння зростанню доходів населення від зайнятості та виплат у системі державного соціального страхування. Також передбачено забезпечення доступу населення до послуг соціальної сфери незалежно від місця проживання, мінімізації ризиків соціального відчуження сільського населення. Посилена увага приділятиметься і питанню недопущення виникнення осередків хронічної бідності та соціального відчуження серед внутрішньо переміщених осіб.</p> <p>Середня номінальна заробітна плата штатного працівника підприємств, установ та організацій у грудні 2018р. становила 10573 UAH, що у 2,8 раза вище рівня мінімальної заробітної плати (3723 UAH).</p> <p>Темп зміни середньої номінальної заробітної плати порівняно із листопадом становив 115,4%, а порівняно із груднем 2017р. – 120,5%.</p> <p>Індекс реальної заробітної плати у грудні 2018р. порівняно із листопадом становив 114,5%, а відносно грудня 2017р. – 109,7%.</p>
Рівень чистого ризику		9	

Ризик 10		ВК/ФТ через дистанційні послуги або з використанням віртуальних валют	
Загроза		Використання новітніх технологій для ВК/ФТ	
Вразливість		Відсутність законодавства щодо обігу криптовалют в Україні, електронний банкінг, термінали самообслуговування, інтернет-трейдинг на фондовій біржі, надання послуг через інтернет онлайн.	
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	<p>Популярність смартфонів та мобільних додатків з використанням високошвидкісного Інтернету, а також стрімкий розвиток ФінТех-індустрії в Україні, що активно підтримується низкою різноманітних ініціатив та заходів НБУ, сприяло зростанню кількості онлайн-транзакцій і електронних платежів. Популярними стають розумні контракти (Smart Contracts), чат-боти (Chat Bots), регулятивні технології (RegTech), мобільний банкінг, рівноправне кредитування (P2P lending), інноваційні страхові технології (Insurtech). Більшість фінтех-рішень можлива завдяки технології блокчейн (Blockchain).</p> <p>Кількість клієнтів, частота здійснення їх транзакції, а також їх обсяги є дуже високими і часто можуть бути складними і транснаціональними, за участю юрисдикцій високого ризику, що ускладнює відстеження джерела походження та руху коштів. Широке демографічне охоплення клієнтської бази та транскордонний характер транзакцій створюють додаткові джерела високого ризику ВК/ФТ. Окрім цього, недостатня фінансова грамотність українського населення та недостатнє забезпечення захисту прав споживачів збільшує ризик виникнення шахрайства та кіберзлочинності, що передує ризику ВК/ФТ.</p> <p>Інтернет-простір став не тільки місцем вчинення злочину та одержання незаконного доходу, а й місцем легалізації такого доходу. При цьому різноманіття видів кіберзлочинів у сукупності з різноманітним способом відмивання доходів, одержаних від скоєння даних видів злочинів, призводять до складності їх виявлення та розслідування.</p> <p>Нові технології, продукти, серед яких віртуальні активи, та відповідні послуги, сприяють поширенню інновацій, підвищенню ефективності та фінансової інклюзії, але разом з тим створюють нові можливості для злочинців та терористів щодо відмивання злочинних доходів та фінансування їх діяльності.</p> <p>Заможні українці все більше диверсифікують свої портфелі, додаючи криптовалюту. 57 держслужбовців і депутатів різних рівнів вказали криптовалюту як нематеріальний актив у своїх електронних деклараціях у 2015-2017 роках. Загальна задекларована сума становила BTC 21 027 (близько 200 мільйонів USD за курсом на момент написання). Українці активно зацікавились криптовалютою у 2017 році, їх привабило різке зростання курсу біткоїну.</p>
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	<p>З розвитком інтернет-технологій прямо пропорційно збільшуються і види кіберзлочинів: шахрайство в пластиковими платіжними картками, фальшиві Інтернет-аукціони, викуп і реєстрації доменних імен, крадіжка послуг, створення вірусів, DDoS атаки, кардинг, фішинг, вішинг, онлайн-шахрайство, піратство, карт-шарінг, соціальна інженерія, мальваре, протиправний контент, рефайлінг і т.д.</p> <p>ІТ-технології та Інтернет активно використовуються терористичними організаціями для поширення своєї пропаганди на вебсайтах, форумах і у формі відеороликів, передусім для повідомлення про свої успіхи та залучення прихильників. В історії Інтернету є низка випадків руйнування з політичними цілями стартових сторінок вебсайтів (зокрема, військових чи урядових).</p> <p>Кібертероризм – є одним із найнебезпечніших видів злочинності. Кібератаки можуть спричинити величезну шкоду на локальному, державному та навіть міжнародному рівні, адже зовнішні кібератаки можуть переслідувати й більш серйозні цілі, ніж пасивний збір даних, а об'єктами кібертероризму можуть бути грошова та секретна інформація, апаратура контролю над космічними приладами, атомними електростанціями, війсьними комплексами, головними комп'ютерними вузлами тощо. Нині кіберзлочинність становить для України більш серйозну небезпеку, ніж ще 5 років тому. Незважаючи на зусилля ПО, спрямованих на боротьбу з кіберзлочинами, їх кількість не зменшується а, навпаки, постійно збільшується. Одним із злочинів кіберзлочинності є: несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електров'язку.</p> <p>Діяльність, пов'язана з операціями купівлі, продажу, обміну та конвертації у криптовалюту, несе велику кількість ризиків³¹³.</p> <p>До основних ризиків належать:</p> <ul style="list-style-type: none"> - можливість втрати коштів через крадіжку, наприклад у результаті кібератак на платформи обміну криптовалюти, або інфраструктуру користування; - відсутність гарантій щодо повернення інвестованих коштів у криптовалюту. <p>Заощадження, що утримуються в криптовалюті, не гарантуються Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, оскільки такі заощадження не вважаються банківськими депозитами;</p>

313 Спільна заява фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні: Національний банк України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=59735329

Ризик 10	ВК/ФТ через дистанційні послуги або з використанням віртуальних валют
	<p>- можливість шахрайства. Заощадження у криптовалютах можуть бути використані для побудови фінансових пірамід, які, у зв'язку з описаними вище типами ризику, можуть у досить короткий термін привести до втрати інвесторами своїх грошей. У разі подібної ситуації з коштами у національній чи іноземній валюті, єдиною доступною формою правового захисту може бути КП. Через невизначений статус криптовалют державні установи із захисту прав споживачів в Україні не матимуть правових підстав для допомоги як інвесторам, так і користувачам;</p> <p>- складність використання звичайних методів оцінки ринкової вартості активів у криптовалютах;</p> <p>- значні цінові коливання криптовалют та суміжні з ним ризики – спекулятивність та нерегульованість рівнів комісійних винагород за здійснення операції у криптовалютах;</p> <p>- відсутність інфраструктури. Криптовалюти не є загальноприйнятими в торговельно-сервісних мережах. Вони не є законним засобом платежу та не є валютою. Це означає, що торговельні підприємства не мають юридичного зобов'язання приймати криптовалюти як засоби платежу.</p>
Загальний рівень ризику	9
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	<p>3 Коментар</p> <p>У Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 року серед заходів, вжиття яких пропонується для досягнення мети та реалізації завдань програми, є забезпечення розвитку інституту посередників фінансового сектору, забезпечення регулювання діяльності посередників (агентів, брокерів) у фінансовому секторі (зокрема, сприяння розвитку ринку фінтех-компаній). НБУ України активно відстежує тенденції та частково адресує проблемні питання, пов'язані з підтримкою розвитку технологій у банківській сфері. На рівні законодавства та нормативних актів НБУ були прийняті акти, спрямовані на підвищення рівня електронного документообігу, електронних платежів, створення cashless-економіки в Україні. Зокрема, було прийнято закон щодо надання електронних довірчих послуг. НБУ впровадив можливість здійснювати касове обслуговування клієнтів з використанням електронного підпису. Триває робота над зміною нормативного поля у сфері безготівкових розрахунків.</p> <p>У 2018 році Мінекономіки ініційовано ухвалення Концепції державної політики у сфері віртуальних активів, метою якої є створення зрозумілих умов для ведення діяльності у сфері віртуальних активів та валют. Реалізація Концепції передбачена на період до 2021 року. Пропонується провести легалізацію криптовалют та операцій з ними у 2 етапи. До 2019 року — визначити правовий статус криптовалют та суб'єктів, які проводять з ними операції, а також запровадити моніторинг проблем, що виникають на ринку цих активів в Україні. У 2020-2021 роках пропонується розробити спеціальне законодавство, що регулюватиме використання віртуальних активів.</p>
Рівень чистого ризику	9

Ризик 11	Злочини ВК не підлягають ефективним, пропорційним та переконливим санкціям		
Загроза	Неефективний судовий розгляд справ, пов'язаних з ВК		
Вразливість	Якість представлених ПО обвинувачень, можливість недостатньої обґрунтованості тяжкості вчиненого злочину ВК, невикористання ПО касаційних та апеляційних скарг щодо призначення судами недостатньо високого покарання		
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	Щорічний стан розгляду КП, пов'язаних із вчиненням злочину ВК протягом 2016-2018 років залишається майже незмінним (в середньому 72 КП в рік) при підвищенні надходжень таких КП від ПО з 85 справ у 2016 році до 153 справ у 2018 році. Разом з тим, кількість розглянутих судами КП із постановленням вироку протягом зазначеного періоду також майже незмінна (в середньому на рівні 26 КП в рік що становить лише 22% від середньорічної кількості отриманих КП). За результатами розгляду судами протягом 2016-2018 років КП, пов'язаних із вчиненням злочину ВК лише до кожного з засудженого застосовано конфіскацію коштів. За інформацією з реєстру судових рішень, за результатами розгляду у 2018 році судами КП, пов'язаних з ВК, із 23 справ з обвинувальним вироком у 13 випадках застосовано іспитовий термін позбавлення волі, у 5 випадках застосовано конфіскацію та у 6 випадках застосовано штраф.
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	Неефективність, непропорційність та непереконливість санкцій за ВК призводить до збільшення кількості вчинених правопорушень, пов'язаних з ВК. Так, якщо протягом 2016 року ПО у ЄРДР було зареєстровано 181 кримінальне правопорушення пов'язане з вчиненням злочину ВК то протягом 2017 та 2018 років вже зареєстровано 267 та 264 таких кримінальних правопорушень відповідно, що свідчить про зростання злочинів ВК в середньому на 48% у порівнянні з 2016 роком. Разом з тим зросла кількість осіб, яким вручена підозра за злочини ВК з 25 осіб у 2016 році до 68 осіб у 2018 році. При цьому, лише за КП, щодо злочинів ВК, переданими до суду з обвинувальним актом ГПУ (Звіт ГПУ -1-ЛВ) установлена сума доходів, здобутих злочинним шляхом (за обвинувальними актами) у 2016 році становила 68 млн УАН, а у 2017 – 6403 млн УАН та 2018 – 846 млн УАН. Крім того, за інформацією ДСА кількість КП, пов'язаних із вчиненням злочину ВК, які надійшли до суду для розгляду протягом 2018 року зросла майже у двічі в порівнянні з 2016 роком.
Загальний рівень ризику	9		
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар	Статтю 209 КК України визначено міру покарання за злочини ВК, а саме: позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років з конфіскацією майна. За злочин ВК вчинений повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, - позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна. За злочин ВК вчинений організованою групою або в особливо великому розмірі, - караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна. За результатами розгляду КП, пов'язаних із злочином ВК протягом 2016-2018 років судами засуджено 59 осіб (15% від загальної кількості осіб, які фігурували у КП), рішення про конфіскацію коштів та майна прийнято стосовно 19 осіб (32% від загальної кількості засуджених). При цьому сума конфіскованих протягом 2016-2018 року коштів за злочини ВК, вироки щодо яких набрали законної сили складає 2 091 млн УАН. Крім того, не судова система, а система ПО створює загрози неефективного обстоювання обвинувачення в судах (принцип змагальності сторін) з боку ПО щодо осіб, які вчинили злочини ВК, що проявляється у наступних аспектах: – можливість низької якості представлених ПО обвинувачень в суді; – неналежне застосування права щодо укладання угод з обвинуваченою стороною; – невикористання з боку ПО касаційних та апеляційних скарг стосовно призначення судами недостатньо суворого покарання за злочини ВК. Вищевказане відноситься до основних причин корегування відповідного рівня чистого ризику.
Рівень чистого ризику	6 ³¹⁴		

314 Середній із прямих до високого

Ризик 12	Неефективні заходи із встановлення кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) і контролю над ними		
Загроза	Недостатнє нормативно-правове забезпечення системи фінансового моніторингу		
Вразливість	Державна реєстрація юридичних осіб, проведення СПФМ ідентифікації клієнтів-юридичних осіб, відсутність верифікації інформації про кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб.		
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	Інформація про бенефіціарного власника юридичної особи вноситься до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ЄДР), що є у відкритому доступі. Але ця інформація про КБВ не перевіряється у ЄДР на предмет достовірності та актуальності, присутній низький рівень валідації повідомлених даних про бенефіціарних власників, а також відсутня валідація повного ланцюга бенефіціарної власності.
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	Оскільки інформація про КБВ у ЄДР не перевіряється на предмет достовірності та актуальності, а також відсутній механізм застосування санкційних заходів за надання недостовірної інформації до ЄДР, збільшується ризик використання суб'єктів з непрозорою структурою власності у схемах ВК. Відсутність більш широких глобальних норм прозорості бенефіціарної власності для іноземних компаній та трастів дозволяє використовувати компанії та інших юридичних осіб для сприяння корупції, тяжких злочинів та ОЗ, а також ухилення від сплати податків. Транснаціональні за своєю природою, ці злочинні діяння спричиняють реальні втрати для ринків і для людей, та завдають реальної шкоди найбільшим верствам населення.
Загальний рівень ризику	9		
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар	У 2017 році КМУ визначив заходи з реалізації Стратегії розвитку системи ПБК/ФТ на період до 2020 року, зокрема в частині підвищення ефективності щодо встановлення КБВ і контролю над ними. Серед таких заходів Урядом було передбачено: - запровадження інструментів перевірки достовірності наданої юридичними особами інформації про КБВ; - підготовка пропозицій щодо посилення відповідальності за ненадання, несвоєчасне надання, та надання недостовірної інформації про КБВ під час реєстраційних процедур. У 2018 році Мін'юстом створено робочу групу з питань впровадження механізму перевірки інформації про бенефіціарного власника (контролера). Також проведено низку робочих зустрічей представників Держфінмоніторингу з представниками Міністерства юстиції України та міжнародними експертами проекту «PRAVO-JUSTICE», за результатами яких Держфінмоніторингом вироблено принципи формування механізму верифікації КБВ, з якими ознайомлено міжнародних експертів. У грудні 2018 року за підтримки Німецького агентства «Співпраця з Німеччиною заради розвитку GIZ Україна» відбулися скайп-конференції з представниками «Global Witness» та Республіки Австрії щодо обміну інформацією та досвідом з питань розробки механізму перевірки КБВ. Також, у жовтні 2018 року в м. Тірана (Республіка Албанія), в рамках програми Ради Європи з протидії погрозам верховенства права і трьох спільних програм Європейського Союзу/Ради Європи, представник Держфінмоніторингу разом з представниками Мін'юсту взяли участь у Міжнародній конференції «Прозорість бенефіціарної власності». Під час конференції були порушені актуальні питання, що стосуються формування реєстрів КБВ та механізмів валідації та верифікації даних в реєстрі КБВ. В рамках плану дій щодо впровадження ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» на 2018-2020 роки одним із напрямків роботи Мін'юсту є розробка концепції механізму верифікації інформації про КБВ. Під час участі в пілотній Програмі «Лабораторія проєктів для імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» (EU Association Lab) командою, яка була сформована за ініціативи Держфінмоніторингу, було розроблено прототип Концепції із 33-х кроків, що пропонуються для запровадження механізму перевірки власників бізнесу. Метою Концепції є наповнення Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань достовірною інформацією про КБВ (контролерів) юридичних осіб. У рамках міжнародної Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» підписано Меморандум про співпрацю у розбудові механізму перевірки інформації про КБВ. Даний Меморандум направлений на реалізацію Плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд», затвердженого Кабінетом Міністрів України, який, зокрема, передбачає підготовку концепції верифікації інформації про КБВ. Окремо в рамках пілотної програми «OpenOwnership», разом з міжнародними партнерами, Україна працює над питаннями подальшої безпосередньої регулярної передачі даних про реальних власників компаній з ЄДР до Глобального реєстру бенефіціарних власників, а також підготовкою необхідної для цього законодавчої бази.
Рівень чистого ризику	6		

Ризик 13	Неефективні санкції за порушення вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ	
Загроза	Недостатнє нормативно-правове забезпечення системи фінансового моніторингу	
Вразливість	Невиконання СПФМ вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ	
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар Відповідно до висновків за результатами 5-го раунду взаємної оцінки України комітетом експертів MONEYVAL. НБУ застосовує ряд санкцій до банків, включаючи відкликання (анулювання) ліцензій. При цьому, експерти відмітили, що за межами банківського сектора рівень штрафів є надто низьким, і тільки НКЦПФР застосовує жорсткі санкції, окрім накладання штрафів. Є значні технічні недоліки, і система санкцій поза банківським сектором може бути лише частково ефективною. Відповідно до висновків експертів MONEYVAL Україні рекомендовано переглянути законодавчі положення про санкції щоб забезпечити існування широкого спектру повноважень щодо санкцій та набагато сильніших повноважень щодо накладення штрафів як для фізичних осіб, так і для СПФМ.
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар За інформацією НБУ, до банків та їх посадових осіб протягом 2013-2018 років застосовувались заходи впливу відповідно до вимог чинного законодавства України. Так, середній розмір штрафів, застосованих до банків за порушення законодавства з питань ПВК/ФТ у 2016р становив 332 893 УАН, у 2017р – 4 476 571 УАН та у 2018р – 10 862 356 УАН. Найбільший розмір штрафу, накладений НБУ, становив 94 737 499,80 УАН (накладений у 2018 році) за здійснення ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку. Відносно НФУ протягом 2016-2018 років спостерігається поступове збільшення кількості виїзних так і безвиїзних перевірок. В той же час кількість виявлених порушень значно виросла з 35 випадків у 2016 році до 78437 випадків у 2018 році. Відносно НФУ протягом 2016-2018 років НБУ вживалися заходи лише у формі накладення штрафів. Середній розмір штрафів, у 2016 році становив – 8500 УАН, у 2017 році – 25500 УАН, у 2018 році – 8500 УАН. НБУ вважає, що наявна система санкцій для НФУ є недостатньою. Низький рівень штрафів до небанківських установ обумовлений обмеженням їх максимального розміру в Законі. За інформацією НКЦПФР, протягом 2013-2018 років здійснено 480 перевірок СПФМ – учасників фондового ринку, за результатами яких у 362 (75%) СПФМ виявлено порушення вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ. Аналізуючи щорічну частку СПФМ при перевірці яких НКЦПФР виявило порушення протягом 2013-2018 років, можна констатувати динаміку збільшення частки СПФМ-порушників з 61% у 2013 році до 78% у 2018 році. При цьому середній розмір штрафу до СПФМ за порушення вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ склав у 2016 році – 9917 УАН, у 2017 – 2544 УАН, у 2018- 2941 УАН. За інформацією Нацкомфінпослуг протягом 2016-2018 років Нацкомфінпослуг було проведено 72 перевірки СПФМ (11 – у 2016 році, 31 – у 2017 році та 30 – у 2018 році). За виявлені під час перевірок правопорушення у сфері ПВК/ФТ, протягом 2016-2018 років Нацкомфінпослуг щодо підзвітних СПФМ були застосовані санкції у вигляді штрафів у розмірі 1 161,6 тис. УАН. (118,3 тис. УАН. – у 2016 році, 638,7 тис. УАН. – у 2017 році та 404,6 тис. УАН. – у 2018 році). У 2016р загальне середнє значення штрафів складало 11 830 УАН, у 2017р – 18 249 УАН та у 2018р – 17 591 УАН. За інформацією Мін'юсту, протягом 2016-2018 років Мін'юстом проведено 5186 перевірок СПФМ сектору правових послуг, за результатами яких у 30% прийнято рішення про накладення штрафу на СПФМ за порушення вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ. При цьому середній розмір штрафу склав: у 2016 році - 319 УАН., у 2017 – 517 УАН., у 2018 – 711 УАН. Мінінфраструктури протягом 2016-2018 років провело 10 перевірок піднаглядних СПФМ, за результатами яких застосовано 7 штрафів на суму 10574 УАН. Держфінмоніторингом протягом 2017-2018 років проведено 40 перевірок СПФМ, за результатом яких прийнято 18 постанов про застосування штрафних санкцій на суму 38,6 тис. УАН.
Загальний рівень ризику	9	
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар Проектом Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (реєстр. 25.09.2019 за № 2179) передбачено зміну підходів до застосування штрафних санкцій до СПФМ за результатами перевірок дотримання законодавства у сфері ПВК/ФТ. Законопроект передбачає суттєве збільшення розміру штрафних санкцій за порушення законодавства з фінансового моніторингу. Так за неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації планується застосовувати штрафні санкції у розмірі 50 000 н.м.д.г. (замість 2 000 н.м.д.г.), за порушення порядку зупинення ФО штрафні санкції будуть становити 1,7 млн УАН (замість 34 тис. УАН). Максимальний розмір штрафної санкції передбачено в розмірі до 170 млн УАН.
Рівень чистого ризику	6	

Ризик 14	Відсутність правового регулювання деяких представників ВНУП	
Загроза	Недостатнє нормативно-правове забезпечення системи фінансового моніторингу	
Вразливість	Сектор надання консультаційних послуг при купівлі-продажу нерухомого майна	
Рівень ймовірності настання ризику	3 Коментар	<p>Діяльність суб'єктів господарювання, які надають брокерські послуги на ринку нерухомості, законодавчо не регулюється. Законодавчо не визначені функції спеціалістів, які працюють у сфері нерухомості, законодавчо не визначена відповідальність суб'єктів господарювання, які надають послуги у сфері нерухомості. На сьогодні сфера брокерської діяльності на ринку нерухомості регулюється на засадах громадського регулювання, яке забезпечується громадськими організаціями, які отримали відповідний статус відповідно до вимог Закону України «Про громадські об'єднання».</p> <p>Така ситуація не сприяє залученню СПФМ із категорії суб'єктів, що надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі продажу нерухомого майна, до виконання вимог Базового Закону.</p> <p>Більше того, це створює підґрунтя для стихійності надання послуг, невдоволення якістю надання брокерських послуг, відсутності довіри з боку замовників послуги до діяльності зазначених суб'єктів господарювання. Відсутність належного контролю у сфері брокерської діяльності призводить до появи так званих «сірих» ріелторів, що діють нелегально, та присутності на ринку «чорних» маклерів, головним завданням яких є не надання брокерських послуг, а шахрайство.</p> <p>Поряд з цим, нагальним стало питання необхідності змін до законодавства щодо аудиторської та бухгалтерської діяльності, з метою його гармонізації з європейськими нормами.</p>
Рівень наслідків прояву ризику	3 Коментар	<p>Спеціалізованими СПФМ, зокрема ріелтори, аудитори та бухгалтери демонструють доволі низьку активність в поданні до Держфінмоніторингу інформації про ФО, а також поданні інформації для постановки на облік в Держфінмоніторингу, як СПФМ.</p> <p>Так, на обліку в Держфінмоніторингу станом на червень 2019 року перебуває:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 115 аудиторів та аудиторських фірм; – 189 суб'єктів, що надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі продажу нерухомого майна; – 15 суб'єктів господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку. <p>Протягом 2016 – 2018 років суб'єктами із перелічених категорій не подано до Держфінмоніторингу жодного повідомлення про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу.</p>
Загальний рівень ризику	9	
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2 Коментар	<p>За ініціативи Держфінмоніторингу, Фонд державного майна разом із громадськими організаціями та заінтересованими державними органами у червні 2019 року завершено розробку законопроекту «Про брокерську діяльність у сфері нерухомості».</p> <p>Вказаним проектом Закону передбачається визначити правові засади провадження брокерської діяльності у сфері нерухомості в Україні, її державного та громадського регулювання, забезпечення створення системи захисту прав споживачів брокерських послуг у сфері нерухомості, належного рівня професійної діяльності учасників ринку нерухомості. На сьогодні підготовлений законопроект знаходиться на погодженні державними органами.</p> <p>Крім того, до ВРУ внесено урядовий законопроект «Про державне регулювання діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор» (реєстр. № 2285 від 17.10.2019), який передбачає нову систему ліцензування діяльності у сфері азартних ігор: з обмеженою кількістю ліцензій, диференційованим розміром плати за них залежно від виду азартної гри, кількості грального обладнання та розташування гального закладу. Ліцензії видаватимуться за результатами електронних аукціонів, для участі в яких організатори азартних ігор зобов'язані відповідати кваліфікаційним та фінансовим вимогам, які передбачені законопроектом. Посилюється фінансова, адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення законодавства у сфері гального бізнесу.</p>
Рівень чистого ризику	6	

Ризик 15	Неприведення законодавства в сфері ПВК/ФТ до вимог міжнародних рекомендацій	
Загроза	Недостатнє нормативно-правове забезпечення системи фінансового моніторингу	
Вразливість	Імплементация в національне законодавство змін до стандартів ФАТФ, вимог Директив ЄС	
Рівень ймовірності настання ризику	1	Коментар 20 травня 2015 року прийнята четверта Директива ЄС, яка спрямована на протидію відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом та вступила в силу 26 червня 2016 року. Четверта Директива була представлена Комісією після терористичних нападів та скандалу під назвою «Панамські документи» та є частиною Плану Європейської Комісії, спрямованого на посилення боротьби з фінансуванням тероризму та забезпечення більшої прозорості ФО. Рада ЄС та Європейський парламент у грудні 2017 року досягли згоди щодо внесення змін до четвертої Директиви ЄС та прийняття її у новій редакції – п'ята Директива. Країни-члени ЄС мають імплементувати П'яту Директиву в національне законодавство до середини 2019р
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар Включення України до санкційних списків ФАТФ. Враховуючи закріплений курс України в ЄС, невідповідність законодавства України з питань ПВК/ФТ вимогам Директив Європейського Союзу може негативно вплинути на загальний процес вступу України до ЄС. Недосконалість законодавства сприяє поширенню злочинності в країні.
Загальний рівень ризику	3	
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар Мінфіном спільно з Держфінмоніторингом, НБУ з метою повної імплементации норм четвертої Директиви (ЄС) 2015/849 «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму» та норм Регламенту (ЄС) 2015/847 «Про інформацію, що супроводжує грошові перекази» було розроблено, погоджено із заінтересованими органами та листом від 06.12.2018 № 11010-02-3/32145 подано на розгляд КМУ проект Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». За активної участі Держфінмоніторингу цей законопроект 01.11.2019 на засіданні ВРУ прийнято за основу.
Рівень чистого ризику	2	

Ризик 16		Недостатній рівень підготовки учасників системи ПБК/ФТ	
Загроза		Недостатній рівень навчання учасників системи ПБК/ФТ	
Вразливість		Державний сектор, СПФМ	
Рівень ймовірності настання ризику	1	Коментар	Недостатня увага ПО до розслідування злочинів щодо ФТ та незрозуміла підслідність справ щодо ВК/ФТ, а також низька кількість розглянутих судами КП із постановленням вироку, що потенційно може бути пов'язана з неналежною підготовкою представників правоохоронних, розвідувальних органів та судової системи, впливає на збільшення масштабів ВК/ФТ.
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	В умовах застосування ризик-орієнтованого підходу недостатній рівень підготовки СПФМ може негативно вплинути на ефективність систем управління комплаєнс-ризиками ВК/ФТ, профілактичних заходів безпеки СПФМ, які спрямовані на виявлення та запобігання використанню їх послуг з метою ВК/ФТ.
Загальний рівень ризику	3		
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар	<p>Стратегією розвитку системи ПБК/ФТ на період до 2020 року (розпорядження КМУ від 30 грудня 2015 року № 1407-р) визначений такий напрямок розвитку національної системи фінансового моніторингу, як проведення координаційної роботи з перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади та СПФМ у сфері ПБК/ФТ, на базі навчального закладу, що належить до сфери управління Держфінмоніторингу.</p> <p>Постановою КМУ від 19 серпня 2015 року № 610 «Про затвердження Порядку організації та координації роботи з перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу» Академію визначено закладом, на базі якого здійснюється перепідготовка та підвищення кваліфікації з питань фінансового моніторингу в рамках державного замовлення.</p> <p>Відповідно до Статуту основними завданнями Академії є надання освітніх послуг з питань фінансового моніторингу в сфері ПБК/ФТ, а також у сфері запобігання та протидії корупції.</p> <p>Окремо слід відмітити, що під час візиту в рамках 5 Раунду оцінки України Комітетом MONEYVAL експертами було позитивно відмічено діяльність Академії з підготовки спеціалістів у сфері фінансового моніторингу. Значна увага експертів була зосереджена на підготовці представників державного сектору з питань фінансового моніторингу, що є важливою складовою оцінки.</p> <p>Протягом 2005 (перші групи слухачів) – 2018 років було підготовлено 13 507 фахівців з питань фінансового моніторингу, з них 7663 – протягом 2014-2018 років. У 2018 році в Академії фінансового моніторингу пройшли навчання 1749 слухачів (12,9% від загальної кількості слухачів, які пройшли навчання протягом 2005-2018 років), які є представниками органів державної влади, правоохоронних, розвідувальних, судових органів та СПФМ, в тому числі: 600 фахівців – в рамках державного замовлення, з них 147 – представники органів державної влади, 453 – представники правоохоронних, розвідувальних та судових органів. В 2018 році в Академії пройшли навчання 20 представників антикорупційних органів України.</p> <p>Держфінмоніторинг регулярно розміщує для учасників системи ПБК/ФТ рекомендаційні матеріали роз'яснювального характеру, а також щорічно – типологічні дослідження у сфері ПБК/ФТ.</p> <p>Представники ПО та судової системи постійно беруть участь у міжнародних науково-практичних семінарах, які присвячені обміну інформацією, висвітленню досвіду в розслідуваннях злочинів у сфері ПБК/ФТ, перспективах розвитку національної системи фінансового моніторингу.</p> <p>Шляхом узагальнення та систематизації чинних нормативно-правових актів у сфері фінансового моніторингу у 2017 році підготовлено Збірку актів законодавства з питань ПБК/ФТ (з коментарями та роз'ясненнями).</p> <p>У 2018 році видано Термінологічний словник з питань ПБК/ФТ та корупції. Термінологічний словник є першим, за часів незалежності України, систематизованим виданням, що об'єднує терміни та поняття у антилегалізаційній та антикорупційній сферах. Це, зокрема, близько 3000 термінів, які містяться у міжнародних документах, кодексах та законах України, підзаконних нормативно-правових актах України, науковій та інформаційній літературі.</p>
Рівень чистого ризику	2		

Ризик 17		Неефективна система розслідування матеріалів ПФР	
Загроза		Неефективні розслідування злочинів	
Вразливість	Кількість КП, розпочатих за матеріалами ПФР або в яких використовуються матеріали ПФР, факт передачі таких КП до суду		
Рівень ймовірності настання ризику	2	Коментар	За період з 2014 по 2018 роки спостерігається тенденція до збільшення випадків відмов з боку ПО у відкритті КП та/або закритті за результатами перевірки УМ Держфінмоніторингу з 62,1% у 2015 році до 80,7% у 2018 році, у зв'язку з чим зменшується кількість КП відкритих за УМ Держфінмоніторингу та/або в яких використовується інформація з УМ Держфінмоніторингу з 37,9% у 2015 році до 19,3% у 2018 році.
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	Упродовж 2016 - 2018 років загальна кількість розпочатих ПО КП за УМ або у яких використовується інформація, що міститься в УМ, становить 950 (2018 – 374; 2017 – 306; 2016 – 270) або 85,0% від загальної кількості переданих УМ – 1117, в т.ч. 2018 – 80,2%, 2017 – 80,1%, 2016 – 100,3%. За період з 2016 по 2018 рік ПО у 610 КП розпочатих за УМ або у яких використовуються УМ закінчено досудове розслідування (2018 – 166; 2017 – 230; 2016 – 214), у зв'язку з: – направленням обвинувального акту до суду – 128 або 21,0% (2018 – 32 або 19,3%; 2017 – 54 або 23,5%; 2016 – 42 або 19,6%); – із зверненням до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності – 20 або 3,3% (2018 – 5 або 3,0%; 2017 – 11 або 4,8%; 2016 – 4 або 1,9%); – закриттям КП – 462 або 75,7% (2018 – 129 або 77,7%; 2017 – 165 або 71,7%; 2016 – 168 або 78,5%). У 2016 - 2018 роках судовими органами розглянуто 183 кримінальних справи, з яких 75 справ або 41% з винесенням обвинувального вироку.
Загальний рівень ризику	6		
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар	Взаємозвірка стану розгляду переданих Держфінмоніторингом УМ до ДФС здійснюється щопівроку. У 2017 році ГПУ надано пропозиції Держфінмоніторингу щодо швидкої та якісної співпраці з розгляду та інформування про результати розгляду УМ. З метою забезпечення належної організації розгляду УМ було запропоновано скеровувати УМ виключно до ГПУ, які в подальшому організують їх розгляд та здійснюють моніторинг ЄРДР стосовно фігурантів УМ та скеровують матеріали за належністю до місцевих прокуратур та ПО. У четвертому кварталі 2017 року ГПУ організовано та проведено вивчення стану додержання ПО вимог КПК України та Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» при реєстрації, розгляді та прийнятті у КП рішень за матеріалами Держфінмоніторингу. В ході вивчені дані щодо результатів роботи регіональних прокуратур та територіальних ПО по співпраці з Держфінмоніторингом, дотримання вимог міжнародних стандартів щодо фінансових розслідувань у КП щодо злочинів, які генерують доходи, а також застосування спецконфіскації на стадії досудового розслідування та судового розгляду. За повідомленнями ПО, які надійшли у період з 2016 по 2018 рік, у КП, розпочатих за УМ, ПО накладено арешт та вилучено активи обвинувачених на загальну суму, еквівалентну 25474,26 млн УАН. Згідно судових вироків, за результатами розгляду КП розпочатих за УМ або у яких використовується УМ (з 2016 по 2018 роки) 121 особу засуджено за скоєння кримінальних правопорушень (лише по справах, за якими суд виніс вирок). Всього за період 2016 по 2018 рік від органів виконавчої служби надійшла інформація про вартість майна (або суми коштів), яке підлягає поверненню у дохід держави, на загальну суму 39437,08 млн УАН (2018 – 0,16; 2017 – 39419,81; 2016 – 17,11). Сума коштів, яка отримана від реалізації конфіскованого майна та фактично перерахована до Державного бюджету України за період з 2016 по 2018 роки – 39413,87 млн УАН (2018 – 0,0; 2017 – 39413,72; 2016 – 0,15).
Рівень чистого ризику	4		

Ризик 18		Неефективне розслідування злочинів ВК	
Загроза		Неефективні розслідування злочинів	
Вразливість		Закриття КП щодо ВК в ході досудового розслідування	
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	<p>Обставини, що зумовлюють вчинення злочинів ВК, пов'язані з проявами інтеграції економічних систем багатьох держав, виникненням нових фінансових інструментів, розвитком високих технологій тощо. Транснаціональний характер діяльності з ВК зумовлює необхідність співробітництва різних держав у сфері протидії зазначеному негативному явищу.</p> <p>Ситуація безкарності сприяє вчиненню нових правопорушень та породжує недовіру до правоохоронної системи України, як з боку постраждалих та їхніх родичів, так і з боку громадськості в цілому.</p> <p>Протягом 2016-2018 років ПО зареєстровано 715 правопорушень за статтею 209 КК України щодо ВК та 178 правопорушень за статтею 306 КК України «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів». При цьому, протягом зазначеного періоду до суду з обвинувальним актом передано інформацію про 150 (21% із кількості зареєстрованих) правопорушень за статтею 209 КК України та про 157 (88,2% із кількості зареєстрованих) за статтею 306 КК України. Разом з тим, протягом зазначеного періоду за статтею 209 КК України 10% правопорушень було закрито, за статтею 306 КК України – 0,6% закрито.</p>
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	<p>Суспільна небезпека ВК полягає в створенні матеріального підґрунтя для збільшення масштабів злочинної діяльності, посиленні інфляційних процесів, порушенні принципу рівноправності суб'єктів господарської діяльності, посиленні недобросовісної конкуренції, погіршенні міжнародного іміджу України тощо. ВК сприяє особам, які займаються злочинною діяльністю, приховувати свої протиправні діяння та уникати кримінальної відповідальності за вчинене.</p> <p>Іншим наслідком відмивання брудних грошей є зниження ефективності фіскальної політики.</p> <p>Макроекономічні наслідки відмивання грошей безпосередньо стосуються фінансової безпеки України.</p> <p>Жодна складова фінансової сфери не страждає від ВК так, як грошово-кредитна політика. ВК формує сферу «чорного» готівкового обігу, забезпечує економіку квазіплатіжними засобами. Через це макроекономічні показники нееластично реагують на зміни в обсязі грошової маси. Таким чином пригнічується функція монетарної політики в цілому.</p> <p>ВК зумовлює безпідставні стрибки у попиту на готівкові гроші, а часто і до викривлення обсягу попиту на реальні грошові залишки.</p> <p>ВК створює також значну загрозу валютній безпеці, оскільки стимулює доларизацію грошових агрегатів, полегшує механізм виведення із країни коштів. ВК зумовлює девальвацію національної валюти відносно вільноконвертованих валют за рахунок стимулювання попиту на останні, а це у свою чергу призводить до збільшення обтяжливості обслуговування державного боргу.</p> <p>Корупцію в політиці та соціальній сферах можна розглядати як наслідок ВК, а також як наслідок функціонування тіньової економіки в цілому.</p> <p>Існують загрози неефективного ведення обвинувачення в судах з боку ПО щодо осіб, які вчинили злочини ВК, що проявляється у наступних аспектах:</p> <ul style="list-style-type: none"> – можливість низької якості представлених ПО обвинувачень в суді; – неналежне застосування права щодо укладання угод з обвинуваченою стороною; невикористання з боку ПО касаційних та апеляційних скарг стосовно призначення судами недостатньо суворого покарання за злочини ВК.
Загальний рівень ризику			9
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар	<p>Аналізуючи статистичну інформацію ПО щодо досудового розслідування злочинів, пов'язаних з ВК можна констатувати наступне.</p> <p>Протягом 2016-2018 років спостерігається тенденція до зменшення випадків закриття кримінальних правопорушень за ст. 209 КК України з 13% у 2016 році до 8% у 2018 році. В свою чергу, протягом зазначеного періоду спостерігається позитивна тенденція щодо збільшення кількості кримінальних правопорушень, інформація про які направлена ПО до суду з обвинувальним актом за ст. 209 КК України із 13% у 2016 році до 24% у 2018 році, що свідчить про поступове підвищення ефективності роботи правоохоронної системи.</p> <p>За інформацією ГПУ (Звіт за формою 1-ЛВ), протягом 2016-2018 років за КП щодо злочинів ВК, переданими ГПУ до суду з обвинувальним актом, установлена сума доходів, здобутих злочинним шляхом складає 7318,9 млн УАН. При цьому в ході досудового розслідування злочинів ВК ГПУ накладено арешт на доходи, здобуті злочинним шляхом на суму 4359,5 млн УАН.</p>
Рівень чистого ризику			6 ³¹⁵

Ризик 19		Неефективне розслідування злочинів ФТ	
Загроза		Неефективні розслідування злочинів	
Вразливість		Закриття КП щодо ФТ в ході досудового розслідування	
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	<p>Питання фінансування тероризму набуває актуальності для нашої держави у зв'язку з подіями на сході України (прояви сепаратизму й тероризму в Донецькій та Луганській областях, анексія АР Крим).</p> <p>Небезпека від фінансування тероризму полягає в тому, що такі дії створюють умови для існування та ефективної діяльності терористів, полегшує вчинення ними терористичних актів та ведення терористичної діяльності.</p>
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	<p>Одним із безпосередніх об'єктів, на які націлений тероризм є національна безпека як стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якого забезпечується захист суспільства від вчинення терористичних актів і можливих посягань із боку терористичних угруповань.</p> <p>Також загрозою національній безпеці виступає те, що значний обсяг коштів буде направлений не на виробництво і соціальну підтримку населення, а на забезпечення безпеки, мінімізацію і (або) ліквідацію наслідків від скоєного діяння, а також на реалізацію заходів, спрямованих на профілактику тероризму.</p> <p>Протягом 2016-2018 років ПО обліковано 209 кримінальних правопорушень, пов'язаних із вчиненням злочину ФТ (ст. 258- 5 КК України), з них у 2016 – 84, у 2017- 74, у 2018 – 51. Тобто спостерігається тенденція до зменшення кількості облікованих правопорушень. При цьому, вручено підозру у 2016 році – 8 особам, у 2017 – 17 особам та у 2018 – 14 особам. Із числа облікованих правопорушень до суду з обвинувальним актом передано у 2016 – лише 3 (4% від кількості облікованих), у 2017 – лише 7 (9% від кількості облікованих) та у 2018 – лише 11 (22% від кількості облікованих). Тобто, за період 2016-2018 років спостерігається тенденція до збільшення частки переданих до суду кримінальних правопорушень, пов'язаних із злочином ФТ, з обвинувальним актом із числа облікованих протягом року, проте все одно залишається на низькому рівні.</p> <p>Протягом 2017 року до судів для розгляду надійшло 34 КП про злочини ФТ, з яких 24 КП стосовно 28 осіб було розглянуто, з них з постановленням вироку 7 КП стосовно 7 осіб.</p> <p>Протягом 2018 року до судів для розгляду надійшло 36 КП про злочини ФТ, з яких 23 КП стосовно 23 осіб було розглянуто, з них з постановленням вироку 11 КП стосовно 11 осіб. При цьому, до 1 особи прийнято рішення про застосування конфіскації коштів або іншого майна.</p>
Загальний рівень ризику			9
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар	<p>Протягом 2017 року СБУ налагоджено інформування Держфінмоніторингу за виявленими фактами фінансування сепаратистської та терористичної діяльності «ДНР»/«ЛНР». Зокрема надавалась інформація про осіб, засуджених за ст. 258-5 КК України.</p> <p>СБУ спільно з іноземними спецслужбами виявлено та припинено діяльність на території України 3 осередків міжнародної терористичної організації «Ісламська держава», члени яких з метою фінансування терористичної діяльності на території Київської, Львівської, Харківської та Одеської областей учинили вимагання, розбійні напади, інші правопорушення, а також сприяли членам та прихильникам міжнародної терористичної організації в незаконному проникненні на територію України.</p> <p>У серпні 2017 року СБУ спільно з Держприкордонслужбою виявлено громадянина РФ, причетного до фінансування, надання зброї та інших засобів терористичної діяльності в інтересах міжнародної терористичної організації «Імарат Кавказ».</p> <p>За результатами вжитих СБУ заходів, спрямованих на ліквідацію каналів фінансування терористичної та екстремістської діяльності, розпочато 40 КП за фактами фінансування тероризму.</p> <p>СБУ у 2017 році припинено функціонування 2 каналів фінансування терористичної діяльності терористичних організацій «ДНР»/«ЛНР» із використанням небанківських платіжних сервісів.</p> <p>За результатами вжитих 2018 року СБУ заходів, спрямованих на ліквідацію каналів фінансування терористичної та екстремістської діяльності, повідомлено про підозру в учиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 258-5 КК України, громадянину України, який у 2015 - 2016 роках перереєстрував деякі суб'єкти підприємницької діяльності в «органах влади» на тимчасово окупованій території України і використовував їх реквізити для фінансового забезпечення діяльності «ЛНР».</p> <p>За 2018 рік Держфінмоніторингом передано до ПО 100 матеріалів (з них 44 УМ та 56 ДУМ) щодо ФО осіб, які за інформацією ПО можуть бути пов'язані, у тому числі, з фінансуванням тероризму/сепаратизму та/або проведених за участю осіб, які публічно закликають до зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території або державного кордону України.</p> <p>У переданих 43 матеріалах (31 УМ та 12ДУМ) була використана інформація ПО. Держфінмоніторингом, за результатами проведеного аналізу ФО, які пов'язані з тероризмом та сепаратизмом, передано до ПО 51 матеріал щодо зупинення ФО (видаткових ФО). В результаті прийнятих 117 рішень було заблоковано кошти у розмірі 100,9 млн УАН.</p>
Рівень чистого ризику			6

Ризик 20		Неефективне розслідування предикатних до ВК злочинів	
Загроза		Неефективні розслідування злочинів	
Вразливість		Кваліфікація злочинів ВК	
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	<p>Протягом 2013-2018 років найбільшу вагу в структурі предикатних злочинів у КП, розпочатих ПО за УМ/ДУМ Держфінмоніторингу, займають фіктивне підприємництво, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем та шахрайство.</p> <p>Здійснивши аналіз структури предикатних злочинів у обвинувальних вироків судів протягом 2013-2018 років, за результатами розгляду КП, розпочатих та переданих до суду ПО за УМ/ДУМ Держфінмоніторингу, можемо виділити основні види предикатних злочинів, які вчиняються з метою відмивання коштів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; - шахрайство, в тому числі вчинене шляхом незаконних операцій з використанням ЕОМ; - фіктивне підприємництво; - зловживання владою або службовим становищем. <p>При цьому, аналізуючи структуру предикатних злочинів у загальній кількості обвинувальних актів, пов'язаних з ВК, винесених судами протягом 2018 року, можемо виділити основні види предикатних злочинів, які найчастіше вчиняються з метою відмивання доходів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - привласнення, розтрата майна шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України); - службове підроблення (ст. 366 КК України); - шахрайство (ст. 190 КК України); - фіктивне підприємництво (ст. 205 КК України); - підроблення документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України); - незаконні дії з документами на переказ (ст. 200 КК України); - зайняття гральним бізнесом (203-2 КК України); - створення злочинної організації (ст. 255 КК України); - зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України).
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	<p>Згідно з інформацією Єдиного звіту про кримінальні правопорушення, правопорушення щодо шахрайства (ст. 190 КК України), підроблення документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) та привласнення, розтрата майна шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України) займають найбільшу частку серед зареєстрованих ПО протягом 2016-2018 років кримінальних правопорушень серед предикатних злочинів, визначених за результатами аналізу судових вироків, пов'язаних із злочином ВК, та складають 52,7%, 20% та 12,2% відповідно. При цьому, найбільшу частку закритих кримінальних правопорушень із числа зареєстрованих ПО протягом 2016-2018 років займають правопорушення, пов'язані з шахрайством (ст. 190 КК України) – 53,1%, зайняття гральним бізнесом (203-2 КК України) – 35,3%, зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) – 29,1%, підроблення документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) – 25,1% та службове підроблення (ст. 366 КК України) – 20%.</p> <p>Аналізуючи результати досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо вчинення предикатних злочинів, можна виділити правопорушення з найбільшою часткою їх передачі до суду з обвинувальним актом в загальній кількості зареєстрованих, а саме: незаконні дії з документами на переказ (ст. 200 КК України) – 76,9%, привласнення, розтрата майна шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України) – 37,4%, службове підроблення (ст. 366 КК України) – 34,5%, фіктивне підприємництво (ст. 205 КК України) – 30,4% та підроблення документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) – 26,4%, шахрайство (ст. 190 КК України) – 10,5%.</p> <p>Наведена інформація свідчить про низьку ефективність досудового розслідування ПО кримінальних правопорушень пов'язаних із предикатними злочинами, що проявляється у високій частці закриття кримінальних правопорушень на етапі досудового розслідування та низькому рівні передачі інформації про кримінальні правопорушення у КП з обвинувальним актом до суду.</p>
Загальний рівень ризику			9

Ризик 20		Неефективне розслідування предикатних до ВК злочинів	
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар	<p>За результатами розгляду судами протягом 2016-2018 років КП щодо вчинених 14341 особою кримінальних правопорушень, які визначені в структурі основних предикатних злочинів, 10214 осіб (71%) були засуджені з числа тих щодо яких розглянуто судами КП. Найбільше осіб було засуджено за злочин шахрайство (ст. 190 КК України) – 5865 осіб або 57,4%, підроблення документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України) – 2041 особа або 20,0% та привласнення, розтрата майна шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України) – 1261 особа або 12,3%.</p> <p>Протягом 2016-2018 років забезпечено організацію спільних навчань ПО з метою обміну досвідом у досудовому розслідуванні КП, пов'язаних з ВК/ФТ. Так, протягом 2018 року на базі ДЗПО «Академія фінансового моніторингу», а також його регіональних відділень, за програмою «Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» організовано підвищення кваліфікації 1069 працівників ПО.</p> <p>Крім того, представники СБУ 2018 року взяли участь у таких заходах:</p> <ul style="list-style-type: none"> – тренінг з проблематики «Dark Web» за сприяння ФБР США; – практичний тренінг з питань «Bitcoin та Blockchain» за сприяння NCA Великої Британії; – курси компанії «SANS institute» у тренінгах «SANS 500», «SANS 508», «SANS 610» з питань комп'ютерної криміналістики та документування комп'ютерних злочинів.
Рівень чистого ризику			6

Ризик 21	Використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ	
Загроза	Здійснення ВК/ФТ через неприбуткові організації	
Вразливість	Перенаправлення фінансових потоків, невідповідність діяльності заявленим цілям	
Рівень ймовірності настання ризику	3 Коментар	<p>Міжнародна та внутрішньодержавна боротьба з ФТ продемонструвала, що терористи та терористичні організації використовують сектор НПО з метою отримання і переміщення коштів, надання матеріально-технічної підтримки, заохочення вербування терористів чи підтримання терористичних організацій та операцій іншим чином.</p> <p>Так, НПО можуть використовуватись як пряме джерело прибутку і як прикриття переміщення коштів між країнами в складних схемах із ВК/ФТ. Вони також можуть використовуватися і для прикриття переміщення терористів, надання їм організаційної підтримки тощо.</p> <p>Що стосується фінансування терористичних організацій, які діють на не підконтрольній українській владі території Донецької та Луганської областей, то НПО можуть використовуватися для отримання фінансової підтримки «ДНР»/«ЛНР». Для проведення неконтрольованих ФО з ВК/ФТ, НПО використовують заборонені на території України небанківські електронні платіжні системи ("WebMoneyTransfer", "Money.Yandex.ru", "Qivi Wallet").</p> <p>Законодавче забезпечення діяльності НПО різних форм регулюється різними законами, які не є універсальними та пов'язаними і мають форму спеціальних законів.</p>
Рівень наслідків прояву ризику	3 Коментар	<p>У ЄДР, станом на 01.01.2019, зареєстровано 1 298 435 юридичних осіб з яких 197 952 НПО, що складає 15% від загальної кількості осіб.</p> <p>У 2018 році Держфінмоніторингом отримано 169 312 ФО, які здійснені за участю 7 681 НПО, на загальну суму понад 439 млрд УАН.</p> <p>Суттєвою загрозою є можливість не подання НПО, до органів ДФС звіту про використання доходів (прибутків) НПО та фінансову звітність у разі відсутності об'єктів оподаткування або показників, які підлягають декларуванню відповідно до вимог Податкового кодексу, у тому числі у фінансовій звітності.</p> <p>Це дає змогу НПО приховано здійснювати свою діяльність, або незаконно проводити ФО, без їх відображення у фінансовій та податковій звітності.</p> <p>За інформацією ДФС НПО використовуються з метою фіктивного підприємництва, ухилення від сплати податків, зборів нецільового використання бюджетних коштів привласнення, розтрати майна або заволодіння ним, зловживання владою або службовим становищем, ВК/ФТ.</p>
Загальний рівень ризику		9
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2 Коментар	<p>У 2018 році Держфінмоніторингом направлено до ПО 65 УМ стосовно підозрілих операцій, проведених за участю НПО. У складі таких матеріалів до ПО передано 2 890 ФО, які здійснені за участю 127 НПО, на загальну суму 2 994,8 млн УАН.</p> <p>У 2016 році Держфінмоніторингом проведено національний огляд щодо діяльності неприбуткового сектору з метою ідентифікації, попередження та боротьби з фінансуванням тероризму з 2014 по 1 півріччя 2016 року, який був доведений до відома та використання всіма учасниками національної системи ПБК/ФТ.</p> <p>Держфінмоніторингом за результатами проведеного у I півріччі 2018 року та у 2019 році дослідження ризиків використання НПО у схемах ВК/ФТ підготовлено огляд на тему «Використання НПО в незаконних цілях», який опубліковано на офіційному вебсайті Держфінмоніторингу та доведено до відома СДФМ, СПФМ та громадськості.</p> <p>ДФС постійно проводяться заходи щодо верифікації даних Реєстрів, актуалізації інформації стосовно підприємств, що мають ознаки неприбутковості та їх виключення з Реєстру неприбуткових організацій у разі встановлення невідповідностей. Запроваджені дії зменшують ризик неправомірного застосування статуту НПО.</p> <p>ДФС у 2016-2018 роках та в подальшому на постійній основі проводить дослідження та аналіз діяльності НПО з метою встановлення ризиків порушення законодавства.</p> <p>ДФС проведено аналіз ризиків за видами НПО та встановлені особливості щодо ризиків порушення законодавства за видами НПО.</p>
Рівень чистого ризику		6

Ризик 22	Неналежне виявлення та санкціонування підозрілих фінансових операцій публічних діячів		
Загроза	Вчинення підозрілих ФО за участю ПЕП		
Вразливість	Фінансовий сектор, нефінансовий сектор, фондовий ринок, ВНУП		
Рівень ймовірності настання ризику	3	Коментар	Протягом 2016-2018 років у 23,8% фінансових операцій із загальної кількості взятих на облік Держфінмоніторингом ФО з ознаками обов'язкового фінансового моніторингу, учасниками ФО були національні та іноземні ПЕП. При цьому, лише у 2018 році до бази даних Держфінмоніторингу завантажено інформацію про 3 191,4 тис. ФО здійснених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб, що становить 32,0% від загальної кількості ФО, інформація про які надійшли до Держфінмоніторингу у 2018 році. У грошовому еквіваленті сума у ФО проведених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб у 2018 році складає 11 317,3 млрд УАН, що становить 55,9% від загального обсягу ФО (20 258,2 млрд УАН).
Рівень наслідків прояву ризику	3	Коментар	В ході аналізу отриманої Держфінмоніторингом від СПФМ інформації про ФО встановлено, що 3 071,1 тис. ФО (96,2%) здійснено у зв'язку з ідентифікацією осіб, що пов'язані з національними ПЕП на загальну суму 10 591,2 млрд УАН (93,6%) та, лише, 18,6 тис. ФО (0,7%) здійснено у зв'язку з ідентифікацією безпосередніх національних ПЕП, які їх здійснювали на загальну суму 40,3 млрд УАН (0,5%) по відношенню до всіх ФО здійснених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб. Водночас, здійснюючи аналіз щодо ФО, проведених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб у розрізі учасників, встановлено, що: • ПЕП та фізичними особами, пов'язаними з ПЕП, здійснено 41,4 тис. ФО (1,3%) на загальну суму 61,6 млрд УАН (0,5%); • юридичними особами пов'язаними з ПЕП здійснено 3 150,0 тис. ФО (98,7%), на загальну суму 11 255,7 млрд УАН (99,5%). Питома вага кількості ФО із зарахуванням коштів на користь ПЕП та фізичних осіб, пов'язаних з ПЕП, зросла на 4,1% у порівнянні з аналогічним показником у 2017 році. Водночас, показник питомої ваги кількості ФО по списанню з рахунків юридичних осіб пов'язаних з ПЕП у 2018 році зріс на 2% у порівнянні з аналогічним показником у 2017 році. За 2018 рік до Держфінмоніторингу надійшло 82,0 тис. ФО в іноземній валюті здійснені за участю ПЕП та пов'язаних з ними особами (далі – зовнішньоекономічні транзакції), що становить 2,6% від загальної кількості ФО здійснених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб у 2018 році. Разом з тим, обсяг вказаних зовнішньоекономічних транзакцій склав 757,7 млрд УАН (6,7%) за участю 7 341 національних та іноземних ПЕП, а також пов'язаних з ними фізичних та юридичних осіб. При здійсненні зовнішньоекономічних транзакцій ПЕП та пов'язаними з ними особами використовувались USD, EUR, RUB, GBR, CHF та інші валюти. Так, згідно отриманих повідомлень від СПФМ, за участю 386 національних ПЕП та пов'язаних з ними фізичних осіб було здійснено 900 операцій в іноземній валюті на загальну суму в гривневому еквіваленті 3,2 млрд УАН, що становить 0,4% від загального обсягу зовнішньоекономічних транзакцій здійснених за участю ПЕП та пов'язаних з ними осіб у 2018 році. При цьому найбільший обсяг транзакцій здійснено в USD та EUR, відповідно 83,4 млн USD (2,3 млрд УАН) та 13,3 млн EUR (0,8 млрд УАН). Дослідження щодо аналізу повідомлень про ФО в іноземній валюті здійснені за участю ПЕП та пов'язаних з ПЕП особами, варто відмітити що значну частину всіх коштів, які виводяться і які надходять з-за кордону, складають ФО в іноземній валюті юридичних осіб які пов'язані з національними ПЕП – загальним обсягом в гривневому еквіваленті 320,3 млрд УАН та 430,8 млрд УАН відповідно.
Загальний рівень ризику	9		
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	3	Коментар	Базовий Закон зобов'язує СПФМ виявляти належність клієнтів до категорії національних, іноземних ПЕП та пов'язаних з ними осіб. Разом з тим, зазначеним категоріям клієнтів СПФМ повинні встановити високий ризик та здійснювати визначений законодавством перелік додаткових заходів при ідентифікації, верифікації та вивченні таких клієнтів. Крім того, Базовим Законом передбачено обов'язок СПФМ подавати до Держфінмоніторингу інформацію про фінансові операції ПЕП на суму що дорівнює або перевищує 150 тис. УАН або якщо у СПФМ виникають підозри щодо ВК/ФТ чи вчинення іншого злочину визначеного КК України. На підставі отриманої від СПФМ інформації про ФО Держфінмоніторингом у 2018 році підготовлено та передано до ПО України 83 УМ та 34 ДУМ, у яких містилися повідомлення про ФО здійснені за участю ПЕП та пов'язаних з ПЕП осіб, відповідно до кодів ознак, що становить 12,5% від загальної кількості УМ (934 УМ та ДУМ), переданих до ПО України у 2018 році. В порівнянні з минулим роком даний показник знизився на 1,4% (у 2017 році показник становив 13,9%, 99 УМ та ДУМ). Слід зазначити, що в порівнянні з 2017 роком кількість матеріалів, у яких містилися вищезазначені повідомлення збільшилась на 18 УМ та ДУМ. У вищевказаних 117 УМ містилось 8,09 тис. повідомлень про ФО здійснені за участю ПЕП та пов'язаних з ПЕП осіб, відповідно до кодів ознак, на загальну суму 17,04 млрд УАН. Крім того, Держфінмоніторингом розроблено та у 2016 році опубліковано на офіційному вебсайті Держфінмоніторингу Оновлені та актуалізовані Методичні рекомендації щодо виявлення ПЕП та забезпечення проведення фінансового моніторингу їх ФО. ³¹⁶
Рівень чистого ризику	9		

316 Оновлені та актуалізовані Методичні рекомендації щодо виявлення публічних діячів та забезпечення проведення фінансового моніторингу їх фінансових операцій: Держфінмоніторинг, 26.01.2016: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160127/recomendacii.pdf

Ризик 23		Ризик використання СПФМ з метою ВК	
Загроза		Недостатні регулювання та нагляд за діяльністю СПФМ у сфері ПВК/ФТ	
Вразливість		Фінансовий сектор, нефінансовий сектор, фондовий ринок, ВНУП	
Рівень ймовірності настання ризику	2	Коментар	<p>Ймовірність використання різних секторів СПФМ для ВК полягає у наступному: Специфікою послуг переказу коштів, що надається НФУ є:</p> <ul style="list-style-type: none"> • можливість проводити операції анонімно (без проведення ідентифікації злочинців) переміщувати грошові кошти • швидкість і простота переказу коштів • широке географічне охоплення (регіони високого ризику) • онлайн доступ до послуг • використання дистанційних каналів доступу (платіжні термінали) <p>Зазначені особливості продукту призводять вразливості використання їх для ВК і відповідно підвищує рівень ймовірності настання ризику ВК.</p> <p>Крім цього, завдяки застосуванню НБУ ефективному ризик-орієнтованого нагляду за банками, останнім часом спостерігається тенденція переміщення фокусу діяльності зловмисників з банківського сектору в інші фінансові сектори, в яких регулювання і нагляд є менш досконалим.</p> <p>Банківський сектор є найбільш привабливим середовищем для злочинців, які намагаються відмити кримінальні кошти. Це пов'язано в першу чергу з особливостям продукту, що пропонується банками: операції з високоліквідними активами, транскордонних характер операцій, онлайн доступ до послуг, миттєвість проведення операцій, можливість анонімного використання продуктів тощо.</p> <p>Характеристика ФО, що містять ознаки ВК, виявлених за результатами наглядової діяльності НБУ, свідчить про високий рівень складності методів, які використовуються для відмивання кримінальних коштів, зокрема, з метою приховування джерел походження коштів, реальних КБВ юридичних осіб – учасників операцій, а також реальних вигодоодержувачів.</p> <p>Все це може свідчити про суттєву та систематичну націленість серйозних організованих злочинних груп на використання банків з метою ВК.</p> <p>До того ж, значна кількість ФО, що містять ознаки ВК, які виявлені НБУ за результатами нагляду, свідчить про ймовірну істотну кількість випадків ВК з використанням банків.</p> <p>На ринку нерухомості, зокрема правові відносини у сфері ріелторської діяльності під час купівлі-продажу нерухомості в Україні не врегульовані на рівні профільного закону та будь-яких інших законодавчих актів. Отже, слід констатувати відсутність:</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначення на законодавчому рівні такого виду підприємницької діяльності, зокрема агентства нерухомості, ріелтора, маклера, брокера тощо; – єдиного державного регулюючого органу у вказаній сфері; – державних реєстрів ріелторів; – ліцензійних та дозвільних процедур для надання послуг з купівлі-продажу нерухомості; – юридичної відповідальності за надання незаконних послуг з купівлі-продажу нерухомості; – конкурентних умов для розвитку ринку купівлі-продажу нерухомості. <p>При ВК через ринок цінних паперів використовуються наступні інструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – цінні папери, емітентами яких є підприємства з ознаками фіктивності; – цінні папери інститутів спільного інвестування; – векселі, з обігом понад 3 роки або виписані новоствореними підприємствами; – ОВДП. <p>Страховання може використовуватись як механізм безпосереднього ВК, може бути проміжною ланкою у ланцюгу ВК, може використовуватись для оптимізації оподаткування.</p> <p>Страховання широко використовує іноземних контрагентів і надає можливості для здійснення транскордонних операцій, в першу чергу – перестрахування.</p> <p>Результати наглядової діяльності НБУ свідчать про високий рівень використання послуг переказу коштів для цілей ВК, у тому числі організованими злочинними групами. Для вказаних цілей використовуються різні техніки, що мають наступні ознаки:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дроблення платежів з метою уникнення перевищення законодавчо встановлених порогових сум для проведення ідентифікації; – використання третіх осіб; – відсутність економічної доцільності використання послуг переказу коштів; – одна юридична (фізична) особа переказує кошти на значну кількість юридичних (фізичних) осіб. <p>НБУ у 2016-2018 роках виявлялись ФО, що містять ознаки ВК, та можуть бути пов'язані зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> – з конвертацією (переведенням) безготівкових коштів у готівку; – з використанням номінальних КБВ (контролерів); – зі здійсненням фіктивного підприємництва; – з уникненням оподаткування; – з виведенням капіталів за кордон; – з штучним формуванням доходу та подальшим відображенням легальності отриманих доходів, в тому числі під час їх декларування ПЕП.
Рівень наслідків прояву ризику	2	Коментар	<p>Результати наглядової діяльності НБУ свідчать про високий рівень використання послуг переказу коштів для цілей ВК, у тому числі організованими злочинними групами. Для вказаних цілей використовуються різні техніки, що мають наступні ознаки:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дроблення платежів з метою уникнення перевищення законодавчо встановлених порогових сум для проведення ідентифікації; – використання третіх осіб; – відсутність економічної доцільності використання послуг переказу коштів; – одна юридична (фізична) особа переказує кошти на значну кількість юридичних (фізичних) осіб. <p>НБУ у 2016-2018 роках виявлялись ФО, що містять ознаки ВК, та можуть бути пов'язані зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> – з конвертацією (переведенням) безготівкових коштів у готівку; – з використанням номінальних КБВ (контролерів); – зі здійсненням фіктивного підприємництва; – з уникненням оподаткування; – з виведенням капіталів за кордон; – з штучним формуванням доходу та подальшим відображенням легальності отриманих доходів, в тому числі під час їх декларування ПЕП.

Ризик 23	Ризик використання СПФМ з метою ВК
<p>Загальний рівень ризику</p> <p>Рівень ефективності пом'якшувальних заходів</p> <p>Рівень чистого ризику</p>	<p>Враховуючи вищезазначене, наслідки використання банків в схемах ВК можуть виникати на всіх рівнях, включаючи негативний вплив на репутацію, фінансові показники, власників установи, на економіку країни, а також на національну та міжнародну безпеку.</p> <p>Результати проведених національних та міжнародних типологічних досліджень свідчать про непоодинокі випадки використання ринку нерухомості для цілей відмивання коштів, у тому числі організованими злочинними групами з корумпованими зв'язками.</p> <p>Наслідками прояву ризику ВК на ринку цінних паперів (фондовому ринку), можуть бути:</p> <ul style="list-style-type: none"> - створення фіктивних учасників фондового ринку, акціонерних товариств, які не здійснюють господарську діяльність та емітують ЦП та, як наслідок: виникає фіктивний капітал, який функціонує відірвано від реального капіталу; - приховування реальної фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою ухилення від оподаткування; - завищення/заниження реальної вартості активів фінансових установ, що не дозволяє виконувати свої зобов'язання перед клієнтами або відшкодовувати кошти в разі банкрутства або ліквідації, в тому числі і учасникам фонду гарантування вкладів; - переведення безготівкових коштів у готівкові; - відмивання коштів; - виведення капіталу за межі України та його подальше інвестування в Україну. <p>Високий рівень злочинності на ринку страхування зменшує рівень довіри до нього, негативно впливає на його розвиток, і таким чином зменшує питому вагу його позитивної ролі в економіці країни, що також може призвести до додаткових витрат з державного бюджету.</p> <p>Зважаючи на відсутність обмежень щодо допустимих обсягів гарантованих зобов'язань на ринку гарантій та поручительств, є висока ймовірність дефолту таких компаній, що може спричинити втрати для економіки, зокрема за договорами, за якими виконання зобов'язань було забезпечено таким інструментом (в т.ч. неповернення кредитів, невиконання зобов'язань за договорами поставки тощо).</p> <p style="text-align: center;">4</p> <p>Низька ефективність пом'якшувальних заходів щодо НФУ пов'язана зокрема з:</p> <ul style="list-style-type: none"> • законодавчим обмеженням максимального рівня штрафів; • низьким рівнем кваліфікації співробітників НФУ; • низьким рівнем автоматизації процесів управління ризиками ВК/ФТ; • здійсненні регулювання і нагляду НФУ з питань ПФК/ФТ з боку двох державних регуляторів. <p>НБУ, на виконання функцій СДФМ, здійснює ефективну регуляторну та наглядову діяльність, використовує ризик-орієнтовний підхід для ефективного розподілу наявних ресурсів при здійсненні нагляду та виявленні ризикових видів діяльності банків, які потребують додаткових заходів, вживає заходи з фінансової інклюдії, та активно бере участь у зменшенні ризиків ВК серед банків.</p> <p>В той же час НБУ здійснюються заходи щодо удосконалення РОП під час нагляду, оновлення методик проведення перевірок з урахуванням міжнародних стандартів. При цьому, значна кількість порушень з сфери фінансового моніторингу, виявлених НБУ за результатами перевірок банків, свідчить про необхідність посилення банками внутрішніх систем управління ризиками ВК.</p> <p>Відсутність спеціального законодавства щодо діяльності ріелторів, первинний рівень системи фінансового моніторингу демонструє доволі низьку активність в поданні до Держфінмоніторингу інформації про ФО, що підлягають фінансовому моніторингу.</p> <p>НКЦПФР вживає наступні заходи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - для захисту інтересів держави та інвесторів у цінні папери, зупиняє на підставі рішення Комісії внесення змін до системи реєстру власників іменних ЦП або до системи депозитарного обліку щодо ЦП певного емітента або певного власника на строк до усунення порушень, що стали підставою для прийняття такого рішення; - відкладає або забороняє торгівлю ЦП, якщо НКЦПФР на основі достатніх підстав, підтверджених відповідними документами, вважає, що емітент перебуває в ситуації, коли подальший обіг цінних паперів такого емітента порушуватиме права інвесторів. <p>Крім цього, на підставі моніторингу адміністративних даних, які надаються торговцями цінними паперами та фондовими біржами, НКЦПФР контролює проведені ФО з ЦП та інформує ПО про «сумнівні» ФО з ЦП емітентів, які відсутні за місцезнаходженням та які можуть використовуватись для непродуктивного відтоку капіталу, ухилення від оподаткування, ВК тощо.</p> <p>Внутрішня побудова системи фінансового моніторингу в кожному професійному учаснику фондового ринку повинна будуватися, серед іншого, на принципі «знай свого клієнта».</p> <p>Законодавством передбачені вимоги до статутного капіталу страховика, організаційно-правової форми, кваліфікаційні вимоги до керівників та вимоги до їхньої ділової репутації, а також ділової репутації власників істотної участі.</p> <p>Встановлені вимоги до платоспроможності страховиків, до ліквідності, якості та диверсифікованості їх активів.</p> <p>Передбачається розкриття інформації, звітності, підтвердження звітності зовнішнім аудитором.</p> <p>Страховиків віднесено до підприємств суспільного інтересу.</p> <p>Серед усіх небанківських фінансових установ законодавство зі страхування є найбільш розгалуженим.</p> <p style="text-align: center;">4</p>

Ризик 24		Ризик використання СПФМ з метою ФТ	
Загроза		Недостатні регулювання та нагляд за діяльністю СПФМ у сфері ПВК/ФТ	
Вразливість		Фінансовий сектор, нефінансовий сектор, фондовий ринок, ВНУП	
Рівень ймовірності настання ризику	2	Коментар	<p>Ймовірність використання різних секторів СПФМ для ФТ полягає у наступному: НФУ можуть бути послуги зі здійснення переказу коштів за допомогою міжнародних систем переказу коштів та національних платіжних систем, операції з готівкою та використання електронних грошей. Виникнення ризику ФТ обумовлене швидкістю та простотою здійснення ФО з переказу коштів, у поєднанні з їх великою кількістю, збереження анонімності, а також можливістю використання інтернет-технологій, платіжних терміналів, інших варіантів відділеного доступу. При цьому, складність відстеження ФО, метою яких може бути ФТ, обумовлена тим, що у більшості випадків такі операції здійснюються у незначних сумах, замасковані під звичайні перекази, такі як «допомога родичам», «пожертвування на лікування» тощо.</p> <p>Високий ризик використання банків з метою ФТ, НБУ віднесени:</p> <ul style="list-style-type: none"> - проведення бойових дії на Сході України; - політична нестабільність; - високий рівень обігу та використання готівки; - значний рівень корупції; - високий рівень тінізації економіки; - низький рівень фінансової грамотності населення; - неефективний контроль щодо перевірки КБВ (контролерів) при процедурі реєстрації суб'єкта господарювання; - фіктивне підприємництво; - збільшення сум транскордонних переказів; - операції з віртуальними активами, які не є врегульованими в Україні; - висока ймовірність, що збори коштів через некомерційні організації, в тому числі благодійні організації, призначені для цілей ФТ; - стратегічне географічне розташування України (Україна, як транзитна територія для переправлення бойовиків міжнародних терористичних організацій та релігійно-екстремістських організацій до країн Європейського союзу або до зон збройних конфліктів, та їх фінансового забезпечення). <p>Ріелтори можуть використовуватись в якості осіб за допомогою яких можна проникнути в міжнародну фінансову систему та які навмисне або випадково можуть допомагати при приховуванні справжнього походження коштів.</p> <p>За позицією НКЦПФР, проявами ризику ФТ на ринку цінних паперів(фондовому ринку), можуть бути:</p> <ul style="list-style-type: none"> - здійснення ФО з ЦП професійними учасників фондового ринку, місцезнаходження яких територія ОРДЛО; - здійснення ФО з ЦП професійними учасників фондового ринку за участю суб'єктів господарювання зареєстрованих на території ОРДЛО; - участь професійних учасників фондового ринку у ФО з ЦП клієнтами, що мають КБВ зареєстрованого на території ОРДЛО.
Рівень наслідків прояву ризику	2	Коментар	<p>Факти здійснення ФТ із залученням будь-якого сектору СПФМ є загрозою національній безпеці України.</p> <p>Переказ коштів є основним і найбільш привабливим фінансовим інструментом для ФТ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - клієнт переказує/отримує кошти на користь/від контрагентів, що здійснюють свою діяльність на територіях високого ризику; - транзакція супроводжується інформацією, яка явно є недійсною або суперечливою інформацією; - клієнт отримує інструкції від третіх осіб. <p>Враховуючи матеріали Типологічних досліджень Держфінмоніторингу за 2017 рік, а також міжнародні стандарти з питань ФТ, наслідки використання банків в схемах ФТ можуть виникати на всіх рівнях, включаючи негативний вплив на репутацію, фінансові показники, власників установи, на українську економіку, а також на національну та міжнародну безпеку.</p> <p>Наслідками прояву ризику ФТ на ринку цінних паперів(фондовому ринку), можуть бути:</p> <ul style="list-style-type: none"> - приховування реальної фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою ухилення від оподаткування; - переведення безготівкових коштів у готівкові; - використання учасників фондового ринку, створення фіктивних учасників фондового ринку з метою ФТ; - незаконне заволодіння за допомогою використання учасників фондового ринку активами – коштами, майном, майновими і немайновими правами особами, що пов'язані з провадженням терористичної діяльності; - використання особами, що пов'язані з провадженням терористичної діяльності незаконно отриманих активів для ФТ.
Загальний рівень ризику	4		

Ризик 24		Ризик використання СПФМ з метою ФТ	
Рівень ефективності пом'якшувальних заходів	2	Коментар	<p>НБУ, на виконання функцій СДФМ, здійснює регуляторну та наглядову діяльність за діяльністю НФУ, що постійно вдосконалюється з метою зменшення ризиків ФТ. Під час проведення перевірок СПФМ особлива увага приділяється ефективності здійснення НФУ заходів щодо мінімізації ризиків ФТ. В той же час недостатня ефективність пом'якшувальних заходів пов'язана зокрема з:</p> <ul style="list-style-type: none"> • законодавчим обмеженням максимального рівня штрафів; • низьким рівнем кваліфікації співробітників НФУ; • низьким рівнем автоматизації процесів управління ризиками ФТ; • здійснення регулювання і нагляду НФУ з питань ПФК/ФТ з боку державних регуляторів. <p>НБУ, на виконання функцій СДФМ, здійснює ефективну регуляторну та наглядову діяльність за діяльністю банків, та активно приймає участь у зменшенні ризиків ФТ серед банків. Під час проведення перевірок СПФМ особлива увага приділяється ефективності здійснення банками заходів щодо мінімізації ризиків ФТ.</p> <p>ПО постійно проводяться заходи щодо виявлення та попередження злочинів, пов'язаних з ФТ. В свою чергу Держфінмоніторинг на постійній основі розробляються та доводяться до відома всіх Держфінмоніторинг рекомендації у сфері протидії ФТ.</p> <p>Крім того, Держфінмоніторинг оперативно вносяться зміни до Переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції.</p> <p>З метою захисту прав інвесторів, запобігання та уникнення ризиків у діяльності професійних учасників фондового ринку, відповідно до статті 15 Закону України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» та Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» НКЦПФР прийняла рішення від 11.11.2014 № 1512 «Про особливості провадження депозитарної діяльності у зв'язку з тимчасовою окупацією території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» та рішення від 11.11.2014 № 1511 «Щодо запобігання порушенням прав інвесторів та уникнення ризиків професійних учасників».</p> <p>Також, Рішенням Комісії 03.03.2015 № 282 було затверджено «Рекомендації щодо запобігання порушень прав інвесторів та вжиття заходів з уникнення ризиків при провадженні професійної діяльності на території проведення антитерористичної операції та тимчасово окупованій території».</p> <p>Поряд з цим, НКЦПФР прийнято Рішення «Щодо запобігання порушенням прав інвесторів та уникнення ризиків професійних учасників» заборонятиме торгівцям цінними паперами та фондам вчиняти будь-які правочини щодо цінних паперів», затверджене Рішення № 1511 від 11.11.2014 (із змінами), яке регулює провадження професійної діяльності на фондовому ринку – депозитарної діяльності депозитарної установи на території проведення антитерористичної операції, у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження.</p> <p>Також, НКЦПФР на офіційному вебсайті розміщено інформацію щодо уникнення проведення ФО з учасниками фондового ринку (ліцензіатами), які розташовані на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження (територія ОРДЛО).</p> <p>З метою підвищення ефективності заходів необхідно внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».</p>
Рівень чистого ризику			4

4.3. Зведення результатів Національної оцінки ризиків

Таблиця 4.3

Результати другого раунду Національної оцінки ризиків

№ з/п	Загроза	Вразливість	Ризик	Чистий рівень ризику	Значення рівня ризику
1	2	3	4	5	6
1	Високий рівень корупції	Сфера державного управління, оборонно-промисловий комплекс	Неефективна боротьба з корупцією	6	Середній
2		Фінансовий сектор, нефінансовий сектор, сфера оподаткування	Ризик фальсифікації рахунків фактур (інвойсів) у зовнішньоекономічній діяльності (ризик іллегальних фінансових відтоків з країни)	9	Високий
3		Фінансовий сектор, стабільність національної валюти, фінансова грамотність населення	Низький рівень довіри до фінансової системи	4	Середній
4		Нестабільна безпекова ситуація в Україні	Активізація сепаратистських рухів, агресивні дії РФ щодо України, незаконний обіг вогнепальної зброї, боеприпасів, вибухових та отруйних речовин	Прояви тероризму та сепаратизму	9
5		Контрабанда, незаконний обіг зброї, торгівля людьми, фінансові шахрайства	Зростання організованої злочинності	6	Середній
6	Високий рівень офшоризації та тінізації національної економіки	Економіка країни та фінансова система в цілому	Високий обіг готівки	9	Високий
7		Управління державними фінансами, фіскальне адміністрування, приховане безробіття	Тінізація та офшоризація національної економіки	6	Середній
8		Вивід капіталу в «офшори», слабка державна підтримка приватного бізнесу, відсутність сприятливого інвестиційного клімату	Відтік фінансового капіталу з країни	6	Середній
9		Стабільність національної економіки, зайнятість вразливих категорій населення, соціальний захист громадян	Низький рівень доходів населення	9	Високий
10	Використання новітніх технологій для ВК/ФТ	Відсутність законодавства щодо обігу криптовалют в Україні, електронний банкінг, термінали самообслуговування, інтернет-трейдинг на фондовій біржі, надання послуг через інтернет онлайн.	ВК/ФТ через дистанційні послуги або з використанням віртуальних валют	9	Високий
11	Неефективний судовий розгляд справ, пов'язаних з ВК	Якість представлених ПО обвинувачень, можливість недостатньої обґрунтованості тяжкості вчиненого злочину ВК, невикористання ПО касаційних та апеляційних скарг щодо призначення судами недостатньо високого покарання	Злочини ВК не підлягають ефективним, пропорційним та переконливим санкціям	6	Середній

ЗВІТ ПРО ПРОВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РИЗИКІВ
ОЦІНКА ЗАГРОЗ, ВРАЗЛИВОСТЕЙ ТА РИЗИКІВ СИСТЕМИ ПВК/ФТ

№ з/п	Загроза	Вразливість	Ризик	Чистий рівень ризику	Значення рівня ризику
1	2	3	4	5	6
12	Недостатнє нормативно-правове забезпечення системи фінансового моніторингу	Державна реєстрація юридичних осіб, проведення СПФМ ідентифікації клієнтів-юридичних осіб, відсутність верифікації інформації про кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб.	Неефективні заходи із встановлення кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) і контролю над ними	6	Середній
13		Невиконання СПФМ вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ	Неефективні санкції за порушення вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ	6	Середній
14		Сектор надання консультаційних послуг при купівлі-продажу нерухомого майна	Відсутність правового регулювання деяких представників ВНУП	6	Середній
15		Імплементация в національне законодавство змін до стандартів ФАТФ, вимог Директив ЄС	Неприведення законодавства в сфері ПВК/ФТ до вимог міжнародних рекомендацій	2	Низький
16	Недостатній рівень навчання учасників системи ПВК/ФТ	Державний сектор, СПФМ	Недостатній рівень підготовки учасників системи ПВК/ФТ	2	Низький
17	Неефективні розслідування злочинів	Кількість КП, розпочатих за матеріалами Держфінмоніторингу або в яких використовуються матеріали Держфінмоніторингу, факт передачі таких проваджень до суду	Неефективна система розслідування матеріалів ПФР	4	Середній
18		Закриття КП щодо ВК в ході досудового розслідування, можливість низької якості представлених	Неефективне розслідування злочинів ВК	6	Середній
19		Закриття КП щодо ФТ в ході досудового розслідування	Неефективне розслідування злочинів ФТ	6	Середній
20		Кваліфікація злочинів ВК	Неефективне розслідування предикатних до ВК злочинів	6	Середній
21	Здійснення ВК/ФТ через неприбуткові організації	Перенаправлення фінансових потоків, невідповідність діяльності заявленим цілям	Використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ	6	Середній
22	Вчинення підозрілих ФО за участю ПЕП	Фінансовий сектор, нефінансовий сектор, фондовий ринок, ВНУП	Неналежне виявлення та санкціонування підозрілих фінансових операцій публічних діячів	9	Високий
23	Недостатні регулювання та нагляд за діяльністю СПФМ у сфері ПВК/ФТ	Фінансовий сектор, нефінансовий сектор, фондовий ринок, ВНУП	Ризик використання СПФМ з метою ВК	4	Середній
24		Фінансовий сектор, нефінансовий сектор, фондовий ринок, ВНУП	Ризик використання СПФМ з метою ФТ	4	Середній

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Список використаних джерел при проведенні НОР

1. Результати секторальних оцінок ризиків СДФМ та адміністративна звітність учасників системи ПВК/ФТ.

2. Законодавство України:

2.1. Конституція України. 28 червня 1996р № 254к/96-ВР

2.2. Кодекси України:

- Кримінальний кодекс України. 5 квітня 2001р №2341-III
- Цивільний кодекс України. 16 лютого 2003р №435-IV
- Податковий кодекс України. 2 грудня 2010р №2755-IV
- Кримінальний процесуальний кодекс України. 13 квітня 2012р №4651-VI

2.3. Закони України:

- Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. 14 жовтня 2014р №1702-VII
- Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя. 2 червня 2016р №1401-VIII (набрання чинності 30.09.2016р)
- Про оперативно-розшукову діяльність. 18 лютого 1992р №2135-XII
- Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю. 30 червня 1993 р. №3341-XII
- Про Всеукраїнський перепис населення. 19 жовтня 2000 р. №2058-III
- Про банки і банківську діяльність. 7 грудня 2000 р. №2121-III
- Про політичні партії в Україні. 5 квітня 2001 р. №2365-III
- Про контррозвідувальну діяльність. 26 грудня 2002 р. №374-IV
- Про боротьбу з тероризмом. 20 березня 2003 р. №638-IV
- Про заборону грального бізнесу в Україні. 15 травня 2009 р. №1334-VI
- Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму. 17 листопада 2010 р. №2698-VI
- Про громадські об'єднання. 22 березня 2012 р. №4572-VI
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів. 14 жовтня 2014 р. №1701-VII
- Про очищення влади. 16 жовтня 2014 р. №1682-VII
- Про забезпечення права на справедливий суд. 12 лютого 2015 р. №192-VIII
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб. 2 березня 2015 р. №218-VIII

ДОДАТКИ

- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії політичній корупції. 8 жовтня 2015 р. № 731-VIII
- Про внесення зміни до статті 87 Бюджетного кодексу України (щодо фінансування політичних партій). 8 жовтня 2015 р. № 732-VIII
- Про судоустрій і статус суддів. 2 червня 2016 р. № 1402-VIII
- Про Вищу раду правосуддя. 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII
- Про Конституційний Суд України. 13 липня 2017 р. № 2136-VIII
- Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII
- Про Службу безпеки України. 25 березня 1992 р. № 2229-XII
- Про Державну прикордонну службу України. 3 квітня 2003 р. № 661-IV
- Про Національну поліцію. 2 липня 2015 р. № 580-VIII
- Про Службу зовнішньої розвідки України. 1 грудня 2005 р. № 3160-IV
- Про Державне бюро розслідувань. 12 листопада 2015 р. № 794-VIII
- Про адвокатуру та адвокатську діяльність. 5 липня 2012 р. № 5076-VI

2.4. Укази Президента України:

- Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю. 21 жовтня 2011 р. № 1000/2011
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 серпня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності». 24 вересня 2014 р. № 744/2014
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». 26 травня 2015 р. № 287/2015
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні». 16 червня 2015 р. № 341/2015
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України». 24 вересня 2015 р. № 555/2015
- Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон. 28 червня 2016 р. № 180/2016

2.5. Постанови КМУ:

- Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо Усами бен Ладена, організації «Ель-Кайда» та руху «Талібан» (Афганістан). 1 червня 2002 р. № 749
- Про затвердження Порядку організації та координації роботи з перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу. 19 серпня 2015 р. № 610
- Про затвердження Порядку проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму і оприлюднення її результатів. 16 вересня 2015 р. № 717
- Про затвердження Порядку формування переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції. 25 жовтня 2015 р. № 966
- Про затвердження Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру. 13 липня 2016 р. № 440

2.6. Розпорядження КМУ:

- Про утворення Навчально-методичного центру перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму. 13 грудня 2004 р. № 899-р
- Про проведення у 2020 році Всеукраїнського перепису населення. 9 квітня 2008 р. № 581-р
- Про схвалення Стратегії подолання бідності. 1 березня 2016 р. № 161-р
- Про схвалення Стратегії реформування системи звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. 23 серпня 2016 р. № 608-р

- Про реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року. 30 серпня 2017 р. № 601-р.

2.7. Нормативно-правові акти СДФМ:

2.7.1. Постанови Правління НБУ:

- Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу. 26 червня 2015 р. № 417
- Про затвердження Положення про здійснення небанківськими фінансовими установами фінансового моніторингу в частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів. 15 вересня 2016 р. № 388
- Про затвердження Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. 20 червня 2011 р. № 197
- Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу. 17 серпня 2012 р. № 346
- Про застосування санкцій до небанківських фінансових установ. 12 травня 2015 р. № 316
- Про затвердження Положення про порядок накладення адміністративних штрафів. 29 грудня 2001 р. № 563

2.7.2. Накази Мінфіну:

- Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство фінансів України. 22 грудня 2015 р. № 1160
- Про затвердження Порядку проведення перевірок Міністерством фінансів України суб'єктів первинного фінансового моніторингу. 6 травня 2015 р. № 489
- Про деякі питання застосування санкцій Міністерством фінансів України. 23 квітня 2015 р. № 460
- Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення посадовими особами Міністерства фінансів України. 18 січня 2018 р. № 14
- Про затвердження Критеріїв, за якими Міністерством фінансів України оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. 26 січня 2016 р. № 17

2.7.3. Рішення НКЦПФР:

- Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу професійними учасниками ринку цінних паперів. 17 березня 2016 р. № 309
- Про затвердження Порядку контролю за дотриманням професійними учасниками фондового ринку (ринку цінних паперів) вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. 17 липня 2015 р. № 1038
- Про затвердження Правил розгляду справ про порушення вимог законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та застосування санкцій. 11 грудня 2012 р. № 1766
- Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. 26 березня 2013 р. № 432
- Про визначення критеріїв, за якими оцінюється ризик суб'єкта первинного фінансового моніторингу – професійного учасника фондового ринку (ринку цінних паперів) бути використаним для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. 31 травня 2016 р. № 617

2.7.4. Накази Мініюсту:

- Про затвердження положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України. 18 червня 2015 р. №999/5
- Про затвердження Порядку проведення перевірок Міністерством юстиції України та його територіальними органами суб'єктів первинного фінансового моніторингу. 13 травня 2015 р. №673/5
- Про затвердження Порядку розгляду справ про порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та застосування санкцій. 28 травня 2015 р. №810/5
- Про затвердження Положення про Комісію Міністерства юстиції України з питань застосування санкцій за порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. 28.05.2015 р. №811/5
- Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення. 12 березня 2016 р. №672/5
- Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. 06 жовтня 2015 р. №1899/5

2.7.5. Накази Мінінфраструктури:

- Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство інфраструктури України. 26 вересня 2017 р. №321
- Про затвердження Порядку проведення Міністерством інфраструктури України перевірок суб'єктів первинного фінансового моніторингу. 28 вересня 2017 р. №328
- Про затвердження Порядку розгляду Міністерством інфраструктури України справ про порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та застосування санкцій. 28 вересня 2017 р. №327
- Про затвердження Критеріїв оцінювання рівня ризику суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство інфраструктури України, бути використаними з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. 2 листопада 2015 р. №437
- Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення. 3 вересня 2015 р. №347
- Про затвердження Положення про Комісію Міністерства інфраструктури України з питань застосування санкцій за порушення вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та/або нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. 11 серпня 2015 р. №307

2.7.6. Розпорядження Нацкомфінпослуг (Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України):

- Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу фінансовими установами. 5 серпня 2003 р. №25
- Про затвердження Порядку проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. 5 серпня 2003 р. №26
- Про затвердження Порядку застосування санкцій, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», пред'явлення вимог та здійснення контролю за їх виконанням Національною комісією, що здійснює державне регулювання

у сфері ринків фінансових послуг, та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. 1 жовтня 2015 р. №2372

- Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Нацкомфінпослуг. 13 жовтня 2015 р. №2481

2.7.7. Накази Мінекономіки:

- Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 15 липня 2013 р. №787
- Про затвердження Порядку проведення Міністерством економічного розвитку і торгівлі України перевірок суб'єктів первинного фінансового моніторингу. 03 квітня 2019 р. №552
- Про затвердження Порядку розгляду Міністерством економічного розвитку і торгівлі України справ про порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та застосування санкцій. 17 серпня 2018 р. №1141
- Про затвердження Інструкції з оформлення посадовими особами Мінекономіки матеріалів про адміністративні правопорушення» від 14 жовтня 2010 р. №1310
- Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. 25 вересня 2018 р. №1368

2.7.8. Накази Мінфіну (для СПФМ, нагляд за якими здійснює Держфінмоніторинг):

- Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Державна служба фінансового моніторингу України. 23 липня 2015 р. №662
- Про затвердження порядку проведення перевірок Державною службою фінансового моніторингу України суб'єктів первинного фінансового моніторингу. 14 квітня 2015 р. №436
- Деякі питання застосування санкцій Державною службою фінансового моніторингу України. 27 березня 2015 р. №366
- Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення» від 26.01.2016 №18

3. Рекомендації та Звіти:

- FATF issues new Mechanism to Strengthen Money Laundering and Terrorist Financing Compliance (2013)
- Guidance on AML/CFT-related data and statistics (2015) FATF
- Guidance on the Risk-Based Approach to Combating Money Laundering and Terrorist Financing – High Level Principles and Procedures (2007) FATF
- IMF Guidance Note «Inclusion of AML/CFT in surveillance and Financial Sector Assessment Programs (FSAPs)» (2012)
- IMF Staff Discussion Note: «Corruption: Cost and Mitigating Strategies» (2016)
- Methodology for assessing technical compliance with the FATF Recommendations and the effectiveness of AML/CFT systems (Updated 2019) FATF
- Money Laundering&TerroristFinancing Risk Assessment Strategies (2008) FATF
- National money laundering and terrorist financing risk assessment (2013)
- OSCE Handbook on Data Collection in support of Money Laundering and Terrorism Financing National Risk Assessments (2012)
- Report from The Commission to The European Parliament and The Council on the assessment of the risks of money laundering and terrorist financing affecting the internal market and relating to cross-border activities (2017)

- Report from The Commission to The European Parliament and The Council on the assessment of the risks of money laundering and terrorist financing affecting the internal market and relating to cross-border activities (2019)
- Risk Assessment Support for Money Laundering/Terrorist Financing (2016) The World Bank
- The FATF Recommendations
- The International Monetary Fund staffs' ML/FT NRA Methodology (2011)
- The World Bank Risk Assessment Methodology
- Звіт за результатами п'ятого раунду взаємної оцінки України Комітетом Експертів Ради Європи (MONEYVAL) (2017)
- Methodology for assessing technical compliance with the FATF Recommendations and the effectiveness of AML/CFT systems

4. Відкриті реєстри та бази даних:

- Єдиний державний реєстр судових рішень
- Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань
- Єдиний портал по використанню державних коштів
- Відкритий реєстр національних публічних діячів України

5. Офіційні вебсайти:

- офіційний вебсайт Держфінмоніторингу
- офіційний вебсайт ГПУ
- офіційний вебсайт СБУ
- офіційний вебсайт Нацполіції
- офіційний вебсайт НАБУ
- офіційний вебсайт ДФС
- офіційне інтернет-представництво НБУ
- офіційний вебсайт Мінекономіки
- офіційний вебсайт Мінфіну
- офіційний вебсайт НАЗК
- офіційний вебсайт Держстату
- офіційний вебпортал Судової влади України
- офіційний вебсайт Держаудитслужби
- офіційний вебсайт Академії фінансового моніторингу

6. Інші відкриті джерела:

- інформація Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка
- інформація Transparency International
- інформація Соціологічної групи «Рейтинг»
- інформація Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва
- інформація Соціологічної служби Центру Разумкова
- інформація Програми сприяння громадській активності «Долучайся!» за підтримки USAID
- інформація ГО «Детектор медіа»

Додаток 2. Перелік учасників НОР

1. ПІДРОЗДІЛ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ (ДЕРЖФІНМОНІТОРИНГ)

2. СУБ'ЄКТИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ:

- Міністерство фінансів України
- Національний банк України
- Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг
- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
- Міністерство інфраструктури України
- Міністерство юстиції України
- Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України

3. ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ:

- Служба безпеки України
- Генеральна прокуратура України
- Національна поліція України
- Національне антикорупційне бюро України
- Державна фіскальна служба України

4. РОЗВІДУВАЛЬНІ ОРГАНИ:

- Головне управління розвідки Міністерства оборони України
- Служба зовнішньої розвідки України
- Адміністрація державної прикордонної служби України

5. ІНШІ ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ:

- Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів
- Державна служба статистики України
- Міністерство закордонних справ України
- Національне агентство з питань запобігання корупції
- Державна судова адміністрація України
- Верховний Суд України

6. СУБ'ЄКТИ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ:

- банки
- страховики (перестраховики)
- кредитні спілки
- ломбарди та інші фінансові установи
- платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем
- товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами
- професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів)
- оператори поштового зв'язку
- суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна
- суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них
- суб'єкти господарювання, які проводять лотереї
- нотаріуси

ДОДАТКИ

- адвокати
- суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги
- аудиторські фірми
- суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку

7. ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ:

- Урядово-громадська ініціатива «Разом проти корупції»
- Громадська організація «Центр протидії корупції»

8. ІНШІ УЧАСНИКИ:

- Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України
- Національна академія Служби безпеки України
- Університет державної фіскальної служби України
- Академія фінансового моніторингу

Додаток 3. Перелік скорочень

АРМА	Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів
АТО	Антитерористична операція
БВО	Британські Віргінські Острови
ВАС	Вищий антикорупційний суд
ВВП	Валовий внутрішній продукт
ВК	Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом
ВНД	Валовий національний дохід
ВНУП	Визначені нефінансові установи та професії
ВРУ	Верховна Рада України
ВФМ	Внутрішній фінансовий моніторинг
ГПУ	Генеральна прокуратура України
ДБР	Державне бюро розслідувань
Держстат	Державна служба статистики України
ДЕІР	Державні електронні інформаційні ресурси
ДСА	Державна судова адміністрація України
Держфінмоніторинг	Державна служба фінансового моніторингу України
ДУМ	Додаткові узагальнені матеріали
ДФС	Державна фіскальна служба України
ДПСУ	Державна прикордонна служба України
ЗБ	Зовнішній борг
ЗД	Злочинні доходи
ЄДР	Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань
ІСФМ	Єдина інформаційна система у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
Закон	Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»
ЗО	Злочинні організації
КБВ	Кінцевий бенефіціарний власник
КЗСІ ІСФМ	Комплексна система захисту інформації інформаційної системи фінансового моніторингу
КК України	Кримінальний кодекс України
КП	Кримінальне провадження
КПКУ	Кримінальний процесуальний кодекс України

КСУ	Конституційний Суд України
МЗП	Мінімальна заробітна плата
МВС	Міністерство внутрішніх справ України
МВФ	Міжнародний валютний фонд
Мінекономіки	Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України
Мінінфраструктури	Міністерство інфраструктури України
Мінфін	Міністерство фінансів України
Мін'юст	Міністерство юстиції України
МР	Міжнародні резерви
МІП	Міжнародна інвестиційна позиція
НБУ	Національний банк України
НАБУ	Національне антикорупційне бюро України
НАЗК	Національне агенство з питань запобігання корупції
Нацкомфінпослуг	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг
НКЦПФР	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
НМДГ	Неоподатковуваний мінімум доходів громадян
НПУ	Національна поліція України
НПО	Неприбуткові організації
НФУ	Небанківські фінансові установи
ДССУ	Державна статистична служба України
НОР	Національна оцінка ризиків
ОВДП	Облігації внутрішньої державної позики
ОГ	Організовані групи
ОЗДП	Облігації зовнішньої державної позики
ОЗ	Організована злочинність
ОЗГ	Організовані злочинні групи
ОЗУ	Організовані групи і злочинні організації
ОЕСР	Організації економічного співробітництва і розвитку
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ОРДЛО	Окремі райони Донецької та Луганської областей
ОФМ	Обов'язковий фінансовий моніторинг
ПБ	Платіжний баланс
ПВК/ФТ	Протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму
ПО	Правоохоронні органи
ПЕП	Публічні діячі
ПФР	Підрозділ фінансової розвідки

РПО	Рахунок поточних операцій
РО	Розвідувальні органи
САП	Спеціалізована антикорупційна прокуратура
СБУ	Служба безпеки України
СЕП	Система електронних платежів
СЗР	Служба зовнішньої розвідки
СДФМ	Суб'єкти державного фінансового моніторингу
СНР	Система національних рахунків
СПФМ	Суб'єкти первинного фінансового моніторингу
ФО	Фінансові операції
ФОП	Фізична особа-підприємець
ФРЗМЗ	Фінансування розповсюдження зброї масового знищення
ФТ	Фінансування тероризму
УМ	Узагальнені матеріали
ЦП	Цінні папери

Скорочення банківських кодів валют

CHF	Швейцарський франк
GBP	Британський фунт стерлінгів
EUR	Євро
RUB	Російський рубль
UAH	Українська гривня
USD	Долар США

Київ
2019